

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

KIRSAL KALKINMA PLANI

(2010-2013)

ANKARA-2011

“Bu Plan; İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü arasında imzalanan Protokol hükümleri esas alınmak suretiyle ilgili kamu ve kamu dışı kuruluşların işbirliğinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının koordinatörlüğünde hazırlanmış olup, Yüksek Planlama Kurulu’nun 5/8/2010 tarih ve 2010/T-21 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.”

"Milli ekonominin temeli zirattır. Bunun içindir ki, ziratta kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır. Fakat, bu hayati işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için, ilk önce ciddi etütlere dayalı bir ziraat siyaseti tespit etmek ve onun için de, her köylünün ve bütün vatandaşların, kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir ziraat rejimi kurmak lâzımdır."

K. Atatürk

Sunuş

Son sekiz yıldır gerçekleştirilen birçok reform programıyla; ekonomiden sosyal politikalara, sağlıktan eğitime, tarımdan kırsal kalkınmaya, temel hak ve özgürlüklerden yargı sistemine, yerel yönetimlerden çevreye, toplu konuttan ulaşım, sosyal güvenlik sisteminden yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesine kadar çok geniş bir alanda önemli mesafeler alınmıştır.

Ekonomik gelişmenin kaynağı ve hedefi olarak insanı esas alan Hükümetimizin ekonomi politikalarının temel amacı; vatandaşlarımızın refah ve mutluluğunu artırmaktır. Bu anlayış doğrultusunda, gelişen ve değişen şartlar içinde Hükümetimiz kırsal kalkınmaya ayrı bir önem vermektedir.

Gerek içerde gerekse dışarıda istikrar ve güven ortamını tesis eden Türkiye, Avrupa Birliği ile ilişkilerde büyük bir mesafe kaydetmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinde öncelikli konuların başında tarım ve kırsal kalkınma sektörleri gelmektedir. Tarım alanında ise Türk tarımının Avrupa Birliği Ortak Tarım politikasına

uyumu öncelik verdiğimiz bir husustur. AB ile uyum döneminde; tarımsal destekler, kırsal kalkınma, gıda güvenliği gibi konular ön sıraya çıkmaktadır. Hükümetimiz bu ana başlıklar doğrultusunda uyum sürecini tamamlamaya yönelik çalışmaları hızla yürürlüğe koymaktadır.

Bu amaç doğrultusunda 2006 yılında hazırlanmış olan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde belirlenen yol haritası çerçevesinde Cumhuriyet tarihimizde bir ilke imza atılarak Kırsal Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Kırsal Kalkınma Planı'nın uygulanmasıyla birlikte, kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın hayat şartlarının iyileştirilerek hak ettiği refah seviyesine ulaşmasına katkı sağlanacaktır.

Dünya ile entegre olma yolunda hızla ilerleyen Türkiye'de, Hükümetimiz artık siyasi arenada hamaset devrini sona erdirmiştir. Bu gerçekten hareketle, tarım ve kırsal kalkınma sektörlerinin sorunlarına yaklaşırken popülist politika izlenmediğinin somut bir ifadesi olarak, Kırsal Kalkınma Planının katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmış olduğunu özellikle belirtmek isterim.

Bu çerçevede, halkımızın mutlu ve refah içinde yaşayacağı bir ortamı sağlamak amacıyla hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı'nın ülkemiz için hayırlı olmasını diler, Plan hazırlıklarında emeği olan herkese teşekkür ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

Sunuş

Ülkemizde farklı plan dönemlerinde toplum kalkınması, köy kalkınması ve tarımsal kalkınma olarak isimlendirilen kalkınma girişimleri, 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren "kırsal kalkınma" olarak kavramsallaştırılmış ve kalkınma politikaları bağlamında farklı ekonomik ve sosyal sektörleri ilgilendiren yeni bir mekansal politika alanı olarak kabul edilmiştir. Kentsel alanlardan uzak, nüfus yoğunluğu düşük, ekonomik ve sosyal ilişki ağları sınırlı, temel geçim kaynağı tarımsal faaliyetler olan küçük toplum birimlerindeki kalkınma girişimlerinin tümünün birlikte planlanması ve uygulanması esasına dayanan kırsal kalkınma, tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin zamanla önemli miktarda kaynak ayırdığı bir politika haline gelmiştir.

Kırsal kesimin, nüfus büyüklüğüyle ilintili olarak dönemsel farklılıklar gösterse de; ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan milli kültürümüzün oluşmasına ve yaşatılmasına kaynaklık eden dokusu nedeniyle, ülkemiz açısından taşıdığı önem daima yüksek olmuştur. Cumhuriyetimizin kurulduğu dönemde nüfusun yüzde 75'i köylerde yaşarken, günümüzde yaklaşık aynı orandaki nüfus şehirlerde yaşamaktadır. Önemli oranda kırsal nüfus; daha iyi yaşam koşullarına erişmek, düzenli iş ve gelire kavuşmak için kentlere göç etmiştir. Kırsal kesimdeki üretken işgücünün kaybedilmesi ve nüfusun yaşlanmasıyla sonuçlanan nüfus çözülmesini en aza indirmek ve kırsal alandaki kaynak potansiyelinin ülke kalkınması için değerlendirilmesi, tarım ve tarım dışı sektörlerin birlikte planlanması esasına dayanan kırsal kalkınmanın gerçekçi bir şekilde tasarlanmasından ve etkin bir şekilde uygulanmasından geçmektedir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın koordinasyonunda DPT Müsteşarlığı ile işbirliği içerisinde başlatılan ve sürdürülen Plan hazırlık çalışmaları, ilgili kamu kurumlarının etkin katılımını sağlamak ve ülkemiz için uygulanabilir bir Plan dokümanı oluşturmak amacıyla 14 kamu kurumu arasında imzalanan bir Protokole göre sonuçlandırılmıştır. Plan'ın hazırlık aşamasında tesis edilen söz konusu işbirliği yapısının, izleme komitesi aracılığıyla uygulama aşamasında da sürdürülmesi durumunda, ülkemizde uzun yıllardır parçalı bir şekilde yürütülen, etkileri ölçülemeyen ve sürdürülebilirliği zayıf uygulamalar yerine eşgüdümü kolay, maliyet etkin ve yönetilebilir kırsal kalkınma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Bu itibarla hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı'nın temel katkısı ülkemiz kırsalındaki beşeri ve doğal kaynak potansiyelini sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla değerlendirmek suretiyle, kırsal nüfusun iş ve yaşam koşullarının kendi yöresinde iyileştirilmesi yönünde olacaktır. Bu süreçte, küresel bir sorun olan iklim değişikliğinin etkilerini en aza indirmek üzere kırsal kalkınma faaliyetlerimizin; iyi tarım uygulamalarını, güvenilir gıda üretiminin artırılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılmasını, doğal çevrenin korunmasını ve yoksulluğun azaltılmasını temin edecek şekilde uygulanması temel ilkelerimiz olacaktır.

Kırsal Kalkınma Planı'nın, AB üyelik sürecine katkı sağlayan ve kırsal kalkınma adına üretken, yenilikçi ve çevreci bir dönemin başlatılmasına vesile olmasını diler, Plan hazırlıklarına aktif katkılarını sunan tüm kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına teşekkür eder, Plan hazırlıkları sürecinde tesis olunan işbirliği yapısının uygulama aşamasında da sürmesini temenni ederim. Plan hazırlıklarının koordinasyonunu yürüten Bakanlığımız personeli başta olmak üzere, görev alan tüm grup üyelerine ayrıca teşekkür eder, Plan'ın ülkemiz için hayırlı olmasını dilerim.

Mehmet Mehdi EKER
Tarım ve Köyişleri Bakanı

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Sunuş	5
İçindekiler	9
Tablolar	11
Haritalar	12
Ekler	13
Kısaltmalar	14
GİRİŞ	17
1. GENEL ÇERÇEVE	23
1.1. Kırsal Kalkınma Planı	25
1.1.1. Dayanak	25
1.1.2. Amaç	25
1.1.3. Kapsam	26
1.1.4. Yöntem	27
1.1.5. Hazırlık Süreci	27
1.2. Kırsal Kalkınma Planı'nın Sektörel Politika ve Uygulamalarla Yapısal Uyum	29
1.2.1. Sektörel Politikalar Açısından Uyum	29
1.2.1.1. Tarım Politikalarıyla Uyum	29
1.2.1.2. Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyum	30
1.2.2. Uygulama Programları Açısından Uyum	32
1.2.2.1. Kırsal Kalkınma Planı ve IPARD Programı	32
1.2.2.2. Kırsal Kalkınma Planı ve Diğer Mali Destek (Hibe) Programları	34
1.2.2.3. Kırsal Kalkınma Planı ve Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri	35
2. MEVCUT DURUM	37
2.1. Kırsal Alan Tanımı	39
2.2. Kırsal Yerleşimler	39
2.3. Kırsal Nüfus Dağılımı	41
2.4. Kırsal Alandan Kente Göçler	42
2.5. Kırsal Yoksulluk	43
2.6. Kırsal İstihdam	44

2.7. Genel Ekonomik Durum	48
2.8. Tarımsal Arazi Kullanımı	49
2.9. Kırsal Alana Sağlanan Mali Destekler	53
3. KIRSAL KALKINMA PLANI TEDBİR VE FAALİYETLERİ	55
3.1. Ekonominin Geliştirilmesi İş İmkanlarının Artırılması	61
3.2. İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi	99
3.3. Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması	135
3.4. Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi	171
4. KIRSAL KALKINMA PLANI'NIN MALİ ÇERÇEVESİ	207
5. KIRSAL KALKINMA PLANI FAALİYETLERİNİN UYGULAMA, KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME YAPISI	211
5.1. Plan'ın Uygulama ve Koordinasyon Yapısı	213
5.1.1. Plan Kapsamındaki Faaliyetlerin Hedef Uygulama Yeri ve Kitleleri	215
5.1.2. Plan Kapsamındaki Faaliyetlere İlişkin Uygulama Araçları	215
5.2. Plan'ın İzleme ve Değerlendirme Yapısı	217
5.2.1. İzleme Komitesi	217
5.2.2. İzleme Bilgi Sistemi	218
5.2.3. Yıllık İzleme Raporu	218
5.2.4. Kırsal Kesime Yönelik Uygulanmakta Olan Yıllık Kamu Faaliyetleri Listesi (Ek VII)	219
5.2.5. Dönem Sonu Değerlendirme Raporu	219
EKLER	225
KAYNAKÇA	250

TABLÖLAR

Sayfa No

Tablo 2.1. Köy ve şehir nüfuslarının dağılımı (1927-2008)	41
Tablo 2.2. 1995-2000 iller ve yerleşimler arasında gerçekleşen göçler	43
Tablo 2.3. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları (yüzde)	44
Tablo 2.4. Temel işgücü göstergeleri (yüzde)	45
Tablo 2.5. İstihdamın sektörel ve mekansal dağılımı (yüzde)	45
Tablo 2.6. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki ağırlığı	45
Tablo 2.7. Kırsal işgücüne ait göstergeler	46
Tablo 2.8. Temel ekonomik büyüklükler (2004-2008)	48
Tablo 2.9. Yıllar itibarıyla sektörlerin GSYH içindeki payları (1998 bazlı, cari fiyatlarla)	48
Tablo 2.10. İhracatın sektörel dağılımı (ISIC, Rev.3)	48
Tablo 2.11. İthalatın sektörel dağılımı (ISIC, Rev.3)	49
Tablo 2.12. Türkiye toprakları arazi kullanım yetenek sınıfları	49
Tablo 2.13. Tarım arazilerinde parça sayısı ve işletme başına arazi büyüklüğü (da)	50
Tablo 2.14. Arazisinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi miktarı ve oranı	51
Tablo 2.15. İşletme tipine göre işletme sayısı	51
Tablo 2.16. Tarım arazilerinin kullanım şekli	52
Tablo 2.17. Sulama yapılan tarım arazileri	52
Tablo 2.18. Tarım işletmelerinde traktör sayısı ve işlenen arazi miktarı	53
Tablo 2.19. Tarımsal destek türleri	54
Tablo 3.1. Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) faaliyetleri	202
Tablo 5.1. Kırsal Kalkınma Planı izleme göstergeleri ve sorumlu kuruluşları	220
Tablo 5.2. Kırsal Kalkınma Planı izleme göstergeleri ülke icmal tablosu	224

HARİTALAR

Sayfa No

Harita 1.1. IPARD Programı'nın uygulanacağı iller	33
Harita 2.1. İller itibarıyla köy sayısı (2007)	41
Harita 2.2. Toplam köy nüfusunun iller itibarıyla dağılımı (Bin kişi, 2008)	42
Harita 2.3. Köyler bazında illerin net göç miktarı (Kişi, 1995-2000)	43
Harita 2.4. Tarım istihdamının Düzey 2 bölgeleri bazında dağılımı (Yüzde, 2008)	47
Harita 2.5. İller itibarıyla ortalama işletme büyüklükleri (Dekar, 2007)	50

EKLER

Sayfa No

Ek I: KIRSAL KALKINMA PLANI HAZIRLIKLARINA İLİŞKİN PROTOKOL	225
Ek II: KIRSAL KALKINMA PLANI HAZIRLIKLARINDA GÖREV ALAN KURUM TEMSİLCİLERİ	229
Ek III: IPARD PROGRAMI KAPSAMINDA DESTEKLENEN TEDBİRLER VE İLLER ...	236
Ek IV: TEDBİR VE FAALİYET FORMLARINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR	239
Ek V: KIRSAL KALKINMA PLANI'NDA YER ALAN TANIMLAR	241
Ek VI: KIRSAL KALKINMA PLANI'NDA YER ALAN BAZI VERİLERİN KAYNAĞI VE KAPSAMI	248
Ek VII: KIRSAL KESİME YÖNELİK UYGULANMAKTA OLAN YILLIK KAMU FAALİYETLERİ LİSTESİ	249

KISALTMALAR

AADYB	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AB	Avrupa Birliği
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AEP	Aile Eğitim Programı
AGM	Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
ASAGEM	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
BELDES	Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
BİB	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
BŞB	Büyükşehir Belediyesi
BTİK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
ÇATAK	Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunma Projesi
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
ÇOB	Çevre ve Orman Bakanlığı
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DAP	Doğu Anadolu Projesi Ana Planı
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DKMPGM	Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
DMİ	Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EAFRD	Avrupa Tarımsal Kırsal Kalkınma Fonu
EİEİ	Elektrik İşleri Etüt İdaresi
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
EUREPGAP	Avrupa Perakende Sektöründe İyi Tarım Uygulamaları Standardı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP BKİ	Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
GEF	Küresel Çevre Fonu
GGBS	Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi
GM	Gümrük Müsteşarlığı
GNS	Genel Nüfus Sayımı
GSGM	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GTS	Genel Tarım Sayımı
HACCP	Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları Yönetim Sistemi
HEM	Halk Eğitim Merkezleri

HİA	Hanehalkı İşgücü Anketi
HM	Hazine Müsteşarlığı
ILO	Uluslararası Çalışma Teşkilatı
IPA	Katılım Öncesi Mali Araç
IPARD	Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Bileşeni
İBBS	İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması
İBS	İzleme Bilgi Sistem
İÇİB	İçişleri Bakanlığı
İKO	İş Gücüne Katılım Oranları
İÖİ	İl Özel İdaresi
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KA	Kalkınma Ajansı
KASDEP	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Mülga)
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKP	Kırsal Kalkınma Planı
KMY	Kırsal Merkezi Yerleşimler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖYDES	Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
MB	Maliye Bakanlığı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEGM	Milli Emlak Genel Müdürlüğü
MIPD	Çok Yıllı Gösterge Planlama Belgesi
MİGM	Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
MSB	Milli Savunma Bakanlığı
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MYK	Mesleki Yeterlilikler Kurumu
MYO	Meslek Yüksek Okulu
ODOÜ	Odun Dışı Orman Ürünleri
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
ORKÖY	Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OTP	AB Ortak Tarım Politikası
ÖÇKK	Özel Çevre Koruma Kurumu
ÖZİDA	Özürlüler İdaresi Başkanlığı
RTÜK	Radyo Televizyon Üst Kurulu
SB	Sağlık Bakanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SODES	Sosyal Destek Programı
SRAP	Sosyal Riski Azaltma Projesi
STB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYD fonu	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TARSİM	Devlet Destekli Tarım Sigortaları
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü
TCZB	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TDİOSB	Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEDGEM	Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü
TELEKOM	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİGH	Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKGM	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TKK	Tarım Kredi Kooperatifleri
TNSA	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TPE	Türk Patent Enstitüsü Başkanlığı
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TSKB	Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu
TÜGEM	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UB	Ulaştırma Bakanlığı
UDGP	Uzun Devreli Gelişme Planı
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
WTO	Dünya Ticaret Örgütü
YİBO	Yatılı İlköğretim Bölge Okulları
YP	Yönetim Planı
YURTKUR	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü

GİRİŞ

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) döneminde, ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için hazırlanan sektörel planlardan biri olan Kırsal Kalkınma Planı (KKP) 2010-2013 dönemini kapsamaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi için, ülkemizin kırsal kalkınma alanındaki politika ve strateji çerçevesini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) temel alınmak suretiyle hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı, ülkemizin kırsal kalkınma alanındaki öncelikli tedbirlerini/faaliyetlerini ortaya koymaktadır.

Söz konusu faaliyetlerin hayata geçirilmesinde gözetilmesi gereken temel esas ve usulleri içeren Kırsal Kalkınma Planı, başta kamu kuruluşları olmak üzere, kırsal kalkınma alanındaki tüm paydaşlar için referans doküman işlevinde olacaktır. Kırsal alanda, ülkemizin güncel nitelikteki sorunlarını, ihtiyaçlarını ve potansiyellerini gösteren Plan; kırsal toplumun kendi yöresinde sürdürülebilir iş ve yaşam koşullarına ulaşmasını temin etmek üzere hazırlanan referans (çerçeve) bir dokümandır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yer aldığı üzere, kırsal kalkınma, tarım sektörüne ilave olarak bölgesel gelişme kapsamında da ele alınmaya başlanmıştır. Bu tercih, kırsal kalkınmanın çok sektörlü, yatay ve mekansal bir sektör olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal kabul edilen alanlarda kalkınmanın tüm bileşenlerini içeren, dolayısıyla sadece tarımsal üretime yönelik değil; tarım dışı sektörlerde de müdahaleler öngören kırsal kalkınma, özü itibarıyla bir işbirliği, koordinasyon, örgütlenme ve yetkinleştirme sürecidir. Dolayısıyla, KKP'nin temel gereklerinden biri sektörler arası eşgüdümün sağlamasıdır. Bu süreç, kırsal nüfusun yaşam kalitesini artırmaya yönelik olarak sunulan yatırımlar ve hizmetlerin birlikte planlanması ve uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Kırsal kesimin mevcut koşulları, gelişme düzeyi ve potansiyelleri ışığında belirlenmiş bulunan 30 Tedbir ve 96 Faaliyeti kapsayan Plan; söz konusu faaliyetler hakkında geliştirilen izleme göstergeleri ve hedefleri aracılığıyla, kırsal kesimin ekonomik ve sosyal gelişme düzeyinin ölçülmesine imkan verecektir.

Plan'ın diğer bir önemli işlevi de, ülkemizde kamu kaynaklarıyla “kırsal kalkınma”ya yönelik uygulanan program, proje ve desteklerin birarada izlenmesi suretiyle farklı kamu kurumlarınca yürütülen faaliyetler arasında tamamlayıcılığı sağlamak, mükerrer kaynak kullanımını önlemek ve olası işbirliği imkanlarının artırılmasına fırsat yaratmaktır.

Diğer yandan, ülkemizde kırsal kalkınma konusunda kavramsal anlamda ortaya çıkan bazı belirsizliklerin giderilmesi amacıyla; kırsal kalkınma alanındaki temel kavramların da Plan dokümanı aracılığıyla açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır.

Kırsal Kalkınma Planı'nın önemli işlevlerinden biri de, Avrupa Birliği üyelik sürecinde tarım ve kırsal kalkınma faslından kaynaklanan yükümlülüklerimizin yerine getirilmesine sağlayacağı katkıdır. AB ile ekonomik ve sosyal uyumun artırılması amacıyla, kırsal kesimde atılması gereken adımların ivedilikle sonuçlandırılması ve uyum sürecinin yönetilmesi açısından Plan önem arz etmektedir. AB Ortak Tarım Politikası hedefleriyle uyumlu olarak, kırsal kesimde tarım ve gıda işletmelerinin modernizasyonu ile tarım dışı ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi suretiyle, kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın temin edilmesi Plan'ın diğer bir katkısı olacaktır.

Kırsal Kalkınma Planı, ülkemizin “Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine” erişebilmesinde kırsal kesimden kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesinde de, önemli bir işleve sahip olacaktır. Söz konusu hedeflere esas teşkil eden sorun alanlarının daha çok kırsal kesimde yoğunlaştığı dikkate alınırsa, Plan kapsamında sosyal alanda hayata geçirilecek faaliyetlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Plan'dan beklenen en önemli işlevlerden biri de, 2010-2013 döneminde edinilecek tecrübeler

ışığında, Onuncu Kalkınma Planı hazırlık sürecindeki mekansal analizlerin ve diğer sektörel politikaların oluşturulmasında, kırsal alanın ihtiyaçları ve koşullarının gözetilmesine bugünden zemin hazırlanacak olunmasıdır.

Kırsal Kalkınma Planı'nın belirtilen işlevleri gösterebilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi; merkezi ve yerel düzeyde ilgili kurumlar arasında etkin bir işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasına, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarının artırılmasına, üreticilere yönelik finansal desteklerin artırılmasına, destekleme araçlarının çeşitlendirilmesine, izleme ve değerlendirme amaçlı bilgi sistemlerinin kurulmasına, cinsiyet eşitliği temelinde insan kaynaklarının geliştirilmesine, kentsel alanlarla sosyo-ekonomik bağların güçlendirilmesine, sunulan kamusal hizmet kalitesinin iyileştirilmesine, kaynak kullanımında yerel ihtiyaçların gözetilmesine, uygulamalarda yerel katılımcılığın ve sahiplenmenin artırılmasına bağlıdır.

Yukarıda ifade edilen amaç ve işlevlere sahip KKP, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) tarafından DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Müsteşarlığı ile işbirliği içerisinde, Plan hazırlıklarıyla ilgili Protokole taraf kurumlarla birlikte, diğer kamu ve kamu dışı paydaşların katkısıyla hazırlanmıştır. Kırsal kalkınmanın çok sektörlü kavramsal yapısı ve hedef kitlesi nedeniyle, Plan hazırlıklarında katılımcılık ve işbirliğine azami önem verilmiştir. Bu amaçla, yerel ve merkezi düzeyde etkin bir danışma sürecinin tesis edilmesi suretiyle KKP'nin, en geniş paydaş kesimlerin katkısıyla hazırlanması amaçlanmıştır.

Belirtilen danışma sürecinin yanı sıra, KKP metninin oluşturulmasında çeşitli referans dokümanlar esas alınmıştır. Bunlar, başta Dokuzuncu Kalkınma Planı olmak üzere, Orta Vadeli Program, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, IPA Kırsal Kalkınma Programı (IPARD Programı), Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı, GAP Eylem Planı, II. Tarım Şurası Sonuç Raporu, AB müzakere sürecinin 11'inci ve 12'nci fasıl tarama raporları ile tarım ve kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporlarıdır. KKP'nin hazırlanmasında, başta kırsal kesime hizmet götüren kamu teşkilatlarının olmak üzere, kurumsal stratejik planlar da dikkate alınmıştır. Söz konusu stratejik planlar gereği, ilgili kurumlarca 2013 yılına kadar kırsal kalkınma alanında belirlenmiş hedefler ve çalışmalar da, Plan hazırlıklarında gözetilmiştir.

2010–2013 yılları arasındaki dönemi içeren Kırsal Kalkınma Planı; 5 ana bölümden ve biri plan dokümanından bağımsız nitelikte olmak üzere toplam 7 Ek'ten oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Plan'ın hazırlanma gerekçesi, amacı, kapsamı ve hazırlık süreci hakkında Plan'la ilişkili genel bilgiler açıklanmıştır. Ayrıca, kırsal kalkınma politikalarının tarım ve bölgesel gelişme politikalarıyla uyumu ile Plan'ın mevcut mali destek programlarıyla olan ilişkisi tanımlanmıştır. **İkinci bölüm;** ülkemizin kırsal kesimine ilişkin mevcut durumun analizini içermektedir. Bu bölümde, kırsal kesimdeki temel ekonomik ve sosyal eğilimlerin ortaya çıkarılarak ülkemiz kırsal alanının geçirmekte olduğu yapısal dönüşümün niteliği açıklanmıştır. **Üçüncü bölümde;** 2010-2013 dönemi için kırsal kalkınmaya yönelik belirlenen tedbirlerle bu tedbirler altında hayata geçirilecek faaliyetler ele alınmıştır. UKKS'nin temel politika çerçevesiyle uyumlu olarak katılımcı bir şekilde belirlenen tedbir ve faaliyetlere ilişkin detaylar standart nitelikteki formlara uygun şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca, bu bölümdeki formlarla uyumlu olarak hazırlanan yıllık izleme tablosu ve izleme göstergelerine de bölüm sonunda ayrıca yer verilmiştir. **Dördüncü bölümde;** tespit olunan faaliyetlerin uygulaması için öngörülen kaynak ihtiyacı ile ilgili hususlara yer verilmiştir. Ayrıca, kırsal kalkınma alanındaki finansal desteklerin niteliği ve kaynağı açıklanmıştır. **Beşinci bölümde;** Plan kapsamına alınan faaliyetlerin uygulama ve koordinasyon yapısı ile izleme ve değerlendirme yapısı tanımlanmıştır.

Ek I'de; Plan hazırlıklarının katılımcı yapıda sürdürülmesini temin etmek amacıyla hazırlanan Protokol metni verilmiştir. **Ek II**'de Protokole taraf kurumlar ile temsilcilerinden oluşan koordinasyon grubu ve çekirdek grup üyeleri ile tematik çalışma grupları aracılığıyla Plan hazırlıklarına katkı veren kurumlar ve temsilcileri listelenmiştir. **Ek III**'te IPARD Programı kapsamında desteklenen eksenler, tedbirler ve iller gösterilmiştir. **Ek IV**'te Plan'da yer alan tedbir ve faaliyetlerde geçen parametrelerin hangi esaslar çerçevesinde hazırlandığı ve bunların arasındaki ilişki tanımlanmıştır. **Ek V**'te Plan'da yer alan temel kavramlara ilişkin tanımlara yer verilmiştir. **Ek VI**'da Plan'da kullanılan bazı veri kaynaklarının kapsamı ifade edilmiştir. **Ek VII**'de kırsal kalkınmaya ve kırsal kesime yönelik hali hazırda kamu teşkilatları tarafından yürütülen faaliyetlerin (program ve projeler) stratejik amaçlar bazında listelenmesine ve kısaca özetlenmesine imkan veren form yer almaktadır. Ek VII, Plan'ın bağımsız eki niteliğinde olduğundan, KKP dokümanında sadece ilgili tablonun formatına yer verilmiştir. Ek VII, her yıl düzenli olarak revize edilecek ve İzleme Komitesi onayı ile yayımlanacaktır.

1. GENEL ÇERÇEVE

1.1. Kırsal Kalkınma Planı

1.1.1. Dayanak

Kırsal Kalkınma Planı, 25.01.2006 tarih ve 2006/1 sayılı Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararıyla kabul edilen “*Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi*” gereğince hazırlanmıştır. Strateji belgesinde “*Bu Strateji belgesine bağlı olarak, kırsal kalkınma planının hazırlanması ve yönetilmesi çalışmalarının ise, yine ilgili kurum ve kesimlerin katılımıyla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından DPT ile işbirliği içinde koordine edilmesi öngörülmektedir*” hükmüne yer verilmiştir.

UKKS’ye ilave olarak, 20072013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın 674 nolu maddesinde “*Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi doğrultusunda, Kırsal Kalkınma Planı hazırlanarak uygulamaya konulacaktır*” tedbirine yer verilmiştir. Kalkınma planlarının uygulamaları olarak tasarlanan yıllık programlarda, Kırsal Kalkınma Planı’nın hangi zaman aralığında ve nasıl hazırlanacağı belirlenmiştir. Buna göre, Plan’ın hazırlanmasından sorumlu kuruluş Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olarak belirlenmiştir.

1.1.2. Amaç

Türkiye geniş kırsal coğrafyaya ve nüfusa sahip bir ülke olarak, ulusal kalkınmaya ivme kazandıracak nitelikte önemli bir ekonomik ve beşeri kaynak potansiyeline sahiptir. Kırsal kesimdeki söz konusu potansiyelin harekete geçirilmesi; kırsal kesimin kısıtlarını ve ihtiyaçlarını, hizmetlerin ve yatırımların gerçekleştirilmesinde eşgüdümü, kaynak kullanımında etkinliği ve yerleşimlerin nüfus yoğunluğunu birlikte gözeten çok sektörlü ve bütüncül bir planlamayı zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, dünyada kırsal kalkınma alanında değişen yeni yaklaşımları dikkate alan, AB uyum sürecini kolaylaştırıcı, ancak ülkemizin ihtiyaçlarını, önceliklerini ve yerel koşullarını gözeten bir Kırsal Kalkınma Planı’nın oluşturulması hedeflenmiştir.

Kırsal kesimde doğurganlık ve göç eğilimlerinde gözlemlenen değişimler, kırsal kesime yönelik kalkınma girişimlerinin ve kamusal hizmetlerin geçmiş dönemlere kıyasla daha maliyet etkin ve yenilikçi yaklaşımlarla sunulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu Plan, kırsal nüfusta süregelen azalma eğilimini ve değişen demografik yapıyı gözeten uygulamalara temel teşkil etmek ve kırsal yerleşimlerin başta kendi yerleşik nüfusu için olmak üzere, kentli nüfus için de cazip yaşam alanları haline getirilmesini amaçlamaktadır.

Bu çerçevede, Kırsal Kalkınma Planı’nın temel amacı; *kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasını sağlamaktır*. Bu amaç doğrultusunda, kırsal kesimdeki yaşam ve çalışma koşulları açısından önem arz eden ve kırsal kalkınma alanında desteklenmesi gereken tedbirler ve faaliyetler belirlenmiştir. Böylece, ülkemiz açısından öncelik arz eden faaliyet konuları hakkındaki temel esas ve usullerin, tüm kamu ve kamu dışı paydaşlara duyurulması amaçlanmıştır.

Bu faaliyetlere ilişkin esas ve usuller, standart nitelikteki formlar **Ek IV** aracılığıyla “faaliyet parametreleri” üzerinden açıklanmıştır.

Buradan hareketle, bu Plan, ülkemizin kırsal kesimi için öncelik arz eden faaliyetlerin belirlenerek, bu faaliyetler hakkında uygulamadan sorumlu kuruluşlara genel bir çerçeve sunan referans bir dokümandır. Plan, doğrudan uygulamaya yönelik ve tek bir kurum tarafından yönetilebilen bir eylem planı veya programı değildir. Bu bağlamda, “Plan’ın uygulaması” yerine “Plan faaliyetlerinin uygulaması” ifadesi tercih edilmiştir.

Plan faaliyetlerinin uygulaması, Plan’da yer alan faaliyetlerin ilgili sektör kuruluşlarınca belirtilen esas ve usuller dahilinde sektörel temelde olacaktır. Dolayısıyla birçok farklı sektör ve kuruluşu ilgilendiren Plan dokümanının uygulama yapısı kadar önemli olan diğer bir boyutu da koordinasyon ve izleme-değerlendirme yapısıdır. Bu amaçla, ülkemizde oldukça parçalı bir yapıda yürütülmekte olan kırsal kalkınma faaliyetlerinin, bu Plan’da tasarlandığı üzere, belirli bir politika çerçevesinde izlenerek söz konusu faaliyetlere ve yeni tasarlanacak diğer faaliyetlere yön verilmesi suretiyle kırsal kesime yönelik kamusal hizmet ve yatırımların etkinliğinin artırılması ayrıca amaçlanmıştır. Kırsal alandaki kalkınma faaliyetlerini ve/veya girişimlerini izlemek ve yönlendirmek bu Plan’ın en temel çıktılarından biridir. Bu itibarla hazırlanan Plan, gelecek dönemde hazırlanacak kırsal kalkınma planının kapsamı, niteliği ve işlevinin de belirlenmesine hizmet etmektedir.

1.1.3. Kapsam

Kırsal Kalkınma Planı; mekansal olarak ülke genelindeki tüm kırsal alanları kapsayan çok sektörlü bir Plandır. Plan, kırsal kabul edilen alanlardaki; ekonomik faaliyetleri, nüfusu ve sosyal yaşamı, yerleşim yerlerini ve doğal çevreyi odak almaktadır. Plan, söz konusu odak alanlarda, kırsal kesimin karşı karşıya olduğu sorunların çözüme kavuşturulmasını ve potansiyellerinin değerlendirilmesini sağlamak üzere aşağıda belirtilen stratejik amaçlar ve öncelikler altındaki tedbir/faaliyetleri içermekte ve 2010-2013 dönemini kapsamaktadır.

Plan’ın hedef uygulama alanı 20 bin ve altı nüfusa sahip yerleşim yerleridir. Plan’da kırsal yerleşimler olarak ifade edilen söz konusu yerleşimler; köyler, köy bağlıları, beldeler ve bazı ilçe merkezlerini kapsamaktadır. TÜİK tarafından yayımlanan “köy” ve/veya “kır” istatistiklerine esas coğrafi alanlar, bu Plan’ın da hedef uygulama alanlarına karşılık gelmektedir.

Plan dönemi içinde; kırsal alan tanımının revize edilmesi, kırsal göstergelerin tespit edilmesi, Köy Kanunu’nun yenilenmesi nedeniyle köy tanımının değişmesi, köy envanterlerinin güncellenmesi, köy altyapısı için yeni veri tabanlarının oluşturulması, yeni genel nüfus ve tarım sayımlarının yapılması gibi durumların gerçekleşmesi halinde, gerektiğinde Plan’ın izleme göstergelerinin çeşitlendirilmesi veya kapsamının değiştirilmesi sağlanacaktır. Plan döneminin başlangıç ve son yılı arasındaki değişimin ölçülebilmesi için gerekli uyumlaştırma yapılacaktır.

Yukarıda ifade edildiği üzere Plan, UKKS belgesinde belirlenmiş bulunan politika çerçevesini referans almaktadır. 2007-2013 dönemini kapsayan UKKS’de, ülkemizin kırsal kalkınma politikasının temel amacıyla uyumlu olarak belirlenen politika çerçevesi; 4 stratejik amaç ve bunların altındaki tematik alanlar olarak belirlenmiş olan 10 öncelikten oluşmaktadır. Plan, belirlenmiş bulunan her bir stratejik amaç-öncelik altındaki tedbir ve faaliyetleri ortaya koymaktadır.

UKKS belgesinde tanımlanmış bulunan politika çerçevesi üzerine bina edilen Plan, ülkemizde kırsal kalkınmanın kavramsal çerçevesini aşağıda verilen dört stratejik amaç üzerinden kabul etmektedir.

1) Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması

Öncelik 1.1 Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması

Öncelik 1.2 Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi

2) İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi

Öncelik 1.1 Eğitim ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi

Öncelik 1.2 Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması

Öncelik 1.3 Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi

3) Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması

Öncelik 1.1 Kırsal altyapının geliştirilmesi

Öncelik 1.2 Kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunması

4) Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi

Öncelik 1.1 Çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi

Öncelik 1.2 Orman ekosistemlerinin korunması ve orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması

Öncelik 1.3 Korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi

Plan’da yer alan faaliyetler ve hükümler “kırsal alan”a yönelik olup, herhangi bir sektörel politika için kısıtlayıcı ve bağlayıcı hükümler taşımamaktadır. Plan, bahsedilen sektörel politikaların ve uygulamaların kırsal alandaki uygulamalarını etkinleştirmek amacıyla referans doküman işlevine sahiptir. Plan’da yer alan faaliyetler; sektörel politikalara yön veren hükümler yerine, sektörel politikaların kırsal alandaki etkinliğini artırmaya ve kırsal toplumun farklılaşan ihtiyaçlarının gözetilmesine imkan vermek üzere tasarlanmıştır. Faaliyetler, sektörel politikalarla uyumlu şekilde tasarlanmış olup, farklı sektörlerin kırsal alana yönelik yatırım ve hizmet sunumlarında tamamlayıcılığın sağlanması amacıyla sektörel eşgüdüm gözetilerek belirlenmiştir.

1.1.4. Yöntem

YPK kararıyla yürürlüğe girecek olan Plan’ın, kamu kuruluşlarında, özel sektör ve STK’larda yüksek bir farkındalık yaratılarak verimli ve katılımcı bir şekilde hazırlanmasını ve uygulanmasını temin etmek üzere ilgili kamu kurumları arasında hazırlanan Protokole uygun olarak sonuçlandırılacağı, 2009 Yılı Programı’nda belirtilmiştir.

Kırsal Kalkınma Planı hazırlıklarına ilişkin Protokol Ek 1’de belirtilen 14 kurum arasında imzalanmıştır. Protokol’ün amacı, çok sektörlü içeriğe sahip olan kırsal kalkınmayla ilgili kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon altyapısını, Plan’ın hazırlık aşamasında tesis etmek ve bu deneyimi uygulama aşamasına taşımaktır.

1.1.5. Hazırlık Süreci

ÜKKS’de, Kırsal Kalkınma Planı’nın hazırlanmasından ve koordinasyonundan TKB’nin sorumlu olduğu, fakat bu sorumluluğun ilgili diğer kurumlarla işbirliği temelinde yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda başlatılan Plan hazırlıkları için katılımcı bir yapı tesis edilmiş ve hazırlıklar üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

Birinci aşama: TKB tarafından DPT Müsteşarlığı ile işbirliği halinde ilgili kamu kuruluşlarıyla birlikte; Plan hazırlık çalışmalarının genel bir çerçevesini oluşturmak üzere “Kırsal Kalkınma Planı Hazırlıklarına İlişkin Protokolü” ile Protokol’ün eki niteliğindeki “Kırsal Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları Usul ve Esasları Rehberi” (**Ek I**) hazırlanmıştır. Protokol; kırsal kalkınma ile doğrudan ilgili 14 kamu kurumunun üst yöneticileri tarafından imzalanarak 26 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İkinci aşama: Protokol hükümlerine uygun olarak, Plan hazırlık sürecinin katılımcı bir yapıda sürdürülmesini temin etmek üzere, 3 farklı düzeyde gruplar teşkil edilmiştir. Bu gruplar:

Koordinasyon Grubu (KG): Bakanlık temsilcisi başkanlığında protokole taraf 14 kurumun asgari daire başkanı düzeyindeki temsilcilerinden oluşmuştur. Grubun temel görevi, Plan hazırlıklarının etkin bir şekilde sürdürülmesi için Protokole taraf kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak, Plan hazırlık çalışmalarını izlemek ve yönlendirmektir.

Çekirdek Grup (ÇG): TKB, DPT ve TÜİK temsilcileri ile Tematik Çalışma Grubu başkanlarından oluşturulmuştur. Grubun temel görevi, TÇG'lerden gelen grup raporlarının birleştirilmesi suretiyle Plan taslağının hazırlanmasıdır.

Tematik Çalışma Grupları (TÇG): UKKS'de belirlenmiş olan stratejik amaçlar çerçevesinde sırasıyla TKB, SYDGM, BİB, ÇOB'un koordinatör kurum olarak belirlendiği teknik çalışma gruplarıdır. Her TÇG'nin ana teması veya konusuyla ilgili kamu ve kamu dışı paydaş kurumların yetkili temsilcilerinden oluşturulan grupların sekreteryası TKB'ce yürütülmüştür. Grupların temel görevi, Plan metnine esas teşkil eden grup raporlarının hazırlanıp çekirdek gruba sunulmasıdır.

Üçüncü aşama: Protokol metni gereği söz konusu gruplar oluşturulduktan sonra, hazırlık çalışmaları fiilen başlatılmıştır. Bu çalışmaları sırasıyla aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür;

1. KG ön değerlendirme toplantısının yapılması (Şubat 2009)
2. Plan hazırlıkları hakkında paydaşlara bilgilendirme toplantısı yapılması (Şubat 2009)
3. TÇG üyelerine destek dokümanlarının gönderilmesi (Mart 2009)
4. TÇG'ler itibarıyla tanışma toplantılarının düzenlenmesi (Mart 2009)
5. TÇG'lere yönelik, moderatör eşliğinde genel atölye çalışmalarının düzenlenmesi (Nisan 2009)
6. TÇG'ler tarafından odak atölye çalışmalarının düzenlenmesi (NisanMayısHaziran 2009)
7. TÇG grup raporlarının ÇG'ye sunulması (Haziran 2009)
8. ÇG tarafından grup raporlarının birleştirilmesi ve uyumlaştırılması (TemmuzAğustos 2009)
9. KG ara değerlendirme toplantısının yapılması (Eylül 2009)
10. ÇG tarafından saha çalışma ziyaretinin gerçekleştirilmesi (Ekim 2009)
11. ÇG tarafından Plan taslağının oluşturulması (EkimKasımAralık 2009)
12. TKB tarafından Plan taslağının kurum görüşlerine açılması (Aralık 2009)
13. ÇG tarafından Plan taslağının nihaileştirilmesi (OcakŞubat 2010)
14. KG nihai değerlendirme toplantısı (Şubat 2010)
15. TKB ile DPT Teknik Değerlendirme Toplantısı (Mart 2010)
16. Plan'ın YPK onayına sunulması (Mayıs 2010)

1.2. Kırsal Kalkınma Planı'nın Sektörel Politika ve Uygulamalarla Yapısal Uyum

1.2.1. Sektörel Politikalar Açısından Uyum

Türkiye’de “kalkınma” sorunları genellikle kırsal kesimdeki sorunlardan bağımsız olarak incelenmekte ve çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu durum, başta çarpık kentleşme, işsizlik ve yoksulluk olmak üzere birtakım temel meselelerin kalıcı bir şekilde çözümlenmesini geciktirmektedir. Bu bağlamda, kırsal alanlardaki az gelişmişlik sorunlarının sadece tarım ve bölgesel gelişme politikalarına değil; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sanayi, ticaret, istihdam, nüfus, kültür, konut, şehirleşme, enerji, turizm ve çevre gibi sektörlerle de konu edilmesi gerekmektedir.

Kırsal kalkınma, kavramsal çerçevesi gereğince hem sektörel ve hem de mekânsal boyutları olan bir politika alanı olduğundan, sektörel boyutu itibarıyla tarım, mekansal boyutu itibarıyla ise bölgesel gelişme politikalarıyla ilişkili olarak öne çıkan bir politika alanıdır. Fakat, Türkiye’de kırsal kesimin genel gelişmişlik düzeyi; kırsal kalkınma için ekonomik ve sosyal alandaki diğer sektörlerde de birtakım tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle Türkiye’de “kırsal kalkınma” sadece tarım ve bölgesel gelişmeye yönelik uygulamalar kapsamında değil, diğer sektörel uygulamalarda da “çapraz uyum” adına gözetilmesi gereken öncelikli bir konudur.

Bu çerçevede, kırsal kalkınmanın öncelikle tarım ve bölgesel gelişme sektörleriyle ilişkisinin tanımlanması ve işbirliği alanlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Böylece, kırsal kalkınma uygulamalarının, diğer sektörlerdeki uygulamalarla eşgüdüm içerisinde uygulanmasına zemin hazırlanacaktır.

1.2.1.1. Tarım Politikalarıyla Uyum

Tarım, kırsal alandaki en önemli ekonomik faaliyet olarak, ülkemizin gelişmesine ivme kazandıran bir sektördür. Son yıllarda etkileri giderek belirginleşen iklim değişikliği, kuraklık, işsizlik, açlık ve yoksulluk, enerji fiyatlarındaki artış, yeterli ve güvenilir gıdanın üretimi ve değişen tüketici tercihleri nedeniyle tarım sektörü gelişmekte olan birçok ülke gibi Türkiye için de stratejik sektör olma özelliğini korumaktadır.

Tarım sektörünün ülkemizde son yıllarda yakaladığı büyüme performansı, sektörün geçirdiği yapısal dönüşüm ile yakından ilişkilidir. Mutlak olarak tarımsal GSYH’nin artışı şeklinde somutlaşan bu süreci besleyen temel dinamiklerin başlıcaları; tarım mevzuatının güncellenmesi ve çeşitlendirilmesi, tarımsal desteklerin artırılarak kalite ve üretimle ilişkilendirilmesi, tarımda makinalaşmanın artması, tarımsal ihracatın artması, tarımsal kredi faiz oranlarının düşmesi, özel sektör kredilerinin ve yatırımlarının artması, tarım sigortasının başlaması, sertifikalı tohum kullanımının artması, iyi tarım uygulamalarının yaygınlaşması, tarla içi modern sulama tesislerinin yaygınlaşması, tarımsal yayımdanışmanlık çalışmalarının artması, örgütlenme düzeyinin artması, tarımsal pazarlama altyapısının iyileşmesi ve tarıma dayalı sanayinin desteklenmesidir.

Tarım ve kırsal kalkınma politikalarının hedef kitleleri dikkate alındığında, iki politika arasında belirgin bir ölçek farkı olduğu söylenebilir. Tarım politikalarının odak hedef kitlesi tarım ve gıda işletmeleri iken, kırsal politikaların ise kırsal hanehalklarıdır. Kırsaldaki hanelerin, kentlerdeki hanelerin sahip olduğu yaşam standartlarına asgari düzeyde kavuşturulması hedefi, bir taraftan kırsal kalkınmanın çok sektörlü kapsamını ortaya koyarken diğer taraftan da kırsal kalkınmanın süreç odaklı olduğunu göstermektedir.

Kırsal kalkınma, kırsal kesimde ve kentlerde yaşayanlar arasında eşitliği ve yapısal uyumu gözeterek bir yaklaşımla tasarlanması gerektiğinden, kamu kuruluşları tarafından yönlendirilmesi ve kamu kaynakları ile desteklenmesi zorunlu olan bir kalkınma sürecidir. Kamu kuruluşlarının bu süreçteki sorumluluğu, kırsal kesimde yaşayanların çalışma ve yaşam şartlarının en az asgari standartlarda sağlanmasıdır.

Geçmişe kıyasla günümüzde odak hedef kitleleri daha da belirginleşen ve/veya ayrıştan tarım ve kırsal kalkınma politikaları arasındaki en görünür ilişki tarımsal destekler konusunda tanımlanmıştır. 2006-2010 dönemini kapsayan Tarım Stratejisi belgesinde de yer aldığı üzere, Türkiye’de kırsal kalkınmanın sağlanmasındaki araçların başında tarımsal destekler gelmektedir. Tarım Stratejisi belgesinde yer alan tarımsal destek türleri arasında gösterilen “kırsal kalkınma destekleri” tarımsal destekleri tamamlayıcı nitelikte geliştirilen ve uygulanan desteklerdir. “Tarımsal destekler” kapsamında değerlendirilen kırsal kalkınma desteklerinin başlıcaları; eşfinansmana dayalı proje destekleri, yayım hizmetleri, tarımsal altyapı yatırımları ve mikro girişimcilik destekleri olarak tanımlanmıştır.

Türk tarımının rekabet gücünün artırılmasında kırsal kalkınma desteklerinin ve faaliyetlerinin önemi büyüktür. Bu bağlamda, kırsal kalkınma destekleri sadece tarımsal destekler kapsamında ele alınmamalıdır. Üreticiler ve/veya tarımsal işletmeler için mevcut tarım destekleri dışında da, kırsal kalkınma desteklerinin ve faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde bölgesel gelişmişlik farklarının yüksek olması nedeniyle tarımsal üretimde kalite ve verimlilik düzeyleri yöreden yöreye önemli farklılıklar arz etmektedir. Sadece tarımsal destekleme politikalarıyla kırsal alanlardaki verimlilik farklarının azaltılması mümkün değildir. Bu farkların azaltılması için, tarımsal politikalar dışındaki politika alanlarında da çeşitli tedbirlerin alınması zorunludur.

Çiftçilerin mesleki yeterliliklerinin iyileştirilmesi, örgütlenme, tarımsal altyapı, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, üretim teknolojisinin yenilenmesi, pazarlama ve finans bilgisinin güçlendirilmesi, iklim ve coğrafya koşullarından kaynaklanan verimlilik kayıplarının telafisi için yenilikçi üretim tekniklerinin sunumu, tarımsal ürünlerin işlenmesi, ambalajlanması ve depolanması, yöre ekolojisine ve pazar taleplerine duyarlı üretim planlaması, girişimcilik ve işletme ekonomisi gibi pek çok konuda üreticilerin ve/veya işletmelerin desteklenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, ülkemizin yeni dönemdeki kırsal kalkınma desteklerinin tarım ve tarım dışı üretim alanlarını birlikte gözeterek bir yaklaşımla, alan ve havza odaklı tasarlanması uygun olacaktır.

Tarımsal üretimin ağırlıklı olarak kırsal yerleşimlerde yapılması nedeniyle, ülkemizde tarımsal üretim faktörlerinin (işgücü, sermaye, doğal kaynak, girişimci vb.) niteliği ve verimlilik düzeyi kırsal kesimdeki gelişmişlik düzeyiyle yakından ilişkilidir. Bu bakımdan, tarımsal üretimdeki verimlilik ve kalite artışlarıyla ilintili birçok konu, yukarıda ifade edildiği üzere, kırsal kalkınma politikalarına konu edilmektedir. Bu içerikte tasarlanan ve güçlendirilen kırsal politikaların tarımsal politikalarla paralel şekilde uygulanması üretimde verimliliği artırmaktadır. Bu nedenle, tarım destekleriyle üretim maliyetlerinin sübvansede edilmesi göz önünde bulundurulduğunda, yukarıda ifade edilen alanlarda geliştirilecek kırsal kalkınma destekleriyle tarımın rekabet gücünün artırılması sağlanabilir. Bu bağlamda, Tarım Stratejisi Belgesi (2006-2010) içerisinde, tarımsal destekler kapsamında değerlendirilen “kırsal kalkınma destekleri”nin kapsamının, KKP’de yer alan faaliyetler ışığında revize edilmesi uygun olacaktır. KKP esas alınarak suretiyle, ülkemizin yeni dönemdeki “kırsal kalkınma destekleri”nin Strateji belgesinin revizyonu sırasında dikkate alınması sağlanacaktır.

1.2.1.2. Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyum

Ülkemizde bölgesel gelişme politikalarının temel amacı, bir taraftan bölgelerin rekabet gücünü artır-

maya odaklanırken bir taraftan da bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasıdır. Küresel ekonomiyle doğrudan ilişki kurabilen ekonomik ve sosyal aktörleri öne çıkaran, katılımcılık ve yönetim temelinde işbirliği ve ortaklık yapılarına dayanan, içsel kalkınma potansiyeline odaklı bölgesel gelişme politikaları son dönemde pekçok destek aracıyla ve kurumsal yapılarla güçlendirilmiştir. Sektörel (tarım ve tarımdışı) ve mekansal (kırsal ve kentsel) boyutlarıyla bütüncül bir şekilde tasarlanan ve uygulanan bölgesel politikalar, kırsal alanlardaki kalkınma girişimlerini de kapsayacak ölçeğe sahip politikalardır. Bu bağlamda, kentsel alanlarla uyumlu şekilde, refahın ülke geneline dengeli bir şekilde dağıtılmasını gözetilen bölgesel gelişme program ve projeleri, kırsal kalkınmaya yönelik birçok faaliyet içerebilmektedir.

Ülkemizde az gelişmiş bölgelerin kırsallık düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklanan yapısal sorunların çözümü, bölgesel gelişme alanında da kapsamlı adımların atılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, ulusal düzeyde bölgesel gelişme ve kırsal kalkınma politikaları arasındaki uyumun artırılması özel önem taşımaktadır. Diğer taraftan, kırsal ve kentsel alanlar arasında artan etkileşim, kentsel konut alanlarının kırsal alanlara doğru genişlemesi, kentlerdeki bazı üretim faaliyetlerinin kırsal alanlardaki yer seçim tercihleri, kır ve kent arasında artan mekik göç hareketleri, iş ve yaşam alanlarının farklılaşmasından dolayı kır ve kent arasında gerçekleşen günlük yolculuklardaki artış gibi pekçok gelişmenin etkisiyle ülkemizde kırsal alanı ve kentleri birarada değerlendiren ve bu mekanları bir bütünün parçaları olarak işlevlendiren bölgesel politikalar önem kazanmıştır. Bu nedenle kırsal kalkınma ve bölgesel gelişme politikalarının birlikte tasarlanması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bölgesel gelişme politikaları açısından, kalkınmanın mekan boyutunun yerel, bölgesel ve ulusal kademelerden oluştuğu dikkate alındığında, il ve ilçe düzeyindeki kalkınma girişimleri yerel düzeyindeki en önemli adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel ve kırsal politikalar arasındaki mekansal ölçek farklılaşması, kırsal kalkınmanın daha odak ve küçük yerleşim birimlerindeki kalkınma girişimlerini kapsamaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle, bölgesel gelişme açısından en dar mekansal ölçek, kırsal kalkınmanın hedef uygulama alanlarıyla örtüşmektedir. İdari sistemimizle uyumlu olarak, mekansal kapsam olarak en dar ölçeğin il/ilçeler olduğu dikkate alındığında, özellikle ilçe düzeyinde kamu ve kamu dışı paydaşların katılımını, işbirliğini ve ortaklığını esas alan tematik ve/veya entegre nitelikli kırsal kalkınma program ve projelerinin geliştirilmesinde ve böylece yerel kalkınma potansiyelinin harekete geçirilmesinde bölgesel gelişme politikalarına da görevler düşmektedir.

Bölgesel ve kırsal politikalar arasında tamamlayıcılığın sağlanması ve bu sektörlere yönelik kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması, il/ilçe düzeyinde eşgüdümün ve işbirliğinin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. İl/ilçelerin ekonomik ve sosyal sektörler itibarıyla yapısal durumlarının ortaya çıkarılması ve bu paralelde gelişme potansiyellerinin ortaya çıkarılması il/ilçe bazlı verilerin üretilmesi ve izleme sistemlerinin oluşturulmasını gerektirmektedir. Kırsal kalkınmanın hızlandırılmasında özellikle ilçe ölçeğinde kalkınma projelerinin ve programlarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesine yönelik olarak, bölgesel gelişme eylem planları kapsamında gerekli düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir.

Bölgesel gelişme planlarında kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerin sadece küçük ölçekli tarımsal sanayilerin geliştirilmesine destek şeklinde değil, kırsal kalkınmanın diğer eksenlerine yönelik faaliyetlerin de söz konusu planların kapsamına alınması uygun olacaktır. Bu bağlamda, GAP Eylem Planı örneğinde somutlaştığı üzere ülkemizde son yıllarda sayıları giderek artan ve önemli miktarda kaynak tahsis edilen bölgesel gelişme planlarında kırsal kalkınma desteklerine yer verilmesi uygun olacaktır. Bu bakımdan, ülkemizin yeni dönemdeki bölgesel gelişme eylem planlarının oluşturulması ve/veya revizyonu sırasında KKP'nin dikkate alınması önem taşımaktadır.

1.2.2. Uygulama Programları Açısından Uyum

Kırsal kalkınma konusunda ülkemizde operasyonel nitelikli programların sayısı giderek artmaktadır. Hibe programları ve entegre nitelikteki kalkınma ve/veya kırsal kalkınma projesi şeklinde geliştirilen bu uygulamalar, kırsal kalkınma adına kaynak tahsis edilen önemli politika araçlarıdır. Aşağıda yer aldığı üzere, halihazırda yürütülmekte olan temel nitelikteki kırsal kalkınma faaliyetleri ile Plan dokümanı arasındaki ilişkinin tanımlanması, gelecekteki uygulamalara ışık tutması bakımından önemli bulunmaktadır. Kırsal Kalkınma Planı; IPARD Programı da dahil olmak üzere, uygulanan veya uygulanacak olan tüm kırsal kalkınma faaliyetleri için (kırsal kalkınma projeleri, mali destek programları vb.) referans doküman özelliği taşımaktadır. Plan'ın onaylanmasından sonra hayata geçirilecek faaliyetlerin tasarımında ve uygulamasında KKP'ye uyumu esas alınacaktır.

1.2.2.1. Kırsal Kalkınma Planı ve IPARD Programı

AB, aday ve potansiyel aday ülkelerin Birliğe katılımına yönelik hazırlıklarına destek sağlamak amacıyla, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı (IPA) oluşturmuştur. Türkiye, aday ülke olarak, bütün IPA bileşenlerinden yararlanabilmektedir. IPA yardımları aşağıda verilen bileşenlerden oluşmaktadır;

- 1) Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi
- 2) Sınır Ötesi İşbirliği
- 3) Bölgesel Kalkınma
- 4) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
- 5) Kırsal Kalkınma

IPA'nın beşinci bileşeni olan Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD); AB Ortak Tarım Politikası, kırsal kalkınma politikası ve ilgili diğer politikalarının uygulanması ve yönetimi için katılım öncesi dönemde aday ülkelerin bu yöndeki kurumsal kapasite gelişimini ve yapısal uyumunu artırmayı hedefleyen bir bileşendir. Bu amaçla, tarım sektörünün modernizasyonu ve kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına hizmet edecek şekilde IPARD kapsamında aday ülkelere mali destek sağlanmaktadır.

Türkiye, IPARD bileşeni kapsamında aday ülkelere sağlanan mali desteklerden yararlanmak amacıyla, AB'nin ilgili politikalarıyla ve UKKS dokümanı ile uyumlu şekilde IPARD Programı'nı hazırlamış ve Kasım 2007'de Avrupa Komisyonuna sunmuştur. Ülkemizin ihtiyaçlarını ve koşullarını gözeterek IPARD Programı (20072013) 19 Aralık 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu Kırsal Kalkınma Komitesi'nde görüşülerek kabul edilmiş ve Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008 tarihinde onaylanmıştır.

IPARD Programı, TKB tarafından kamu kuruluşları, üretici birlikleri, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler ile yakın işbirliği içinde hazırlanmıştır.

Türkiye, 718/2007 sayılı IPA Uygulama Tüzüğünde tanımlanmış olan IPARD desteklerinden azami ölçüde yararlanmaktadır. IPARD kapsamında destek sağlanan eksenler aşağıda yer almaktadır;

- 1) **Eksen 1:** Pazar etkinliğinin iyileştirilmesi ve Topluluk standartlarının uygulanması
- 2) **Eksen 2:** Tarımçevre tedbirleri ve yerel kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanması için hazırlık faaliyetleri
- 3) **Eksen 3:** Kırsal ekonominin geliştirilmesi

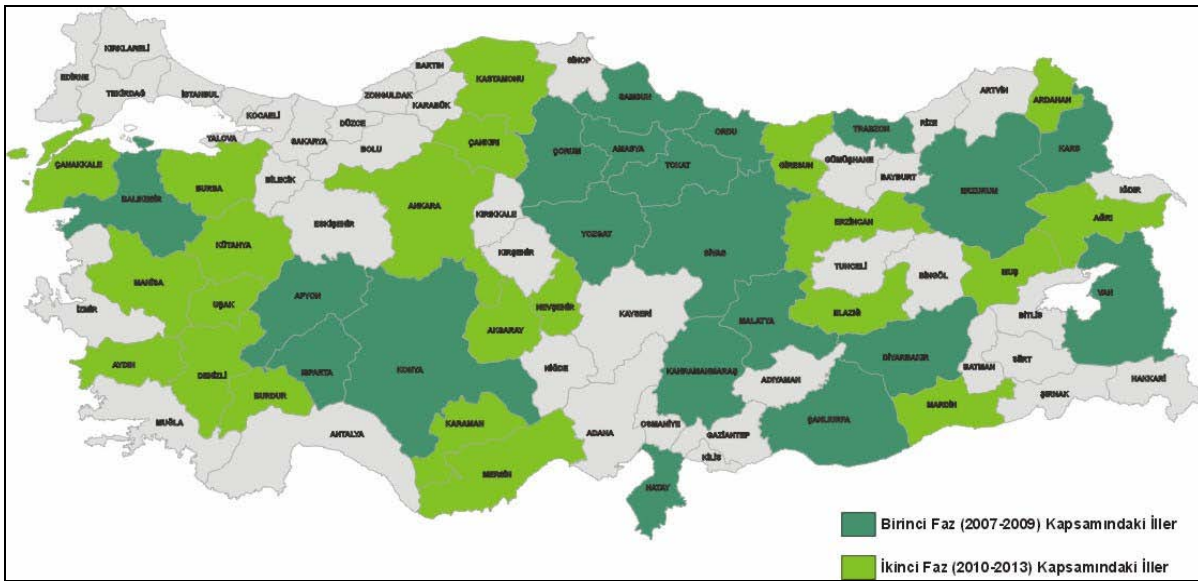
Bu eksenler altında IPARD Programı kapsamında ülkemize destek sağlanacak tedbirler ve bu tedbirler kapsamındaki iller **Ek III**'de ve Harita 1.1'de sunulmaktadır. Program iki dönem halinde uygulama-

nacak olup, ilk uygulama döneminde 20 İl ve ikinci uygulama döneminde 22 İl olmak üzere toplam 42 İl, Program kapsamına alınmıştır.

5648 sayılı Kanun ile kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından uygulanacak Program'ın, Yönetim Otoritesi, TKB Strateji Geliştirme Başkanlığı olarak belirlenmiştir. Kamu ve kamu dışı paydaşlardan oluşan 20 üyeli IPARD İzleme Komitesi ise, Program uygulamalarının izlenmesi, etkinleştirilmesi, yönlendirilmesi ve Program üzerinde ortaya çıkabilecek değişiklik önerilerinin görüşülmesinden sorumludur.

Kesinleşen rakamlara göre, 2007-2012 döneminde 660.80 milyon Avro büyüklüğünde mali kaynağa sahip olan Program, yararlanıcı katkısıyla birlikte düşünüldüğünde yaklaşık 1.3 milyar Avro değerinde bir mali büyüklüğe sahiptir.

Harita 1.1. IPARD Programı'nın uygulanacağı iller

Kaynak: TKB, IPARD Programı (2007-2013)

Harita 1.1'de gösterilen illerde uygulanacak olan IPARD Programı'nın sınırlı bir uygulama kapsamı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, IPARD'ın temel hedeflerine ulusal ölçekte erişilebilmesi amacıyla diğer illerde IPARD Programı'nı ikame edebilecek programların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, TKB tarafından 2006 yılında Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) kapsamında pilot illerde uygulanmaya başlanan ve daha sonra kapsamı 81 İli içerecek şekilde genişletilen "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı"nın önemli bir işlev kazandığı görülmektedir. Diğer taraftan, 5449 sayılı Kanun ile Düzey 2 istatistikî bölge birimleri bazında kurulan kalkınma ajansları (KA) tarafından uygulanan/uygulanacak "tarım ve kırsal kalkınma" hibe programları da önemli bir işlev kazanmıştır. Söz konusu uygulamalar arasındaki uyumun sağlanması durumunda, tarım ve kırsal kalkınma alanında yürütülen AB'ye hazırlık çalışmalarının etkinliği artacaktır.

KKP, yukarıda bahsedilen uygulamaları da içerecek şekilde, kırsal kalkınma alanında hayata geçirilen tüm uygulamalar için üst ölçekte bir referans doküman özelliği arz etmektedir. Plan'ın onaylanmasından sonra geliştirilecek yeni uygulamaların Plan'da belirtilen esas ve usullere uygun şekilde tanzim edilmesi gerekmektedir. KKP, tarım sektörünün ihtiyaçları ile kırsal kesimin daha geniş çaptaki ihtiyaçlarını bir arada programlayan, kalkınmanın sektörel ve mekânsal açıdan tüm boyutlarını gözetten bütüncül bir yaklaşımla geliştirilmiş bir Plan dokümanıdır. IPARD Programı ise, belirli bileşenler ve kurallar seti içinde yararlanıcılara mali destek sağlayan bir uygulama dokümanıdır. İki doküman arasında var

olan işlev ve ölçek farklılaşması açıktır. KKP ve IPARD Programı arasındaki uyum, her iki dokümanın da UKKS belgesi temel alınarak hazırlanmasından dolayı yüksek görünmektedir.

IPARD Programı'nın önemi, ülkemizin kırsal alanda AB ile ekonomik ve sosyal uyumuna sağladığı katkıdır. Bu açıdan, IPARD'da olduğu gibi hibe programı mekanizmasıyla hayata geçirilen uygulamaların IPARD Programı ile eşgüdümlü bir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Tarım ve kırsal kalkınma hibe programlarına ayrılan ulusal kaynakların, IPARD hedeflerine erişimi destekleyecek şekilde değerlendirilmesi temel ilkedir. Bu yönde geliştirilecek yeni programların KKP'nin genel çerçevesi ile uyumlu ve IPARD ile eşgüdüm içinde olması gerekmektedir.

KKP'nin politika dokümanı olması ve ülkemizde 20102013 döneminde gerçekleştirilecek tüm uygulamalara çerçeve teşkil etmesi nedeniyle, AB kırsal kalkınma politikalarına uyumu özellikle gözetilmiştir. Bu bakımdan, KKP'nin politika çerçevesi (stratejik amaçlar, öncelikler, tedbirler ve faaliyetler) AB'nin 20072013 mali dönemine ilişkin kırsal kalkınma politikalarının genel çerçevesi ile uyumludur. AB kırsal kalkınma politikaları açısından tematik alanlar; tarımsal işletmelerin modernizasyonu, gıda güvenliği, tarımsal ürünlerin işlenmesi, çevre dostu tarımsal üretimin yaygınlaştırılması, kırsal çevrenin korunması, mesleki eğitim, tarım dışı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi, kırsal altyapı ve yerel kalkındır. KKP'nin kapsamı ise, söz konusu temalara ilave olarak, ülkemizin koşullarına uygun olarak diğer birtakım temaları da içerecek (yoksullukla mücadele, doğal afetler, turizm, yenilenebilir enerji, sağlık ve eğitim vb.) şekilde belirlenmiştir. KKP'nin onaylanmasından sonra hayata geçirilecek tarım ve kırsal kalkınma hibe programlarının tasarımı; IPARD Programı'na uyumlarının sağlanması ve bölgesel ihtiyaçlara göre Plan'da yer alan diğer faaliyet konularının kapsanması hususu gözetilecektir.

1.2.2.2. Kırsal Kalkınma Planı ve Diğer Mali Destek (Hibe) Programları

AB'ye üyelik sürecinde ülkemizin yükümlülükleri arasında önemli bir yer işgal eden tarım ve kırsal kalkınma müktesebatına uyum faaliyetlerimizin en önemli adımlarından biri de yukarıda ifade edildiği üzere IPARD Programıdır. Program, gerek TKB gerekse KA'lar tarafından ulusal kaynaklarla yürütülecek tarım ve kırsal kalkınma konulu hibe programları açısından yönlendirici işleve sahiptir. TKB ve KA'lar tarafından yürütülecek benzer programların hem IPARD Programı ile hem de kendi aralarında uyum sağlanması gerekmektedir. Bu uyumun sağlanması için ilgili merkezi idare kuruluşları gerekli tedbirleri temin edecektir. TKB ve KA'lar tarafından yürütülecek hibe programları için destek alanları ve yararlanıcıları bakımından ölçek ve mekan farklılaşmasına gidilmesi kaynak etkinliği adına uygun görülmektedir.

IPARD Programı'nın uygulandığı illerde yukarıda belirtilen uyum ihtiyacının gözetilmesi ve tamamlayıcılığın sağlanması özel önem arz etmektedir. IPARD Programı'nın uygulanmadığı illerde de, yukarıda belirtilen iki program arasında eşgüdüm ihtiyacı bulunmaktadır. IPARD Programı'nın uygulanmadığı illerde, TKB ve KA hibe programlarının, IPARD hedeflerinin gerçekleştirilmesine imkan tanımaları nedeniyle koordineli bir şekilde tasarlanmaları ve uygulanmaları gerekmektedir.

Bu çerçevede, IPARD Programı'nın destek yapısı da dikkate alınarak, KKP kapsamındaki faaliyetler hakkında TKB, KA'lar ve diğer merkezi kuruluşlar tarafından geliştirilecek hibe programları arasında tamamlayıcılık ve eşgüdüm sağlanacaktır. Bu şekilde, kırsal kalkınmaya ayrılan ulusal kaynaklarımızın etkinliğinin artırılması mümkün olacaktır.

Kırsal Kalkınma Planı faaliyetlerinin uygulamasının izlenmesi ve yönlendirilmesi amacıyla teşkil

edilecek olan Plan İzleme Komitesi, belirtilen hibe programları arasındaki eşgüdümü sağlamak amacıyla gerekli işbirliği ve koordinasyon yapısının tesis edilmesine ve güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

1.2.2.3. Kırsal Kalkınma Planı ve Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri

Ülkemizde 1970’li yıllardan beri uygulanmakta olan entegre kırsal kalkınma projeleri, kırsal kalkınmaya yönelik kaynak kullandırılan uygulama araçlarının başında gelmektedir. Ülkemizin az gelişmiş bölgelerinin yapısal sorunları bu nitelikteki projelere olan gereksinimi sürekli kılmaktadır. Fakat, bu projelerin çoğunlukla, dış kaynak finansmanı ile yürütülmesi nedeniyle projelerin tasarımı ve uygulaması için başvuru yöntem, mali destek sağlayan kuruluşlara göre değişmekte, bu durum ise merkezi ve yerel düzeyde kurumsal kapasite oluşumunu menfi yönde etkilemektedir. Bu tür projelerin tasarımı ve yönetiminin, yerel koşullar ve Plan faaliyetleri ışığında revize edilerek, uygulama sahalarının daraltılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca, temel olarak tarımsal faaliyetler yoluyla kırsal yoksulluğun azaltılmasını hedefleyen bu projelerde, hedef kitlenin küçük ve geçimlik işletmeler olarak seçilmesi yerine, önceliğin üretici örgütleri, yerel idareler ve ortaklıkların güçlendirilmesine ve kapasite geliştirmeye yönelik yatırımlara sağlanması bu projelerin sürdürülebilirliğini artıracaktır.

Bu çerçevede, ülkemizde geçmiş dönemlerde uygulanmış ve halen uygulanmakta olan çok sayıda kırsal kalkınma projesi bulunmaktadır. Tamamlanma durumuna göre, aşağıda sınıflandırılan bu projeler, kırsal kalkınma için ayrılan kamu kaynaklarının mekansal ve sektörel dağılımını göstermesi bakımından önemli bulunmaktadır. Kırsal kesimde yoksulluğun azaltılması için hane ve üretici gelirlerinde istikrarlı bir artış sağlamaya yönelik gelir getirici tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetler ile hedef kitleyi kalkınma yönünde harekete geçirmek üzere ihtiyaç duyulan kapasite geliştirme faaliyetlerinin birlikte programlandığı bu projelerin temel amacı, kırsal toplumun refah seviyesinin artırılması olarak özetlenebilir.

Gelecekteki benzer uygulamalara ışık tutması bakımından bu tür projelerin tasarımı, uygulaması ve izlenmesine ilişkin olarak geçmiş uygulamalardan edinilen deneyimler neticesinde, bu projelerde gözlemlenen gereken unsurlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Alan bazlı yerel sahiplenme, hedef kitlenin somutlaştırılması
- Uygulama ve yönetimde aşağıdan yukarı yaklaşım
- Yerel yönetim
- Proje tasarımında hedef kitlenin güncel sorun alanlarının çözümüne odaklanma
- Yerelin eşfinansmanı, proje tasarımına yerel kuruluşlarla birlikte başlanması
- Sonuç yerine bütüncül ve süreç odaklı yaklaşım
- Diğer sektörel önceliklerle uyum
- Kamu ve kamu dışı ortaklık ve işbirliği yapılarının oluşturulması
- Merkezi ve yerel idare arasında işbölümünün netleştirilmesi
- Ölçülebilir göstergelere dayalı izleme-değerlendirme süreci
- Nihai değerlendirme raporlarının kamuoyu ile paylaşılması

a) Uygulamaları tamamlanmış bazı kırsal kalkınma projeleri:

- Çorum - Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
- Bingöl - Muş Kırsal Kalkınma Projesi
- Ordu - Giresun Kırsal Kalkınma Projesi
- Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi
- Köy Kent Projesi
- Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi
- Sosyal Ormancılık Projesi
- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri
- Televizyon Yoluyla Yaygın Çiftçi Eğitim Projesi

b) 2010 yılı itibarı ile halen uygulanmakta olan bazı kırsal kalkınma projeleri:

- Sivas - Erzincan Kalkınma Projesi
- Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi
- Diyarbakır - Siirt Batman Kalkınma Projesi
- Ardahan - Kars - Artvin Kalkınma Projesi
- Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi
- Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi
- Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TarGel)
- Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
- GAP Entegre Kırsal Kalkınma Projesi

2010 yılında ve/veya öncesinde uygulaması başlamış ve halen devam etmekte olan kırsal kalkınma faaliyetlerinin Plan'ın bağımsız nitelikteki eki olan **Ek VII**'deki tablo üzerinden ayrıca derlenmesi sağlanacaktır. KKP'nin koordinasyonundan sorumlu kuruluş tarafından, **Ek VII**'deki tablo formatına uygun olarak hazırlanacak bu ek, her yıl Şubat ayında revize edilecek ve "Kırsal Kesime Yönelik Uygulanmakta Olan Yıllık Kamu Faaliyetleri Listesi" adıyla yayımlanacaktır. Tabloda bir önceki yıl tamamlanmış faaliyetler ile içinde bulunulan yıl itibarıyla sürdürülmekte olan faaliyetler ayrı ayrı listelenecektir. Böylece, ülkemizde kamu kaynaklarıyla merkezi idare tarafından yürütülen tüm kırsal kalkınma faaliyetlerinin bir arada izlenmesi ve değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Bu şekilde, Plan faaliyetlerinin uygulama düzeyinin ortaya çıkarılması da mümkün olacaktır.

2. MEVCUT DURUM

2.1. Kırsal Alan Tanımı

Fiziki coğrafyanın kırsal ve kentsel alan olarak tasnif edilmesinde esas alınan kriterler yayımlanan istatistik türlerine göre değişen bir husustur. Bu nedenle diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de farklı kırsal alan tanımları kullanılmaktadır. Ülkeleri birarada ve aynı kritere göre karşılaştırmak amacıyla uluslararası kuruluşlarca standart tanımlar geliştirilmiştir. Bu tür tanımlardan, OECD tarafından geliştirilen ve AB tarafından da kullanılan kırsal alan tanımı en yaygın kullanılan tanımdır. Bölge tipolojilerinin belirlenmesinde de kullanılan bu tanıma göre, idari sınırlar itibarıyla nüfus yoğunluğu km² başına 150 kişiden az olan yerler kırsal alan olarak kabul edilmektedir. Bölgeler, kırsal nüfus büyüklüklerine göre; çoğunlukla kırsal bölge, ara bölge ve çoğunlukla kentsel bölge olarak ifade edilmektedir.

Ülkemizde kırsal alanla ilgili yapılan istatistiklerde genel kabul gören ve TÜİK tarafından da dikkate alınan tanımlar aşağıda ifade edildiği üzere kırkent ayrımında ve köyşehir ayrımında kullanılan tanımlardır:

- **Kırkent tanımı (alansal/mekansal tanım):** Nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir. 1965 yılından başlayarak 1985 yılına kadar geçerli olan bir kabule göre, nüfusu 10 bin ve üzeri olan yerleşimler kent, diğer yerleşimler ise kır olarak sınıflandırılmakta iken, 1982 yılında DPT tarafından nüfusu 10 binden büyük 288 yerleşim yeri için yapılan bir araştırmada nüfusun istihdam alanları, şirket sayısı, banka şube sayısı, telefon aboneliği vb. 28 kritere göre kent olabilme eşik değerlerini aşan yerleşim yerlerinin yüzde 80 oranında nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşim yerleri olduğundan bu tanım kabul edilmiştir. Böylece, kır ve kent ayrımına esas teşkil eden nüfus eşiği 10 binden 20 bine yükseltilmiştir. TÜİK tarafından “kır” ve “kent” bazında yayımlanan tüm çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır.

UKKS ve KKP hazırlıklarında baz alınan, operasyonel nitelikli kırsal kalkınma programlarında kullanılan bu tanım, KKP çerçevesinde yürütülecek uygulamalar açısından da esas alınacak olan tanımdır.

- **Köyşehir tanımı (idari tanım):** Yerleşim yerlerinin idari statüsü baz alınarak nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın il ve ilçe merkezleri “şehir”, diğer tüm yerleşimler “köy” kabul edilmektedir. Günümüzde TÜİK tarafından başta genel nüfus sayımları olmak üzere “köy” ve “şehir” bazında yayımlanan çalışmalarda bu tanım kullanılmaktadır.

Genel anlamda kır ve kent ayrımı; beşeri coğrafyanın, iktisadi faaliyetlerin, sosyal yapının ve kültürel değerlerin farklılaşmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, “kır” ve “kent” kavramları altında özetlenen mekan farklılaşması, “kırsal” ve “kentsel” kavramları altında sosyolojik olarak da inşa edilmektedir. Fakat, günümüzde kenti tanımlayan bazı özelliklerin kırdaki, kır tanımlayan bazı özelliklerin ise kentlerde olduğu görülmektedir. Bu durum, nüfus büyüklüğü veya yoğunluğu ile yerleşimlerin idari statüsü gibi normatif kıstasları esas alan tanımlarla, kırsal ve kentsel alanların genel niteliklerinin sağlıklı bir şekilde tespit edilemeyeceğini, sosyolojik olarak da söz konusu kavramların anlamında hızlı bir devrimin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan nüfusun yaşam kalitesi ve koşulları açısından birtakım genel değerlendirmeler ve karşılaştırmalar yapmak mümkün olmakla birlikte, mekanın “kırsal” ve “kentsel” alan bazında tasnifinin temel amacının istatistik üretmek ve üretilen istatistikler ışığında daha nitelikli politikalar geliştirmek olduğu unutulmamalıdır.

2.2. Kırsal Yerleşimler

Türkiye’de kırsal yerleşme deseninin genel karakteristiğini, mekansal dağılımı, sayısal çokluk ve düşük nüfus yoğunluğu oluşturmaktadır. Planlı dönemin başından beri kırsal kalkınmanın önündeki en

büyük engellerden biri olarak kabul edilen bu sorunun çözümü, kırsal kalkınmanın bir “yerleştirme politikası” çerçevesinde ele alınmasını gündeme taşımıştır. Dağınık yerleşme deseninin toplumsal ilişkileri sınırladığı, topluluk dışı kesimlerle ve pazarla bağlantıları sekteye uğrattığı vurgulanarak yerleşme yapısına müdahaleler öngören çeşitli politika araçları geliştirilmiştir. Kırsal yerleşme deseninden kaynaklanan ölçek sorunları karşısında, farklı plan dönemlerinde geliştirilen bu araçların en önemlileri “merkez köy” ve “köykent” uygulamaları olmuştur.

1982 yılında yayımlanan “Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi” çalışmasının sonuçlarından yararlanılarak, 1983 yılında 83/7493 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ülkemiz genelinde 4.319 adet “merkez köy” belirlenmiştir. 1997 yılında 97/9236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı sonucu, eski liste iptal edilmiş ve 4.138 yerleşimi kapsayan yeni liste “merkezi yerleşim yerleri” adıyla yayımlanmıştır. Kırsal kalkınmanın bir yerleşme politikası ışığında gerçekleştirilmesini öngören bu kararlar; kırsal alandaki bütün yerleşim birimlerine götürülmesi ülkenin mali kaynaklarıyla mümkün olmayan bir takım yatırım ve hizmetlerin merkezi nitelikteki yerleşimlere yoğunlaştırılmasını esas almıştır. Kararların temel amacı “*kırsal alana yönelik hizmetlerin, icracı kuruluşlarca belli öncelikli yerleşim merkezleri aracılığıyla çevre yerleşimlere zamanında ve eksiksiz olarak ulaştırılmasında ve götürülmesinde birliğin sağlanması*” şeklinde ifade edilmiştir.

Mahalli idare ve birlikleri hakkındaki yayımlanan kanunlar çerçevesinde; köy ve köy kısımlarının birleşerek belediye kurabilmesi, meskun sahasının en yakın belediyeye uzaklığının 5 km’nin altına düşen köylerin söz konusu belediyeye katılabilmesi, nüfusu 2 binden düşük belde belediyelerinin kapatılması, belediye kurulması için gerekli asgari nüfusun 5 bine çıkarılması, yeni ilçeler kurulması, büyükşehir belediyesi mücavir alanlarının genişlemesi gibi sebeplerle kırsal alanda “merkez olma” özelliği gösteren yerleşimlerin niteliği geçmiş dönemlere kıyasla ölçek değiştirmiştir. Buna göre, kırsal nüfusun da azalmasıyla, merkez olma niteliğinin köylerden belde ve ilçelere kaydığı söylenebilir. Bu yerleşimler arasına, nüfus büyüklüğü nispeten büyük köyler de alınabilir.

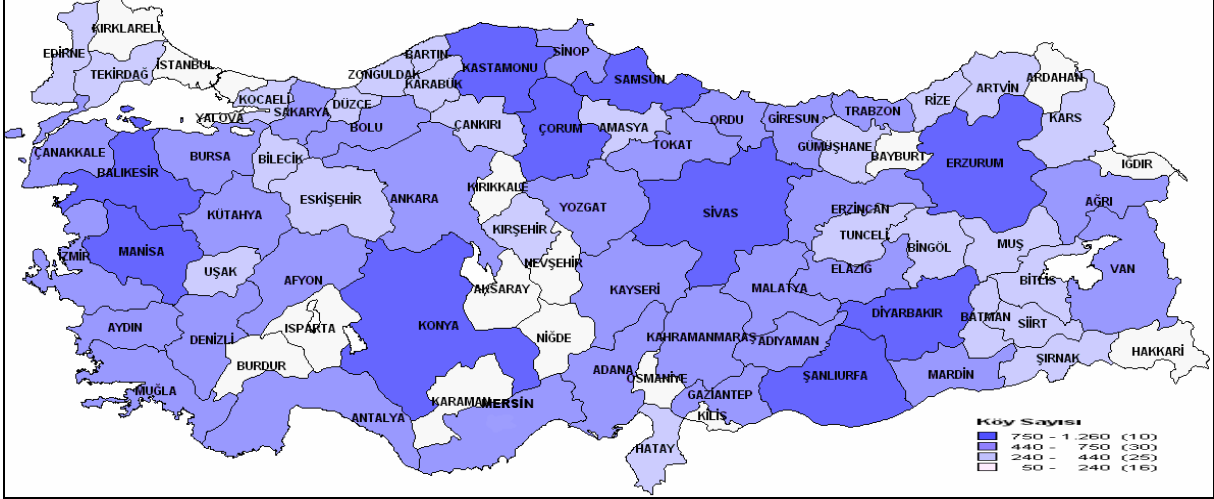
Yukarıda ifade edilen eğilimle uyumlu olarak, Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın 679’uncu maddesi “*kırsal kesimde kalkınmanın hızlandırılmasında ilçe merkezleri ve belde belediyeleri ile diğer gelişme ve çevresine hizmet sunma kapasitesi bulunan merkezi yerleşim birimlerine öncelik verilmek suretiyle kaynakların etkin kullanımı sağlanacak ve uygulama ülke geneline yaygınlaştırılacaktır*” şeklinde ifade edilmiştir. Mevcut kırsal yerleşme deseni, nüfus büyüklükleri ve göç eğilimleri dikkate alınarak son dönem mevzuat hükümleri ışığında kırsal merkezi yerleşim yerlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Böylece, süregelen kırsal nüfus çözülmesi karşısında kırsal alanda nüfus tutma kapasitesi bulunan, ekonomik ve sosyal açıdan dinamik kalabilen yerleşimlerin güçlendirilmesi sağlanabilir.

2007 yılı ADNKS verilerine göre, ülkemizde 34.438 adet köy ve 2.263 adet belde belediyesi (ilk kademe belediyeleri dahil) bulunmaktadır (**Bkz. Harita 2.1**). Kırsal kalkınma uygulamaları açısından odak yerleşimler olan söz konusu yerleşimler arasına, nüfusu 20 binden düşük ilçe merkezlerinin de eklenmesi gerekmektedir. Ülkemizde kırsal kalkınma uygulamaları açısından dikkate alınması gereken diğer bir yerleşim türü ise, köy bağılı (köy altı) yerleşimlerdir. İçişleri Bakanlığı tarafından tescil edilen bu tür yerleşimlerin sayısı 2008 yılında yaklaşık 47 bin olarak gerçekleşmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 2004/126 nolu Genelge gereğince bağılı tescillerinin yapılabilmesi için asgari 10 hane ve 50 nüfusun bulunması ile bağılı olunan köye en fazla 2 km uzaklıkta olunması gerekmektedir.

2007 yılı ADNKS sonuçlarına göre, toplam nüfusumuzun yüzde 32,6’sı kırsal yerleşimlerde yaşamakta iken, bu rakam 2008 yılında yüzde 30,8’e gerilemiştir. Ancak ülkemizde kırsal yerleşimlerin sa-

yıca fazla, nüfus olarak küçük ve yerleşim düzeni olarak dağınık olması hizmet sunum maliyetleri ve etkinliği üzerinde olumsuz etki yaratırken, kırsal ekonomilerin gelişmesi için yerleşim bazında bulunması gereken ölçeğin oluşması da güçleşmektedir.

Harita 2.1. İller itibarıyla köy sayısı¹ (2007)

Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları

2.3. Kırsal Nüfus Dağılımı

Ülkemizde nüfus istatistikleri, genel nüfus sayımlarından derlenmektedir. Söz konusu sayımlar kırkent tanımı yerine, köyşehir tanımını esas aldığından nüfus istatistikleri ancak köy ve şehir ayrımında yayımlanmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde “kırsal nüfus” yerine “köy nüfusu” ifadesinin kullanılması daha doğru olacaktır. Yukarıda ifade edildiği üzere, “köy nüfusu” ifadesi, 20 binden düşük nüfusa sahip ilçe merkezlerini kapsamamaktadır. Bu nedenle, 20 binden düşük nüfusa sahip ilçe merkezlerin toplam nüfusunun Tablo 2.1’de belirtilen köy nüfuslarına ilave edilerek, kırsal nüfus büyüklüğü hesaplanabilir.

Tablo 2.1. Köy ve şehir nüfuslarının dağılımı (1927-2008)

Sayım Yılı	Toplam	Yüzde	Şehir Nüfusu	Yüzde	Köy Nüfusu	Yüzde
1927	13.648.270	100,00	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78
1935	16.158.018	100,00	3.802.642	23,53	12.355.376	76,47
1940	17.820.950	100,00	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61
1945	18.790.174	100,00	4.687.102	24,94	14.103.072	75,06
1950	20.947.188	100,00	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96
1955	24.064.763	100,00	6.927.343	28,79	17.137.420	71,21
1960	27.754.820	100,00	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08
1965	31.391.421	100,00	10.805.817	34,42	20.585.604	65,58
1970	35.605.176	100,00	13.691.101	38,45	21.914.075	61,55
1975	40.347.719	100,00	16.869.068	41,81	23.478.651	58,19
1980	44.736.957	100,00	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09
1985	50.664.458	100,00	26.865.757	53,03	23.798.701	46,97
1990	56.473.035	100,00	33.326.351	59,01	23.146.684	40,99
2000	67.803.927	100,00	44.006.274	64,90	23.797.653	35,10
2007	70.586.256	100,00	49.747.859	70,48	20.838.397	29,52
2008	71.517.100	100,00	53.611.723	74,96	17.905.377	25,04
2009	72.561.312	100,00	54.807.219	75,54	17.754.093	24,46

Kaynak: TÜİK 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları ve 2007-2008 ADNKS Sonuçları

¹ TÜİK tarafından hesaplanan köy nüfusu; köy-şehir tanımına göre, “köy nüfusu” kapsamında değerlendirilen yerleşimleri göstermektedir.

Ülkemizde belde ve köylerde yaşayan nüfus büyüklüğü (ya da köy nüfusu) azalmaya devam etmektedir. 2000 yılında ortalama nüfus büyüklükleri beldelerde 4.147 ve köylerde 410 iken, bu değerler 2007 yılında sırasıyla 3.885'e ve 350'ye düşmüştür.

2008 yılı ADNKS verilerine göre ülkemizde halen toplam nüfusun yüzde 24,5'i köylerde yaşamaktadır. Yaklaşık 17.9 milyon kişiden oluşan köy nüfusunun, Harita 2.2'de iller bazındaki dağılımından da görüleceği üzere, coğrafi dağılımında Güney ve Batı illeri öne çıkmaktadır. Ülkemizin köy nüfusunun ağırlıklı olarak Güney ve Batı bölgelerinde yoğunlaşması nedeniyle, bu durumun kırsal kalkınma uygulamaları açısından dikkate alınması gerekmektedir.

Harita 2.2. Toplam köy nüfusunun iller itibarıyla dağılımı (Bin kişi, 2008)

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2008 sonuçları

Köy nüfusunun demografik yapısı incelendiğinde; cinsiyet oranı 1990-2008 döneminde dengelenmiştir. 1990 yılında her 100 kadın başına köylerde 96 erkek bulunurken, bu değer 2008 yılında hemen hemen eşitlenmiştir. Bu durum, bireysel olarak yapılan kırdan kente göçlerin azaldığını göstermektedir.

2.4. Kırsal Alandan Kente Göçler

Ülkemizde 1950'li yıllardan itibaren ivme kazanan kırdan kente göç süreci halen devam etmektedir. Kırsal alanda, tarımda artan nüfusun aynı oranda artmayan tarım arazisine getirdiği baskı, tarımın makinalaşması ile birlikte kırsal alanda işgücü fazlasına neden olmuştur. Tarımdaki işgücü fazlası kırdan kente göç hareketlerini tetikleyen en önemli unsur olmuştur. Diğer taraftan, kentlerde gelişme ivmesi kazanan sanayi ve hizmet sektörünün işgücü talebi de, kırsal kesim açısından bir çekim unsuru olarak göç hareketlerini hızlandırmıştır.

Sanayi ve hizmet sektörlerinin işgücü talebi dışında, kırdan kente göçü artıran diğer faktörler arasında; köylerde yoksulluğun yaygın olması, tarım dışı alanlarda yeterli istihdam imkânlarının bulunmaması, sulu tarım imkanlarının sınırlı olması, tarım topraklarının parçalı ve küçük olması, köylerdeki fiziki ve sosyal altyapı yetersizlikleri ile temel kamusal hizmetlere düzenli erişimin sağlanamaması gibi nedenler gösterilebilir.

1975-2000 dönemi göç verilerine göre, gerek iller arasında gerekse il içindeki göçlerde sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Söz konusu dönemde mutlak rakamlarla yaklaşık 19.5 milyon kişi göç etmiştir. Kırdan kente göçlerin daha fazla olduğu şeklinde bir görüş hakim olmasına rağmen, 1975-2000 dönemindeki göçlerin yarıdan fazlası şehirden şehire göçler şeklinde olmuştur.

Göç verisi, GNS'lerden derlendiği için, ülkemizde halen kırkent göçlerine ilişkin en güncel veriler, 19952000 dönemine aittir. Fakat, göç sürecinin 2000'li yıllarda da devam ettiği görülmektedir. ADNKS sonuçlarına göre, 20072008 dönemini kapsayan bir yıllık süreçte yaklaşık 2.2 milyon kişi göç etmiştir. Bu durum, ülkemizde her 100 kişiden 3,2 kişinin bir yıl içinde göç ettiğini göstermektedir. 19952000 döneminde ise yıllık olarak her 100 kişiden yaklaşık 2,2 kişi göç etmiştir.

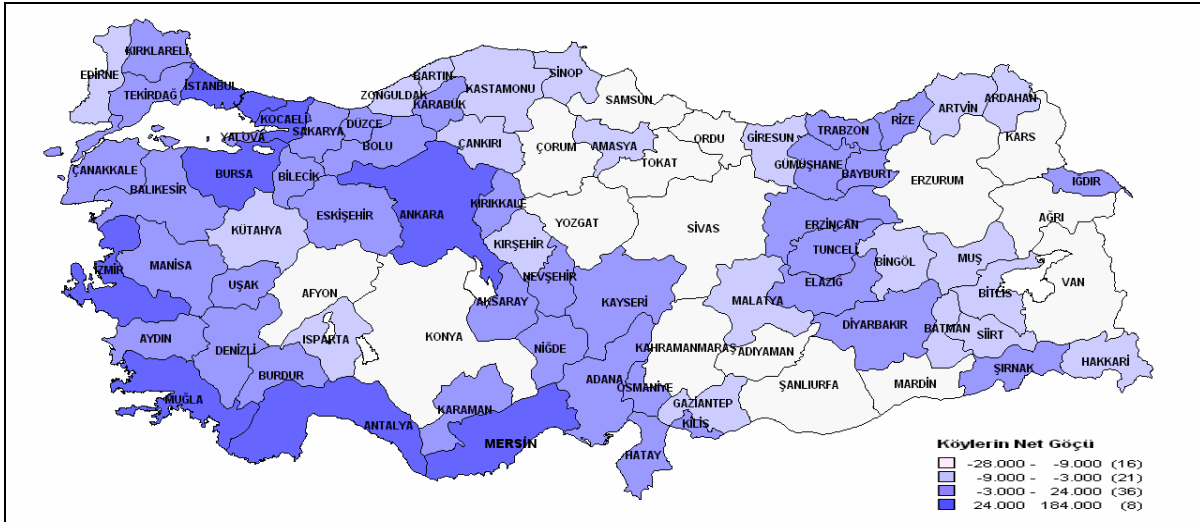
Tablo 2.2. 1995-2000 iller ve yerleşimler arasında gerçekleşen göçler

Göç	Şehirden şehire	Köyden şehire	Şehirden köye	Köyden köye	Toplam
İl içerisinde	565.915	607.624	630.765	99.823	1.904.127
İller arasında	3.302.064	560.661	711.753	213.658	4.788.136
Toplam	3.867.979	1.168.285	1.342.518	313.481	6.692.263
Toplam (%)	57,8	17,5	20,0	4,7	100,0

Kaynak: 2000 Yılı GNS sonuçları

Tablo 2.2'ye göre, köylerden dışarıya yaklaşık 1.5 milyon kişi göç ederken, köylere yapılan göç yaklaşık 1.6 milyon kişi olmuştur. Bir başka ifadeyle 19952000 döneminde köyler net 174 bin göç almıştır. Kırsal kesim açısından illerin net göç hızını gösteren Harita 2.3'ten de görüleceği üzere, kırsal kesimi göç alan il sayısı oldukça az olup, bu eğilim ülke genelinde söz konusu değildir. Göç alan iller, yukarıda Harita 2.2'de yer aldığı üzere, yine ülkenin Güney ve Batı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Köyden şehire yapılan göçlerin profiline bakıldığında; göç edenlerin yüzde 76'sı 1564 yaş grubunda olup, medyan yaşı 23,3 ve cinsiyet oranı 121 olarak gerçekleşmiştir.

Harita 2.3. Köyler bazında illerin net göç miktarı (Kişi, 1995-2000)

Kaynak: TÜİK 2000 Yılı GNS Sonuçları

2.5. Kırsal Yoksulluk

Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek mal ve hizmetleri alamaması olarak tanımlanan yoksulluk ve bunlara erişememe olarak tanımlanan yoksunluk, kırsal kesimdeki bireyleri kentlerde yaşayanlara göre daha çok etkilemektedir. Hizmet ve sanayi sektörlerinden farklı olarak, tarımda çalışanların daha yüksek bir yoksulluk riski ile karşı karşıya olması, yoksulluğun kırsal kesimde daha yaygın olması sonucunu doğurmuştur.

TÜİK verilerine göre kırsal alanda yoksulluk oranları kentlere kıyasla daha yüksek olup, kentlerde gözlemlenen düşüş eğilimi henüz kırsal alana yansımamıştır. Bu durum, kırsal kesimde üretim ve istihdam odaklı desteklerin çeşitlendirilmesini ve artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Kırsal alanda, gıda yoksulluğunun düşüş göstermesi ise, son yıllarda tarım sektörünün gösterdiği büyüme performansı ve üretim artışları nedeniyle anlamlı bulunmaktadır.

Tablo 2.3. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları (yüzde)

Bölge	Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kır	Gıda yoksulluğu	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18
	Gıda ve gıda dışı yoksulluk	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62
Kent	Gıda yoksulluğu	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25
	Gıda ve gıda dışı yoksulluk	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38
Toplam	Gıda yoksulluğu	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54
	Gıda ve gıda dışı yoksulluk	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11

Kaynak: TÜİK Yoksulluk Çalışması

En yoksul durumdaki kitlenin genel nitelikleri incelendiğinde; 5 kişiden fazla büyüklüğe sahip hanelerde yaşayanlar, okuryazar olmayanlar, işsizler ve yevmiyeli çalışanlar, tek yetişkinden oluşan aileler ve tarımda çalışanlar yoksulluk riski en yüksek kesimleri oluşturmaktadır. Kırsal kesimde, belirtilen profile sahip hanelerin belirlenerek, sosyal hizmet ve yardımlarda bu hanelere öncelik tanınması gerekmektedir.

2.6. Kırsal İstihdam

Türkiye’de işgücüne katılma ve istihdam oranları Tablo 2.4’te yer aldığı üzere dönem başı olan 1990’dan 2005’e kadar kentlerde düşüş göstermiş ve bu yıldan sonra tekrar artmaya başlamıştır. Kırsal kesimde ise düşüş eğilimi sürekliliğini korumuştur. Kırsal kesimde başat istihdam alanın tarım olması ve tarımdan kopmaların devam etmesi nedeniyle kırsal kesimdeki işgücü göstergelerinde azalma eğiliminin devam edeceği söylenebilir. Bu eğilimin yönü husunda kilit kesim, tarımda ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan kadınlardır. Kırsal alanda kadının işgücünden çekilme sürecinin hızlanması işgücüne katılma oranlarının (İKO) kırsalda daha keskin düşüşler yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, çoğunlukla kadın emeğine dayanan geçimlik tarımsal üretim yapısının da çözülmeye başladığını işaret etmektedir.

İşsizlik oranlarının kırsal kesimde hızla yükselmesi, kırsaldaki işsizlerin profilinin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarılmasını gerektirmektedir. Tarımın gençler tarafından cazip bir istihdam alanı olarak görülmemesi ve kırsal kesimde tarım dışı sektörlerdeki istihdam potansiyelinin düşük olması, gençlerin kırsal alan dışında iş aramasına neden olmaktadır. Kentlerde hizmet ve sanayi sektörlerinin düşük vasıflı işgücü talebi de, kırsal alandaki genç nüfusun kente göç etme eğilimini artırmaktadır. Genç nüfusun kente göç etmesi, dinamik bir kırsal ekonomi için ihtiyaç duyulan üretken işgücünün kaybına neden olmaktadır.

İşgücüne katılma oranlarının düşmesi daralan bir kırsal ekonomiye işaret ederken, artış eğilimi gösteren kırsal işsizlik oranları özellikle gençler için tarım ve tarım dışı istihdam imkânlarını harekete geçirebilecek kırsal kalkınma projelerinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Yeterli sermaye birikimi yapma imkânı olmayan geçimlik işletmelerdeki gençler, ya tarımsal üretime pasif bir katılım sergilemekte ya da kentlerde düşük ücretli istihdam olanaklarını tarıma tercih etmektedir.

Ülkemizde tarım istihdamının 2000 yılından sonraki dönemde göstermiş olduğu hızlı düşüşün, kırsal kesimdeki işsizliği genel anlamda tetiklediği söylenebilir. Kırsal kesimde, tarımdan kopmalar arttıkça, tarım dışı işsizlik oranı artmaya başlamıştır.

Tablo 2.4. Temel işgücü göstergeleri (yüzde)

İşgücü göstergeleri	Türkiye				Kent				Kır			
	1990	2000	2005	2008	1990	2000	2005	2008	1990	2000	2005	2008
İşgücüne katılma oranı	56,6	49,9	46,4	46,9	47,2	44,1	44,1	45,0	66,9	58,7	52,1	51,4
İstihdam oranı	52,1	46,7	41,5	41,7	41,5	40,2	38,4	39,2	63,6	56,4	48,8	47,7
İşsizlik oranı	8,0	6,5	10,6	11,0	12,1	8,8	12,8	12,8	4,9	3,9	6,3	7,2

Kaynak: TÜİK HİA sonuçları

Tarım istihdamındaki düşüşe rağmen, tarım ülkemiz kırsalındaki başlıca ekonomik faaliyet olma özelliğini korumaktadır. Ülke nüfusunun halen yaklaşık yüzde 25'inin köylerde ikamet ediyor olması, tarım dışı işlerle geçimi mümkün olmayan yörelerdeki yerleşik kırsal nüfusun tarımsal faaliyetlerini sürdüreceğini göstermektedir.

Tablo 2.5. İstihdamın sektörel ve mekansal dağılımı (yüzde)

Sektörler	Türkiye				Kent				Kır			
	1990	2000	2005	2008	1990	2000	2005	2008	1990	2000	2005	2008
Tarım	46,9	36,0	25,7	23,7	5,0	3,8	5,3	4,6	76,8	70,2	64,2	60,8
Sanayi	15,3	17,7	20,8	21,0	29,2	27,3	27,5	26,7	5,5	7,5	8,2	9,7
Hizmetler	37,8	46,3	53,5	55,4	65,9	68,9	67,2	68,7	17,8	22,4	27,6	29,5
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK HİA sonuçları

Tablo 2.5'te yer aldığı üzere, hizmet ve sanayi sektörleri istihdamlarının kırsal kesimde artış eğilimi göstermesi, tarım dışı istihdam imkanlarının çeşitlenmesi bağlamında kırsal kalkınma açısından olumlu bir gelişmedir. Fakat, kırsal istihdam içinde tarımın payı 2008 itibarıyla yüzde 60,8 düzeyinde olup, bu orandaki düşüşü diğer sektörlerde yaratılan iş hacmi değil, tarım istihdamındaki çözülme süreci belirlemektedir. 2008 yılı sonu itibarıyla, ülke genelinde yaklaşık 5 milyon kişi tarımda istihdam edilmektedir. AB27 ülkelerinde tarımda istihdam edilen kişi sayısı ise 2007 itibarıyla 11.7 milyon kişidir.

Tablo 2.6. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki ağırlığı

Yıllar	Kurumsal olmayan nüfus	Türkiye		Kent		Kır	
		Toplam istihdam	Tarım istihdam	Toplam istihdam	Tarım istihdam	Toplam istihdam	Tarım istihdam
1990	55.294	18.539	8.691	7.715	383	10.823	8.308
2000	66.187	21.580	7.769	11.104	419	10.477	7.350
2005	67.227	20.067	5.154	13.126	697	6.940	4.457
2008	69.724	21.194	5.016	14.010	647	7.184	4.369
Değişim (%)	26,1	14,3	-42,3	81,6	68,9	-33,6	-47,4

Kaynak: TÜİK HİA sonuçları

Tablo 2.6'da görüldüğü üzere, ülkemizde kırsal alan dışında, kentlerde de önemli miktarda tarım istihdamı bulunmaktadır. 1990-2008 döneminde söz konusu kesimin yüzde 68,9 oranında artması kentsel alanlarda (20 bin üstü nüfusa sahip yerleşimlerde) tarımsal faaliyetlerin arttığını göstermektedir. 1990 yılından 2008 yılına gelindiğinde kırsal kesimde tarım istihdamında yüzde 47'lik bir azalma meydana gelmiştir. Ülke genelindeki azalma oranı ise yüzde 42,3'tür.

Tablo 2.7'den görüleceği üzere kırsal kesimde istihdamdan ayrılan kişi, işgücünün de dışına çıkmaktadır. Bu eğilimi, işgücüne dahil olmayan nüfustaki artış doğrulamaktadır. Zira istihdamdaki düşü-

şün işsizlik rakamlarını beklenen oranda tetiklememesi, kırsal kesimde işgücünün (çalışma hayatının) dışına çıkan, ama kırsal alanı da terk etmeyen bir nüfusun varlığını ortaya koymaktadır. Nitekim, “kurumsal olmayan nüfus”teki azalma, işgücündeki azalmadan daha düşük seyretmektedir. Kırsal kesimde, işgücünün dışına çıktığı halde, kırsal alanı terk etmeyen bu grubun daha çok yaşlılardan ve kadınlardan oluştuğu söylenebilir.

Tablo 2.7. Kırsal işgücüne ait göstergeler

Yıllar	Kurumsal olmayan nüfus	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İKÖ	İşsizlik oranı	Tarım dışı işsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne dahil olmayan nüfus
1990	27.119	17.013	11.383	10.823	561	66,9	4,9	16,6	63,6	5.630
2000	27.272	18.581	10.902	10.477	425	58,7	3,9	10,2	56,4	7.679
2005	20.125	14.220	7.408	6.940	468	52,1	6,3	14,8	48,8	6.812
2008	21.375	15.075	7.742	7.184	558	51,4	7,2	15,4	47,7	7.332
Değişim (%)	-21,2	-11,4	-32,0	-33,6	-0,4	-23,2	46,9	-7,0	-25,0	30,2

Kaynak: TÜİK HİA sonuçları

Tarım istihdamındaki çözülme bağlamında, kırsal işgücü piyasasındaki eğilimlerin ortaya çıkarılması, ulusal ölçekte işgücü ve istihdam politikalarının daha sağlıklı bir şekilde geliştirilmesini temin edecektir. Yukarıda genel eğilimleri sunulan kırsal işgücünün ve tarım istihdamının yapısına ilişkin diğer hususları, 2008 yılı HİA sonuçlarına göre, aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Kırsal kesimde 2007/2008 döneminde tarım istihdamı 149 bin kişi artmıştır. 2008 yılındaki bu artış, küresel ekonomik kriz nedeniyle tarımda yaşanan çözülmenin tersine bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir.

- Kırsal kesimde 7.184 bin olan toplam istihdam içerisinde, 721 bin kişi okuryazar değildir. Bunun da yüzde 76,3’ünü kadınlar oluşturmaktadır.

- Kırsal kesimde 7.184 bin olan toplam istihdam içerisinde 1524 genç yaş grubunun payı yüzde 15,5’tir. Aynı grup, kırsaldaki işsizlerin yüzde 36,7’sini oluşturmaktadır.

- Kırsal kesimde işgücüne dahil olmayan 7.3 milyon kişinin; yüzde 44,2’si ev işleriyle meşgul iken, yüzde 8,4’ü emekli, yüzde 2,9’u mevsimlik çalışan ve yüzde 22,3’ü çalışamaz haldedir.

- Kırsal kesimdeki işsizlerin yüzde 24’ü bir yıldan fazla bir süreyle işsiz konumdadır.

- Kırsal kesimde çalışmakta olan her 100 kadının 84,1’i tarımda çalışmaktadır.

- Kırsal kesimde mesleği çiftçilik olan 3.6 milyon kişinin 2 milyonu erkek, 1.6 milyonu ise kadındır.

- Halen ülke genelinde tarımda istihdam edilen yaklaşık 5 milyon kişinin yüzde 47’si kadındır (2.3 milyon).

- Tarımda istihdam edilen 5 milyon kişinin 434 bini ücretli/evmiyeli; 104 bini işveren; 2.2 milyonu kendi hesabına ve 2.3 milyonu ücretsiz aile işçisidir.

- Tarım istihdamındaki ücretsiz aile işçilerinin ise, yüzde 78’ini (1.8 milyon) kadınlar oluşturmaktadır.

- Tarımda çalışanların yüzde 87,8’i (4.4 milyon kişi) sosyal güvenlik kapsamında değildir.

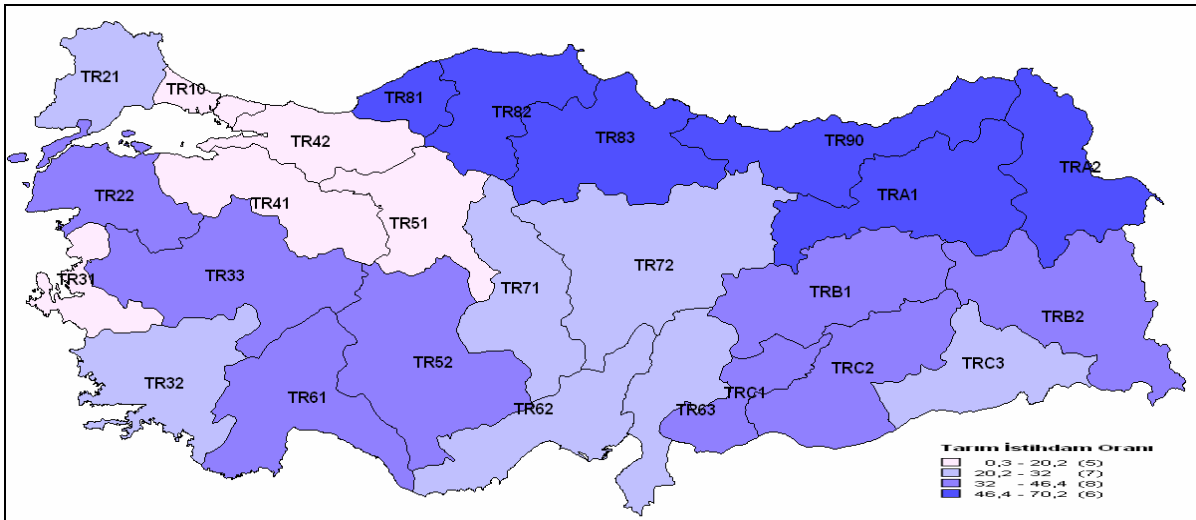
Bu hususlar, tarım sektörü istihdamındaki çözülmenin boyutu ve yönü hakkında kapsamlı bilgi sunmamakla birlikte, tarım istihdamının genel profili çözülme sürecinin devam edeceğini desteklemekte-

dir. Tarımdan ayrılan işgücünün kentsel alanlarda tarım dışı sektörlerde iş arama eğiliminde olduğu bilinmektedir. Bu işgücünün yöresinde tarım dışı istihdam imkanlarına kavuşturulması; söz konusu yörelerde tarım sektörünün gelişme düzeyi, tarım dışı ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği ve şehirleşme düzeyi ile yakından ilişkilidir.

Tarım sektöründeki çözülme, kırsal alanlarda tarım dışı istihdam olanaklarının iyileştirilmesi hususunda, bir taraftan kırsal kalkınma girişimlerinin önemini ortaya koyarken, diğer taraftan ilgili kurumların kırsal alandaki etkinliğinin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Tarım istihdamındaki yapısal sorun, işgücünün nitelik düzeyinin düşük olmasıdır. Kırsal istihdamın tarım dışı sektörler lehine gelişmesi olumlu bir eğilim olup, kırsal işgücünün kendi yöresinde tarım dışı sektörlerde istihdam edilmesinin teşvik edilmesi işsizlik, göç, çarpık kentleşme ve yoksullukla mücadelede de etkin bir çözüm olabilecektir.

Bölgesel düzeyde, kırsal kesimde tarım istihdamının düzeyi ve tarım dışı istihdamın gelişme eğilimi, bölgelerin gelişmişlik durumu ve bölge tarımının niteliğine göre değişmektedir. 2004-2008 döneminde tarımsal istihdamda yaklaşık 700 bin düzeyinde azalma meydana gelmiştir. Bu düşüşün bölgesel dağılımına bakıldığında, ters yönde sonuçlar görmek de mümkündür. Kocaeli, Antalya, Gaziantep, Zonguldak ve Kastamonu illerinin merkez olduğu Düzey 2 bölgelerinde tarım istihdamında 70 binden fazla büyüklükte bir artış görülmüştür. Buna karşın, Aydın, Manisa, Kırıkkale, Trabzon ve Erzurum illerinin merkez olduğu Düzey 2 bölgelerinde ise tarımsal istihdamda 100 binden fazla büyüklükte düşüş yaşanmıştır.

Harita 2.4. Tarım istihdamının Düzey 2 bölgeleri bazında dağılımı (Yüzde, 2008)

Kaynak: TÜİK HİA Sonuçları

Tarım istihdamının yüksek olduğu Düzey 2 bölgelerin ortak özelliği, tarım dışı istihdam olanaklarının nispeten az olmasıdır. Bu bölgelerde işgücünün vasıf düzeyi itibarıyla, tarım dışı sektörlerde istihdam edilebilirliği zayıf kaldığından tarımsal faaliyetleri sürdürme eğilimi yüksektir. Tarım dışı sektörlerdeki istihdam düzeyi çoğunlukla gelişmiş bölgelerde artış gösterdiğinden, kırsal kesimde tarım dışı faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik desteklerde önceliğin gelişmiş bölgelere verilmesi kaynak etkinliği açısından önemli gözükmemektedir.

Gelişmiş bölgelerde tarımsal ürünlerin pazar sorununun nispeten zayıf olması ve tarımsal sanayinin gelişme düzeyinin yüksek olması nedeniyle, bu bölgelerde tarım istihdamındaki çözülme daha yavaştır. Az gelişmiş bölgelerde ise, kent nüfuslarının düşük olması ve tarımsal sanayilerin uzak olması nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülmesini temin edebilecek pozitif dışsallıklar zayıf kalmıştır. Bu bölgelerde, belirtilen poziti-

tif dışsallık etkisini ikame edebilecek destek araçları ve teşvik unsurlarının geliştirilmesi, bu bölgelerin mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu tarım ürünleri için başta olmak üzere, yaşamsal öneme sahiptir.

2.7. Genel Ekonomik Durum

Ülkemizin ekonomik durumundaki son gelişmeler Tablo 2.8’de 2004 ve 2008 yılları verileri karşılaştırılarak verilmektedir. 2004 yılından 2008 yılına gelindiğinde GSYH 559 milyar TL’den 994,3 milyar TL’ye, kişi başına milli gelir 5.764 Dolar’dan 11.228 Dolara, ihracat 63,2 milyar Dolardan 132 milyar Dolara, ithalat 97,5 milyar Dolardan 202 milyar Dolara yükselmiştir. Sekizinci Kalkınma Planı (20012005) döneminde ortalama yüzde 7,4 olan büyüme oranı, tüm dünyayı etkileyen küresel ekonomik kriz nedeniyle 2008 yılında 0,9’a düşmüştür.

Tablo 2.8. Temel ekonomik büyüklükler (2004-2008)

Göstergeler	2004	2008
GSYH (milyar TL cari fiyatlarla)	559	994,3
GSYH büyüme hızı (1998 sabit fiyatlarla, yüzde)	9,4	0,9
Kişi Başına Milli Gelir (GSYH, \$)	5.764	11.228
TÜFE (yüzde, yıl sonu)	9,3	10,06
İhracat (milyar \$)	63,2	132,0
İthalat (milyar \$)	97,5	202,0
Nüfus (yıl ortası, milyon kişi)	67,7	71,1
İşgücüne katılım oranı (yüzde)	46,3	46,9
İstihdam sayısı (bin kişi)	19.632	21.194
İşsizlik oranı (yüzde)	10,8	11,0

Kaynak: DPT, TÜİK

Tablo 2.9’da gösterildiği üzere, tarımın ulusal ekonomi içindeki büyüklüğü oransal olarak düşmekle birlikte, tarımsal dış ticarete gözlemlenen büyüme, tarım sektörünün dinamik bir pazara sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.9. Yıllar itibarıyla sektörlerin GSYH içindeki payları (1998 bazlı, cari fiyatlarla)

Sektörler	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tarım	12,5	10,5	10,1	8,8	10,3	9,9	9,5	9,4	8,3	7,6	7,6
Sanayi	26,8	24,9	23,0	22,4	21,0	20,9	20,3	20,3	20,1	20,0	19,7
Hizmetler	60,7	64,6	66,9	68,8	68,7	69,2	70,2	70,3	71,6	72,4	72,7
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK

Tablo 2.10 ve Tablo 2.11’den görüldüğü üzere, tarımsal ihracattaki artış eğiliminin işlenmiş tarım ve gıda ürünleri kaynaklı olması, tarımsal ithalatındaki artışın ise tarımsal ham madde (ürün) kaynaklı olması, ülkemizde tarımsal sanayinin gelişme dinamikleri açısından olumlu işaretlerdir.

Tablo 2.10. İhracatın sektörel dağılımı (ISIC, Rev.3)

Sektörler	2005		2008	
	Milyon dolar	Yüzde	Milyon dolar	Yüzde
Tarım ve hayvancılık	3.314	4,51	3.924	2,97
Balıkçılık	140	0,19	240	0,18
Gıda ürünleri ve içecek	4.272	5,80	6.476	4,90
Toplam ihracat	73.476	100,0	132.027	100,0

Kaynak: TÜİK

İşlenmiş tarım ürünleri ihracatındaki artış oranı, ağırlıklı olarak ülkemizde arz açığı bulunan ürünlerin ithal edilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Tarımsal sanayi için yeterli ve kaliteli arzı bulunmayan tarım ürünlerinin tespit edilerek teşvik edilmesi “tarımsal destekler”inin temel hedefidir.

Tablo 2.11. İthalatın sektörel dağılımı (ISIC, Rev.3)

Sektörler	2005		2008	
	Milyon dolar	Yüzde	Milyon dolar	Yüzde
Tarım ve hayvancılık	2.542	2,18	6.151	3,05
Balıkçılık	24	0,02	41	0,02
Gıda ürünleri ve içecek	2.114	1,81	3.763	1,86
Toplam ithalat	116.774	100,0	201.964	100,0

Kaynak: TÜİK

Artan tarımsal dış ticaret hacmine rağmen, tarım sektörünün GSHY içindeki payının seyri, sektörün yeniden yapılanma sürecindeki gelişmelere bağlıdır. Tarımsal desteklerin niteliği, tarımsal krediler, sulama yatırımları, arazi parçalılığı, işletme ölçekleri, örgütlenme ve pazarlama altyapısındaki yetersizlik bu süreci etkileyebilecek derinlikteki yapısal sorunlardır.

2.8. Tarımsal Arazi Kullanımı

Arazi kullanım kabiliyet sınıfları bakımından ülkemizin durumu, Tablo 2.12’den de görüleceği üzere, sürülebilir arazi toplamı yüzde 34,1 iken, sürüme uygun olmayan araziler toplamı yüzde 60 civarındadır. Bu durum mevcut toprak varlığımızın korunmasının önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 2.12. Türkiye toprakları arazi kullanım yetenek sınıfları

Arazi kullanma kabiliyet sınıfları	A.K. K. Sınıfı	Alan (ha)	Alan (Yüzde)
Sürüme uygun araziler	I	5.012.537	6,4
	II	6.758.702	8,7
	III	7.574.330	9,7
	IV	7.201.016	9,3
Alt toplam		26.546.585	34,1
Sürüme uygun olmayan araziler	V	165.547	0,2
	VI	10.238.533	13,2
	VII	36.288.553	46,6
Alt toplam		46.692.633	60,0
Tarım uygun olmayan araziler	VIII	4.557.909	5,9
Genel toplam		77.797.127	100,0

Kaynak: Mülga KHGM

Ülkemizde Sulu Arazi Tasnifi daha çok sulama yatırımı yapılan alanlarda arazinin sulamaya uygunluğunu belirlemek amacıyla kullanılmakta olup altı sınıfa ayrılmıştır. İlk üç sınıf sulanabilir arazileri, dördüncü sınıf sınırlı sulanabilir, beşinci sınıf araziler özel tedbirler alınmadan sulanması mümkün olmayan arazileri ve altıncı sınıf araziler ise sulanamaz arazileri temsil etmektedir.

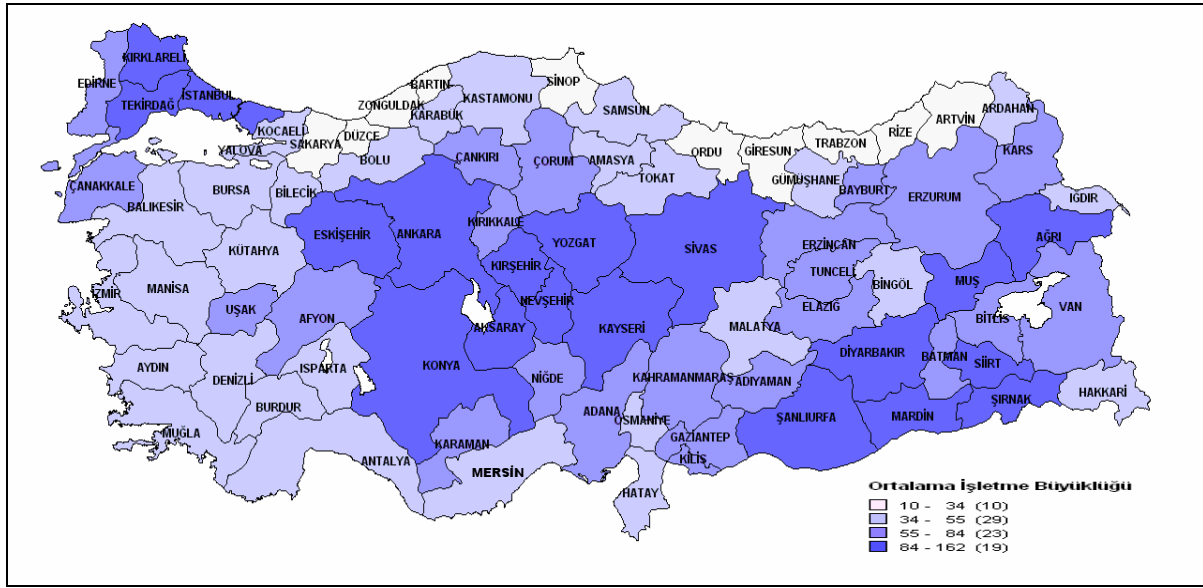
Ülkemizdeki arazi idaresiyle ilgili kurumlara bakıldığında bir faaliyet birden fazla kurum tarafından yürütülebilmekte ve tekrarlı işler ortaya çıkmaktadır. Birden fazla kuruma, farklı yasalarla, aynı faaliyet alanında görevler verilmekte, bu da uygulamada karmaşaya neden olabilmektedir. Kadastral faaliyetlerden TKGM, OGM ve TKB gibi üç kurumun sorumlu olması, arazi toplulaştırma çalışmalarının, hem TRGM hem de İÖİ’lerince yapılması, bu gibi durumlara örnek olarak verilebilir.

Ülkemizdeki tarım arazilerinde genel anlamda iki temel sorun göze çarpmaktadır. Bunlar; verimli ta-

rım arazilerinin tarım dışı alanlarda kullanılması ve verimli işletmeciliği engelleyecek şekilde tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük ve dağınık işletme niteliğinde olması ile geometrik parsel düzenine sahip olmayan bir yapıda olmasıdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, miras yasalarındaki hükümlerdir. Küçük ve çok parçalı işletme yapısı, teknoloji kullanımını güçleştirmekte, işgücü verimliliğini düşürmekte, yeterli sermaye birikimini engellemektedir.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen Genel Tarım Sayımı (GTS) sonuçlarına göre, Türkiye’de tarım arazilerinin büyüklüğü 22,1 milyon ha’dır. Tarımsal İşletmeler Anketi sonuçlarına göre ise, bu alanın 18,4 milyon ha’ı tarım işletmelerinin tasarrufunda bulunmaktadır. Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) geçici sonuçlarına göre ise, 2007 yılı itibarıyla kayıt altındaki tarım arazisi büyüklüğü 16,7 milyon ha olup, işletme sayısı yaklaşık 2.6 milyon adet olarak gerçekleşmiştir. Eurostat verilerine göre, AB27’deki tarımsal işletme sayısı ise 2007 itibarıyla yaklaşık 13.7 milyon olarak gerçekleşmiştir.

Harita 2.5. İller itibarıyla ortalama işletme büyüklükleri (Dekar, 2007)

Kaynak: TKB ÇKS 2007 Sonuçları

Ülkemizde tarımsal yapının genel karakteristiğini geçimlik ve yarı geçimlik üretim yapan küçük aile işletmeleri oluşturmaktadır. Dağınık ve küçük parsellere sahip bu işletmeler modern tarımsal girdilerin kullanımında yetersiz kalmaktadır. Bu işletmelerin verimli, kaliteli ve pazarın taleplerine uygun, rekabet edebilir üretim yapmalarının koşulu, etkin bir tarımsal örgütlenme çatısı altına alınmalarını gerektirmektedir.

Tablo 2.13. Tarım arazilerinde parça sayısı ve işletme başına arazi büyüklüğü (da)

Yıllar	Toplam işletme sayısı	Toplam parsel sayısı	Toplam arazi	İşletme başına parsel sayısı	Ortalama parsel genişliği	Ortalama işletme büyüklüğü
2001 (1)	3.022.127	12.323.405	184.348.223	4,1	15,0	61,0
1991	3.966.822	21.601.272	234.510.993	5,4	10,9	59,1
1980	3.558.815	22.903.948	227.640.289	6,4	9,9	64,0

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları.

(1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Tablo 2.13’ten de görüldüğü üzere, tarımdaki ortalama işletme büyüklüğü küçülürken, parçalılık sorununu nispeten azalmış olup, 1980-2001 dönemi rakamları incelendiğinde Türkiye’de hem tarım işletme-

lerinin sayısında hem de işletmelerin tasarrufunda bulunan toplam arazide azalma olduğu görülmektedir. Bu durum aynı zamanda önemli büyüklükte tarım toprağının da terk edildiğini göstermektedir. Belirtilen dönem içerisinde, ortalama parsel sayısının düşüp, parsel büyüklüğünün artması modern bir tarımsal yapı adına olumlu bir gelişmedir.

İşletme başına parsel sayısının azalması ve parsel büyüklüğünün artması Türk tarımında parçalı işletme sorununun hafiflediğini gösterse de, ortalama işletme ölçeğinin dönem sonunda başlangıç düzeyine yakın olması işletme ölçekleri sorununun varlığını koruduğunu göstermektedir.

Tablo 2.14. Arazisinin tasarruf şekline göre işletme sayısı ve işledikleri arazi miktarı ve oranı

Yıllar	Değişkenler	Yalnız Kendi Arazisini İşletenler (1)	Yüzde	Kendi ve Başkasının Arazisini İşletenler	Yüzde	Kendi Arazisi Olmayıp Başkasının Arazisini İşletenler (2)	Yüzde	Toplam
2001 (3)	İşletme Sayısı	2.597.111	85,9	317.327	10,5	107.686	3,6	3.022.127
	Arazi Miktarı	143.424.266	77,8	34.227.597	18,6	6.696.360	3,6	184.348.223
1991	İşletme Sayısı	3.672.085	92,6	229.304	5,8	65.433	1,6	3.966.822
	Arazi Miktarı	209.422.087	89,3	22.854.792	9,7	2.234.114	1,0	234.510.993
1980	İşletme Sayısı	3.223.754	90,6	270.107	7,6	64.954	1,8	3.558.815
	Arazi Miktarı	197.285.923	86,7	26.287.592	11,5	4.066.774	1,8	227.640.289

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları

(1) Zilyetliğe dayalı arazileri işleten işletmeler dahildir.

(2) Kiracılık, ortakçılık ve diğer tasarruf şekilleri ile arazi işleten işletmelerdir.

(3) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Tablo 2.14'ten de görüleceği üzere, dönem sonunda kiracılık ve ortakçılık gibi üretim yöntemlerine başvuran işletme sayısı ile bu yöntemlere konu arazi büyüklüklerinde önemli artışlar görülmüştür. Bu durum, işletmelerin ölçek büyütme stratejilerine artık daha çok başvurduklarını göstermektedir. Özellikle kırdan kente göç ile birlikte tarım arazilerinin bu yöntemlere daha çok konu edilerek tasarruf edileceği söylenebilir. Tarım işletmelerinin küçük parçalı arazileri devre dışı bırakıp, ölçeğini büyütme amacıyla kiracılık/ortakçılık vb. ilişkilere yönelme eğiliminde olduğu söylenebilir.

İşletme tiplerinin, 1980 yılına kıyasla üretimde daha fazla uzmanlaşmaya gittikleri söylenebilir. Geçimlik üretim yapan işletmelerin çoğunlukla hem bitkisel hem de hayvancılık faaliyetlerini birlikte sürdürdükleri göz önüne alındığında, Türk tarımında geçimlik üretim yapısının çözülmesiyle birlikte, geriye kalan işletmelerin daha da uzmanlaştıkları söylenebilir.

Tablo 2.15. İşletme tipine göre işletme sayısı

Yıllar	Arazisi olan işletme sayısı	Arazisi olmayan işletme sayısı	Toplam işletme sayısı	Bitkisel üretim ve hayvancılık yapan işletme sayısı	Yalnız bitkisel üretim yapan işletme sayısı	Yalnız hayvancılık yapan işletme sayısı
2001 (1)	3.022.127	54.523	3.076.650	2.074.439	929.582	72.629
Yüzde	98,2	1,8	100,0	67,4	30,2	2,4
1991	3.966.822	101.610	4.068.432	2.935.055	993.685	139.692
Yüzde	97,5	2,5	100,0	72,1	24,4	3,4
1980	3.558.815	92.095	3.650.910	3.140.638	418.177	92.095
Yüzde	97,5	2,5	100,0	86,0	11,5	2,5

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları

(1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

1980 ve 2001 GTS Tarımsal İşletmeler Anketi sonuçlarına göre, işletmelerin tasarrufunda bulunan tarım arazisi 43,3 milyon da'lık daralmaya karşılık gelen yüzde 19 oranında bir azalma göstermiştir. Bu daralmanın yüzde 89,5'i (38,7 milyon da) nadas ve diğer tarım dışı arazilerdeki daralmadan kaynaklanmaktadır. Geri kalan 4,6 milyon da büyüklüğündeki daralma ise bizzat ekim yapılan alanlardaki daralmayı göstermektedir. Dolayısıyla, tarım dışına çıkan arazilerin ağırlıklı olarak ekim yapılmayan nadas ve diğer tarım dışı arazilerden oluştuğu görülmüştür.

Tablo 2.16. Tarım arazilerinin kullanım şekli

Yıllar	İşletmelerin Tasarrufundaki Toplam Arazi (2)	Toplam	Tarla Arazisi	Sebze Bahçeleri	Meyve, Bağ, Kavaklık ve Diğer Uzun Ömürlü Bitkiler	Nadas	Toplam Diğer Araziler*
		A+B+C+D	A	B	C	D	
2001 (1)	184.348.223	171.654.634	122.539.119	3.715.120	18.024.791	27.375.604	12.693.594
1991	234.510.993	14.494.824	157.848.470	5.211.652	19.400.588	32.034.114	20.016.169
1980	227.640.289	05.934.360	130.902.876	3.151.621	14.775.144	57.104.719	21.705.929
Değişim Yüzde)	-19,0	-16,6	-6,4	17,9	22,0	-52,1	-41,5

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları

* Daimi çayır ve otlak arazisi, koruluk ve orman arazisi, tarıma elverişli olup kullanılmayan arazi ve tarıma elverişsiz arazilerden oluşmaktadır

(1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

1980-2001 döneminde, ekim yapılan alanlardaki daralmanın aksine, sebze ve meyve yetiştirilen alanlarda ise artış meydana gelmiştir. Bu durum, daha fazla işgücü gerektiren tarla tarımı yerine, daha az işgücü gerektiren sebzecilik ve meyvecilik faaliyetlerinin tercih edildiğini göstermektedir. Bu faaliyetlerin, şehirlere göç nedeniyle köylerde işgücü yetersizliği yaşayan işletmeler ile şehire göç ettiği halde köydeki arazilerinde tarımsal faaliyetini sürdürmek isteyen işletmelerce daha çok tercih edildiği söylenebilir.

Tablo 2.17. Sulama yapılan tarım arazileri

Yıllar	Sulanan arazi	Yüzde	Sulanmayan arazi	Yüzde	Toplam Arazi	Yüzde
2001 (1)	34.545.882	20,1	137.108.752	79,9	171.654.634	100,0
1991	30.935.454	14,4	183.559.370	85,6	214.494.824	100,0
1980	27.982.831	13,6	177.951.529	86,4	205.934.360	100,0

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları

(1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Tarım arazilerindeki daralmaya karşılık sulama yapılan tarım arazisi dönem sonu itibarıyla 6,5 milyon da'lık artış göstermiştir. Türkiye'de tarımsal işletme sayısı ve tarım alanlarının büyüklüğü azalırken, sulamaya açılan alanlarda önemli artışlar görülmektedir. Türkiye'de ekonomik olarak sulanabilecek 85 milyon da tarım alanının, 2005 yılı itibarıyla 49 milyon da'ı sulamaya açılmıştır. Bu durum, tarımda sulamaya açılan alanların 2001 yılına göre oldukça arttığı görülmektedir. Sulama yapılan arazilerde tarımsal üretim artışının etkisiyle işgücüne daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. DSI'ye göre sulamaya açılan alanın 65 milyon da'a çıkmasıyla, ilaveten 2 milyon kişiye istihdam imkanı sağlanacaktır. Sulu tarım neticesinde tarımsal gelirin yaklaşık 5 kat artış gösterdiği görülmektedir. DSI'ye göre 2004 yılı verileri itibarıyla sulama öncesi projersiz durumda ortalama tarımsal gelir 60 TL/da iken, sulama sonrasında 310 TL/da olmaktadır.

Tarımın makinalaşması bağlamında önemli göstergelerden biri olan traktör sayısı dönem sonuna gelindiğinde yüzde 78,8 artarken traktöre sahip işletme sayısı yüzde 61,0 artmıştır. 2006 yılı itibarıyla traktör sayısı 1.037.383'e ulaşmıştır.

Tablo 2.18. Tarım işletmelerinde traktör sayısı ve işlenen arazi miktarı

Yıllar	Toplam işletme sayısı	Traktörü olan işletme sayısı	Yüzde	Traktör sayısı	Traktörle işlenen arazi miktarı	Traktörle işlenen arazi yüzdesi
2001(1)	3.076.650	962.696	31,3	994.225	132.992.245	72,1
1991	3.966.822	921.038	23,2	949.238	166.091.752	70,8
1980	3.558.815	597.975	16,8	556.058	111.897.022	49,2

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı)

Araştırma Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları

(1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Ülkemizin 2004 yılı itibarıyla toplam orman alanı 21,2 milyon ha'dır. Bu miktar toplam ülke yüzölçümünün yüzde 27,2'sini teşkil etmektedir. Orman alanları içerisinde normal koru ve normal baltalık ormanlar 10,6 milyon ha iken, geri kalan orman alanı bozuk koru ve bozuk baltalık ormanlardan oluşan 10,5 milyon ha alanı kapsamaktadır. Toplam 21,2 milyon ha olan ülkemiz ormanlarının hemen hemen tümü (yüzde 99,9) devlet ormanıdır. Toplam ülke orman alanının yüzde 0,09'una tekabül eden 277 özel orman ile yüzde 0,02'sine tekabül eden 51 adet hükmi şahsiyeti haiz kamu kuruluşlarına ait ormanların toplam alanı yaklaşık 21 bin ha'a ulaşmaktadır. Ülkemizde kişi başına düşen orman alanı 0.31 ha. olup, gelişmiş ülkelere göre düşük bir düzeydedir. Yaklaşık yüzde 25'i ağaçlandırma ile verimli hale getirilmesi mümkün görülen ormanlarımızın 3,5 milyon ha'ı aynı zamanda orman üstü ve orman içi mera niteliğindedir.

2.9 Kırsal Alana Sağlanan Mali Destekler

Kırsal kesimde tarımsal üretimin teşviki ve verimliliğin artırılması amacıyla üreticilere sağlanan mali destekler; tarımsal destekler, ormancılık destekleri ile tarımsal kredilerdir. TKB, ÇOB, SYDGM, TTK ve TCZB gibi kurumlar bu alanda faaliyet gösteren başlıca kurumlardır.

Ülkemizde halihazırda kırsal kesime kullandırılan mali destekler, Plan'ın stratejik amaçları bazında tasnif edildiğinde, ortaya çıkan tablo kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

1) Tablo 2.19'da görüldüğü üzere tarımda verilen destekler alan bazlı tarımsal destekler, fark ödemesi destekleri, proje bazlı destekler, kırsal kalkınma destekleri, faiz indirimli tarımsal krediler, telafi edici ödemeler kapsamındaki tarımsal destekler ve diğer tarımsal amaçlı desteklerdir. Entegre nitelikte yürütülen kırsal kalkınma projelerinin dışında, kırsal kesime çok çeşitli kaynaklardan fon akışı sağlanmaktadır. Söz konusu kaynakların başında şüphesiz tarımsal destekler gelmektedir. Tarım sigortalarından çiftçi yayımına kadar geniş bir çeşitlilikte ve artan miktarda sunulan bu desteklerin arasına, "kırsal kalkınma destekleri" olarak ifade edilen ve hibe programı şeklinde uygulanan bir destekleme aracı da 2006 yılında alınmıştır. TKB ve KA'ları tarafından uygulanmakta olan bu programların arasına IPARD Programı da eklenmiştir. Tarımsal kredi mekanizması ise, ağırlıklı olarak TCZB ve TTK kaynakları üzerine bina edilmiştir.

2) Tarım dışı istihdamın geliştirilmesine sağlanan kaynakların başında; KOSGEB destekleri, Türkiye Kalkınma Bankası destekleri, orman köylerine ve kooperatiflere sağlanan ekonomik ve sosyal amaçlı ORKÖY destekleri, İŞKUR destekleri ile bölgesel gelişme amaçlı programlar gelmektedir. Kırsal kesimde yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak; SYDGM tarafından uygulanan sosyal yardım programları, dezavantajlı kesimlere sağlanan SHÇEK hizmet programları, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi teşvik eden sosyal transferler, sosyal gelişmenin ve diyalogun artırılmasına yönelik SODES Programı, GAP BKİ tarafından yürütülen toplum merkezi çalışmaları başlıca kaynak kullandırma araçlarıdır.

3) Kırsal yerleşimlerin altyapı ihtiyaçları için sağlanan kaynakların başında ise; belde ve ilçe belediyelerine proje bazlı sağlanan İller Bankası kredileri, TOKİ'nin tarımköy uygulamaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm alanlarındaki alt yapıların iyileştirilmesine verilen destekler, ÇOB tarafından

çevre korumaya yönelik alt yapılara verilen destekler, İl Özel İdareleri tarafından köy altyapılarına verilen destekler, GAP BKİ tarafından yürütülen merkez köy projeleri, köylerin altyapı ihtiyaçları için entegre program niteliğinde tasarlanan KÖYDES Projesi destekleri gelmektedir. BİB tarafından kırsal yerleşme planlamasına yönelik olarak mahalli idarelere sağlanan teknik destekler ile yeniden iskana yönelik proje desteklerinde de artışlar sağlanmıştır.

4) Çevre dostu tarımsal yöntemler TKB destekleriyle teşvik edilirken, TRGM tarafından da arazi yönetimine ilişkin koruma amaçlı tematik projeler sürdürülmektedir. ÇOB tarafından geliştirilen başlıca destek alanları; OGM tarafından yönetilen yakacak odun desteği, AGM tarafından özel orman, ağaçlandırma ve fidan destekleri; ORKÖY tarafından ferdi kredilendirme ve ormancılık kooperatiflerine proje bazlı destekler; DKMPGM tarafından korunan alanlara yönelik doğa koruma bilincini teşvik eden proje destekleridir.

Tablo 2.19. Tarımsal destek türleri

Destek türleri		Destek verilen alanlar
1	Alan bazlı tarımsal destekler (da)	Mazot desteği, kimyevi gübre desteği, alternatif ürün desteği, organik tarım ve iyi tarım uygulamaları ile toprak analizi yaptırılmasına ve bambus arısı kullanımı desteği, örtüaltı iyi tarım desteği, fındık üreticilerine alan bazlı gelir desteği ve alternatif ürüne geçen üreticilere telafi edici ödeme
2	Hayvancılık destekleri	Arıcılık ve su ürünleri (kg) desteği, süt primi (kg), hayvan başı ödeme, tiftik üretimi desteği, et desteği (kg), ipek böceği desteği (kg), gıda güvenilirliği desteği, buzağı desteği, kuzu, oğlak Rev-1 aşısı (baş) desteği, aşı desteği, hayvan gen kaynaklarını koruma desteği, süt fiyat regülasyonu (ton), yem bitkileri desteği
3	Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunması	I kategori ve II kategori
4	Havza bazlı fark ödemesi destekleri (kg)	Yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kütlü pamuk, kanola, dane mısır, aspir, zeytinyağı, kuru fasulye, nohut, mercimek, çay, buğday, çeltik, arpa, çavdar, yulaf, tritikale
5	Proje bazlı destekler	ÇATAK ve SYDGM proje destekleri
6	Kırsal kalkınma destekleri	TEDGEM hibe programları, KASDEP destekleri
7	Faiz indirimli tarımsal krediler	Tarımsal amaçlı kooperatifler için yatırım ve işletme sermayesi kredileri
8	Telafi edici ödemeler kapsamındaki tarımsal destekler	Patates siğili desteği, çay budama tazminatı desteği
9	Diğer tarımsal amaçlı destekler	Tarım sigortası destekleri, ar-ge destekleri, sertifikalı fidan/fide ve standart fidan kullanım desteği (da), yurtiçi sertifikalı tohum kullanımı (da), yurtiçi sertifikalı tohum üretim desteği (kg), çiftlik muhasebe veri ağı (işletme başına), tarımsal yayım ve danışmanlık (işletme başına), kırsal kalkınma (proje)

Kaynak: TKB

Ülkemizde tarımsal üretimin kendi ekolojisine uygun alanlarda yoğunlaşması, desteklenmesi, örgütlenmesi, ihtisaslaşması, entegre bir şekilde yürütülmesi ve tarım envanterinin hazırlanması amacıyla başlatılan çalışmalar 2009 yılı içinde tamamlanarak ülke genelinde 30 adet tarım havzası belirlenmiştir. İklim, toprak, topoğrafya, arazi sınıflandırması ve ÇKS verileri baz alınarak ve ilçe idari sınırları gözetenilerek belirlenen havzaların temel fonksiyonlarından bazıları; ülkemizde arz açığı olan ürünlerde üretim artışı sağlamak, tarımsal destekleri daha rasyonel, yönlendirici ve etkin bir şekilde kullanmak, sağlıklı bir üretim planlamasına imkan sağlamak ve geleceğe ait talep projeksiyonları yapmaktır.

23.07.2009 tarih ve 2009/15173 sayılı “Türkiye Tarım Havzalarının Belirlenmesine İlişkin Karar” Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 5488 sayılı Tarım Kanunu’nun ilgili hükümleri gereğince tespit edilen havzalarla ilgili olarak TKB tarafından yürütülecek yönetmelik çalışmalarında kırsal kalkınma ve bölgesel gelişme alanındaki uygulamaların dikkate alınması temin edilecektir. Tarım ürünlerinin ekolojik ve ekonomik olarak en uygun yetiştirilebildiği bölgeleri ifade eden söz konusu havzalarla ilgili yürütülecek diğer çalışmalarda, ülkemizde halihazırda yürütülmekte olan daha mikro ölçekteki havza rehabilitasyonu programlarının dikkate alınması sağlanacaktır.

3. KIRSAL KALKINMA PLANI TEDBİR VE FAALİYETLERİ

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ile uyumlu olarak hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı; 2010-2013 döneminde ülkemizin kırsal kalkınma alanındaki öncelikli tedbir ve faaliyetlerini içermektedir. Söz konusu tedbir ve faaliyetlerin temel dayanağı Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde yer alan stratejik amaç ve önceliklerdir. Bu stratejik amaç ve önceliklerle uyumlu olarak, Plan hazırlık sürecinde (**Bkz. Birinci Bölüm**) oluşturulan Tematik Çalışma Gruplarındaki paydaşlar tarafından çalıştaylarda önerilen tedbir ve faaliyet taslakları, Çekirdek Grup (ÇG) tarafından uyumlaştırıldıktan sonra; yerel ve teknik danışma süreci ile kurum görüşleri (merkezi ve yerel idareler, valilikler, kaymakamlıklar, üniversiteler, üretici örgütleri, meslek kuruluşları, STK'lar vb.) neticesinde sonuçlandırılmıştır.

Bu çerçevede, UKKS'de belirlenmiş olan 4 stratejik amaç ve 10 öncelik alanından oluşan politika çerçevesi doğrultusunda; belirlenmiş bulunan söz konusu tedbirler ve faaliyetler, KKP'nin temelini oluşturmaktadır. Bu faaliyetler, KKP'nin onaylanmasından sonra hayata geçirilecek kırsal kalkınma uygulamaları (proje ve program vb.) açısından bağlayıcı niteliktedir. KKP'de yer alan tedbir ve faaliyetler mekansal olarak sadece kırsal alanlara/yerleşimlere yöneliktir.

Yukarıda ifade edilen süreçler neticesinde, elde edilen tedbir ve faaliyet sayısı, stratejik amaçlar itibarıyla aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir. Buna göre;

- Stratejik Amaç-1'de 8 tedbir ve 26 faaliyet
- Stratejik Amaç-2'de 7 tedbir 24 faaliyet
- Stratejik Amaç-3'te 7 tedbir 24 faaliyet
- Stratejik Amaç-4'te 8 tedbir ve 22 faaliyet

olmak üzere genel toplamda 30 tedbir ve 96 faaliyet bulunmaktadır.

Ek IV'te detaylı bir şekilde açıklandığı üzere, standart nitelikteki formlarda belirtilen parametreler doğrultusunda detaylandırılan tedbirler ve faaliyetler, uygulayıcı kuruluşlar açısından bağlayıcı, işbirliği yapılacak kurumlar ve diğer paydaşlar açısından ise yönlendirici mahiyette bir işleve sahiptir.

Tedbir formları 9 parametreye, faaliyet formları ise 10 parametreye göre tanzim edilmiştir. Faaliyetler, tedbir formlarından hareketle elde edilmiştir. Tedbir Formu'nun son parametresinin başlığı "IX. Faaliyetler" olup, burada yer alan faaliyetler, "Faaliyet Formu"nda 10 parametre altında işlenmiş ve detaylandırılmıştır. Faaliyetlerin tedbirlerle, tedbirlerin ise UKKS'de yer alan stratejik amaç ve önceliklerle uyumlu olması gözetilmiştir.

Plan'da yer alan "tedbirler" eylem niteliğinde olmayıp, "faaliyetler"le ilgili genel çerçeveyi ifade eden ve onlara esas teşkil eden açıklamalara (esas ve usullere) karşılık gelmektedir. Faaliyetler ise, uygulamaya yönelik olup, genel içeriği ve kapsamı "alt faaliyetler"le belirlenmiştir. Sorumlu kurum açısından; alt faaliyetler, uygulamalarda gözetilmesi beklenen önemli işler niteliğinde olup, faaliyetlerde yer alan diğer parametreler (uygulama yeri, hedef kitlesi, izleme göstergeleri vb.) uygulamada takip edilecek/edilmesi gereken esas ve usullere karşılık gelmektedir.

STRATEJİK AMAÇ 1

Ekonominin Geliştirilmesi ve
İş İmkânlarının Artırılması

3.1. Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması

Stratejik Amaç 1 Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması		
Öncelik 1.1 Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması		
Tedbir	1.1.1	Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Artırılması
Faaliyet	1.1.1.1	Üretici Örgütlerinin Kurumsal Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
Faaliyet	1.1.1.2	Üretici Örgütlerinin Pazarlama Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.1.3	Tarımsal Eğitim ve Yayım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.2.1	Modern Sulama Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	1.1.2.2	Sulama Sistemlerinin Rehabilitasyonu
Faaliyet	1.1.2.3	Küçük Ölçekli Su Kaynaklarının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.2.4	Su ve Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	1.1.3	Tarım Arazilerinin Etkin Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	1.1.3.1	Arazi Toplulaştırma ve Tarla İçi Geliştirme Hizmetlerinin Birlikte Yaygınlaştırılması
Faaliyet	1.1.3.2	Az Topraklı ve Topraksız Çiftçilerin Hazine Arazileriyle Topraklandırılması
Tedbir	1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.4.1	Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	1.1.4.2	Tarım Ürünlerinin İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanmasına Yönelik Yatırımların Desteklenmesi
Faaliyet	1.1.4.3	Tarımsal İşletmelerin Modernizasyonuna Yönelik Yatırımların Desteklenmesi
Faaliyet	1.1.4.4	Tarım ve Gıda İşletmelerinin Gıda Güvenliği Gereklere Uyumu İçin Desteklenmesi
Tedbir	1.1.5	Gıda Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	1.1.5.1	Gıda Güvenliği Konusunda Üretici ve Tüketicilerin Bilinçlendirilmesi
Faaliyet	1.1.5.2	Gıda Güvenliğine Yönelik Kontrol Hizmetlerinin İyileştirilmesi

Stratejik Amaç 1 Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması		
Öncelik 1.2 Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi		
Tedbir	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.1	Agro-Turizm Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.2	Kültür Köyü Modelinin Oluşturulması
Faaliyet	1.2.1.3	Konaklama İşletmeciliğinin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.4	İlçe Turizm Bilgi Paketinin Hazırlanması
Tedbir	1.2.2	Tarımsal Ekonomik Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.2.1	İpekböceği Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	1.2.2.2	Arıcılıkta Ürün Çeşitliliğinin ve Verimliliğinin Geliştirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.1	Yöresel Zanaat ve El Sanatlarının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.2	Karayolları Üzerindeki Seyyar Satış Yerlerinin Düzenlenmesi
Faaliyet	1.2.3.3	Yöresel Ürünlerde Markalaşmanın Sağlanması
Faaliyet	1.2.3.4	Yöresel Ürün Tanıtım Organizasyonları ve Fuarlarının Düzenlenmesi
Faaliyet	1.2.3.5	Tarım Dışı Küçük Ölçekli İmalat Sanayinin Desteklenmesi

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.1	Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Artırılması
I. Mevcut durum Ülkemizde çiftçilerin örgütlenme düzeyinin çok düşük olmasının yanı sıra mevcut çiftçi örgütlerinin kurumsal yapılarının zayıf olması, üreticilerin/çiftçilerin girdi temininden pazarlamaya kadar birçok konuda güçlüklerle karşılaşmasına neden olmaktadır. Çiftçi örgütlerinin mali imkânlarının kısıtlı olması, düzenli gelir kaynaklarının bulunmaması, üreticinin/çiftçinin eğitim düzeyinin düşük olması ve toplumda birlikte hareket etme bilincinin yetersiz olması, örgütlerin kurumsal yapısının zayıf olmasının sebepleri arasındadır. Bu nedenle, tarım politikalarının örgütlü üretici yapısının oluşturulması yönünde etkinleştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki tarımsal örgütlenmeler arasında; 1163 sayılı ve 1581 sayılı kanunlar kapsamında kooperatifler, 4572 sayılı Kanun kapsamında tarım satış kooperatif ve birlikleri, 4631 sayılı Kanun kapsamında ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ve 5200 sayılı Kanun kapsamında ise üretici birlikleri bulunmaktadır. Ayrıca, üreticiler 6964 sayılı Kanun kapsamında ziraat odaları bünyesinde mesleki bir örgütlenme gerçekleştirmişlerdir. Diğer taraftan, bazı üreticiler dernekler ve vakıflar kanunu kapsamında çeşitli gönüllü örgütlenmelere gitmektedir. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin yatırım ve işletme sermayesi ihtiyacı, TKB tarafından yayımlanan yönetmelik esasları dahilinde, bütçe ödeneklerinden, düşük faizli kredi olarak sağlanmaktadır. Bu çerçevede TEDGEM aracılığıyla 2003-2008 yılları arasında; işletme ve yatırım sermayesi olarak toplam 460,9 milyon TL kaynak 1.453 tarımsal amaçlı kooperatife kullanılmıştır. Ayrıca, TEDGEM ile SYDGM'nin yürüttükleri "Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi" kapsamında 3294 sayılı Kanun çerçevesinde herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan gerçek kişiler tarımsal amaçlı kooperatifler aracılığıyla kredi kullanılarak desteklenmektedir. Söz konusu Proje kapsamında 2003-2008 yılları arasında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan 855 kooperatife toplam 497,8 milyon TL kredi desteği sağlanmıştır. 15 Mart 2009 tarih ve 27170 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2009/14772 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 21 Mayıs 2009 tarih ve 27234 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2009/45 sayılı "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ" gereğince 2009 yılında tarımsal danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelere işletme başına 225 TL destek verilmiştir.		
II. Stratejik önemi Ülkemizin tarımının uluslararası rekabet gücüne kavuşabilmesi, sektörün en önemli yapısal sorunlarından biri olan örgütlenme düzeyinin artırılmasına bağlıdır. Güçlü üretici örgütlerinin kurulması durumunda; ortaklarına uygun şartlarla girdi, finansman ve eğitim-yayım hizmetlerinin temini yoluyla tarımsal üretimde verimlilik ve kalite artışı sağlanacaktır. Güçlü örgütlerin varlığı; tarımsal ürünlerin uygun koşullarda pazarlanmasını ve ortaklarının istikrarlı bir gelire kavuşmalarını temin ederek çiftçi ailesinin yaşam kalitesinin artmasına imkan verecektir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 188, 189, 510 ve 675		
IV. Sorumlu kuruluşlar TKB ve STB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Tarımsal destekler, kırsal kalkınma projeleri, hibe programları, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel Bütçe, SYD fonu, KA hibeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 441 sayılı KHK; 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu; 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu; 6964 sayılı TZOB ve Ziraat Odaları Kanunu; 4572 Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun; 5253 Dernekler Kanunu; 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu; 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu; 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Üretici örgütleri yönetiminde profesyonelleşmenin artırılması 2. Üretici örgütlerinin tarımsal pazarlarda aktif rol alması 3. Üreticilerin bilgi düzeylerinin artırılması		
IX. Faaliyetler 1.1.1.1 Üretici örgütlerinin kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi 1.1.1.2 Üretici örgütlerinin pazarlama altyapısının geliştirilmesi 1.1.1.3 Tarımsal eğitim ve yayım hizmetlerinin güçlendirilmesi		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.1	Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Artırılması
Faaliyet	1.1.1.1	Üretici Örgütlerinin Kurumsal Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Üretici örgütleri ve üst kuruluşları		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Mevzuat çeşitliliğinden kaynaklanan nedenlerle örgütlerin belirli standartlara kavuşturulması ve düzenli denetimlerinin yapılması mümkün olamamaktadır. Ayrıca, üretici örgütlerinin mali yapılarının zayıf olması nedeniyle kapasite oluşturmaya yönelik yatırımları sınırlı kalmakta, ortakların üretici örgütlerinden bekledikleri girdi temini, finansman, eğitim ve pazarlama gibi hizmetler aksamaktadır. Bu nedenle, örgütlerin sayıca fazla ve küçük olduğu yörelerde birleşerek güçbirliğine gitmesi performans ve verimlilik adına olumlu gözükmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Örgütlerin standart bir yapıya kavuşturulmasına yönelik mevzuatın uyumlaştırılması ve benzer amaçlı örgütlerin aynı çatı altında toplanması 2. Bina ve ekipman ihtiyacı için düşük faizli kredi veya hibe desteğinin sağlanması 3. Çalışma alanlarına göre üretici örgütlerinde tam zamanlı olarak istihdam edilmesine ihtiyaç duyulan teknik personelin nitelik ve sayıları hakkında standartların oluşturulması 4. Üretici örgütlerinde teknik personelin istihdamının teşvik edilmesi 5. Üretici örgütlerinin yönetim ve denetim birimlerinde görev alan üyeler için yıllık düzenli eğitim programlarının düzenlenmesi 6. Örgütlerin proje geliştirme, uygulama ve izleme kapasitelerinin güçlendirilmesi 7. Birim örgütlerin üst örgütlere üye olmalarının teşvik edilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Üretici örgütlerinin idari ve mali yönden sürdürülebilirliğinin artması 2. Örgütlerin pazarda rekabet gücü kazanması 3. Örgütlerde profesyonel yönetim altyapısının oluşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB ve STB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
İÇİB, MB, ÇOB, ÇSGB, MEB, DPT, HM, TKDK, İÖİ'ler, bankalar, meslek kuruluşları, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Üretici örgütlerinin farklı mevzuata tabi olması 2. Örgütlerin küçük ölçekli olması ve aralarında işbirliği ağlarının zayıf olması 3. Örgütlere yönelik denetim hizmetlerinin yetersiz kalması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Üretici örgütlerine kayıtlı olan üretici sayısı 2. Üretici örgütü sayısı 3. Üretici örgütlerinde istihdam edilen uzman personel sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.1	Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Artırılması
Faaliyet	1.1.1.2	Üretici Örgütlerinin Pazarlama Altyapısının Geliştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Üretici örgütleri ve üst kuruluşları		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Küçük ölçekte üretim yapan veya yeterli bilgi donanımına sahip olmayan çiftçilerin ürünlerinin çiftçi örgütleri tarafından en uygun koşullar altında pazara sunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'deki tarımsal ürün piyasaları, genel olarak komisyoncuların ve büyük firmaların hâkimiyetinde olduğundan, üretilen ürünler üreticiden nihai tüketiciye kadar çok sayıda el değiştirmektedir. Bu sayının en aza indirilerek üretici gelirinin artırılması mümkün görünmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Üreticilerin üretim faaliyetlerine göre örgütlenmelerinin desteklenmesi 2. Üretici örgütlerinin pazarlama birimleri için standartların oluşturulması 3. Pazarlama birimlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi 4. Üretici örgütlerinin sözleşmeli üretim modeli konusunda eğitilmesi ve teşvik edilmesi 5. Üretici örgütlerine e-ticaret eğitimlerinin verilmesi ve portal oluşturulması		
VI. Sonuçlar		
6. Çiftçilerin ürünlerini pazara doğrudan arz edebilmesi 7. Üretici ve tüketici arasındaki zincirin kısalması 8. Çiftçi gelirinde sağlanan artışla birlikte örgütlülük düzeyinde de artış sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB ve STB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
MB, ÇOB, İÇİB, DPT, HM, DTM, İŞKUR, TOBB, KOSGEB, Rekabet Kurumu, İÖİ'ler, KA'lar, bankalar, meslek kuruluşları, üretici örgütleri ve üst kuruluşları		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Üretici örgütlerinin farklı mevzuata tabi olması ve sorumlu kamu kurumlarının farklılaşması 2. Üretici örgütlerinin pazarlama yapabilmesi önünde mevzuat kısıtı olması 3. Üretici örgütlerinde pazarlama için profesyonel yöneticilerin bulunmaması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Ürünü üretici örgütü üzerinden pazarlayan üretici/çiftçi sayısı 2. Üretici örgütleri üzerinden pazarlanan ürün miktarı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.1	Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Artırılması
Faaliyet	1.1.1.3	Tarımsal Eğitim ve Yayım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Tarımsal işletmeler, üretici örgütleri ve üst kuruluşları		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Ülkemizde kamu tarafından yapılan tarımsal yayım çalışmaları çoğu zaman temel hedef kitleye yeterince ulaştırılamamaktadır. Özel yayım faaliyetleri de gelişme eğilimini sürdürmesine rağmen, bu hizmetlere küçük ve orta ölçekli üreticilerin erişimi zayıftır. Bu nedenle, güncel nitelikli tarımsal yayım ve eğitim çalışmalarının düzenli bir şekilde üreticilere ulaştırılması, bunun için gerekli maliyetin birlikte karşılanması ve karşılıklı bilgi paylaşımının artması amacıyla bu görevin temelde üretici örgütlerince karşılanması rasyonel görülmektedir. Üreticilerin, bireysel olarak yayım hizmetlerine erişim ve bunları kullanma imkanı, kamunun tarımsal yayım alanında başlattığı yenilikçi projelerle artmasına rağmen, kırsaldaki yayım çalışmalarının sürdürülebilirliği ve kurumsallaşmasını temin etmek amacıyla üretici örgütlerinin başat bir rol üstlenmesi ve gerekli altyapıyı oluşturması yararlı görülmektedir. Ancak, hali hazırda çiftçi örgütleri mevcut durumları ile bu görevi yerine getirecek yeterli kurumsal kapasiteye sahip değildir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Kırsal alanda istihdam edilen nitelikli tarım danışmanı sayısının artırılması 2. Sertifikalı tarım danışmanı istihdam eden üretici örgütlerinin desteklenmesi 3. Kentsel merkezlere uzak alanlar öncelikli olmak üzere önder çiftçilerin yetiştirilmesi 4. Üretici örgütlerinin mali yıla ilişkin eğitim ve yayım programlarını hazırlaması 5. Eğitim amaçlı örnek ekim tarlaları ve bahçelerinin oluşturulması 6. Farklı bölgelerdeki üreticiler arasında bilgi paylaşımının sağlanması amacıyla eğitim gezilerinin düzenlenmesi 7. Tarımsal yayım hizmetlerine yönelik bilişim teknolojileri altyapısının güçlendirilmesi 8. Kadın çiftçilere yönelik eğitim ve yayım çalışmalarının yaygınlaştırılması 9. Kamu-özel işbirliğini esas alan yayım çalışmalarının artırılması		
VI. Sonuçlar		
1. Üreticilerin bilgi düzeylerinin yükselmesi 2. Tarımsal üretimde verimliliğin artması ve kalite standartlarına uyumun sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
MEB, STB, ÇOB, DSİ, İÖİ'ler, meslek örgütleri, üretici örgütleri ve üst kuruluşları, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Eğitim-yayım materyalinin görselleştirilmemesi 2. Üretici örgütlerinin profesyonel bir yönetimden uzak olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Kamu tarafından istihdam edilen tarım danışmanı sayısı 2. Sertifikalı tarım danışmanı istihdam eden üretici örgütü sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Ülkemizde tüketilebilir yerüstü ve yeraltı suyu potansiyeli yılda yaklaşık 112 milyar m³ tür. DSİ başta olmak üzere su kaynaklarının geliştirilmesinden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşlarının 2008 yılı itibarıyla geliştirdikleri projeler sonucu çeşitli amaçlara yönelik su tüketimi 46 milyar m³ e ulaşmıştır. Bunun yüzde 74'lük kısmı sulamada kullanılmaktadır. Modern sulama yöntemlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak TKB tarafından uygulanmakta olan “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı” kapsamında yüzde 50 hibe desteği verilmektedir. Ayrıca modern sulama yöntemleri için, TKB ve Ziraat Bankası işbirliği ile kredi sağlanmakta olup, DSİ tarafından da yeni sulama kanalları kapalı sistem olarak inşa ettirilmektedir. Mülga KHGM, inşa ederek işletmeye açtığı sulamalarda, işletme-bakım ve yönetim açısından bir sorumluluk üstlenmemiştir. KHGM’ce geliştirilen sulamalar ya kooperatiflere devredilmiş ya da yerel yönetimlerin kullanımına bırakılmıştır. KHGM, genellikle bir tek yerel birime sulama hizmeti götürdüğünden, bu tesislerin işletme-bakım ve yönetimini sağlamak için en uygun yol olarak sulama kooperatiflerine devir yolunu seçmiştir. KHGM’ce geliştirilen sulama alanlarının İÖİ sorumluluğu altına girmesinden sonra da süreç aynı şekilde devam etmektedir. Ülkemizde tarım arazilerinin 12,5 milyon ha’ı sulanabilir özelliktedir. Ancak yapılan etütlere göre; mevcut su potansiyeliyle teknik ve ekonomik olarak sulanabilecek arazi 8,5 milyon ha olarak belirlenmiştir. Türkiye’de 2008 yılı sonu itibarıyla toplam 5,34 milyon ha (4,75 milyon ha net) arazi sulamaya açılmıştır. Bu miktarın 3,05 milyon ha (2,64 milyon ha net) DSİ, 1,28 milyon ha (1,11 milyon ha net) mülga KHGM ve 2005 yılından itibaren İÖİ tarafından işletmeye açılmıştır. Ayrıca, 1 milyon ha alanda halk sulaması yapılmaktadır. DSİ, inşa ettiği sulama tesislerinin işletme-bakım ve yönetim sorumluluğunu kendisi yürütmekte veya 6200 sayılı Kanun’un 2. maddesinin (k) fıkrası uyarınca çeşitli kurum ve örgütlere devretmektedir. DSİ’nin geliştirdiği sulama tesislerinin kullanıcılara devri konusunda izlenen ana kural, tesislerin mülkiyeti yerine, işletme bakım ve yönetim sorumluluğunun devri olmaktadır. Türkiye’de 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında 2009 yılı ortası itibarıyla 2.459 adet sulama kooperatifi ve bu kooperatiflerin üst birliği olarak 13 adet sulama bölge birliği bulunmaktadır. Ayrıca, sulama kooperatiflerinin 286 bin ortağı bulunmaktadır.		
II. Stratejik önemi Modern sulama sistemine geçiş, hem tarımsal üretimde hem de çevre konusunda sürdürülebilirliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının bir unsuru olarak modern sulama, çevre ve su ilişkisini zararsız ve tasarruflu kurması yönünden önemlidir. Toplam su tüketimi içindeki payı yüzde 74 olan sulamanın, 2023 yılındaki payının modern sulama teknikleri ve teknolojileri kullanılarak yüzde 64 seviyesine düşürülmesi doğal kaynakların etkin kullanımı açısından önem taşımaktadır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 183 ve 676; 60. Hükümet EP YDY-09		
IV. Sorumlu kuruluş TKB, TRGM, DSİ ve İÖİ’ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, kırsal kalkınma projeleri, hibe programları		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, KA hibeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 6200 sayılı DSİ Teşkilat Kanunu; 167 sayılı Yeraltı Suları Kanunu; 5355 Mahalli İdare Birlikleri Kanunu; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 3202 sayılı Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun; 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Modern sulama sistemleri uygulanan alanın, toplam sulanan alan içindeki oranının artırılması 2. Toplam sulama şebekesi içinde kapalı sistem basınçlı sulama sistemlerinin oranının artırılması 3. Sulama göleti sayısının artırılması 4. Sulanan tarım arazisi büyüklüğünün artırılması		
IX. Faaliyetler 1.1.2.1 Modern sulama yöntemlerinin yaygınlaştırılması 1.1.2.2 Sulama sistemlerinin rehabilite edilmesi 1.1.2.3 Küçük ölçekli su kaynaklarının geliştirilmesi 1.1.2.4 Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ve korunması		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.2.1	Modern Sulama Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri GAP ve Konya Ovası Projesi'nin uygulandığı alanlar başta olmak üzere sulamaya açılmış/açılacak alanlar		
II. Hedef kitle Su kullanıcıları ve örgütleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizde 2008 yılında 46 milyar m ³ suyun yaklaşık yüzde 74'ü (34 milyar m ³) tarımsal sulama amaçlı kullanılmaktadır. Tarımda kullanılan su miktarının, su tasarrufu sağlayan modern sulama yöntemlerinin yaygınlaştırılması suretiyle azaltılması kıt su kaynaklarına sahip ülkemiz açısından önemli bir husustur. Ülkemizde sulamaya açılan alanların yaklaşık olarak yüzde 5'inde modern sulama sistemleri kullanılmaktadır. İklim değişikliğinden en çok etkileneceği tahmin edilen Akdeniz havzasında yer alan ülkemiz için su kaynaklarının rasyonel kullanımı elzemdir. Bu amaçla, yağmurlama ve damla sulama gibi tekniklerin tarla içi sulamalarda yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu yöndeki yatırımları teşvik etmek amacıyla sulama tesisleri altyapısının da (depolama ve şebeke) ivedi bir şekilde uygun hale getirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Üreticilerin modern sulamanın önemi hakkında bilgilendirilmesi 2. Modern sulama yöntemlerinin kullanılabileceği potansiyel tarım alanlarının tespit edilmesi 3. Yüzeysel sulama yöntemlerinin yağmurlama ve/veya damla sulama yöntemlerine dönüştürülmesi 4. Erozyona hassas tarım arazilerinde modern sulamanın öncelikli olarak teşvik edilmesi 5. Su ekonomisini gözetilen denetimli ve basınçlı sulama yöntemlerinin desteklenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Sulama suyunda tasarruf sağlanması 2. Çevre dostu tarımsal üretim yapılması 3. Yer altı su seviyesindeki düşüşün azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB, TRGM ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, ÇOB, DSİ, TRGM, GAP BKİ, TKGM, KA'lar, bankalar, sulama örgütleri, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Modern sulama yapılan arazilerdeki ürün verimliliği hakkında bilgi paylaşımının düşük olması 2. İlk kurulum maliyetinin üretici tarafından yüksek bulunması 3. Modern sulama yöntemlerinin kullanımını zorunlu kılan mevzuatın bulunmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Modern sulama yöntemi kullanan işletme sayısı 2. Modern sulama yöntemlerinin kullanıldığı tarım arazisi (ha)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.2.2	Sulama Sistemlerinin Rehabilitasyonu
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı		
Açık sistem olarak geliştirilmiş sulama sahaları		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gereksesi		
Tarımsal amaçlı suyun etkin biçimde kullanılması ve korunmasında, iletim, dağıtım ve araziye uygulamada çağdaş teknolojilerin kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda topografik, suyun akış koşullarının uygun olan yerlerde sulama suyu tasarrufu sağlamak ve birim sudan daha fazla faydalanabilmek için kapalı sistem sulamaların yaygınlaştırılması zorunlu hale gelmiştir. Modern sulama sistemi kullanım oranı henüz düşük olsa da yeni yapılacak projeler ve çiftçi katılımlı rehabilitasyon çalışmaları, kapalı sistem sulamaların etkinliğini artıracaktır. Açık sistem sulamalar, su kullanıcılarında beklenen davranış değişikliğini geciktirmekte ve eski sisteme sulamaları (salma gibi) özendirilmektedir. Kapalı sistem sulamalara geçiş veya mevcutların rehabilitasyonu, toplu basınçlı (modern) sulamaların yaygınlaşmasına da öncülük etmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Kapalı sisteme geçiş için rehabilitasyon kriterlerinin belirlenmesi 2. Kapalı sisteme dönüştürülecek açık sistem sulama alanlarının tespiti 3. Cazibeli olarak projelendirilen kapalı sistem sulamalara öncelik verilmesi 4. Mevcut kapalı sistemlerin bakım-onarım yatırımlarının desteklenmesi 5. Mevcutta motopomp ile sulanan arazilerde beton kanaletlerin yapılması		
VI. Sonuçlar		
1. Su kaynağından tarlaya kadar olan mesafedeki su kayıplarının azalması 2. Mevcut su miktarıyla daha fazla tarım arazisinin sulanması 3. Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması 4. Basınçlı sulama sistemlerine geçişin kolaylaşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
DSİ ve İÖİ		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, ÇOB, TKGM, TRGM, GAP BKİ, İller Bankası, bankalar, sulama örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Kamu tarafından rehabilite edilecek alanların önceliklendirilmemiş olması 2. Su kullanıcı örgütlerine yönelik mevzuatın çıkarılmamış olması 3. Sulamada ülkemiz koşullarına uygun yatırım-işletme modellerinin geliştirilememiş olması 4. Sulama birliklerince işletilen sulama sistemlerinde uzun yıllardır yapılmayan bakım ve onarımlar nedeniyle rehabilitasyon-işletme maliyetlerinin yükselmiş olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Kapalı sistem sulamalarla sulama yapılan tarım arazisi (ha) 2. Kapalı sistem sulama ağı uzunluğu (km)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.2.3	Küçük Ölçekli Su Kaynaklarının Geliştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı		
Büyük ölçekli devlet sulama şebekelerinin dışında kalan projelendirilmiş ve/veya yarım kalan küçük su işlerinin bulunduğu yöreler		
III. Süresi		
36 ay		
IV. Gerekçesi		
Ülkemizde büyük ölçekli devlet sulamaları dışında kalan belirli sayıda köy ve yörenin kullanımıyla sınırlı olan küçük su işleri (sulama tesisleri ve gölet yapımı) tarımsal altyapının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. 2005 yılında kapatılan mülga KHGM'ce yürütülen küçük su işleri, bu tarihten sonra İÖİ'lere devredilmiştir. İÖİ'lerin kaynak ve teknik kapasite yetersizliğinden dolayı birçok yörede bu yatırımların sunumunda gecikme veya yavaşlama görülmüştür. Mülga KHGM'den sonra önemli miktarda proje stoğu ilgili illere devredilmiştir. Devredilen küçük su işlerinin önemli bir bölümünü depolaması tamamlanmış (gölet inşaatı) fakat ilişkili sulama tesisi yapılmamış yatırımların olduğu görülmüştür. İhtiyaç duyulan yörelerde; suyun depolaması, taşınması ve tarlaya servis edilmesine yönelik fiziki yatırımların gerçekleştirilmesi hem sulu tarım alanlarının genişlemesine hem de tarımsal verim ve gelirin artmasına imkan vereceğinden kırsal yoksulluğun azaltılması açısından önemli bulunmaktadır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Tarım arazileri için sulama suyu ve hayvanlar için içme suyu temin edecek göletlerin yapılması 2. Göletlerle ilişkili kapalı sistem taşıma hatlarının (kanallarının) ve modern sulama tesisleri altyapısının oluşturulması 3. Ekonomik ömrünü doldurmuş sulama tesislerinin basınçlı sulama tesislerine dönüştürülmesi 4. Sulama suyu kullanım tarifelerinin kullanılan su miktarıyla orantılı şekilde fiyatlandırılması 5. Küçük su yatırımlarını tamamlayıcı nitelikteki modern sulama yöntemleri ve arazi toplulaştırma hizmetlerinin birlikte yürütülmesi 6. Su kullanıcı örgütleri aracılığıyla katılımcı su yönetiminin teşvik edilmesi 7. Yerel koşullarla uyumlu şekilde küçük su tesisleri için farklı yapım-işletme modellerinin geliştirilmesi 8. Sulama suyu sorunu bulunan yörelerde su hasadı yöntemlerinin yaygınlaştırılması		
VI. Sonuçlar		
1. Sulu tarıma geçen işletme sayısının artması 2. Tarımsal üretimde verimliliğin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
DSİ ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ÇOB, BİB, DSİ, GAP BKİ, KA'lar, kaymakamlıklar, sulama örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Mikro havza ölçeğinde su kaynakları yönetimi altyapısının oluşturulamaması 2. Su kaynaklarının yetersizliği ve yer altı su seviyesinin düşmeye devam etmesi 3. Küçük ölçekli sulama işleri konusunda merkezi ve yerel idareler arasında işbirliğinin zayıf olması 4. Küçük su işlerinin modern sulama ve arazi toplulaştırma yatırımlarından bağımsız ele alınması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Sulama göleti sayısı 2. Su kullanıcı örgütleri sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.2.4	Su ve Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Korunması
I. Yeri		
Kırsal alanlar		
II. Hedef uygulama alanı		
Ekonomik ve teknik olarak sulanabilir tüm alanlar		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Tarımsal amaçlı suyun sürdürülebilirlik esasına dayanarak çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan etkin biçimde kullanılması, korunması ve geliştirilmesi, ülke genelinde nehir havzalarının sürdürülebilir su politikalarının belirlenmesi ve uygulanması, teknik olarak mümkün olan alanlarda basınçlı sulama sistemlerinin kullanılarak su tasarrufunun sağlanması, suyun oluşturacağı taşkın ve rüsubat zararlarından başta yerleşim yerleri olmak üzere tesis ve tarım arazilerinin korunması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Havza Master Planlarının güncellenmesi 2. Suyun kalitesi ve miktarının korunması ve/veya iyileştirilmesi 3. Sulama yatırımlarına etkinlik kazandırılması 4. Suyun tasarruflu ve verimli kullanılmasının sağlanması 5. Tarım arazilerinin sulama yöntemi ile sürdürülebilirliğinin sağlanması, taşkın ve rüsubat zararlarından korunması		
VI. Sonuçlar		
1. Su kaynağından tarlaya kadar olan mesafedeki su kayıplarının azalması 2. Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir, çevre ile dost ve ekonomik kullanımının sağlanması 3. Su ve su kullanım bilincinin artması 4. Sulanan alan miktarının artırılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
DSİ		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, ÇOB, TRGM ve GAP BKİ		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Ülkemizde su kanununun bulunmaması 2. Yasal düzenlemelerden kaynaklanan yetki belirsizliği 3. Diğer kurumlarla yetki çatışması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Sulamaya açılan tarım arazisi (ha)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.3	Tarım Arazilerinin Etkin Kullanımının Sağlanması
I. Mevcut durum Ülkemizde 2001 yılı Genel Tarım Sayımı (GTS) sonuçlarına göre toplam 3.1 milyon tarımsal işletme ve bu işletmelerin tasarrufunda bulunan 18,4 milyon ha arazi tespit edilmiş olup, ortalama işletme büyüklüğü 6,1 ha'dır. 2001 GTS sonuçlarına göre, işletmelerde ortalama parsel sayısı 4.1 adet, ortalama parsel büyüklüğü 1,5 ha'dır. Artan nüfus ve diğer parçalanma nedenleriyle tarım işletmelerinin sahip olduğu araziler, sürekli parçalanmakta ve ekonomik işletme büyüklüğünün altına düşmektedir. Arazi toplulaştırma çalışmalarıyla dağınık ve parçalı arazilerinin birleştirilerek, modern tarım tekniklerinin uygulanacağı işletmelerin oluşturulması mümkün görünmektedir. Ülkemizde, mülga KHGM tarafından 2005 yılına kadar yaklaşık 350 bin ha alanda arazi toplulaştırma çalışması tamamlanmıştır. TRGM ise 2009 yılı sonu itibarıyla; 692 bin ha alanda arazi toplulaştırma yapmış, böylece toplulaştırılan arazi, yaklaşık 1 milyon ha alana ulaşmıştır. Ayrıca, tarım reformu uygulama bölgelerindeki toplam 158 köyde 11.929 topraksız ve az topraklı çiftçi ailesine, 79 bin ha hazine arazisi dağıtılarak yeter geliri aile işletmeleri oluşturulmuştur. "Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük" ile TKB kontrolünde İl Özel İdare'leri, belediyeler ve köylerle tarımsal amaçlı faaliyette bulunan kooperatifler, birlikler gibi tüzel kişilikler veya diğer kamu kuruluşları tarafından özel arazi toplulaştırma yapma imkanı sağlanmıştır. 2007 yılında yayımlanan 5578 sayılı Kanunla ülkemizde bölünemez parsel büyüklüğü belirlenmiştir. Buna göre, belirlenen parsel büyüklüğü; mutlak tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 ha, dikili tarım arazilerinde 0,5 ha, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 ha ve marjinal tarım arazilerinde 2 ha'dan küçük olamaz. Tarımsal faaliyetin ekonomik olarak yapılabilirdiği en küçük alana sahip ve daha fazla küçülmemesi gereken yeter büyüklükteki tarımsal arazi parsel büyüklüğü, bölge ve yörelerin toplumsal, ekonomik, ekolojik ve teknik özellikleri gözönüne alınarak Bakanlık tarafından belirlenmektedir.		
II. Stratejik önemi Küçük parseller halinde birden fazla parçaya bölünmüş, değişik yerlere dağılmış veya elverişsiz biçimde şekillenmiş arazilerin; modern tarım işletmeciliği esaslarına göre sulama hizmetlerinin getirilmesine en uygun bir şekilde birleştirilmesi, şekillendirilmesi, düzenlenmesi ve tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının önlenmesi çiftçi gelirlerinde önemli artışlar sağlayacaktır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 182		
IV. Sorumlu kuruluş TKB, TRGM ve İÖİ		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, kırsal kalkınma projeleri		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3155 sayılı TRGM Teşkilat Kanunu; 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu; 2009/15154 sayılı Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Arazi toplulaştırması yapılmış tarım arazilerinin artırılması 2. Çiftçilerin mülkiyetinde bulunan tarım arazisi miktarının artırılması		
IX. Faaliyetler 1.1.3.1 Arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin birlikte yaygınlaştırılması 1.1.3.2 Az topraklı ve topraksız çiftçilerin hazine arazileriyle topraklandırılması		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.3	Tarım Arazilerinin Etkin Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	1.1.3.1	Arazi Toplulaştırma ve Tarla İçi Geliştirme Hizmetlerinin Birlikte Yaygınlaştırılması
I. Yeri DSİ tarafından geliştirilen sulama alanları başta olmak üzere sulamaya açılan sahalara		
II. Hedef kitle Geliştirilen sulama alanlarında arazisi olan çiftçiler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizde küçük parseller halinde birden fazla parçaya bölünmüş, farklı yerlere dağılmış veya tarım için elverişsiz şekillerde biçimlenmiş arazilerin; modern tarım işletmeciliği esaslarına göre sulama hizmetlerinin getirilmesine en uygun bir şekilde birleştirilmesi, şekillendirilmesi ve düzenlenmesi çiftçi gelirlerinde önemli artışlar sağlayacaktır. Bunun için arazi toplulaştırma projelerinin uygulanmasında en önemli etken çiftçilerin projeyi kabullenmesi ve destek vermesidir. Arazi toplulaştırma projeleri sulama, drenaj ve yol yapımı gibi Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri (TİGH) ile birlikte yürütüldüğünde çiftçilerce daha kolay kabullenilmektedir. Bu nedenle arazi toplulaştırma projelerinde önceliğin sulama alanlarına veya sulamaya yeni açılacak alanlara verilmesi, çalışmaların DSİ ile koordineli olarak yürütülmesi, tedbirin hayata geçirilmesi için en etkili araç olacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Arazi toplulaştırma işlemi yürütülecek yeni alanların tespiti ve önceliklendirilmesi 2. Sulu ve kıraç tarım arazilerinde kadastro ve arazi kayıt çalışmalarının tamamlanması. 3. Arazi toplulaştırma işlemi tamamlanmış alanlarda TİGH'lerin tamamlanması 4. Çeşitli nedenlerle tarım yapılamayan toprakların ıslah edilmesi 5. Arazi toplulaştırma ve TİGH'lerin birlikte yapılması için uygun modellerin geliştirilmesi 6. Arazilerin parçalanmasını önlemek amacıyla Türk Medeni Kanunu ile Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanun'unun ilgili hükümlerinde değişiklik yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Üretim maliyetinin azalması 2. Tarımsal üretimde devamlılığın sağlanması ve verimin artması 3. Ekilemeyen toprakların tarıma kazandırılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB, TRGM ve İÖİ		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar Adalet Bakanlığı, TKGM, DSİ, İller Bankası, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, KHGB'ler, sulama örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Miras hukukunda gerekli değişikliğin gecikmesi 2. Toplulaştırma yatırımlarında mülkiyetten kaynaklı hukuki sorunların yaygın olması 3. Arazi toplulaştırma faaliyeti yürütmekle görevli idarelerin kapasite yetersizliği		
X. İzleme göstergeleri 1. Toplulaştırma yapılmış tarım arazisi (ha) 2. Tarla içi geliştirme hizmetleri yapılmış tarım arazisi (ha)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.3	Tarım Arazilerinin Etkin Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	1.1.3.2	Az Topraklı ve Topraksız Çiftçilerin Hazine Arazileriyle Topraklandırılması
I. Yeri Tarım reformu uygulama bölgesi kapsamındaki illerde ilan edilen köyler		
II. Hedef kitle Az topraklı ve topraksız çiftçiler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Anayasa'nın 44'üncü maddesinde yer alan "Devlet topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır" hükmü ve bu dayanağa istinaden çıkarılan 3083 sayılı "Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanun"u uyarınca, topraksız ve az topraklı çiftçilerin, yeter gelirli tarımsal aile işletmeleri kurabilecek şekilde hazine arazileri ile topraklandırılmaları esastır.		
V. Alt faaliyetler 1. Dağıtım ilanının yapılması 2. Hak sahiplerinin belirlenmesi 3. Dağıtılacak hazine arazisinin tespiti 4. Dağıtım planlamasının yapılması 5. Dağıtım planlamasının araziye aplikasyonu 6. Dağıtım parsellerinin bedellerinin tespiti 7. Hak sahiplerinin borçlandırılması 8. Hak sahipleri adına tapu tescili ve yer teslimi		
VI. Sonuçlar 1. Yeterli toprağa sahip çiftçi sayısının artması 2. Tarıma elverişli olup değerlendirilmeyen arazilerin tarıma açılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TRGM		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar Adalet Bakanlığı, TKB, MB, HM, İÖİ, TKGM, DSİ, İŞKUR, MEGM		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Hazine arazisini kullanacak çiftçiler için tanımlanan hak sahibi olma şartlarının yerelde kabul görmemesi 2. Konuyla ilgili açılacak davalar sonucu dağıtım çalışmalarının yavaşlaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Az topraklı ve topraksız çiftçilere dağıtılan arazi (ha) 2. Topraklandırılan çiftçi sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Tarıma dayalı sanayi; tarım ve sanayi sektörlerinin karşılıklı etkileşimlerinin gerçekleştiği, hammaddesinin önemli bir bölümünü tarım sektöründen temin eden ve tarımsal hammaddelere değişik hazırlama, işleme, muhafaza, ambalajlama ve diğer pazarlama hizmetleri uygulayarak ürünlerin nitelik ve niceliklerini değiştiren imalat sanayi sektörlerini içermektedir. AB'ye üyelik çerçevesinde yürütülen müzakerelerin bir aşaması olarak, tarama süreci sonrası bir kriter haline gelen gıda işletmelerinin AB gıda mevzuatına uyum açısından sınıflandırılması yükümlülüğü tamamlanmıştır. Bundan sonraki aşamada uyumlu olmadığı görülen işletmelerin modernizasyonuna yönelik programlar oluşturulması öngörülmektedir. Tarımsal işletmelerin de belli gıda güvenliği kriterlerini yerine getirerek niteliklerinin iyileştirilmesi için çeşitli destek programları düzenlenmesi planlanmaktadır. Kırsal alanda doğal kaynakların ve çevrenin korunmasını dikkate alarak, gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarım sanayi entegrasyonunun sağlanması, gıda ve tarım işletmelerinde hijyen koşullarının iyileştirilmesi, pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliği altyapısının güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, basınçlı sulama sistemlerinin geliştirilmesi, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması amacıyla 2005 yılında Dünya Bankası ile yapılan ikraz anlaşması sonucu, Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı ile 16 ilde pilot olarak uygulamaya konulmuş, 2006 yılında genel bütçe kaynaklı başlatılan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı ile diğer 65 ilde de uygulanmasına başlanmıştır. Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı kapsamında 59,7 milyon TL, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında ise 301,7 milyon TL olmak üzere toplam 361,4 milyon TL kırsal alana hibe desteği verilmiştir.		
II. Stratejik önemi Tarım, yüzde 58'lik payla kırsal istihdamda en yüksek paya sahip sektör olmakla birlikte, tarım sektörü istihdamında çözülme yaşanmaktadır. Bu durum, kırsal kesimde tarım dışı istihdam olanaklarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Tarım sektörünün üretmiş olduğu ürünleri işleyerek yüksek katma değerli ürünler haline getiren tarımsal sanayi, tarım sektörünün iç dinamiklerini harekete geçirme özelliğine sahip lokomotif sektördür. Bu çerçevede; tarıma dayalı sanayi işletmeleri, tarımsal ürünlere olan talebin artmasına bağlı olarak üretimin gelişmesi ve çeşitlenmesinde, tarımsal ürünlerin arzında mevsimselliğin ortadan kaldırılmasında, kırsal kesimde tarım dışı istihdam imkânlarının artması ve kırdan kente göçün azaltılmasında bir araç olarak kullanılabilecektir. Böylece, kırsal nüfusun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması amaçlarına ulaşılabilecektir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9.KP Madde 501 ve 677		
IV. Sorumlu kuruluş STB ve TKB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi, araştırma/eşleştirme projesi, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, KA ve KOSGEB hibeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu; 5488 sayılı Tarım Kanunu; TDİOSB Yönetmeliği		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Tarımsal sanayinin nitelikli ham madde ihtiyacının düzenli bir şekilde sağlanması 2. Tarımsal sanayinin gelişiminin teşvik edilmesi 3. Tarımsal işletmelerin (bitkisel üretim ve hayvancılık) verimlilik ve kapasite artışının sağlanması 4. Tarım ve gıda işletmelerinin kalite ve hijyen standartlarının artırılması		
IX. Faaliyetler 1.1.4.1 Tarıma dayalı ihtisas organize sanayi bölgelerinin yaygınlaştırılması 1.1.4.2 Tarım ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımların desteklenmesi 1.1.4.3 Tarımsal işletmelerin modernizasyonuna yönelik yatırımların desteklenmesi 1.1.4.4 Tarım ve gıda işletmelerinin gıda güvenliği gereklerine uyumu için desteklenmesi		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.4.1	Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Üretici örgütleri, gıda işletmeleri, çiftçiler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gereçesi Bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerinde bulunan işletmelerle bu işletmelerden elde edilen hammaddeleri, mamul madde haline getiren sanayi işletmelerinin bir araya getirilmesi ve tarım-sanayi bütünleşmesi teşvik edilmelidir. Bu iki sektör arasında sağlanacak bütünleşmeyle tarımsal ürünlere olan talep artacak, işleme-pazarlama-markalaşma olanakları gelişecektir. Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri (TDİOSB)'nin geliştirilmesi, sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması bu konuda yürütülebilecek faaliyetlerdendir.		
V. Alt faaliyetler 1. Tarım ve gıda sanayi işletmelerine yönelik yerel ölçekte kümelenme analizlerinin yapılması 2. TDİOSB projelerinin müteşebbislerce hazırlanması ve onaya sunulması 3. Kurulan TDİOSB'lere STB dışındaki kurumlarca da altyapı desteği sağlanması 4. TDİOSB içindeki işletmelere üst yapı desteği sağlanması 5. TDİOSB'lerdeki ortak kullanım merkezlerinin oluşturulması 6. TDİOSB çalışanlarına ve girişimcilerine eğitim desteği sağlanması 7. TDİOSB'lerde sözleşmeli üretim modeline geçilmesi 8. TDİOSB'lerdeki işletmelere pazar araştırmaları desteği sağlanması 9. TDİOSB bünyesindeki işletmelerin atık ürünlerinin değerlendirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Tarım-sanayi bütünleşmesinin sağlanması 2. Tarımsal üretimde kalite standartlarının artması 3. Tarım ürünlerinde katma değer artışının sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum STB ve TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, BİB, DPT, HM, KOSGEB, İÖİ'ler, KA'lar, belediyeler, kaymakamlıklar, meslek kuruluşları, üniversiteler, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. TDİOSB'lere ilişkin ulusal deneyimin yetersiz olması 2. TDİOSB'lere ait mevzuatın geniş olması 3. Üreticilerin TDİOSB'ye taşınması için yeterli teşvik unsurlarının olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. TDİOSB sayısı 2. TDİOSB'deki işletme sayısı 3. TDİOSB'de istihdam edilen kişi sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.4.2	Tarım Ürünlerinin İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanmasına Yönelik Yatırımların Desteklenmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Üretici örgütleri, tarım ve gıda işletmeleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Tarım sektörünün rekabetçi bir yapıya kavuşması amacıyla tarım ürünlerinin işlenmesi, pazarlanması ve depolanması büyük önem arz etmektedir. Üretici örgütleri ve şirketler başta olmak üzere tarımsal ürünlerin değerlendirilmesine yönelik yapılacak yeni yatırımların desteklenmesi; tarımsal üretimin ticari bir faaliyete dönüştürülerek ve üreticilerin gelirinin artırılması noktasında büyük katkı sağlayacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. İller itibarıyla destek sağlanacak ürünlerin belirlenmesi 2. Yatırımlarda mevzuattan kaynaklı bürokrasinin ve maliyetlerin azaltılması 3. Süt sağım odaları ve ekipmanının desteklenmesi 4. Süt soğutma tanklarının süt üreten köylere hibe edilmesi 5. Meyvecilikte soğutma-depolama tesislerinin kurulması 6. Örnek proje tasarımı ve uygulamaları konusunda üreticilerin eğitilmesi 7. Yaratıcıların eş-finansmanı için kredi seçeneklerinin çeşitlendirilmesi 8. Belirli yörelerdeki özel tarım ürünleri için destek uygulamaları yapılması 9. Yerel koşullara göre farklılaşan destek programlarının uygulanması		
VI. Sonuçlar 1. Tarımsal üretimde katma değer artması 2. Tarımsal üretimden kopmaların azalması 3. Kırsal alanda tarım dışı istihdam imkanlarının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB ve STB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar KOSGEB, TKDK, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Tarımsal işletmelerde ürün işleme için sermaye ve deneyimin yetersiz olması 2. Bazı yörelerde sanayileşme altyapısının yetersiz olması 3. Tarımsal sanayiye yönelik desteklerin dağınık ve yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Tarım ürünleri için işleme-paketleme-depolama yapan işletme sayısı 2. İşleme-paketleme-depolama yapan işletmelerdeki istihdam sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.4.3	Tarımsal İşletmelerin Modernizasyonuna Yönelik Yatırımların Desteklenmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Bitkisel üretim ve/veya hayvancılık yapan işletmeler, üretici örgütleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Hayvancılık işletmeleri ve hayvancılık sektörüne girdi temin eden diğer tarımsal işletmeler birlikte düşünüldüğünde, hayvancılık kırsal kesim için lokomotif sektörlerin başında gelmektedir. Ülkemizde tarımsal işletmelerin piyasada rekabet edebilmesi için gerekli ekonomik ölçeği yakalaması ve gıda sanayisine girdi teşkil eden bitkisel ve hayvansal ürünlerin hijyenik ortamda üretiminin sağlanması amacıyla işletmelerin kapasite artışına, üretim kalitesine, bitki ve hayvan sağlığına ilişkin yatırımlarının desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde son yıllarda sayıları hızla artan entegre modern işletmelerin yanında, köylerde geleneksel yöntemlerle ve kısıtlı imkanlarla üretim yapan işletme sayısı oldukça fazladır. Ülkemizde tarımsal yapıdaki dönüşüme rağmen, tarımsal yapının büyük çoğunluğu halen küçük aile işletmeleri tipindeki parçalı ve yalnızca temel teknolojileri kullanabilen işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmelere yönelik yenilikçi projeler ve modernizasyon yatırımları hem bu sektörde geçimini sürdüren kırsal nüfusun yerinde istihdamını hem de AB standartlarında üretim yapan işletme sayısının artmasına ve ülkemiz gıda sanayinin nitelikli ham madde ihtiyacının istikrarlı bir şekilde teminine imkan sağlayacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Hayvancılıkta açık-yarı açık sistem sığır yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması 2. Ahır modernizasyonuna yönelik bakım-onarım yatırımlarının desteklenmesi 3. Ahırların mekanizasyonuna yönelik ekipman desteğinin sağlanması 4. Köylerde hayvancılık işletmelerinin ortak kullanabilecekleri modern ahırların inşa edilmesi 5. Bitkisel üretim yapan işletmelere mekanizasyon desteği sağlanması 6. Sebze-meyvecilik yapan işletmelerin hasat ve hasat sonrası mekanizasyonunun güçlendirilmesi 7. Hayvancılık yapan işletmelerin, yem bitkileri üretimine yönelik yatırımlarının desteklenmesi 8. Hayvancılığın yoğun olduğu ilçelerde canlı hayvan pazarlarının kurulması ve mevcutların modernize edilmesi 9. Uygun yörelerde gecelik hayvan konaklama hizmetinin bulunacağı hayvan pazarlarının kurulması		
VI. Sonuçlar 1. İşletmelerin, ürünlerin hijyenin ve kalitesinin artması 2. İşletmelerin rekabet gücünün artması 3. Halk sağlığının korunması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar STB, ÇOB, GAP BKİ, İÖİ'ler, KA'lar, belediyeler, yetiştirici birlikleri, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Hayvancılıkta girdi fiyatlarının yüksek olması 2. Küçük üreticilerin pazarlama altyapısının zayıf olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Modernizasyon ve yenileme (makina-ekipman, bina yapım-onarım-genişletme vb.) desteği alan işletme sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	1.1.4.4	Tarım ve Gıda İşletmelerinin Gıda Güvenliği Gereklere Uyumu İçin Desteklenmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Tarımsal üretim ve kırsal alanda bulunan gıda sanayi işletmelerinin yoğun bulunduğu bölgeler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi AB ile yürütülen müzakere sürecinde gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı faslında ülkemizin önemli atılımlar yapması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu faslın gereği olarak mevcut gıda işletmelerinin AB gıda mevzuatına uyum durumunu gösteren bir sınıflandırma çalışması yapılması ihtiyacına binaen çalışma 2009 yılı ortalarında tamamlanmıştır. Gıda güvenliği sisteminin tamamlayıcısı olarak, geçimlik aile işletmesi şeklinde üretim yapan mevcut tarımsal işletmelerde hijyen kurallarının sağlanması ve güvenli hammaddenin sanayiye aktarımı açısından yine belirlenecek öncelikler çerçevesinde yatırımların desteklenmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Tarım işletmelerinin Ortak Tarım Politikası (OTP)'na uyum durumunu gösteren teknik çalışmanın yapılması 2. Yatırım faaliyetleri için, önceliklerin ve kaynak büyüklüğünün belirlenmesi 3. AB gıda güvenliği, yem güvenliği, su ürünleri, veterinerlik ve bitki sağlığı mevzuatına uyumla ilgili çalışmaların tamamlanması 4. Yetiştiricilere gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı konusunda eğitim ve yayım çalışmalarının artırılması 5. Hayvan sağlığı, bitki sağlığı, su ürünleri, tohum vb. birincil üretime yönelik resmi kontrollerin geliştirilmesi ve etkinliğinin sağlanması		
VI. Sonuçlar 1. Tarım ve gıda işletmelerinin rekabet edebilirliği ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin artması 2. Gıda güvenliği ve yem güvenliği, şartlarının benimsenmesi ve işletmeler tarafından konuyla ilgili mevzuat hükümlerinin, gerektiği şekilde yerine getirilmesi 3. Halk sağlığının ve tüketici menfaatlerinin korunması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar SB, MEB, DPT, ABGS, GM, HM, DTM, TSE, İÖİ'ler, belediyeler, üniversiteler, meslek kuruluşları, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Tarım işletmelerinin uyum durumunu gösteren yeterli çalışmanın bulunmaması 2. Yatırım faaliyetlerinin desteklenmesi için öncelikli temaların belirlenmemiş olması 3. Yatırım faaliyetlerinin destekleneceği kaynağın büyüklüğünün belirlenmemiş olması 4. Halen AB mevzuatına uyumla ilgili çalışmaların devam ediyor olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Belirlenen hijyen kriterlerine uygun üretim yapan tarımsal işletme sayısı 2. Belirlenen hijyen kriterlerine uygun üretim yapan gıda işletmesi sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.5	Gıda Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
I. Mevcut durum AB'ye uyum sürecinde gıda güvenliği konusunda “çiftlikten sofraya” prensibine uygun olarak gıdanın güvenilir şekilde üretimi ve tüketimi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak, kırsalda üretici ve tüketicilerin güvenilir gıda konusunda bilgi düzeyi daha sınırlı kalmıştır. TKB, “Güvenilir Gıda” konusunda herkesi bilinçlendirmeyi ve gıda denetim hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle gıda ve tarım işletmelerinin gıda güvenliğini sağlaması, Bakanlığın bu işletmelerde ve ürünlerde resmi kontrolleri yürütmesi, sağlık açısından zararlı olan gıda üretiminin önüne geçilmesi ve kayıt dışı üretim ve satışın önlenmesi sağlanarak tüketici sağlığının ve menfaatinin en iyi şekilde korunması ve piyasalardaki haksız rekabetin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. TKB'ye bağlı gıda kontrolü ile görevlendirilmiş laboratuvarlar; Türk Gıda Kodeksi'ne bağlı olarak gıda, gıda ile temas eden madde ve malzemelerin gıda güvenilirliğine uygunluğuyla ilgili, hijyen ve kalite analizlerini yapmak, kurulacak gerçek ve tüzel kişilere ait özel laboratuvarlarla, bu hizmetlerin yanı sıra yem ve yem maddeleri, hayvan hastalıkları teşhis, bitkisel üretimden elde edilen gıdaların birincil üretim aşamasında kimyasal kalıntısı bulunmayan sağlıklı ürün yetiştirilmesinin teminini sağlamak amacıyla, kullanılan kimyasalların etkin denetiminin sağlanması ve tohumluk kontrol hizmetlerini yürütmektir. Yürütülen bu hizmetlerin belirlenen bölgeler ve öncelikler bazında iyileştirilmesi ve AB gıda mevzuatına yönelik yapılacak yeni düzenlemelerle gıda güvenliğine ilişkin hizmetlerde ilerleme kaydedilmesi beklenmektedir. Buna ek olarak, tarımsal ürünlerin standartlara uygun ve güvenli şekilde üretimi için çiftlik bazında denetimlerin artırılması yine önemli hususlardan biridir.		
II. Stratejik önemi Gıda güvenliğine ilişkin kırsal alanda insan sağlığının korunması amacıyla, gıda denetimlerinin yapılması kadar üretici ve tüketicilerin bilinçlendirilerek güvenilir gıda üretimi ve tüketiminin sağlanması önem arz etmektedir. Gıda güvenliğinin üretim prosesinin en başından başlatılması şarttır. Bu bakımdan tarım ve gıda üreticisi işletme sahiplerinin ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi gerekli görülmektedir. Söz konusu üretim, işleme ve dağıtım aşamalarının denetimi için kamu kontrol hizmetleri altyapısının iyileştirilmesi ve akreditasyonunun sağlanması AB ile uyumlu bir sistemin yurt çapında hizmete sunulması öncelikli görülmektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 494, 505 ve 512		
IV. Sorumlu kuruluş TKB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, AB projeleri, araştırma/eşleştirme projesi		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu; 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun; 1734 sayılı Yem Kanunu; 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu; Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelik; Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği, Gıda Güvenliği ve Kalitesinin Denetimi ve Kontrolüne Dair Yönetmelik, Ulusal Gıda Referans Laboratuvar Müdürlüğü Kuruluş ve Görev Esaslarına Dair Yönetmelik		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Gıda güvenliğine yönelik farkındalığın artırılması 2. Gıda güvenliği konusunda kurumsal kapasitenin artırılması		
IX. Faaliyetler 1.1.5.1 Gıda güvenliği konusunda üretici ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi 1.1.5.2 Gıda güvenliğine yönelik kontrol hizmetlerinin iyileştirilmesi		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.5	Gıda Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	1.1.5.1	Gıda Güvenliği Konusunda Üretici ve Tüketicilerin Bilinçlendirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal yerleşimlerdeki tarım ve gıda işletmeleri ile tüketiciler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi “Tarladan sofraya” ilkesi doğrultusunda gıda üretim zincirinde yer alan tüm aktörlere (çiftçiler, araçlar, işletmeler, işyerleri vb.) güvenli gıda arzında en üst düzey kalite, sağlık ve hijyen önceliklerinin benimsenilerek gıda güvenliğini etkileyen en önemli unsurlar olan gıda ve tarım işletmelerinin kaliteli, modern ve azami hijyenik şartlara kavuşturulması ve bu şartların devamlı hale getirilerek, başta AB mevzuatı olmak üzere uluslararası kriterlere uyumda toplumsal işbirliğinin sağlanması elzemdir.		
V. Alt faaliyetler 1. Güvenli gıda hakkında üreticiler ve tüketiciler için farklı bilgi setlerinin hazırlanması 2. Bilgi setleri ışığında etkili yazılı ve görsel materyalin hazırlanması 3. Hazırlanan materyalin kaymakamlıklar, belediyeler, köy muhtarlıkları ve üretici örgütleri kanalıyla dağıtılması 4. İl tarım müdürlüğü ve yerel yönetimler işbirliği ile eğitimcilerin eğitilmesi 5. İşletmeler ve tüketicilere yönelik bilgilendirme amaçlı toplantı-ziyaretlerin düzenlenmesi 6. Üreticilerin ve tüketici örgütlerinin, tüketicilerin doğru bilgilendirilmesinde daha etkin ve aktif hale gelmelerinin sağlanması 7. Birincil üreticilerin, birincil üretim aşamasında uymaları gereken genel ve özel hijyen kuralları hakkında bilgilendirilmelerinin sağlanması		
VI. Sonuçlar 1. Haksız kazancın ve halk sağlığının tehdit edilmesinin önüne geçilmesi 2. Tarım ve gıda işletmelerinde üretim kalitesinin artması 3. Güvenilir ve kaliteli hammadde eldesinin sağlanması 4. Bilinçli tüketici sayısının artışına bağlı olarak otokontrol mekanizmasının gelişmesi 5. Tarladan sofraya gıda güvenliği anlayışının etkinliğinin artırılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar SB, MEB, İÇİB, STB, DPT, HM, ABGS, İÖİ’ler, belediyeler, üniversiteler, meslek kuruluşları, medya kuruluşları, özel sektör, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. İşletmelerin güvenli gıda standartlarının (mevzuatının) getirdiği maliyetlerden kaçınması 2. Gıda güvenliği konusunda kamuoyundaki bilgi kirliliği bulunması 3. Tarım ve gıda işletmelerine yönelik denetimlerin yeterli düzeyde olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. TKB tarafından gıda güvenliğine yönelik düzenlenen eğitim semineri sayısı 2. TKB tarafından gıda güvenliğine yönelik düzenlenen eğitim seminerlerine katılan üretici sayısı 3. Gıda denetçilerinin sayısı (il ve ilçe bazında)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.1	Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması
Tedbir	1.1.5	Gıda Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	1.1.5.2	Gıda Güvenliğine Yönelik Kontrol Hizmetlerinin İyileştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Tarım İl Müdürlükleri, Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı, İl Kontrol Laboratuvarları ve TKB'ye bağlı gıda kontrolü yapan diğer laboratuvarlar, veteriner araştırma enstitüleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Çiftlikten sofraya kadar olan zincirde gıda güvenliğinin ve kalitesinin sağlanmasına yönelik kontrol ve denetim hizmetlerinin yurt dışında geliştirilerek iyileştirilmesi, kayıt dışı gıda üretiminin önlenmesi öncelikli hedeflerdendir. Gıda kontrolünü desteklemek üzere, her laboratuvarında yöntem bazında gıda analizlerinde yaygın olarak kullanılan yöntemlerin validasyon ve akreditasyonunun gerçekleştirilmesi, akredite olunan analizlerin sayılarının ihtiyaçlara uygun şekilde artırılması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Mevcut laboratuvarların alt yapı eksikliklerinin tespiti ve giderilmesi 2. Akreditasyon konusu başta olmak üzere özellikle araştırma yetkisi almış laboratuvarlarda çalışma konularında uzmanların yetiştirilmesi 3. Laboratuvarların akreditasyon çalışmalarının tamamlanması 4. Akreditasyon için denetim birimlerinin altyapı sorunlarının ve eksikliklerinin giderilmesi 5. Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS) kurulması 6. Gıda denetim ekipleri sayısının artırılması 7. Mezbaha ve kombina işletmelerinin izleme, kontrol ve raporlama altyapısının güçlendirilmesi 8. Tarımsal hammadde, gıda ve yemin izlenebilirliğinin sağlanması		
VI. Sonuçlar		
1. Uluslararası ticarete mübadele konusu olan gıdalar hakkında rekabet gücünün artması 2. Birincil üretime (bitki sağlığı, hayvan sağlığı, su ürünleri, tohum vb.) dair resmi kontrol yapılarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve kontrollerin artırılması 3. Güvenli ve kaliteli gıda ve yem üretiminin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
SB, MEB, DPT, ABGS, GM, DTM, İÖİ'ler, belediyeler, üniversiteler, meslek kuruluşları, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. İhtiyaç duyulan tüm analizlerde laboratuvarların akredite olmaması ve laboratuvar yönetiminde uzman eksikliği 2. İşletmeler açısından analiz ücretlerinin yüksek bulunması 3. Gıda denetimi yapacak personel sayısının yetersizliği 4. Kontrol hizmetlerinde kullanılan malzemelerin maliyetli olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Akredite olmuş laboratuvar sayısı 2. Denetim analizlerinin sayısı 3. Laboratuvarlarda görevli uzman sayısı (deneyim, yüksek lisans, doktora derecesi sahibi vb.)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi
I. Mevcut durum		
Turizm sektörü, dünyada ve ülkemizde giderek artan bir çeşitlenme süreci içerisinde. KTB, değişen tüketici tercihlerini de göz önüne alarak turizmin çeşitlendirilmesi, ülke sathına yaygınlaştırılması, değerlendirilmemiş turizm potansiyeline işlev kazandırılması amacıyla ülkemizin tüm yörelerinde mevcut doğal ve kültürel değerlerin araştırılması ve turizme kazandırılması çalışmalarını yürütmektedir. Ülkemizin her yanına dağılmış durumda bulunan sağlık, termal, kış, dağ ve sualtı sporları, yayla, çiftlik, yerel sanat, inanç, tarihi kent, arkeoloji vb. doğal ve kültürel açıdan önemli yer ve yerleşimlerin yöresel/bölgesel olarak birbirleriyle ilişkilendirilmeleri ile daha cazip ve daha güçlü alternatif varış noktaları (destinasyonlar) oluşturulabilecektir. Böylelikle, yörelerdeki kaynakları sınırlı kırsal yerleşimlere kültür özelliklerini sergileme, el sanatlarını ve yöresel ürünlerini tanıtmaya, bölgedeki yeme-içme ve konaklama kapasitelerinden faydalanma gibi imkanları sağlanmış olacaktır.		
II. Stratejik önemi		
Türkiye’de yöresel zenginliği bulunan kırsal destinasyonlar sayıca fazla olduğu halde kırsal turizm henüz yaygınlaşmış ve kurumsallaşmış bir turizm çeşidi değildir. Kentlere yakın kırsal alanlarda gününbirlik rekreasyon etkinlikleri dikkat çekerken, kırsal yerleşimlerde konaklamalı etkinliklere nadiren rastlanmaktadır. Bu turizm çeşidi kırsal kesimde yeni iş ve istihdam olanaklarının yaratılması kadar, doğal ve kültürel kaynak değerlerimizin ortaya çıkarılması ve kırsal mirasın korunmasına da hizmet etmektedir. Kırsal peyzaj değeri yüksek, yerel kültür özelliklerinin korunduğu, özgün yöresel ürünlere sahip kırsal yerleşimlerin, bir yandan tarımsal faaliyetler sürdürülürken aynı zamanda turizm amaçlı değerlendirilmesi, kırsal ekonomiye dinamizm kazandıracaktır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi		
9. KP Madde 681		
IV. Sorumlu kuruluş		
KTB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem		
Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi, envanter çalışması, araştırma projesi		
VI. Mali kaynak		
Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, KOSGEB ve KA hibeleri, AB fonları, Türkiye Kalkınma Bankası destekleri		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri		
2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu; Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik; Turizm Amaçlı Sportif Faaliyetler Yönetmeliği		
VIII. Tedbir hedefleri		
1. Agro-turizm faaliyeti yürüten işletme sayısının artırılması 2. Yöresel kültür mirasını barındıran özellikli köylerin korunması 3. Kırsal turizm için barınma kapasitesinin artırılması 4. İlçelerin tanıtımının artırılması		
IX. Faaliyetler		
1.2.1.1 Agro-turizm altyapısının geliştirilmesi		
1.2.1.2 Kültür köyü modelinin oluşturulması		
1.2.1.3 Konaklama işletmeciliğinin geliştirilmesi		
1.2.1.4 İlçe turizm bilgi paketinin hazırlanması		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.1	Agro-Turizm Altyapısının Geliştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Pazar için üretim yapan tarımsal işletmeler, üretici örgütleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Türkiye’de artan kentleşme ile birlikte kırsal yörelerin rekreasyon alanları olarak cazibesi artmakta ve kentli nüfusun kırsalda gerçekleştirebileceği faaliyetler çeşitlenmektedir. Ülkemizin tarım potansiyeli ve gelişen doğal yaşam-sağlıklı beslenme bilinci dikkate alındığında, agro-turizm faaliyetleri hem işletmeler hem de tüketiciler açısından zengin fırsatlar sunmaktadır. Metropol kentlere yakın yörelerde ve istekli girişimcilerden başlamak suretiyle, söz konusu faaliyetler için gerekli altyapı desteğinin sağlanması durumunda, dünyada bir tarım dışı faaliyet alanı olarak gelişen agro-turizmin kırsal kalkınma açısından taşıdığı ekonomik fayda daha iyi anlaşılacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Agro-turizm potansiyeline sahip köy/köy gruplarının belirlenmesi 2. Agro-turizme yönelik rehberlerin hazırlanması ve dağıtılması 3. Agro-turizm uygulama standartları için gerekli mevzuatın oluşturulması 4. Agro-turizm potansiyeli olan yörelerde bu turizm çeşidinin işletmelere tanıtılması 5. İstekli işletmelere bilgi ve deneyim paylaşımı için uygulamalı eğitim (staj imkanı) sunulması 6. İstekli işletmeler için ürün temelinde sınıflandırma yapılarak ağ yapıların oluşturulması 7. İşletmelerin agro-turizm için ihtiyaç duyduğu altyapı ve teknik bilgi desteğinin sağlanması 8. Agro-turizm faaliyeti yürüten işletmelere tanıtım desteği sağlanması		
VI. Sonuçlar		
1. Tarım dışı istihdam olanaklarının artması 2. Kentsel nüfusun tarım ve toprakla temasının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
KTB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, ÇOB, MEB, İÇİB, BİB, TKDK, İÖİ’ler, üretici örgütleri, mahalli idare birlikleri, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. İşletmelerin konaklama kapasitesinin yetersiz olması 2. İstekli işletmelerin bu faaliyet ile ilgili bilgi ve deneyiminin zayıf olması 3. Agro-turizmin mevsim koşullarına bağlı olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Agro-turizm faaliyeti yürüten işletme sayısı 2. Agro-turizm faaliyetlerine katılım gün sayısı (turist x gün)		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.2	Kültür Köyü Modelinin Oluşturulması
I. Yeri		
Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı'nda belirtilen öncelikli turizm gelişme bölgeleri		
II. Hedef uygulama alanı		
Kültür köyü olarak geliştirilme potansiyeline sahip yerleşimler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Kentsel yaşamın olumsuz etkilerinden uzaklaşmak amacıyla son yıllarda talep edilen gezi-dinlenme yerleri arasına kırsal yerleşimler de önemli destinasyonlar olarak girmiştir. Kırsal yerleşimlerin kültürel ve doğal zenginliği, doğal, kültürel ve görsel peyzaj değerleri önemli değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu değerlere sahip köylerin korunması ve geliştirilmesi suretiyle; yöresel mimarilerin sahiplenilmesi, doğa koruma bilincinin gelişmesi, kırsal ekonomilerin güçlenmesi ve söz konusu yerleşimlerdeki değerlerin bozulmadan gelecek nesillere taşınması mümkün olacaktır. Bunun için, köylerimizin geçmişten gelen zengin kültürel değerlerinin araştırılarak bu değerlerden hareketle kalkınma potansiyellerinin belirlenmesi hem kırsal kalkınmanın sağlanması hem de yöresel kültürümüzün devamlılığı açısından önemlidir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Kültür köylerinin belirlenmesi için uygun kriterlere göre envanterinin çıkarılması 2. Tespit edilen köylerde turizme konu edilen kültür değerleri esas alınarak köy imar planının hazırlanması 3. Köyün peyzaj değerlerinin tespiti ve restorasyon ihtiyacının desteklenmesi 4. Köylerde yöresel ekolojiyle uyumlu barınma imkânlarının geliştirilmesi 5. Eko-köy uygulamalarının bu yerleşimlerde desteklenmesi 6. Kültür köyleri için tanıtım programlarının hazırlanması 7. Köy kültürünün yaşatılmasına yönelik ekonomik ve sosyal faaliyetlerin desteklenmesi 8. Kültürel mirasın yaşatılması için köy müzesinin oluşturulması		
VI. Sonuçlar		
1. Yöresel kültürel mirasın korunması ve yaşatma bilincinin gelişmesi 2. Köyün dış çevreyle iletişiminin artması 3. Farklı yöreler arasında kültürel diyalog ve paylaşma imkanlarının oluşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
KTB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, BİB, ÇOB, MEB, İÇİB, İÖİ'ler, belediyeler, KHGB'ler, turizm birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Köylerde fiziki altyapı kapasitesinin yetersiz olması 2. Yöresel kültürel miras ve peyzaj değerleri hususunda uzlaşının olmaması 3. Köylerde yerleşik ve genç nüfus sayısının düşük olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. İlan edilen kültür köyü sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.3	Konaklama İşletmeciliğinin Geliştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal turizm potansiyeline sahip ilçe merkezleri, belde ve köyler		
II. Hedef kitle		
Konaklama işletmeciliği yapan/yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Eko-turizm, agro-turizm, kültür gezileri ve doğa sporları gibi birçok faaliyet kırsal alanlarda düzenlenmekte fakat bu faaliyetlere katılan kişiler için yöresinde yeterli konaklama imkânı sağlanamamaktadır. Söz konusu faaliyetlerin çeşitlendirilerek devamlılığının sağlanması için yeterli ve nitelikli konaklama tesislerinin (pansiyon, motel, konukevi, dağevi vb.) kurulması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Konaklama işletmeciliğinin teşvik edilmesi gereken yerleşimlerin tespit edilmesi 2. Konaklama işletmeciliği konusunda girişimcilerin eğitilmesi 3. Konaklama amaçlı değerlendirilecek binaların restorasyonunun desteklenmesi 4. Mevcut konaklama tesislerinin bakım-onarımının desteklenmesi 5. Yöresel kültüre ve malzemeye uygun şekilde iç donatıların inşa edilmesi 6. Konaklama işletmeciliği konusunda deneyim paylaşımı için işbirliği ağlarının desteklenmesi 7. Meslek Yüksek Okulları (MYO) ile işbirliği içinde bu işletmelerde staj olanaklarının sunulması		
VI. Sonuçlar		
1. Turizmin kırsal alan yaygınlaşması 2. Kırsal kesimde tarım dışı istihdam imkanlarının artması 3. Turizmin etkisiyle diğer sektörlerdeki iş ve üretim hacminin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
KTB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, BİB, ÇOB, MEB, İÇİB, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler, turizm birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Uygun yapı stoğunun sınırlı olması 2. İşletmecilik deneyimi olan personelin sınırlı olması 3. Alternatif turizm çeşitlerine ilginin zayıf olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Konaklama işletmeciliği yapan tesis sayısı 2. Konaklama işletmelerindeki istihdam sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.1.4	İlçe Turizm Bilgi Paketinin Hazırlanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kültür ve turizm il müdürlükleri, kaymakamlıklar, ilçe belediyeleri, beldeler, köyler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizin kırsal yerleşimleri, iklim ve topoğrafyadan kaynaklı doğal güzellikleri yanında tarihi ve kültürel değerleriyle de zengin bir turizm potansiyeline de sahiptir. Bu değerlerin bir kısmının kamu veya özel sektör tarafından turizme kazandırılmasına karşın, birçok turistik değer doğal çevrede bakımsız halde olup değerlendirilmeleri henüz mümkün olmamıştır. Söz konusu kırsal turizm potansiyelinin bir program dâhilinde turizme konu edilerek yöre halkı için ekonomik faydaya dönüştürülmesi özellikle tarım dışı istihdam olanaklarının artırılması bakımından oldukça önemlidir. Bunun için, ilçe düzeyinde söz konusu turizm değerlerinin ortaya çıkarılarak bunların birlikte pazarlanmasına yönelik altyapının oluşturulması hem ilçelerimizin tanıtımına hem de turizm faaliyetlerinin ülke geneline yaygınlaştırılmasına ve iç turizmin hareketlenmesine imkan verecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. İlçe turizm bilgi paketinin standart nitelikteki içeriğinin oluşturulması 2. İlçe turizm bilgi paketinin hazırlanması ve yıllık olarak güncellenmesi 3. İlçe ölçeğindeki alternatif turizm çeşitleri (doğa sporları, yayla, inanç, kongre, termal vb.) için varış noktalarının tespit edilmesi 4. İlçelerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatındaki gelişmeleri gösteren yerel eşyaların teşhirine yönelik altyapının hazırlanması 5. İlçedeki turizm değerlerini kapsayan tur programlarının hazırlanması ve tanıtılması 6. İlçe turizm paketi hakkında seyahat acentelerine yönelik tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının düzenlenmesi 7. İlçedeki girişimcilere turizme yönelik mesleki eğitim ve finans imkanlarının sunulması		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal turizmin gelişmesi 2. Tarım dışı istihdam olanaklarının artması 3. Kent-kır arasında sosyal iletişim ve etkileşimin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum KTB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, BİB, ÇOB, TKB, STB, DPT, ÖÇK, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, turizm birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Turizm hizmetleri sunumunda ilçe bazlı örgütlenmenin zayıf olması 2. Kültür ve turizmin dinamik yapısı nedeniyle kalıcı envanter hazırlamanın güç olması 3. İlçe ölçeğindeki turizm değerlerinin tespiti ve önceliklendirilmesinde uzlaşa sağlanamaması 4. İlçelerde konaklama altyapısının yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Turizm bilgi paketi hazırlanan ilçe sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.2	Tarımsal Ekonomik Faaliyetlerin Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Ülkemizde 2001 GTS sonuçlarına göre yaklaşık 3,1 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerden yalnızca bitkisel üretim yapan işletmeler yüzde 30,2 iken, yalnızca hayvansal üretim yapan işletmeler yüzde 2,4'tür. Geri kalan işletmelerin hem bitkisel hem de hayvansal üretim yaptığı görülmektedir. Her iki üretim yöntemini benimseyen işletmeler başta olmak üzere, işletmelere birincil üretim faaliyetleri dışında kalan ve atıl işgücünün aktif hale getirilmesine yönelik destekler sağlanması, işletmelerin tarımsal gelirlerinin artmasına fırsat verecektir. Özellikle tarımın yapısal sorunlarının yoğun olduğu yörelerde mevcut tarımsal işletmelere ek gelir imkanı sağlayacak üretim alanlarının tespiti önem kazanmıştır. Bitkisel ve hayvansal üretimde yetiştiricilik faaliyetlerine ek gelir getirici faaliyet olarak görülebilecek arıcılık, ipekböcekçiliği, bitkisel üretim gibi yerel koşullara ve zenginliklere özgü tarımsal üretim faaliyetlerine ait potansiyelin değerlendirilmesi suretiyle tarımsal işletmelerin gelir kaynakları çeşitlendirilebilir. Ayrıca, kırsal kesimde yerleşik olmasına karşın, yeterli ve/veya nitelikli tarım arazisine sahip olmayan haneler içinde gelir getirici faaliyetler olarak görülen söz konusu üretim alanlarının teşvik edilmesi suretiyle önemli büyüklükteki kırsal nüfusun yerinde istihdamı mümkündür. Tarımsal alternatif üretim faaliyeti yürüten işletmelerin “niş pazar” olanaklarını değerlendirmesi için örgütlenme ve pazarlama altyapılarını güçlendirmesi durumunda, söz konusu işletmelerin/hanelerin düzenli gelir imkanlarına kavuşması sağlanacaktır.		
II. Stratejik önemi Tarımın yeniden yapılandırılması sürecinde artan rekabet koşullarının, işletmelerin önemli bir bölümünü oluşturan geçimlik ve yarı geçimlik tarımsal işletmelerin özellikle olumsuz yönde etkileyebileceği öngörülmektedir. Bu süreçte; pazara yönelik üretimi sınırlı ve ekonomik potansiyeli düşük olan söz konusu işletmelerin yapısal dönüşümünü kolaylaştırmak, mali gücünü ve karlılıklarını artırmak, gelirlerinin düşmesini engellemek, alternatif gelir elde etmelerine imkan vermek üzere, yerel potansiyele sahip alternatif tarımsal üretim alanlarına yönelik gelir getirici desteklerin artırılması gerekmektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 678 ve 681		
IV. Sorumlu kuruluş TKB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Hibe programları, kırsal kalkınma projeleri, tarımsal destekler		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 441 sayılı KHK; 5488 sayılı Tarım Kanunu; 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu; 2010/158 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı; 2010/13 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Uygulama Tebliği		
VIII. Tedbir hedefleri - İpekböceği koza üretimi ve üretici sayısının artırılması - Arıcılık işletmelerinin kapasitesinin artırılması		
IX. Faaliyetler - İpekböceği yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması - Arıcılıkta ürün çeşitliliğinin ve verimliliğinin geliştirilmesi		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.2	Tarımsal Ekonomik Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.2.1	İpekböceği Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Tarıma elverişsiz ve az topraklı çiftçi ve çiftçi ailesi		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizde ipekböceği yetiştiriciliği çok fazla yatırım gerektirmeyen ve küçük ölçekte yapılan ipekböceğinin tek besin kaynağı olan dut yaprağının sağlanmasıyla başlayan ve kozadan ipek ipliğine işleninceye kadar süren yardımcı bir tarım faaliyeti olması ve aynı üretim aşamaları esnasında yaş kozanın ipek halıya dönüştürülmesi sonucu yaklaşık 14 misli katma değer yaratmasıdır. Ülkemizin büyük bir bölümünün dut yetiştiriciliği açısından uygun bir iklime sahip olması ipekböceği yetiştiriciliği açısından avantajımızdır.		
V. Alt faaliyetler 1. İnfiçar evleri kurulmasının sağlanması 2. İlk yaş beslemeleri tamamlandıktan sonra dağıtım yapılmasının sağlanması 3. İpekböceğinin tek besin kaynağı dut yaprağı yetiştiriciliği açısından önemli olan yaprak dutunun bahçe tesisi ve fidan desteklemesi kapsamına alınması 4. Organik tarım yapılan alanlarda alternatif ürün olarak ipekböcekçiliğinin yaygınlaştırılması 5. Üretici eğitimlerine ağırlık verilerek koza kalitesinin artırılması 6. İpekböceği yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması konusunda desteklenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Tarımda yeni gelir imkanlarının oluşması 2. Kırsal alandan kente göçün ve kırsal alanda gizli işsizliğin önlenmesi 3. Ailede atıl işgücünün aktif hale getirilmesi 4. Koza kalitesi ve miktarının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, STB, TKDK, KOSGEB, İŞKUR, İÖİ'ler, KA'lar, bankalar, üniversiteler, üretici birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. İpekböceğinin tek besin kaynağının dut yaprağı olması sebebiyle sadece yaprak olduğu sürece yetiştirilmesi 2. İlaçlama nedeniyle yoğun tarım yapılan yerlerde üretimden vazgeçilmesi		
X. İzleme göstergeleri 1. İpekböceği tohumu (kutu başına)'ndan elde edilen ortalama koza verimi (kg) 2. İpekböceği üretimi yapan hane sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.2	Tarımsal Ekonomik Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.2.2	Arıcılıkta Ürün Çeşitliliğinin ve Verimliliğinin Geliştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Arıcılık konusunda eğitim almış az topraklı ve topraksız çiftçiler, orman köylerindeki çiftçiler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Arıcılık teknolojisinin yeterli düzeyde kullanılmamış olması ve sadece bal üretimi yapmalarından dolayı mevcut işletmeler (arıcılık) ürünü yüksek maliyetle elde etmektedirler. Ürünlerde; (propolis, arı sütü, polen, balmumu, arı zehiri ve apilarnil) dünya gıda kodeksi ölçeğinde ortak üretim kalitesi bugüne kadar oluşturulamamıştır. Ayrıca, arıcılık kırsaldaki nüfusun yöresinde üreterek, istihdamının sağlanması bakımından ülkemiz açısından potansiyeli olan bir tarımsal faaliyettir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Arı yetiştiricileri ve arıcılık örgütlerine teknik yardım yapılması 2. Arıcılıkta mevsim göçünü özendirecek otlak (konaklama bölgesi) alanlarının tespit edilmesi 3. Konaklama bölgelerinin arı kovanları ve arıcıların ihtiyaçları çerçevesinde düzenlenmesi 4. Bal Kodeksinin güncellenmesi 5. Arıcılık işletmelerinin optimal büyüklüğe kademeli sübvansiyon sistemiyle ulaştırılması 6. Botanik orijne göre bal üretiminin yapılmasını teşvik edici uygulamaların sağlanması 7. Arıcılık açısından önemli olan ağaç ve bitki türlerinin üretiminin yaygınlaştırılması 8. Hastalıkların kontrolünün sağlanması 9. Tüm profesyonel arıcıların periyodik aralıklarla uygulamalı eğitim programına alınması 10. Devlet destekli tarım sigortalarının arıcılık sektörünü de kapsayacak şekilde uygulanması 11. Organik arıcılık üretim sistemlerinin geliştirilmesi 12. Bal üretiminde markalaşmayı teşvik etmek amacıyla laboratuvarlar ve belgeleme konusunda çalışmaların artırılması		
VI. Sonuçlar		
1. Arıcılıktaki modern üretim yöntemlerinin işletmelerce benimsenmesi 2. İşletme ölçeklerinin optimal düzeye ulaşması 3. Kırsalda tarımsal geliri sınırlı işletmelerde yeni gelir imkanlarının sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ÇOB, İÇİB, İÖİ'ler, bankalar, yetiştirici ve üretici birlikleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Arıcılık işletmelerinin çoğunluğunun, küçük işletme şeklinde olması 2. Bal analiz laboratuvarlarının yetersiz olması 3. Bal pazarlama zincirlerinin izlenememesi		
X. İzleme göstergeleri		
1. Arıcılık yapan işletme sayısı 2. Bal ve diğer arıcılık ürünlerindeki üretim miktarı 3. Arıcılık sektöründe piyasaya sürülen ürün çeşidi sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Türkiye genelinde 2008 yılı itibarıyla kırsal kesimde tarım dışı istihdam oranı yaklaşık yüzde 40'tır. Tarım istihdamındaki çözülme süreci dalgalı bir seyir izlese de devam etmektedir. 2004-2008 döneminde kırsal kesimde işsizlik yüzde 5,5'ten yüzde 7,2'ye çıkmıştır. Yine aynı dönemde kırsal kesimde 600 bin kişi tarımdan ayrılırken, tarım dışı iş kollarında ilave 700 bin kişi istihdam edilmiştir. Tarım, kırsal istihdamda başat sektör konumunu muhafaza ederken, tarımdaki çözülme tarım dışı iş kollarında istihdam imkanlarının iyileştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Tarım dışı istihdam olanaklarının yetersiz olması, kırdan kente göçü besleyen ana etmenlerden biridir. Bu bağlamda, başta ticaret ve hizmet sektörlerindeki iş kollarının gelişimine yönelik mesleki kursların yaygınlaştırılması kadar önemli bir husus da tarıma dayalı sanayinin kırsal kesimde geliştirilmesine yönelik destek ve teşviklerdir. Ayrıca, geleneksel zanaat ve el sanatlarının desteklenmesi suretiyle hem kültürel zenginlik kaynağı ürünlerin yaşatılması hem de başta kadınlar ve gençler olmak üzere dezavantajlı kesimlere bulundukları yörede istihdam olanağı yaratılması mümkündür.		
II. Stratejik önemi Türkiye tarım ülkesi olmasına karşın, bazı yörelerde salt bitkisel ve hayvansal üretim yoluyla hanelerin yeterli gelir elde etmeleri mümkün olamamaktadır. Bu amaçla, uygun yörelerde tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin tespiti ve desteklenmesi suretiyle kırsal ekonomiye dinamizm kazandırılması mümkündür. Tarımsal gelir ve geçim olanaklarının sınırlı olduğu yörelerde, girişimciliğin artırılması suretiyle tarım ve tarım dışı iş kollarında istihdam imkânlarının yaratılması yoksulluk ve göç gibi sorunların da çözümüne katkı sağlayacaktır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 667		
IV. Sorumlu kuruluş İÇİB, MEB, KTB, TSE, TPE ve KOSGEB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Hibe programı, kırsal kalkınma projesi, tarımsal destekler, eşleştirme/araştırma projesi, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, KOSGEB ve KA hibeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; 355 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 5393 sayılı Belediye Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Kültürel miras kapsamındaki yöresel el sanatları üretiminin artırılması 2. Kırsal ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması 3. Yöresel ürünlerin pazarlama ve rekabet gücünün artırılması 4. Yöresel ürünlerin tanıtımının artırılması 5. Tarım dışı istihdam imkânlarının artırılması		
IX. Faaliyetler 1.2.3.1 Yöresel zanaat ve el sanatlarının geliştirilmesi 1.2.3.2 Karayolları üzerindeki seyyar satış yerlerinin düzenlenmesi 1.2.3.3 Yöresel ürünlerde markalaşmanın sağlanması 1.2.3.4 Yöresel ürün tanıtım organizasyonları ve fuarlarının düzenlenmesi 1.2.3.5 Tarım dışı küçük ölçekli imalat sanayinin desteklenmesi		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.1	Yöresel Zanaat ve El Sanatlarının Geliştirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Zanaatkarlar, Kadınlar, Gençler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Halı-kilim-bez dokuma, ağaç/taş işleme, gümüş işlemeciliği vb. konularda ülkemizde önemli bir gelir ve istihdam potansiyeli bulunmaktadır. Kırsal kesimde tarım dışı iş imkânlarının sağlanması ve işsizliğin azaltılması yönünde önemli bir geçim kaynağı olarak görülen zanaat ve el sanatlarının desteklenmesi, aynı zamanda yerel kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesine de imkân vermektedir. Bu çerçevede, yerel üreticilere, geleneksel el sanatlarının pazara uygun tasarımla geliştirilmesi, üretime dönük iyileştirici ve yeni ürün geliştirici uygulamaların yapılması, ürünün pazarlanması, geleneksel el sanatlarına dayalı iş fikri geliştirme ve iş kurma konularında destek verilmesi etkili olacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
1. İlçe bazlı zanaat ve el sanatları envanterinin çıkarılması 2. Geleneksel el sanatları üretimine yönelik tasarım ve yeni ürün geliştirme desteklerinin sağlanması 3. Halk Eğitimi Merkezlerinin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi 4. El sanatlarına yönelik atölyelerin desteklenmesi ve sayısının artırılması 5. Teknik eleman, zanaatkar-usta ve vasıfsız işgücünün buluşturulacağı eğitim atölyelerinin kurulması 6. Gezici köy kurslarına yönelik altyapı-donatım ihtiyaçlarının karşılanması 7. Üretilen ürünlerin tanıtımı için fuar ve sergi desteklerinin sağlanması		
VI. Sonuçlar		
1. Kırsal mirasın korunması ve yaşatılması 2. Kadınlar ve gençlerin ekonomik ve sosyal hayata katılımının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
KTB ve MEB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, İÇİB, ÇOB, İŞKUR, TKDK, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, üniversiteler, üretici örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Ürünlerin tanıtımı ve pazarlanmasına yönelik imkanların kısıtlı olması 2. Gençlerin geleneksel el sanatlarına ilgi göstermemesi 3. Geleneksel zanaat ürünlerinin getirisinin düşük olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Halk eğitim merkezlerinde düzenlenen kurs çeşidi sayısı 2. Halk eğitimi kurslarında dağıtılan sertifika sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.2	Karayolları Üzerindeki Seyyar Satış Yerlerinin Düzenlenmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı		
Karayolları üzerinde ve yakınındaki yerleşimler		
III. Süresi		
24 ay		
IV. Gerekçesi		
Şehirlerarası yol güzergâhlarında kayıtlı ticari işletme niteliği taşımayan satış tezgâhları kırsal kesimde bazı haneler için önemli bir gelir kaynağı iken, kırsal kültürün de önemli bir unsurudur. Yöresel ürünlerin tanıtımı, kırsal hanelerin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yoksulluğun azaltılması bakımından önemli sayılabilecek bu faaliyetler çoğunlukla denetimsiz bir şekilde sürdürülmektedir. Bu tezgâhların bulundukları yerler ve yola uzaklıkları da karayolu trafik güvenliği açısından denetim altına alınması ve tüketici sağlığı açısından standarda kavuşturulması zorunludur. Bu faaliyetlerin kontrol altına alınması suretiyle kırsal kesim için bir gelir ve istihdam alanı olması sağlanabilir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Satış tezgâhlarının ruhsatlandırılması, işletmesi ve denetimi ile ilgili mevzuat çıkarılması 2. Yol güzergâhındaki yerleşimlerde satış tezgâhları için uygun mekanın belirlenmesi 3. Satış tezgâhlarının sadece yöresel ürün satmasının temin edilmesi 4. Satış tezgâhlarının yol üstündeki veya yakınındaki ilgili köy sakinlerince işletilmesi 5. Satış tezgâhı olarak kullanılmak üzere model yapıların tasarımı ve kurulması 6. Yol güzergâhındaki uygun yerleşimlerde model tarımsal marketlerin kurulumunun desteklenmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Kırsal kesimde tarım dışı gelir imkanlarının artması 2. Karayolu güvenliğini tehdit eden eski uygulamaların ortadan kalkması 3. Yolcuların güvenilir gıdalara erişiminin sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
İÇİB ve TSE		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
STB, TKB, KTB, KGM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Mevcut mevzuatta ilave düzenlemelere ihtiyaç duyulması 2. Satılan ürünlerin üretiminde sürekliliğin olması 3. Uygun işletme modeli ve standartların oluşturulamaması 4. Satış yapan üreticilerin bireysel ve mobil hareket etme eğiliminde olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Tescilli satış tezgâhına sahip yerleşim sayısı 2. Tescil edilen satış tezgâhı sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.3	Yöresel Ürünlerde Markalaşmanın Sağlanması
I. Yeri		
Coğrafi işaret tescili alan ürünlerin üretiminin yapıldığı yöreler		
II. Hedef kitle		
Coğrafi işaret tescili alan ürünlerin üretimini yapan işletmeler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Türkiye’de yöresel zenginlik kaynağı olan bazı tarım ve tarım dışı ürünlerin üretiminin artırılması ve tüketiminin ülke geneline yaygınlaştırılması için söz konusu ürünlerin üretimini yapan işletmelerin kendi markaları üzerinden profesyonelleşmesinin desteklenmesi durumunda kendi yörelerindeki üretim ve istihdam kapasitesinin artması mümkün olacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
1. İşletmelere marka ve coğrafi işaret konusunda eğitim verilmesi 2. Marka ve coğrafi işaretlere yönelik farklı desteklerin belirlenmesi ve bu kapsamda işletmelerin desteklenmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Yöresel ürünlerin tanıtımının artması 2. Yöresel ürünlerde standartların korunması 3. Yöresel ürünlerin üretiminde devamlılığın sağlanması 4. Yöresel ürünlere güvenin ve talebin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TPE		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, MEB, SB, KTB, ÇOB, DPT, DTM, KOSGEB, TOBB, STB, İÇİB, İÖİ’ler, KA’lar, belediyeler, üretici örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Marka ve coğrafi işaret konusunda bilinç düzeyinin yeterli olmaması 2. Yöresel ürünlerin tanıtımının ve desteklerinin yeterli olmaması 3. Pazar olanaklarının yeterli olmaması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Yöresel ürünlere yönelik marka başvuru sayısı 2. Destek alan işletme sayısı 3. Destek alan işletmelerde, yöresel ürünlerin üretim miktarı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.4	Yöresel Ürün Tanıtım Organizasyonları ve Fuarlarının Düzenlenmesi
I. Yeri Büyükşehir belediyeleri (BŞB)'nin olduğu iller		
II. Hedef kitle Yöresel ürün imalatı yapan tarımsal işletmeler, üretici örgütleri ve firmalar		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Türkiye'nin çeşitli yörelerine has özellikler taşıyan ve bulunduğu yörede marka haline gelmiş herbir yöresel ürünün tanıtımı, üretici ile kentli tüketicinin buluşturulması, kentlerde söz konusu ürünler için pazar olanaklarının yaratılması ve yöresi dışında tedariki çok zor olan yöresel ürünlerin uygun koşullarda temin edilmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla, ülkemizin herhangi bir yöresinde kendine has özellikleriyle ön plana çıkmış tüm gıda ve gıda dışı ürünlerin şehir merkezlerinde fuarlar aracılığıyla tanıtımı hem üreticiler için pazar sorununun hem de tüketiciler için yöresel ürünlere doğrudan erişim kanallarının açılmasını mümkün hale getirecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. İl bazında gıda ve gıda dışı yöresel ürün envanterlerinin çıkarılması 2. BŞB'lerle birlikte uygun fuar yeri ve takviminin belirlenmesi ve duyurulması 3. Fuarlara katılacak işletme kriterlerinin belirlenmesi ve duyurulması 4. İşletmelere fuar organizasyonlarına katılım desteği sağlanması 5. Yöresel ürünlere fuar dışı zamanlarda da tanıtım desteklerinin sürdürülmesi 6. Geleneksel mutfak kültürü ve yöresel yemek yarışmalarının düzenlenmesi 7. Yöresel gıdaların temin edileceği köy pazarlarının kurulumunun yöresinde desteklenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Yöresel ürünlerin ülke genelinde tanınması ve talebin artması 2. Yöresel ürünlerde markalaşma eğiliminin hızlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum KTB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, STB, ÇOB, BŞB'ler, TESK, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yöresel ürün imalatçılarının üretimlerinin sınırlı olması 2. BŞB'ler açısından teşvik edici unsurların bulunmaması 3. Fuarlara katılımın firmalar açısından maliyetli olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Düzenlenen yöresel ürün fuar sayısı 2. Fuarlarda tanıtılan yöresel marka sayısı 3. Düzenli pazar kurulan kırsal yerleşim yeri sayısı		

Stratejik Amaç	1	Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması
Öncelik	1.2	Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi
Tedbir	1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	1.2.3.5	Tarım Dışı Küçük Ölçekli İmalat Sanayinin Desteklenmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal yerleşimlerdeki KOBİ'ler, esnaf ve sanatkarlar, meslek örgütleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal ekonominin geliştirilmesi ve iş imkanlarının artırılmasında tarımsal sanayi işletmeleri kadar önem taşıyan diğer bir kesim de kırsalda kurulu bulunan tarım dışı KOBİ'lerdir. Küçük ölçekli imalat sanayini temsil eden bu işletmeler, kırsal kesimde tarım dışı istihdam olanaklarının artırılması açısından kilit öneme sahiptir. İlçe merkezlerinde kurulu küçük sanayi siteleri ve OSB'lerde yoğunlaşan bu işletmelerin arasına, ülkemizin ekonomik büyüme performansı neticesinde, farklı iş kollarındaki imalathaneler de eklenmiştir. Taşa ve toprağa dayalı sanayiler, otomasyon, otomotiv bakım, makina teçhizat, lojistik ve depolama, mobilya ve ağaç işleri, mermer ve madencilik, plastik ve kauçuk, tekstil ve dokuma, konaklama ve eğlence gibi çeşitli alt sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler, diğer bağlantılı üretim alanlarını da beslemekte ve kırsal ekonomiye dinamizm katmaktadır. Başta tarımdan ayrılan kırsal işgücü için olmak üzere, kırsal nüfusun yöresinde iş ve istihdam olanaklarının çeşitlendirilmesi bakımından, kırsal kesimde kurulu bulunan veya kurulacak işletmelere yönelik desteklerin artırılması ve mali destek programlarının hayata geçirilmesi kırsal kalkınma açısından stratejik bulunmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Kırsal alandaki KOBİ'lere yönelik düşük faizli finansman imkanlarının sağlanması 2. Kırsal KOBİ'lerin dezavantajlı konumları nedeniyle ilave desteklerin düzenlenmesine imkan verecek şekilde ilgili mevzuatın uyumlaştırılması 3. Söz konusu KOBİ'lerin kapasite geliştirme ve yatırım ihtiyaçlarını gözetten münferit mali destek programlarının uygulanması 4. Kapasite geliştirme, iş kurma, pazarlama ve tanıtım, reklam ve mesleki eğitim gibi alanlara yönelik desteklerin ve işbirliği imkanlarının artırılması 5. Uygun yörelerde bu işletmelere yönelik kümelenme desteklerinin sağlanması 6. Söz konusu KOBİ'lerin atık ve arıtma yatırımlarının desteklenmesi 7. Üniversiteler (MYO) ile KOBİ'ler arasında işbirliği olanaklarını artıran projelerin uygulanması 8. Atıl tesislerin yeni iş/üretim alanlarına kazandırılması için uygun modellerin geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal kesimde tarım dışı istihdam imkanlarının artması 2. Kırdan kente göç eğilimlerinin yavaşlaması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum KOSGEB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar STB, ETKB, TKB, KTB, ÇSGB, ÇOB, TOBB, TESK, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, meslek örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Kırsal kesimdeki KOBİ'lerin büyük işletmelerle rekabet edememesi 2. Kırsal kesimdeki işletmelerde çalışacak kalifiye eleman bulunamaması 3. Kırsal alana yönelik ulaşım ve lojistik hizmetlerinin aksaması 4. Kırsal alandaki enerji arz güvenliğinin sanayi işletmeleri açısından yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Kırsal yerleşimlerdeki tarım dışı KOBİ sayısı 2. Kırsal KOBİ'lerde istihdam edilen kişi sayısı		

STRATEJİK AMAÇ 2

İNSAN KAYNAKLARININ,
ÖRGÜTLENME DÜZEYİNİN VE
YEREL KALKINMA KAPASİTESİNİN
GELİŞTİRİLMESİ

3.2. İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi

Stratejik Amaç 2 İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik 2.1 Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi

Tedbir	2.1.1	Örgün Eğitim Hizmetlerine Erişimin Artırılması
Faaliyet	2.1.1.1	Kırsal Kesime Yönelik Eğitim Stratejisinin Hazırlanması
Faaliyet	2.1.1.2	Ortaöğretim Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
Tedbir	2.1.2	Yaygın Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.1.2.1	Aile Eğitim Programlarının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.2.2	Yerel İstihdama Yönelik Meslek Edindirme Kurslarının Düzenlenmesi
Faaliyet	2.1.2.3	Genç Çiftçilere Uygulamalı Eğitim Verilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.1	Okul Sağlığına Yönelik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.2	Tarımda Çalışanlara Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.1.3.3	Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.1.3.4	Bağışıklama Faaliyetlerinin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.1.3.5	Sağlıklı Yaşam Bilgisi Eğitimlerinin Düzenlenmesi
Faaliyet	2.1.3.6	Birinci ve İkinci Basamak Sağlık Kuruluşlarının Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	2.1.3.7	Gezici Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.8	Zoonotik ve Paraziter Hastalıklara Yönelik Bilinçlendirme ve Mücadeleye İlişkin Faaliyetlerinin Artırılması

Stratejik Amaç 2 İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik 2.2 Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması

Tedbir	2.2.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerine Yönelik Hizmetlerin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.1.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçileriyle İlgili Envanter Çalışması Yapılması
Faaliyet	2.2.1.2	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi
Tedbir	2.2.2	Sosyal Hizmet ve Yardımların Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.2.1	Sosyal Yardımların Dağıtılmasında Başvurulacak Puanlama Formülünün Geliştirilmesi
Faaliyet	2.2.2.2	Sosyal Rehabilitasyon Hizmetlerinin Gerçekleştirilmesi
Faaliyet	2.2.2.3	Sosyal Tarımcılığın Yaygınlaştırılması
Tedbir	2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması
Faaliyet	2.2.3.1	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Mesleki Teknik Eğitim Kurslarının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.2.3.2	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Gelir Getirici Proje Desteklerinin Sağlanması
Faaliyet	2.2.3.3	Korumalı İşyeri Uygulamasının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.2.3.4	Çocuk İşçiliğiyle Mücadelenin Etkinleştirilmesi

Stratejik Amaç 2 İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik 2.3 Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Tedbir	2.3.1	Kamunun Hizmet Sunum Kapasitesinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.3.1.1	Köylere Hizmet Göttürme Birlikleri'nin Kurumsal Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
Faaliyet	2.3.1.2	Kamu Hizmetleri Bilgi Merkezlerinin Oluşturulması

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.1	Örgün Eğitim Hizmetlerine Erişimin Artırılması
I. Mevcut durum Kırsal kesimde faal okul sayısının azalması, ilköğretime geç kayıtlar, okul terkleri, kız çocuklarının eğitime erişiminin erkeklere kıyasla düşük olması ve öğretmen temininde yaşanan güçlükler tüm örgün eğitim süreçlerindeki okullulaşma oranlarının artmasını engelleyen başlıca sorunlardır. Türkiye’de eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri özellikle kırsal kesimde yaşanan bir sorundur. 2006-2007 öğretim dönemi sonunda ilköğretimden mezun olan öğrenciler içinde kızların oranı Türkiye genelinde yüzde 46,4 iken, kırsal kesimde bu oran yüzde 32,1’e kadar düşmektedir. 2007-2008 öğretim döneminde ilköğretim çağı nüfusu içinde olup, okul dışında kalan 190 bin çocuğun 157 bini kız, 33 bini ise erkektir. Kırsal kesimde kız çocuklarının ev işlerinde ve tarımsal faaliyetlerde işgücü olarak değerlendirilmesi, erken evlendirilmeleri, kızların toplumsal rolüne ilişkin ataerkil değer yargıları ve okul masrafları kız çocuklarının eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. İlköğretimde okullaşma oranı yüzde 97’lere ulaşmışken, bu oran ortaöğretimde yüzde 60’lar seviyesine gerilemektedir. 2000’li yıllarda okullaşma oranlarında genel anlamda iyileşme olmakla birlikte, bölgeler ve kır-kent arasındaki farklar önemini korumaktadır. Türkiye’de öğretmenlerin ülke genelinde dengeli dağılımında da sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye genelinde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 24 iken, bu oran kırsal kesimde 36’dır. Eğitimin ileri kademelerindeki başarıyı olumlu etkilediği bilinen okul öncesi eğitimde ise, okullaşma oranı yüzde 30’lara ulaşmış olmakla birlikte, bu oran AB ortalaması olan yüzde 90’ın ve Dokuzuncu Kalkınma Planı hedefi olan yüzde 50’nin altındadır.		
II. Stratejik önemi Kırsal yerleşimlere götürülen eğitim hizmetlerinin kapsamı ve niteliği, kırsal kesimde sürdürülebilir yaşam koşullarının temini bakımından önem arz etmektedir. Kırsal kesimde yaşayan vatandaşlarımızın meslek sahibi kişiler olarak yetiştirilmesi, sosyal ve ekonomik konularının iyileştirilmesi, bireysel yetkinliklerinin artırılması, toplumsal karar alma süreçlerine daha aktif katılmaları ve dünyada yaşanan değişime uyum sağlamaları örgün eğitim hizmetlerine erişim düzeyleri ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, kırsal kesimde kalkınma çabalarının başarıya ulaşması ve başlatılan faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından kırsal nüfusun genel eğitim düzeyinin artırılması gerekmektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 238, 354, 584		
IV. Sorumlu kuruluş MEB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, mevzuat düzenleme, pilot/araştırma projesi		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, SYDTE, uluslararası fonları		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu; 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; 4306 sayılı Zorunlu İlköğretim ve Eğitim Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Kırsal kesimde örgün eğitim hizmetleri kalitesinin artırılması 2. Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranının artırılması		
IX. Faaliyetler 2.1.1.1 Kırsal kesime yönelik eğitim stratejisinin hazırlanması 2.1.1.2 Ortaöğretim hizmetlerinin etkinleştirilmesi		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.1	Örgün Eğitim Hizmetlerine Erişimin Artırılması
Faaliyet	2.1.1.1	Kırsal Kesime Yönelik Eğitim Stratejisinin Hazırlanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal kesimde örgün eğitim çağındaki nüfus ve örgün eğitim kurumları		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Örgün eğitim hizmetlerinin planlanmasında, kırsal kesimdeki koşulların ve bölgesel gelişmişlik farklarının yeteri kadar dikkate alınmaması nedeniyle hedeflenen sonuçlara tam olarak ulaşılamamakta ve okullaşma oranları kentlere göre düşük kalmaktadır. Yerel ihtiyaçlar ve koşullar ışığında tüm örgün eğitim kademelerindeki (okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim) hizmetlerin entegre bir şekilde planlanması ve etkinleştirilmesi durumunda örgün eğitimde okullaşma oranları artabilecektir. Bu bakımdan taşınabilir eğitim, birleştirilmiş sınıflar uygulaması, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu uygulamaları gibi mevcut politika araçlarının gözden geçirilerek, kırsal nüfustaki düşüş eğilimi de gözönüne alınarak, örgün eğitim hizmetleri sunumunda yenilikçi uygulamaların hayata geçirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Strateji hazırlıkları için il ve/veya bölgesel bazda çalıştayların düzenlenmesi 2. Hizmet sunumunda aksayan yönlerin tespiti ve yeni hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi 3. Yöresel ekonomik faaliyetler dikkate alınarak ortaöğretimde okul türlerinin belirlenmesi 4. İklim, arazi yapısı ve yerleşme deseninin okul yeri tercihlerinde dikkate alınması 5. Kırsal kesime yönelik örgün eğitim istatistiklerinin ilçeler bazında derlenmesi 6. Okullaşma oranlarının düşük olduğu ilçelere yönelik yatırım ve hizmetlerin artırılması 7. Örgün eğitimin önemiyle ilgili, anne-baba odaklı farkındalık faaliyetlerinin düzenlenmesi 8. Gezici anaokulları uygulamasının yaygınlaştırılması 9. Öğrencilerin kendi yeteneklerini keşfedebilmesi için okullardaki fiziki imkânların geliştirilmesi 10. Kamu-STK işbirliğinde, ilköğretim öğrencilerinin yerel sosyal sorumluluk projeleri uygulaması 11. Eğitim personeli için yerleşim yerlerine göre kademeli teşvik unsurlarının geliştirilmesi 12. MYO'lar ile orta öğretim kurumları arasında işbirliği imkanlarının yaratılması 13. İlçe milli eğitim müdürlüklerinin idari ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Eğitim harcamalarında kaynak etkinliğinin artması 2. Örgün eğitim kademelerindeki okullaşma oranlarının artması 3. Kırsal kesimde genel eğitim seviyesinin yükselmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum MEB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, MB, TKB, ÇOB, KTB, STB, DPT, HM, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Mevzuattan kaynaklanan kısıtlar 2. Geliştirilecek yeni modellerin maliyetlerinin öngörülememesi 3. Kırsal yerleşimlerde nüfus azalmasının devam etmesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Strateji belgesinin yayımlanması 2. İlın kırsal kesimindeki ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranları 3. Örgün eğitim kurumlarının yürüttüğü ve/veya katıldığı sosyal nitelikli proje sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.1	Örgün Eğitim Hizmetlerine Erişimin Artırılması
Faaliyet	2.1.1.2	Ortaöğretim Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
I. Yeri İlçe merkezleri ve beldeler		
II. Hedef uygulama alanı Ortaöğretime devam etme oranının düşük olduğu ilçeler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Özellikle kırsal kesimde ve maddi durumu yetersiz ailelerde ilköğretimi tamamlayan öğrencilerin ortaöğretime devam oranı çok düşük seviyededir. Bu oran, kız çocukları için daha da düşmektedir. Ortaöğretime erişim olanaklarının artırılması için mevcut koşulları gözetken teşvik unsurlarının geliştirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Ortaöğretimde okullaşma oranının düşük olduğu ilçelerin tespit edilmesi 2. İhtiyaç duyulan yörelerde ortaöğretimde taşınmalı eğitim uygulamasının başlatılması için yasal değişikliğin yapılması 3. Başta kız çocukları için olmak üzere, ortaöğretim öğrencileri için gerekli olan barınma (yurt, pansiyon vb.) olanaklarının artırılması 4. Mevcut barınma yerlerinin, öğrencilerin sosyal gelişimini destekleyecek şekilde iyileştirilmesi 5. Ortaöğretimde yoksul ve başarılı öğrencilere yönelik burs kaynaklarının artırılması 6. Yoksul ve başarılı öğrencilerin yükseköğretime hazırlık masraflarının karşılanması 7. Kırsal kesimde yerleşik bulunan yoksul yükseköğretim öğrencilerine burs ve yurt önceliği sağlanması 8. Kırsal kesimdeki ortaöğretim öğrencilerine yönelik gençlik yaz projelerinin düzenlenmesi (yaz kampı, toplum yararına çalışma, sanatsal ve sportif faaliyetlere yönelik atölye çalışmaları)		
VI. Sonuçlar 1. Ortaöğretimde kız çocuklarının okullaşma oranının artması 2. Eğitimde fırsat eşitliğinin artması 3. Kırsal yerleşimde olanakları kısıtlı öğrencilerin bireysel kapasitelerinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum MEB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, DPT, HM, SYDGM, YURTKUR, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Kız çocuklarının okutulmasını sınırlayan ataerkil toplumsal yapının baskın olması 2. Çocukların ailenin geçimi için işgücü kaynağı olarak görülmesi 3. Ortaöğretim kurumlarının sayısının ve çeşidinin yeterli olmaması 4. Ortaöğretimde taşınmalı eğitim hizmetlerinin kurumsallaşmamış olması 5. Barınma ve burs konusunda sağlanan desteklerin yetersiz kalması		
X. İzleme göstergeleri 1. Kırsal yerleşimlerdeki yurt-pansiyon sayısı 2. Kırsal yerleşimlerdeki yurt-pansiyonların barınma kapasitesi 3. Kırsal kesimde ortaöğretim kademesinde burs verilen öğrenci sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.2	Yaygın Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Yaygın mesleki ve teknik eğitim programları, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret ve Turizm Öğretim Genel Müdürlüğü, Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü ile Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı mesleki ve teknik eğitim okul/kurumları tarafından yürütülmektedir. Söz konusu programlar yaygın eğitimden sorumlu bağımsız yaygın eğitim kurumlarının yanı sıra, örgün eğitim kurumlarının bünyesinde de yapılmaktadır. Yaygın eğitim kurumlarının başında MEB'e bağlı Halk Eğitim Merkezleri (HEM) ile mesleki ve teknik eğitim kurumları (pratik kız sanat okulları, kız teknik öğretim olgunlaşma enstitüleri vb.) gelmektedir. Bu kurumların gerçekleştirdiği başlıca faaliyetler; evde bakım hizmetleri, tarım ve tarım-dışı faaliyetlere yönelik meslek kursları, okuma-yazma kursları, sosyal-kültürel amaçlı kurslar, müzik, sanat ve el sanatlarını geliştirme kursları, aile eğitim programları, ana-baba destek programı ile hobi kurslarıdır. Yetişkinler için okuma-yazma kursları halen HEM'ler tarafından sürdürülmektedir. Kalifiye eleman yetiştirmek üzere; ülke genelinde 315 mesleki eğitim merkezinde eğitim programları uygulanmaktadır. Çalışan çocukların mesleki eğitim merkezlerine kayıt yaptırmaları, onlara işgücü piyasası açısından olumlu katkılar sağlamakta, meslek dallarında yetiştirilen gençler, kalfalık ve ustalık belgesi ile işyeri açma imkânı bulmaktadırlar. Mesleki eğitimde sertifikasyon sistemi oluşturularak, dikey ve yatay geçişlerin sağlanması amacıyla; ülkemizde, ulusal ve uluslararası sertifika vermek üzere ÇSGB'ye bağlı Mesleki Yeterlilik Kurumu kurulmuştur.		
II. Stratejik önemi Kırsal kesimde yaşayan bireylere “yaşam boyu eğitim” yaklaşımıyla mevcut yaygın eğitim hizmetlerinin etkinleştirilmesi gerekmektedir. Başta okuma-yazma kursu olmak üzere, beceri geliştirme, meslek edindirme ve sosyal katılımı güçlendirmeyi amaçlayan kursların düzenlenmesi kırsal kesimde yaşam düzeyi ve kalitesinin yükseltilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yaygın eğitim faaliyetleri ile kırsal nüfusun örgün eğitim hizmetlerine erişimindeki güçlüklerden kaynaklanan sorunların kısmen de olsa telafisi mümkündür.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 229–235, 259, 578, 579, 583		
IV. Sorumlu kuruluş MEB, TKB, SHÇEK ve İŞKUR		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programları, pilot/araştırma projeleri, kırsal kalkınma projeleri		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu; 3797 sayılı MEB Teşkilat Kanunu; 2841 sayılı Zorunlu İlköğretim Çağı Dışında Kalmış Vatandaşlar Hakkında Kanun; 5544 sayılı Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu; 3795 sayılı Bazı Lise Okul ve Fakülte Mezunlarına Unvan Verilmesi Hakkında Kanun; 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu; Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği; Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Aile eğitim programı hizmeti sunulan yerleşim yeri sayısının artırılması 2. Meslek edindirme kurslarına katılan kursiyer sayısının artırılması 3. Gençlerin tarımsal faaliyetlere yönlendirilmesi		
IX. Faaliyetler 2.1.2.1 Aile eğitim programlarının yaygınlaştırılması 2.1.2.2 Yerel istihdama yönelik meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi 2.1.2.3 Genç çiftçilere uygulamalı eğitim verilmesi		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.2	Yaygın Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.1.2.1	Aile Eğitim Programlarının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal kesimdeki aileler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal kesimde başta yoksul ailelerde olmak üzere, aile içi iletişimde yaşanan sorunlar özellikle çocukların psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemekte ve kadınlar açısından da (aile içi şiddet gibi) olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Erkeklerin iş göçü nedeniyle ailesinden ayrılması nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklarla mücadele bakımından da bu tür programlar kırsal kesim için oldukça işlevseldir.		
V. Alt faaliyetler 1. Kırsal kesimin koşullarına uygun aile eğitim programlarının (AEP) tasarlanması 2. Ana-çocuk eğitim programlarının yaygınlaştırılması 3. Babaların eğitimine yönelik programların geliştirilmesi 4. Aile içi iletişimin güçlendirilmesine yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması 5. Yaşlı bakım hizmetlerine yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması 6. Özürlü bireylerin ailelerine yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması 7. AEP'lerin kurumsallaşması için ilçelerde aile merkezlerinin oluşturulması		
VI. Sonuçlar 1. Aile bağlarının güçlenmesi 2. Bireylerin özgüvenlerinin ve toplumsal ilişkilerinin artması 3. Olumsuz koşullarda yaşayan çocukların zihinsel becerilerinin ve yeteneklerinin artması 4. Yaşlı ve özürlü bakımı konusunda eğitim seviyesinin yükselmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum MEB ve SHÇEK		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar Adalet Bakanlığı, SB, ASAGEM, ÖZİDA, SYDGM, GAP BKİ, EGM, üniversiteler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. AEP'lerin sunumunda kurumsallaşma eksikliğinin bulunması 2. Geliştirilen programlarda yerel koşulların gözetilmemesi 3. Hedef kitlenin eğitimlere katılımda isteksiz davranması		
X. İzleme göstergeleri 1. Aile eğitim programı hizmeti sunulan ilçe sayısı 2. Aile eğitim programı hizmeti alan aile/hane sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.2	Yaygın Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.1.2.2	Yerel İstihdama Yönelik Meslek Edindirme Kurslarının Düzenlenmesi
I. Yeri İlçe merkezleri		
II. Hedef kitle Genç işsizler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal kesimde bazı meslek kollarında kalifiye eleman ihtiyacı artmaktadır. Özellikle tarım dışı iş alanlarının çeşitlendirilmesine ve genel işsizlik oranının azaltılmasına katkıda bulunacak mesleklerin tespiti, kurslarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Kırsal ekonomilerin güçlenmesini ve iş kollarının çeşitlenmesini destekleyecek mesleklerin yerel koşullar ışığında tespit edilerek, başta örgün eğitim süreçlerine katılamamış işsiz gençler olmak üzere, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, kırdan kente göçleri ve yoksulluğu azaltacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. İlçe ölçeğinde işgücü piyasası ihtiyaç analizinin yapılması 2. Yörede ihtiyaç duyulan mesleklere ilişkin eğitim programlarının ilgili sektör temsilcileriyle birlikte hazırlanması 3. Hazırlanan işgücü piyasası ihtiyaç analizleri doğrultusunda düzenlenecek kursların ilçe düzeyinde açılması için gayret sarf edilmesi 4. Kurs sürelerinin ve takviminin yerel talep doğrultusunda tasarlanması 5. Öncelikle yörede bulunan işyerlerinde yapılmakta olan faaliyetler için kursların açılması 6. Hazırlanan programların kamu-özel sektör işbirliği ile uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi 7. Kursiyerlere staj imkanı sunan işletmelerin desteklenmesi 8. Kursiyerlerin sektörlerle işbirliği içinde istihdamlarını temin edecek aktif işgücü programlarının geliştirilmesi 9. Köylerde yerleşik bulunan gençlerin kurs hizmetlerinden yararlanabilmesi için mesleki eğitimlerin yerinde eğitim yoluyla yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal yoksulluğun ve gençlerde işsizliğin azalması 2. İşgücünün mesleki yeterliliğinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum MEB ve İŞKUR		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇSGB, TKB, MYK, TÜİK, TESK, KOSGEB, GAP BKİ, TOBB, üniversiteler, KA'lar, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, işveren kuruluşları, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. İlgili kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği ve yetki karmaşasının bulunması 2. Kurslar için seçilen mekanın ve takvimin kursiyer beklentileriyle örtüşmemesi 3. Kurs türlerinin ve takviminin belirlenmesinde toplumsal cinsiyet yaklaşımının gözetilmemesi 4. Hedef kitlede eğitim programlarının işlevselliğine ilişkin güvensizliğin yaygın olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Düzenlenen meslek edindirme kursu sayısı 2. Sertifika-yeterlilik belgesi alan kursiyer sayısı 3. İstihdam edilen kursiyer sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.2	Yaygın Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.1.2.3	Genç Çiftçilere Uygulamalı Eğitim Verilmesi
I. Yeri Köyler ve beldeler		
II. Hedef kitle 18-40 yaş grubundaki kırsal nüfus		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Türkiye, genç nüfusa sahip bir ülke olmasına karşın, kamu tarafından sağlanan iş ve istihdam desteklerinde, gençler öncelikli olarak değerlendirilen bir grup değildir. Kırdan kente süregelen göç süreciyle, kırsal kesimin kalkınması için gerekli üretken işgücü kaybedilmekte, diğer bir ifadeyle gençler kırsal alanı terk etmektedir. Genç nüfus kaybına ilave olarak tarım istihdamındaki düşüş eğilimi de dikkate alındığında, gelecek dönemlerde ülkemizdeki ortalama çiftçi yaşının artacağı söylenebilir. Yarının çiftçilerinin yetiştirilmesi, çiftçiliğin gençler açısından cazip bir iş alanı olarak görülmesine bağlıdır. Ülkemizde kırsal gençliğin tarımı daha çok geleneksel boyutu ile tanıdıkları ve öğrendikleri, eğitim kurumlarında sunulan tarımsal eğitimlere erişemedikleri dikkate alındığında, kırsal gençliğe yönelik özel eğitimlerin düzenlenmesi gerektiği ortadadır. Bu amaçla, gönüllü gençlerin çiftçiliği meslek olarak kabul etmesi, çiftçiliği seçenlerin daha verimli üretim yapabilmesi amacıyla uygulamalı entegre eğitim programlarının düzenlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Eğitim programlarının merkez ve yerel işbirliğinde hazırlanması 2. Yöresel ihtiyaçları ve koşulları gözetken paket eğitim programlarının hazırlanması 3. Uzmanlık alanlarına göre eğitici havuzlarının oluşturulması 4. Eğitim programlarının yeri ve dönemlerinin ilan edilmesi 5. Eğitim programlarına başvuru koşullarının uygun araçlarla kırsal gençliğe duyurulması 6. Anlaşmalı özel çiftliklerde, tarım işletmelerinde ve araştırma enstitülerinde uygulamalı eğitimlerin düzenlenmesi 7. Eğitim alan gençlere eş zamanlı olarak girişimcilik eğitimlerinin sunulması 8. Eğitimleri tamamlanan genç çiftçilere küçük ölçekli kredi desteklerinin sağlanması		
VI. Sonuçlar 1. Gençler için çiftçiliğin cazibesinin artması 2. Kırsalda nitelikli çiftçi sayısının artması 3. Çiftçilerin yeni üretim teknolojileriyle tanışması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB ve MEB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, STB, DSİ, SYDGM, GAP BKİ, İÖİ'ler, üniversiteler, üretici örgütleri, kaymakamlıklar, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Tarımsal eğitimlerin sunulmasında uygulamalı ve konaklamalı imkanların sınırlı olması 2. Kırsal gençlikle ilgili kurumsal çalışmaların yetersiz olması 3. Çiftçiliğin cazip hale getirilmesine yönelik tamamlayıcı teşvik unsurlarının bulunmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Genç çiftçiler için düzenlenen eğitim programı sayısı 2. Eğitimlere katılan genç çiftçi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
I. Mevcut durum		
2008 Yılı TNSA ön rapor sonuçlarına göre; Türkiye’de ortalama doğurganlık hızı 2,16 iken, bu değer kentte 2,00 kırdaki ise 2,68’dir. Aile planlaması için kırsal alanda yaşayanların yüzde 28,6’sı geleneksel yöntem, yüzde 40,3’ü modern yöntem kullanmakta, yüzde 31,1 ise herhangi bir yöntem kullanmamaktadır. Türkiye genelinde doğum öncesi bakım alan gebelerin oranı yüzde 92 iken, kırsal alanda yüzde 84,1’dir. Doğumların kentte yüzde 95,7’si, kırdaki ise yüzde 80,1’i sağlık çalışanı tarafından yaptırılmaktadır. Türkiye genelinde doğumların yüzde 89,7’si sağlık kuruluşunda yaptırılırken, kentte bu oran yüzde 94, kırsal kesimde ise yüzde 79’dur. Türkiye genelinde bebek ölüm hızı binde 17,6 iken, kentte bu oran binde 14,7 ve kırsal kesimde binde 22,4’tür. Kırsal kesimde sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği artırmak amacıyla düzenli gezici sağlık hizmetleri uygulaması yürütülmektedir. Gezici sağlık hizmeti uygulamasıyla temel sağlık hizmetleri köylere kadar götürülmektedir. Bu uygulamayla, koruyucu sağlık hizmetleri ve ayakta tedavi edici hizmetler, öncelikle sağlık açısından riskli yerler ve riskli gruplara sunulmaktadır. 2008 yılında gezici sağlık hizmetleri yoluyla, gezici olarak hizmet verilmesi gereken kırsal nüfusun yaklaşık yüzde 83’üne ulaşılmış ve yerinde temel sağlık hizmetleri verilmiştir. Aile hekimliği uygulamasına geçilen illerde Toplum Sağlığı Merkezleri (TSM) bulunmaktadır. Aile hekimliği uygulaması başlamayan illerde; sağlık grup başkanlıkları, sağlık ocakları, Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇSAP) Merkezleri, Verem Savaş Dispanserleri (VSD) ve sağlık evleri hizmet sunmaktadır. 2008 itibarıyla 33 ilde aile hekimliği uygulaması devam etmektedir. Toplum Sağlığı Merkezi sayısı 403’tür. Aile hekimliğine henüz geçmemiş illerde bulunan toplam sağlık ocağı sayısı 4.404, sağlık evi sayısı 7.244, sağlık merkezi sayısı 59, AÇSAP sayısı 224, Verem Savaş Dispanseri sayısı 238, Sıtma Savaş Dispanseri sayısı 40, Kanseri Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezi (KETEM) sayısı ise 86’dır. 2008 itibarıyla, beldelerde 1.131, köylerde 1.130 sağlık ocağı faaliyet göstermektedir. Ülke genelinde faal sağlık evi sayısı ise 5.280’dir.		
II. Stratejik önemi		
Bebek ve anne ölümlerinin azaltılması için; bebek ve çocuk ölümlerine neden olan yaygın hastalıkların kontrolü, aşırı doğurganlığın azaltılması, riskli gebeliklerin önlenmesi, doğum öncesi bakımın nitelik ve nicelik olarak yükseltilmesi, sağlık personeli yardımıyla yapılan doğumların ve doğum sonu bakımın artırılması, yenidoğan döneminden başlanarak bebeklerin yakından takip edilmesi pek çok anne ve bebeğin hayatını kurtarmaktadır. Bireylerin sağlıklarını korumaları ve sağlık düzeylerinin yükseltilmesi için, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamayan kırsal nüfusa yerinde temel sağlık hizmetlerini sunmak yoluyla fert ve toplum sağlığının korunması mümkündür.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi		
9. KP. Madde 244-249, 255, 257, 340, 361, 366, 381, 603-615, 680-683, 698-703		
IV. Sorumlu kuruluş		
SB ve MEB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem		
Kamu yatırımı, eşleştirme/araştırma projeleri, kırsal kalkınma projesi, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak		
Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri		
3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu; 1835 sayılı Kanseri Savaş Daire Başkanlığı Kuruluş Kanunu; 181 sayılı Sağlık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK; 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin		
VIII. Tedbir hedefleri		
- Okul sağlığı eğitimlerinin artırılması - Tarım sektöründe iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin etkinleştirilmesi - Anne ve bebek ölümlerinin azaltılması - Tam aşıli çocuk oranının artması - Kırsal kesimde ölümle sonuçlanan bulaşıcı hastalık risklerinin azaltılması - Kırsal kesimdeki sağlık hizmetleri kalitesinin artırılması - Faal sağlık evi/ocağı bulunmayan köylerde sağlık hizmetlerine erişimin artırılması - Zoonotik ve paraziter hastalık vaka sayısının azaltılması		
IX. Faaliyetler		
2.1.3.1 Okul sağlığına yönelik hizmetlerin yaygınlaştırılması 2.1.3.2 Tarımda çalışanlara yönelik iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin etkinleştirilmesi 2.1.3.3 Ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin geliştirilmesi 2.1.3.4 Bağışıklama faaliyetlerinin etkinleştirilmesi 2.1.3.5 Sağlıklı yaşam bilgisi eğitimlerinin düzenlenmesi 2.1.3.6 Birinci ve İkinci basamak sağlık kuruluşlarının altyapısının geliştirilmesi 2.1.3.7 Gezici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması 2.1.3.8 Zoonotik ve paraziter hastalıklara yönelik bilinçlendirme ve mücadeleyle ilişkin faaliyetlerinin artırılması		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.1	Okul Sağlığına Yönelik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimlerdeki okullar		
II. Hedef kitle Öğrenciler, aileleri ve eğitim personeli		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Okul sağlığı, öğrencilerin ve okul çalışanlarının sağlığının değerlendirilmesi, geliştirilmesi, sağlıklı okul yaşamının sağlanması ve sürdürülmesi, öğrenciye ve dolayısıyla topluma kalıcı sağlık eğitiminin verilmesi bakımından önem arz etmektedir.		
V. Alt faaliyetler - Okul binaları ve çevresindeki hijyen koşullarının sağlık ekiplerince değerlendirilmesi - Öğrenci ve personelin okul sağlığı kapsamında bilgi düzeylerine yönelik değerlendirme çalışmasının yapılması - Okul sağlığına yönelik eğitim modüllerinin geliştirilmesi ve uygulanması - Okul sağlığı çalışmalarında, üniversitelerin ilgili bölümlerindeki staj zorunluluğu bulunan öğrencilerin değerlendirilmesi - Sağlıklı beslenme, fiziksel aktivite, kişisel hijyen, psikolojik ve sosyal gelişim, okul kazalarından korunma, temel ilkyardım vb. konularda öğretmen eğitimlerinin düzenlenmesi - Hedef kitleye yönelik afiş, poster, el broşürü hazırlanması ve dağıtılması - Sürdürülen eğitim etkinliğinin epidemiyolojik çalışmalarla düzenli olarak izlenmesi		
VI. Sonuçlar - Çocukların bedensel ve ruhsal sağlık ihtiyaçlarının karşılanması - Öğrencilerde sağlık okur-yazarlığının artması - Okulların hijyen koşullarının iyileşmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB ve MEB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, üniversiteler, okul aile birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar - Sağlık personeli sayısının yetersiz olması - Okul sağlığına yönelik toplumsal farkındalığın düşük olması		
X. İzleme göstergeleri - Okul sağlığı eğitimi düzenlenen okul sayısı - Sağlık ekiplerince denetlenen okul sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.2	Tarımda Çalışanlara Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Tarımsal işletmeler, tarımda çalışanlar, üretici örgütleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Tarım sektörünün iş kazası riski yüksek sektörler arasında yer alması ve çalışma ortamlarının doğal çevrede olması nedeniyle çalışanlara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin sunulması ve temel sağlık hizmetleri bilgisinin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle tarımda makinalaşma düzeyinin düşük olduğu yörelerde çalışanlar üzerindeki iş yükü artmakta ve sağlık problemleri artmaktadır. Sağlık problemleri ise işgücü verimliliğini azaltmaktadır. Tarımda çalışanların sağlık sorunları, kırsal alanda sağlık hizmetlerine erişimin düşük olması da dikkate alındığında, ilave önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Tarım sektörüne yönelik hastalık envanterinin çıkarılması 2. Üretici örgütleri aracılığıyla iş sağlığı eğitimlerinin sürdürülmesi 3. Çalışanların bulaşıcı hastalıklar, iş kazaları, ilkyardım vb. gibi konularda eğitilmesi 4. Tarımda çalışanlara ve ailelerine bağışıklama hizmetlerinin verilmesi 5. Gezici mevsimlik işçilere yönelik gezici (seyyar) sağlık birimlerinin oluşturulması 6. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanların zoonotik hastalıklar konusunda yüz yüze eğitilmesi, eğitimleri desteklemek amacıyla el broşürü ve afiş dağıtılması		
VI. Sonuçlar 1. Tarım sektöründeki iş sağlığı ve güvenliğinin artması 2. Tarım sektöründeki işgücü verimliliğinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, ÇOB, MEB, ÇSGB, TÜİK, SGK, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Tarımda sosyal güvenlik sistemi dışında kalan çalışan sayısının fazla olması 2. Sağlık hizmetleri altyapısının bazı bölgelerde zayıf olması 3. Tarımdaki işverenlerin ve işletmelerin çalışan sağlığı konusundaki bilgi eksikliği		
X. İzleme göstergeleri 1. Tarım çalışanları için temel sağlık eğitimi düzenlenen ilçe sayısı 2. Tarım sektöründeki iş kazası sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.3	Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Geliştirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle 15-49 yaş arası kadınlar ve çocukları		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal kesimde oldukça yüksek seyreden bebek ve anne ölümlerinin azaltılması için anne ve çocuk sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Evlilik ve gebelik öncesi danışmanlık hizmetlerinin verilmesi 2. Geliştirilen klinik protokollere uygun hizmet sunumunun yapılıp yapılmadığının il ve ilçe bazında izleme ve değerlendirme yapılması 3. Ulusal/yerel düzeyde ana-çocuk sağlığı hakkında toplumsal farkındalığın artırılması 4. Ailelerin akraba evlilikleri konusunda bilgilendirilmesi 5. Ana-çocuk sağlığı hakkında eğitim ve iletişim materyallerinin geliştirilmesi ve dağıtılması 6. Tüm birinci basamak sağlık hizmeti veren birimlerde riskli ve istenmeyen gebeliklerin önlenmesi için gerekli malzeme ve eğitimli personel altyapısının oluşturulması 7. Kırsal yerleşimlerdeki tüm doğumların hastanede gerçekleştirilmesi 8. Gebe, lohusa, anne, bebek ve çocuklara yönelik mikro besin ögesi desteğinin sağlanması		
VI. Sonuçlar 1. Anne-çocuk sağlığının gelişmesi 2. Anne ve bebek ölümlerinin azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MEB, ASAGEM, KSGM, üniversiteler, kaymakamlıklar, belediyeler, medya kuruluşları, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Sağlık personeli sayısının yetersiz kalması 2. Üreme Sağlığı hizmetlerine karşı toplumun direnç göstermesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Anne ölüm oranı 2. Bebek ölüm hızı 3. Sağlık kuruluşunda yapılan doğumların oranı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.4	Bağışıklama Faaliyetlerinin Etkinleştirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Çocuklar ve hamile kadınlar		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Dünyada, 2002 yılında, aşı ile korunulabilir hastalıklar nedeniyle 5 yaş altında 1.400.000 çocuğun öldüğü tahmin edilmektedir. Bunların yüzde 38 i kızamık, yüzde 27'si Hib enfeksiyonu, yüzde 20'si boğmaca, yüzde 14'ü tetanoz, yüzde 1'i diğer hastalıklar nedeniyle gerçekleşmiştir. Ülkemizde aşı ile korunabilir hastalıkları kontrol altına alabilmek amacıyla aşılama takviminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Gelişmiş ülkelerin aşı takviminde bulunan Kızamıkçık, Kabakulak ve Menenjit aşıları 2006 yılında ve beşli kombine aşı (Difteri, Asellüler Boğmaca, Tetanoz,, Hemafilus İnfluenza Tip B ve İnaktif Polio Virus) ve Konjüge pnömokok aşıları da 2008 yılında kullanılmaya başlanmıştır. 2009 yılında aşılama oranı ülke genelinde yüzde 96 olarak gerçekleşmiş olup bağışıklama programı güncellenerek gerekli faaliyetlere devam edilecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. 5 yaş altı (0-59 aylık) aşısız ya da eksik aşıli çocukları tespit edip aşılanması 2. Okul çağı çocuklarının rapel aşılarını tamamlanması 3. Tespit edilen tüm gebelere uygun tetanoz difteri aşısı dozunun uygulanması 4. Ülkenin poliomyelitlen arındırılmış durumunun sürdürülmesi 5. Maternal ve Neonatal Tetanozun eliminasyonunu sürdürülmesi 6. 2010 yılı sonuna kadar yerli kızamık virüsünün elimine edilmesi 7. Kızamıkçık eliminasyonunu ve Konjenital Rubella Sendromunu kontrolünün sağlanması 8. Difteri, Boğmaca, Hepatit-B, Tüberküloz, Kabakulak ve Hemofilus influenza tip b'ye bağlı hastalıkları ve Streptokokus pnömoniya'ya bağlı invaziv pnömokokal hastalıklarının kontrol altına alınması 9. Aşı güvenliğinin sürdürülmesi 10. Kayıt bildirim sisteminin güçlendirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Boğmaca, Difteri, Tetanoz, Kızamık, Kızamıkçık, Kabakulak, Tüberküloz, Poliomyelit, Hepatit B, Hemofilus influenza tip b'ye bağlı hastalıklar ile Streptokokus pnömoniya'ya bağlı invaziv pnömokokal hastalıkların morbidite ve mortalitesini azaltarak, bu hastalıkları kontrol altına alınması ve tamamen ortadan kaldırılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MEB, SHÇEK, üniversiteler, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Kırsal yerleşimlerde koruyucu sağlık hizmetleri altyapısının zayıf olması 2. Sağlık personeli başına düşen nüfus miktarının yüksek olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Tam aşıli çocuk oranı , 2. Aşılama oranları 3. Hastalık morbidite hızları		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.5	Sağlıklı Yaşam Bilgisi Eğitimlerinin Düzenlenmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Yetişkin kırsal nüfus		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gereçesi Bireylerin sağlıklarını koruma bilincinin, sağlık düzeylerinin ve sağlıkları üzerinde kontrol yetilerinin artırılması, sağlıklarını etkileyebilecek konularda karar süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması tüm toplumun sağlığının geliştirilmesine hizmet edecektir. Ayrıca, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklar ile sağlıklı suya erişim konusunda kırsal nüfusun duyarlılığının artırılması, kırsal kesimde genel sağlık seviyesinin yükselmesinde etkili olacaktır. Diğer taraftan, sağlıklı su tüketimi ile beslenme konusundaki bilgisizlik, hatalı besin seçimi, yanlış hazırlama, pişirme ve saklama yöntemlerinin uygulanması, besinlerin üretimini etkileyen coğrafi koşullar, gelir dağılımındaki dengesizlik vb. faktörler yetersiz ve/veya dengesiz beslenmeye neden olmaktadır. Bu faktörler malnütrisyon ve vitamin-mineral yetersizliği sorunlarının boyutlarının büyümesinin yanı sıra obezite, kalp-damar hastalıkları, diyabet vb. hastalıkların oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Hedef kitleye yönelik olarak görsel materyellerin hazırlanması (afiş, poster, broşür, film ve radyo spotu vb.) yapılması 2. Sağlıklı ve dengeli beslenme ve sağlıklı su tüketimi konulu eğitim programlarının gerçekleştirilmesi 3. Yetişkin nüfusun beslenme durumlarını belirlemeye yönelik taramaların (özellikle zayıflık, bodurluk ve obeziteye yönelik vb.) yapılması 4. Sağlıklı yaşam bilgisi, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan temel hastalıklar hakkında yerel halkın bilgi düzeyinin ölçülmesi ve sağlığın geliştirilmesi faaliyetlerinin yapılması 5. Halk sağlığı eğitim modüllerinin geliştirilmesi ve uygulanması		
VI. Sonuçlar 1. Sağlıklı yaşam bilgisinin tüm bireylere kazandırılması 2. Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların görülme sıklığının azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MEB, TKB, İÇİB, STB, TÜİK, DİB, MSB, RTÜK, GSGM, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, medya kuruluşları, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Sağlık sektöründe eğitim faaliyetlerini sürdürecekt uzman personel sayısının yetersiz olması 2. Sağlıklı yaşam bilgisi hakkında kamuoyunda bilgi kirliliğinin olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Bildirimi zorunlu bulaşıcı hastalıklarla ilgili kırsal yerleşimlerde oluşan vaka sayısı 2. Sağlıklı yaşam bilgisi için yapılan faaliyet sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.6	Birinci ve İkinci Basamak Sağlık Kuruluşlarının Altyapısının Geliştirilmesi
I. Yeri		
I. ve II. basamak sağlık kuruluşlarının bulunduğu kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı		
I. ve II. basamak sağlık kuruluşları		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
I.ve II. basamak sağlık kuruluşları, altyapılarındaki eksiklikler nedeniyle kırsal nüfusa sürekli ve yüksek kalitede hizmet verememektedir. Sağlık evleri ve ocakları, aile sağlığı merkezleri ve toplum sağlığı merkezleri ile ilçe devlet hastanelerindeki hizmetlerin daha katılımcı, süratli, kaliteli ve halkın talep ve beklentilerine duyarlı bir şekilde sunulması için nitelikli ve yeterli sağlık personelinin yanı sıra yeterli altyapı donatılarının bulunması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Aile hekimliği uygulamasının tüm kırsal yerleşimlerde yaygınlaştırılması 2. Aile hekimliği uygulamasına geçen illerde aile hekimliği bilgi sistemi alt yapısının oluşturulması. 3. Birinci ve ikinci basamak sağlık kurumlarının teknik kapasitesinin iyileştirilmesi 4. Acil sağlık hizmetlerinde kullanılan hava ambulans araçlarından kırsal bölgelerde daha etkin yararlanılmasının sağlanması 5. Kırsal bölgelerde meydana gelebilecek afetlere hazırlıklı olmak amacıyla afet master planlarının hazırlanması 6. Mevcut ilçe devlet hastanelerinin acil servis kapasitesinin iyileştirilmesinin sürdürülmesi. 7. Entegre sağlık hizmeti ihtiyacı olan bölgelerin tespiti ve buralardaki tüm sağlık hizmetlerinin aile hekimlerince verilmesinin sağlanması		
VI. Sonuçlar		
1. Sağlık hizmetlerinde kalitenin artması 2. Sağlık hizmetlerine erişimin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
İÇİB, BİB, MEB, UB, KGM, DPT, HM, İller Bankası, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Hizmet binalarının bakım-onarım ve teçhizat ihtiyaçlarının fazla olması 2. Azalan kırsal nüfus nedeniyle hizmet sunum maliyetinin artması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Acil yardım çağrılarında kırsal alanda 30 dakika içerisinde ulaşma oranı 2. Faal sağlık evi-ocağı, aile sağlığı merkezi, toplum sağlığı merkezi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.7	Gezici Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri Köyler		
II. Hedef kitle Köy nüfusu		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Sağlık hizmetlerine doğrudan erişimi bulunmayan köy yerleşimlerinin gezici (seyyar) sağlık hizmetleri kapsamına alınması bazı temel hastalıkların baştan önlenmesine imkân verecektir. Köylerdeki nüfus yoğunluğunun düşmesi ve nüfusun yaşlanması bu hizmetlere olan ihtiyacı artırmıştır. Aile hekimliği uygulaması ile birlikte gezici sağlık hizmetleri aile hekimleri tarafından vermeye başlanmıştır. Ülke genelinde aile hekimliği uygulamasına geçilmesiyle birlikte temel sağlık hizmetlerine doğrudan erişim sağlayabilen kırsal nüfus oranı artacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Gezici sağlık hizmeti verilmesi gereken hedef köylerin tespit edilmesi 2. Başta yaşlı nüfus olmak üzere, hassas gruplara hizmet sunumunda öncelik verilmesi 3. Hassas gruplarla ilgili kayıtların oluşturulması ve sık aralıklarla güncellenmesi 4. Yöresel koşullara uygun hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi 5. Hizmet sunumunda yerel yönetimlerle işbirliğine gidilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Sağlık hizmetlerine erişimin artması 2. Temel ve koruyucu sağlık hizmetleri bilgisinin tüm kırsal nüfusa ulaşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, MEB, MSB, KGM, GAP BKİ, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Gezici sağlık hizmetlerinin yerinde verilmesindeki maliyet fazlalığı 2. Faal sağlık ünitelerinin bu hizmetleri besleyecek altyapıya sahip olmaması 3. Kırsal yerleşimlerde birinci derece öncelikli yol ağının düzenli bakım-onarımlarının yapılmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Gezici sağlık hizmeti alan ünite (köy-köy bağılısı) sayısı 2. Gezici sağlık hizmetleri kapsamındaki nüfus büyüklüğü		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	2.1.3.8	Zoonotik ve Paraziter Hastalıklara Yönelik Bilinçlendirme ve Mücadeleye İlişkin Faaliyetlerinin Artırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal nüfus		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Türkiye’de zoonotik ve paraziter hastalıklar halk sağlığı sorunlarından biridir. Ülkemizde görülen önemli zoonozlar ve parazitozlar, Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA), Bruselloz, Tularemi, Şarbon, Ekinokokkoz, Leishmania vb. olarak sıralanabilir. Özellikle kırsal alanda hayvancılık ve tarımla uğraşan kesimde önemi daha da artmaktadır. 2009 yılında 1.318 KKKA, 9.324 Brucella, 428 Tularemi, 148 Şarbon, 434 Ekinokok, 1.649 Leishmania vakası görülmüştür. Bu hastalıklarda toplumun bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması ve korunma önlemlerine riayet edilmesinin sağlanması hastalıklarla mücadelede büyük öneme sahiptir.		
V. Alt faaliyetler 1. Zoonotik ve paraziter hastalıklara yönelik afiş, broşür, kısa Tv filmi, eğitici filmler, rehberler ve diğer eğitici dokümanların hazırlanması, basımı ve dağıtılması 2. Kırsal alanda bu hastalıklarla ilgili görülen eksikliklerin belirlenmesi ve bunların düzeltilmesine yönelik pilot uygulamaların yapılması 3. Belirlenecek yerlerde eğitim toplantılarının düzenlenmesi 4. Belirlenen bölgelerde aşı ve diğer tarama ve tedaviye yönelik uygulamaların mevcut mevzuat doğrultusunda yapılması 5. Okullarda belirlenecek plan çerçevesinde zoonotik ve paraziter hastalıklara yönelik eğitim organizasyonlarının düzenlenmesi 6. Küçük tiyatro gösterileri ve canlandırmalar gibi görsel iletişim uygulamalarının da bu bilinçlendirme faaliyetlerinde kullanılması 7. Hastalık bildirimlerinin kontrolü ve düzenli olarak yapılmasına yönelik faaliyetler 8. Eğitim için gidilecek yerlerde aynı zamanda vaka araştırılmasının da yapılarak gerekli yönlendirilmelerde bulunulması 9. Başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlarla sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılması 10. Zoonotik ve paraziter hastalıklara yönelik eğitim modüllerinin hazırlanması, geliştirilmesi ve aktif uygulanması		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal alanda zoonotik ve paraziter hastalıkların görülme sıklığının azalması 2. Hedef kitlenin bilinç ve bilgi düzeyinin artması 3. Hedef kitlenin sağlık düzeyinin iyileşmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, ÇOB, MEB, üniversiteler, İÖİ’ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Kırsal yerleşimlerin temel sağlık hizmetlerine erişiminin zayıf olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Zoonotik ve paraziter hastalıklarla ilgili vaka sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerine Yönelik Hizmetlerin Etkinleştirilmesi

I. Mevcut durum

Kırsal alanda topraksız çiftçilerin yanı sıra tarım işletmelerinin başta miras hukuku olmak üzere çeşitli nedenlerle giderek küçülmesi ve parçalanması birçok işletmeyi kendine yeterli olmaktan uzaklaştırmıştır. Bunun sonucu olarak, tarımsal faaliyet ile uğraşan birçok aile, geçimini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere gezici (yerleşik olmayan) veya geçici (mevsimlik) işçi olarak gitmek durumunda kalmaktadır. İşgücünün yaklaşık yüzde 25'inin istihdam edildiği tarım sektöründe, özellikle gezici işçi olarak çalışan grup, tarımın kendine özgü niteliklerinden dolayı oldukça ağır koşullarda çalışmaktadır.

Genellikle işleyecek toprağı bulunmayan, yetersiz toprağına sahip olan ya da çeşitli nedenlerle bu toprakları işleyemeyen aileler tarımsal işgücü talebi yoğun olan yerlere giderek gezici veya geçici tarım işçiliği yapmaktadırlar. Tarımda gezici veya geçici olarak çalışan tarım işçilerinin sayısı konusunda herhangi bir istatistiksel veri, ulusal düzeyde bulunmamaktadır.

Mevsimlik tarım işlerinde çalışan ailelerin çocukları da aileleriyle birlikte göç etmektedir. Çocuklar hem 3-4 ay zorunlu temel eğitimlerinden uzak kalmakta hem de ağır yaşam ve çalışma koşullarına maruz kalmaları nedeniyle fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimleri zarar görmektedir.

II. Stratejik önemi

Gezici ve geçici tarım işçileri toplumun en dezavantajlı gruplarından birini oluşturmaktadır. Çalışma ve yaşam koşulları açısından oldukça zor şartlar altında olan ve sayıları giderek artan mevsimlik gezici tarım işçileri başta ücret, sosyal güvenlik, barınma, içme ve kullanma suyu, sanitasyon, sağlık, eğitim, çevre gibi temel gereksinimleri bakımından toplumun çok gerisinde bulunmakta ve haklarını yeterince arayamamaktadır. Çalıştıkları yörelerde sosyal dışlanmaya maruz kalmaları grupların toplumsal bütünleşmesini geciktirmektedir. Bu işçiler, içinde bulundukları çalışma ve yaşam koşulları ile eğitim düzeyleri itibarıyla; kent yaşamının gerekleriyle baş etme ve sorun çözme kapasiteleri düşüktür. Çalışma ücretlerinin düşük olması, bireysel çabalarını ve gelişimlerini sınırlamaktadır.

III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi

9.KP Madde 619, 627

IV. Sorumlu kuruluş

İÇİB, İŞKUR ve İÖİ'ler

V. Uygulama için uygun araç/işlem

Kamu yatırımı, envanter çalışması, pilot/araştırma projesi

VI. Mali kaynak

Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar

VII. İlişkili mevzuat hükümleri

1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu; 5510 sayılı Genel Sağlık Sigortası ve Sosyal Güvenlik Kanunu; 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu; 4857 sayılı İş Kanunu; 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu; 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun; 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu

VIII. Tedbir hedefleri

1. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin kayıt altına alınması
2. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin refah düzeylerinin artırılması

IX. Faaliyetler

- 2.2.1.1 Mevsimlik gezici tarım işçileriyle ilgili envanter çalışması yapılması
- 2.2.1.2 Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerine Yönelik Hizmetlerin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.1.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçileriyle İlgili Envanter Çalışması Yapılması
I. Yeri Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bulunduğu ilçeler		
II. Hedef kitle Mevsimlik gezici tarım işçileri ve aileleri		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizde genellikle yaz aylarında, kırsal alanda düşük gelire sahip olanlar, yaşadıkları yerlerden diğer yörelere tarım sektöründe çalışmak üzere geçici olarak göç etmektedirler. Bu kişilerin gittikleri yerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması ve bu gibi konulara ilişkin nicelik ve nitelik olarak gerekli envanterin çıkarılması, gerekli verinin elde edilmesi ve analizi gerekmektedir. Ayrıca, mevsimlik gezici tarım işçileri sosyal güvenlik kapsamında bulunmamaları nedeniyle kısa vadede iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümlerinden yararlanamamakta, uzun vadede emeklilik hakkından yoksun kalmaktadırlar. Envanter çalışması sonucunda, mevsimlik gezici tarım işçilerinin eğitim, sağlık, barınma yeri tahsisi, işverenden hak ettikleri ücretleri talep edebilme ve sosyal güvenlik sistemi içerisine alınmaları gibi sosyal imkânlardan faydalanmaları hususunda hedef kitlenin büyüklüğü ve niceliğinin tespit edilmesi mümkün olacaktır.		
V. Alt Faaliyetler 1. İlgili kurumlar arasında bilgi paylaşımı ve koordinasyonun sağlanması 2. Merkezi ve yerel (ilçe) düzeyde güncel veri tabanlarının oluşturulması 3. Çiftçi kayıt sistemleri üzerinden gerekli izlemelerin yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Tarımda kayıt dışı çalışmanın azalması 2. Tarım sektöründe sigortalı çalışan sayısının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İŞKUR		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇSGB, İÇİB, MEB, TKB, SB, TÜİK, SGK, AADYB, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, işverenler, üretici örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yerleşik olmaması nedeniyle envanter tespitinin güç olması 2. İşverenlerin sosyal ve mali yüklerden kaçınma isteklerinden dolayı işçilerin tespitine yönelik eksik bilgi verme riskinin bulunması 3. Tarım işçilerinin sosyal güvenlik sistemine dahil olması için gelir sürekliliğine sahip olmaması 4. Çiftlik muhasebe veri ağı sisteminin kurulumunun gecikmesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Mevsimlik gezici tarım işçisi sayısı 2. Mevsimlik gezici tarım işçisi çalıştıran tarımsal işletme sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerine Yönelik Hizmetlerin Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.1.2	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi
I. Yeri Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bulunduğu ilçeler		
II. Hedef kitle Mevsimlik gezici tarım işçileri ve aileleri		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gereçesi Gezici tarım işçilerinin zor koşullarda çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Barınma, sağlık, çalışma, beslenme, eğitim, ulaşım, içme suyu ve diğer zaruri ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanılırken, sosyal hayata katılımları göz ardı edilmektedir. Ailelerin nüfus yoğunluğu ve barınma imkanları (çadır, barınak vb.) düşünüldüğünde, kişi başına düşen yaşam alanı, olması gerekenden çok düşük düzeyde kalmaktadır Yaşam alanları temel gereksinimleri karşılamaktan uzaktır. İçme ve kullanma suyuna erişim konusunda büyük güçlükler yaşanması, halk sağlığı açısından büyük riskler yaratmaktadır. Ayrıca, mevsimlik gezici tarım işçilerinin güvenli ve nitelikli araçlarla ulaşmaları konusunda sıkıntılar yaşanmakta, çocuklarının örgün eğitime devamlarında sorunlar hasıl olmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. İlçe düzeyinde mevsimlik gezici tarım işçileri hakkında izleme kurulu oluşturulması 2. İlçe düzeyinde ilgili kurumlar ve köyler arasında işbirliği protokollerinin hazırlanması 3. Yerel imkanlar ölçüsünde barınma olanaklarının çeşitlendirilmesi 4. Tespit edilen yerlerde geçici barınma için yeterli altyapının temin edilmesi 5. Mevsimlik gezici tarım işçisi taşıma kriterlerinin belirlenmesi ve denetlenmesi 6. Mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocukları için gezici toplum merkezlerinin oluşturulması 7. Yörede düzenlenen sosyal etkinliklere bu grupların katılımının sağlanması 8. Çocukların, ailelerinin yerleşik bulunduğu, kendi yörelerindeki YİBO'ya kaydedilmesi 9. Geçici göç edilen yörede çocukların gündüzlü devlet okullarına kaydedilmesi 10. Geçici göç edilen yörede yaz aylarında yaz okulu uygulamalarının geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin barınma koşullarının iyileşmesi 2. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin güvenli ulaşımalarının sağlanması 3. Mevsimlik gezici tarım işçileri ile yerleşik nüfus arasında sosyal diyalogun gelişmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇSGB, MEB, TKB, UB, SB, BİB, ÇOB, MB, İŞKUR, AADYB, KGM, TÜİK, SYDGM, SHÇEK, SGK, üniversiteler, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik talebin önceden belirlenememesi 2. Hizmetlerin sunumunda ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonun zayıf olması 3. Mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları yörenin kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi olmaması 4. Ailelerin çocuklarını işgücü olarak değerlendirmesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Asgari konut piyaseslerine sahip konutlarda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi aile sayısı 2. Tarım işçilerine yönelik göç ettikleri yörelerde geliştirilen sosyal amaçlı proje sayısı 3. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağındaki çocuk sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.2	Sosyal Hizmet ve Yardımların Etkinleştirilmesi
I. Mevcut durum Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerektiren sosyal devlet ilkesini hayata geçirmesinin (çalışma, sağlık, konut, sosyal güvenlik ile ilgili haklar ve sosyal hizmetler, sosyal yardımlar vb.) bazı araçları ve gerekleri vardır. Bu araçlardan sosyal hizmet ve yardımlar sosyal devlet ilkesini hayata geçirmede önemli bir misyon üstlenmektedir. Bahsi geçen uygulamaların etkin şekilde uygulanması; yoksulluğun azaltılması, yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi, sosyal adaletin tesisi ve sosyal barışın korunması için önem arz etmektedir. Sosyal hizmet ve yardım programları başvuru esasına dayandığından, özellikle kırsal kesimde bilgi ya da fırsat eksikliği nedeni ile bu hizmetlere ihtiyacı olduğu halde ulaşamayan vatandaşlar bulunmaktadır. Sosyal hizmetlerin sunumunun kentsel alanlarda gerçekleştirilmesi ve kırsal alana yaygınlaştırılmamış olması da kırsal alanlarda yaşayan kişilerin bu hizmete ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Sosyal hizmetler alanında kişilerin yararlanabileceği imkanlar konusunda kırsal kesimde yaşayan insanların bilgilerinin ve farkındalığının artırılması ile söz konusu hizmetlerden özellikle; aile, kadın ve topluma yönelik hizmetlerin kırsal alana yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kırsal kesimde yaşayan muhtaç vatandaşların sosyal hizmet ve yardım programlarından faydalanabilmelerinin sağlanmasına yönelik olarak da; özellikle muhtar, öğretmen, imam gibi bu kesimle sıkça iletişim halinde bulunan kişilerin sosyal yardım programları hakkında kırsal kesimdeki vatandaşlara iletmek üzere düzenli aralıklarla detaylı olarak bilgilendirilmesi, ayrıca bu programların tanıtımının yerel televizyonlarda yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan, muhtaç durumdaki kayıtlı çalışanların sosyal yardımlardan yararlanması ve bu kesimin yoksulluk riskinin azaltılması ve asgari yaşam standartlarına ulaşmalarının kolaylaştırılmasına yönelik programlar geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda, yoksul veya yoksulluk riski altında olup, kayıtlı çalışanların da (özellikle çocuk sahibi olanlar) sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılması öngörülmektedir. TÜİK Yoksulluk Araştırması'na göre ülkemizde 2008 yılında gıda ve gıda dışı yoksulluk oranı yüzde 17,11'dir. Aynı oran kırsal yerleşimlerde (kırsal alanda) yüzde 34,62'dir. Ülkemizde sosyal yardım hizmetleri en yaygın ve organize şekilde Başbakanlık SYDGM tarafından yürütülmektedir. SYDGM, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile oluşturulan SYD Teşvik Fonu kaynaklarıyla çalışmalarını yürütmektedir. Her il ve ilçede oluşturulan ve başkanlıklarını mülki idare amirlerinin yaptığı 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığı ile yasanın hedef kitlesinde bulunan, sosyal güvencesi bulunmayan fakir ve muhtaç, vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik doğrudan yardımlar (gıda, barınma, yakacak, eğitim, sağlık, afet, özürlü vb) ile çalışabilir durumda bulunan vatandaşlarımızın üretken hale getirilmesine yönelik olarak proje destekleri (gelir getirici, sosyal hizmet vb.) verilmektedir. Ayrıca, İÖİ'ler yoksullara mikro kredi verilmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları açılması vb. hizmetlerin ifası konusunda yetkilendirilmiştir. Ancak sosyal hizmetlerin özellikle kırsal kesimde yeterince yaygınlaştırılmamış olması, sosyal yardımların hedef kitlesini tespit kriterlerinin gereğince objektif olmaması ve kırsal kesimde yoksulluktan yoğun şekilde etkilenen toplum kesimlerine yönelik etkin sosyal destek programlarının geliştirilememiş olması, başlıca sorun alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaçla, SYDGM tarafından TÜBİTAK ile birlikte "Puanlama Formülü Projesi" yürütülmektedir. Bu çalışmanın tamamlanması durumunda mevcut Sosyal Yardım Bilgi Sisteminin de kullanım etkinliği artacaktır.		
II. Stratejik önemi Kaynakların etkin kullanılması ve haksız yararlanmaların önüne geçilmesi için sosyal yardımlardan yararlanmada mevcut olan nesnel yararlanma ölçütlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet programlarının kırsal kesime yaygınlaştırılarak buradaki dezavantajlı grupların refah düzeyinin artırılması mümkündür. Geliştirilecek sosyal destek programları ile kırsal kesimde yaşayan kaynakları sınırlı yoksul kesimlerin yoksulluk çizgisinin üzerine çekilmesi sağlanacak ve yoksulluğun kuşaktan kuşağa sürmesi engellenebilecektir. Böylece sosyal adaletin tesisine katkı sağlanacaktır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 616, 618, 633		
IV. Sorumlu kuruluş SYDGM, SHÇEK ve İÖİ'ler		

V. Uygulama için uygun araç/işlem
Kamu yatırımı, pilot/araştırma projeleri, hibe programları, mevzuat düzenleme
VI. Mali kaynak
Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, SYDT Fonu
VII. İlişkili mevzuat hükümleri
2828 SHÇEK Kanunu; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu; 5263 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu;5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
VIII. Tedbir hedefleri
1. Sosyal yardımların objektif kriterlere göre ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması 2. Sosyal hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve artırılması 3. Tarımsal faaliyetlerin dezavantajlı ve engelli bireylerin rehabilitasyonunda kullanılması
IX. Faaliyetler
2.2.2.1 Sosyal yardımların dağıtılmasında başvurulacak puanlama formülünün geliştirilmesi 2.2.2.2 Sosyal rehabilitasyon hizmetlerinin gerçekleştirilmesi 2.2.2.3 Sosyal tarımcılığın yaygınlaştırılması

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.2	Sosyal Hizmet ve Yardımların Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.2.1	Sosyal Yardımların Dağıtılmasında Başvurulacak Puanlama Formülünün Geliştirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal yerleşimlerde yaşayan yoksul vatandaşlar		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Sosyal yardım başvurusunun değerlendirme sürecinde başvuru sahiplerinin sosyal güvenlik sorgulamaları ile vakıf görevlilerince yapılan hane incelemeleri sonucunda hazırlanan sosyal inceleme raporları müteveli heyetlerinin alacağı kararı şekillendirmektedir. Ancak müteveli heyet kararlarının ön hazırlık sürecini gerçekleştiren vakıfların insan kaynakları ve teknik imkânlarının nitelik ve nicelik olarak önemli farklılıklar arz etmesi, vakıf personelinin yoksulluğu algılama ve yoksulluğu değerlendirme kriterlerinin değişiklik göstermesi, tüm vakıflar açısından hedef kitlenin belirlenmesinde uygulama birliğinin sağlanmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle, vakıf müteveli heyetlerinin vereceği karara dayanak teşkil edecek, Türkiye genelinde uygulanabilir, fayda sahiplerini objektif biçimde tespit etmeye yönelik, yöresel farklılıkları, kır-kent ayrımını, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini ve yardım kategorilerini gözeten, sağlıklı ve nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu puanlama formülü, sosyal yardım yararlanıcılarının belirlenmesinde kırsal ve kentsel yerleşimlerde yaşayanların sosyal ve ekonomik durumlarını ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutacak olması nedeniyle kırsal kesim için ayrı bir önem taşımaktadır		
V. Alt faaliyetler 1. Proje ile muhtaçlık tespitine yönelik modellerin belirlenmesi 2. Uygun yazılımların geliştirilmesi 3. Pilot uygulamaların yapılması 4. Puanlama formülünün tüm SYDV'lerde kullanılması 5. Etki değerlendirmesi yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Sosyal yardımlarda mükerrer ve haksız yararlanmaların önlenmesi 2. Kırsal kesimdeki muhtaç vatandaşların sosyal hizmet ve yardımlara erişimlerinin kolaylaşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SYDGM		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, SGK, SHÇEK, VGM, TÜİK, valilikler, kaymakamlıklar, üniversiteler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Mevzuat değiştirmede süre kayıplarının yaşanabilmesi 2. Yerel karar alıcıların mukavemet gösterebilmesi 3. Sosyal yardım veren diğer kurumlarla eşgüdüm sorunu yaşanabilmesi 4. Tarım sektöründe kayıtlı/kayıtlı olmayan çalışan ayrımının açık olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Objektif bir puanlama formülünün oluşturulması 2. Formülün kullanıldığı SYDV sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.2	Sosyal Hizmet ve Yardımların Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.2.2	Sosyal Rehabilitasyon Hizmetlerinin Gerçekleştirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Dezavantajlı gruplar (kadınlar, özürlüler, çocuklar, eski hükümlüler, yaşlılar, tek ebeveynli aile bireyleri vb.)		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gereçesi Eski hükümlüler, engelliler/özürlüler, kadınlar, çocuklar, işsiz gençler ve yaşlıların toplumsal hayata tam katılımlarını sağlamak amacıyla, kişisel gelişimlerini sağlayacak bilgilere ulaşma konusunda eksiklikleri bulunmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan bu kişilerin kendilerini geliştirecek bilgilere erişiminin ve organizasyonlara dahil olmalarının desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Diğer taraftan, değişen kırsal alan demografisi nedeniyle, başta yaşlılar için olmak üzere, birtakım temel rehabilitasyon hizmetlerinin ivedi sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.		
V. Alt faaliyetler 1. Sosyal inceleme amaçlı ev ziyaretlerinin yapılması 2. Hedef nüfusun psiko-sosyal, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı hakkında veri tabanının oluşturulması 3. Aynı ortak sorunu paylaşan bireylerin, mevcut sorunla başa çıkmalarını kolaylaştırmak açısından sosyal grup çalışması yapılması 4. Çevre kaynaklarının harekete geçirilerek sanat, spor, turizm ve özel yeteneklere ilişkin etkinliklerin organize edilmesi 5. Kişilerin özgüvenlerini geliştirici teknik ve sosyal destek programlarına alınması 6. Engelli/özürlü ve yaşlı bakım hizmetlerine yönelik eğitimlerin ve uygulamalarının yaygınlaştırılması 7. Hedef kitleye yönelik yerleşik ve/veya gezici toplum merkezlerinin kurulması		
VI. Sonuçlar 1. Dezavantajlı kişilerin olumsuz durum ve duygularla baş edebilmeleri yönünde özgüvenlerinin gelişmesi 2. Dezavantajlı kişilerin sosyal hayata katılımlarının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SHÇEK		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar Adalet Bakanlığı, İÇİB, MEB, SB, SYDGM, ÖZİDA, KSGM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Dezavantajlı gruplara yönelik ortak tanım, yeterli bilgi ve veri olmaması 2. Mevcutta sunulan hizmetlere yönelik farkındalığın ve erişimin zayıf olması		
X. İzleme göstergeleri 1. SHÇEK tarafından desteklenen hane sayısı 2. Yerleşik ve/veya gezici toplum merkezi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.2	Sosyal Hizmet ve Yardımların Etkinleştirilmesi
Faaliyet	2.2.2.3	Sosyal Tarımcılığın Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kırsal kesimde yaşayan dezavantajlı gruplar (engelliler, madde bağımlıları, eski hükümlüler, çocuklar ve yaşlılar) ve tarımsal işletmeler		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gereçesi Ülkemizde yüksek sayıdaki fiziksel ve zihinsel engelli bireyler başta olmak üzere, dezavantajlı gruplar; çeşitli kamu hizmetlerden yararlanamadıklarından ve üretim yapamadıklarından dolayı sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Yoksul ve muhtaç durumda olan dezavantajlı bireylerin sosyal hayata entegrasyonunun sağlanması ve gelir seviyelerinin artırılması için bu kesimlerin tarımsal faaliyetlerle tanıştırılması (yeşil terapi) yararlı görülmektedir. Dezavantajlı bireylerin (engelliler, madde bağımlıları, eski hükümlüler, göçmenler vb.) topluma kazandırılması amacıyla bu grupların rehabilitasyonuna ve bakım hizmetlerine yönelik olarak gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler (sosyal tarımcılık) önem arz etmektedir		
V. Alt faaliyetler 1. Sosyal tarımcılık yapılmasına elverişli alanların oluşturulması 2. Söz konusu tarım alanlarının altyapısının engelli bireylere uygun olarak düzenlenmesi 3. Sosyal tarımcılık hakkında farkındalık artırmaya yönelik tanıtımların-egitimlerin düzenlenmesi 4. Gönüllü bireylere tarımsal üretim hakkında yayım çalışmalarının sunulması 5. Üretim faaliyetini bireysel olarak sürdürmek isteyenlere iş kurma amaçlı mali destek sağlanması		
VI. Sonuçlar 1. Dezavantajlı kişilerin üretim faaliyetleriyle tanışması 2. Dezavantajlı kesimlerin toplumsal entegrasyonunun artması 3. Dezavantajlı kesimlerin istihdam edilebilirliğinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SHÇEK ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇŞGB, MEB, TKB, SYDGM, ÖZİDA, KSGM, İŞKUR, kaymakamlıklar, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Sosyal tarımcılık konusundaki kurumsal deneyim ve mevzuat eksikliğinin bulunması 2. Hizmetlerin arzı için hedef kitlenin büyüklüğünün net olarak bilinmemesi 3. Eğitim, tarım, sosyal hizmetler, adalet ve sağlık gibi politikalar arasında eşgüdüm sağlanamaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Sosyal tarımcılık faaliyeti yürütülen ilçe sayısı 2. Sosyal tarımcılık faaliyetlerinde bulunan engelli kişi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması
I. Mevcut durum Türkiye’de işsizlik oranları 2008 itibarıyla kentlerde yüzde 12,8 iken kırsal kesimde yüzde 7,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar, tarım sektörü dışarıda bırakıldığında yükselmektedir. Yaşa, cinsiyete ve eğitim durumuna göre farklılaşan işsizlik sorununun en çok etkilediği kesimlerden biri de engelliler/özürlülerdir. 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması’na göre; kentte yüzde 12,7 ve kırsal kesimde yüzde 11,7 olan özürlü oranları Türkiye’de dezavantajlı toplum kesimlerinin büyüklüğünü göstermektedir. Aynı araştırmaya göre, özürlülerin işgücüne katılım oranı kentte yüzde 24,3 iken kırsal kesimde yüzde 20,1’dir. Özürlü kişilerde işsizlik oranı kentlerde yüzde 15,1 iken kırsal kesimde yüzde 9,9’dur. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamındaki işyerleri; çalıştırdıkları çalışan sayılarının yüzde 3’ü oranında, 4857 sayılı İş Kanunu gereğince, işverenler, 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde 3 özürlü, kamu işyerlerinde ise yüzde 4 özürlü ve yüzde 2 eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdür. Kırsalda ve ekonomik olarak az gelişmiş yörelerde 50’den fazla işçi çalıştıran işyerlerinin az olması nedeniyle bu yörelerde yaşayan özürlü kişiler ve eski mahkûmlar kota sisteminden daha az faydalanmaktadır. 2008 verilerine göre istihdam edilen kadınların yüzde 44’ü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımda çalışan kadınların da yaklaşık yüzde 75’i ücretsiz aile işçisi konumunda olup, bu grup genel istihdamın en dezavantajlı grubunu oluşturmaktadır. Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen yaklaşık 950 bin çocuğun yüzde 47,7’si kentsel, yüzde 52,3’ü kırsal yerlerde yaşamaktadır. İstihdam edilen çocukların yüzde 66’sını erkek, yüzde 34’ünü kız çocukları oluşturmaktadır. 2006 yılı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, çalışan çocukların yüzde 31,5’i okula devam ederken, yüzde 68,5’i öğrenimine devam etmemektedir. Çalışan çocukların yüzde 41’i tarım, yüzde 59’u ise tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır. 50’den az işçi çalıştıran tarım işletmeleri iş kanunu kapsamında olmadığından denetim yapılamamakta tarımda çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda etkinlik sağlanamamaktadır.		
II. Stratejik önemi Özürlü kişiler, eski hükümlüler, kadınlar, gençler ve işsizler yardım ve desteğe muhtaç olmaktan kurtarılacak gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmeleri suretiyle sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmaları yoksullukla mücadelede önemli bir adım olacaktır. Ayrıca, çalışan çocukların çalışarak eğitimden yoksun kalması ise gelecekte bu çocukların vasıfsız işgücü olarak iş bulamamasına ve desteğe muhtaç kişilere dönüşmelerine neden olarak yoksulluk sarmalının sürmesine neden olmaktadır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 619 ve 620		
IV. Sorumlu kuruluş ÇSGB, İŞKUR, SYDGM ve İÖİ’ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, araştırma projesi, mevzuat düzenleme, envanter çalışması		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, SYDT Fonu		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 4857 sayılı İş Kanunu; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu; 5378 sayılı Kanun; 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu; 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu; 2821 sayılı Sendikalar Kanunu; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu; 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Dezavantajlı gruplar arasında vasıflı işgücü sayısının artırılması 2. Dezavantajlı grupların istihdam olanaklarının artırılması 3. Özürlülerin istihdam düzeylerinin artırılması 4. Çocuk işçiliğinin azaltılması		
IX. Faaliyetler 2.2.3.1 Dezavantajlı gruplara yönelik mesleki teknik eğitim kurslarının yaygınlaştırılması 2.2.3.2 Dezavantajlı gruplara yönelik gelir getirici proje desteklerinin sağlanması 2.2.3.3 Korumalı işyeri uygulamasının yaygınlaştırılması 2.2.3.4 Çocuk işçiliğiyle mücadelenin etkinleştirilmesi		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması
Faaliyet	2.2.3.1	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Mesleki Teknik Eğitim Kurslarının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Dezavantajlı gruplar (kadınlar, yoksullar, işsiz gençler, özürllüler, eski hükümlüler vb.)		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Dezavantajlı bireyler temel kamusal hizmetlere erişimde yaşadıkları güçlükler nedeniyle, mesleki nitelikleri ve becerileri diğer kişilere kıyasla düşüktür. Bu kişilerin istihdam edilebilirliklerinin artırılması amacıyla mesleki yeterliliklerinin iyileştirilmesine imkan verecek aktif işgücü programlarına erişimlerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, bu bireylerin sosyal iletişim becerileri de diğer kişilere kıyasla düşüktür.		
V. Alt faaliyetler 1. İlçe ölçeğinde işgücü piyasası ihtiyaç analizinin yapılması 2. Mevcut bilgiler ışığında merkezi ve yerel (ilçe) düzeyde güncel veri tabanlarının oluşturulması 3. Kurumlar arası işbirliği yapılanmalarıyla mesleki eğitim hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi 4. Mesleki rehberlik ve danışma hizmetlerinin sunulması 5. Kursların düzenlenmesinde dezavantajlı grupların psiko-sosyal profillerinin gözetilmesi ve bu konuda desteklenmesi 6. Engellilere yönelik iş eğitim merkezlerinin kursların düzenlenmesinde değerlendirilmesi 7. Belirlenen alanlarda aktif işgücü programlarının tasarlanması 8. Kendi işini kuracak kişilere yönelik mikro girişimcilik eğitimlerinin verilmesi 9. Kendi işini kurabilecek kişilere küçük ölçekli krediye erişim bilgisi sağlanması		
VI. Sonuçlar 1. Dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliklerinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İŞKUR		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MB, MEB, İÇİB, TKB, KTB, STB, DPT, HM, SYDGM, SHÇEK, MYK, KOSGEB, ÖZİDA, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Eğitim programları sonucunda istihdam beklentisinin oluşması 2. Hedef kitlenin doğru belirlenememesi 3. Mesleki teknik eğitim programlarının tasarımında piyasa taleplerinin dikkate alınmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Dezavantajlı kişiler için geliştirilen aktif işgücü programı sayısı 2. Aktif işgücü programlarından sertifika alan dezavantajlı kişi sayısı 3. Aktif işgücü programlarından sertifika alanlardan istihdam edilen dezavantajlı kişi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması
Faaliyet	2.2.3.2	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Gelir Getirici Proje Desteklerinin Sağlanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kendi işini kurmak isteyen dezavantajlı gruplar (kadınlar, yoksullar, işsiz gençler, özürllüler, eski hükümlüler vb.)		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gereçesi Dezavantajlı bireyler, kendi hayatlarını idame ettirebilmek için sürekli bir gelir imkanından yoksun bulunmaktadır. Bu bireylerin yaşadığı yoksulluk, hak arama bağlamında bireysel yetkinliklerinin düşük kalmasına ve toplumsal yaşama katılımlarına engel teşkil etmektedir. Bu kesimlere yönelik istihdam amaçlı desteklerin artırılması suretiyle kendi işini kurmalarının teşvik edilmesi fırsat eşitliğini artıracaktır. Kırsal kesimde giderek azalan genç nüfus için tarım dışı iş olanaklarının yaratılması için, gençlerin sahip olduğu iş fikirlerini iş planına dönüştürmeleri için iş kurma eğitimleri verilmesi ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması hayati öneme sahiptir.		
V. Alt faaliyetler 1. Destek kapsamına alınacak yatırım konularının piyasa talep analizleri sonucunda belirlenmesi 2. Belirlenen yatırım konularına ilişkin üretim ve pazarlama eğitimlerinin sunulması 3. Pazarda rekabet gücü yüksek ürün ve hizmet arzı için gerekli danışmanlık hizmetinin sağlanması 4. Finansal kaynağın hedef kitleye uygun araçlarla duyurulması 5. Belirlenen yatırım konularında kendi işini kurmak isteyen dezavantajlı kişilere proje bazlı destek sağlanması 6. Başarılı iş planlarının düşük maliyetli (kredi- hibe- mikro kredi gibi) finansal kaynaklarla desteklenmesi 7. İşletmelerin kurulması aşamasında, İŞGEM'ler tarafından mekân ve danışmanlık desteği verilmesi 8. Projelerin başarısını ölçmeye yönelik etki analizlerinin yapılması 9. İlçe düzeyinde özürllüler için toplum yararına çalışma programlarının düzenlenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Dezavantajlı gruplarda işsizliğin azalması 2. Genel istihdam düzeyinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum SYDGM ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, İÇİB, STB, MEB, KTB, DPT, HM, İŞKUR, TÜİK, KOSGEB, KA'lar, bankalar, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Dezavantajlı grup tanımı üzerinde uzlaşının olmaması 2. Girişimcilik kültürünün yaygın olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Gelir getirici proje desteği alan dezavantajlı kişi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması
Faaliyet	2.2.3.3	Korumalı İşyeri Uygulamasının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Engelli/özürlü kişiler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi İşgücü piyasası açısından en dezavantajlı gruplardan biri olan özürlülerin istihdam olanaklarının artırılması bu kesimlerin koşullarını gözeterek özel nitelikli desteklerin sunulmasını zorunlu kılmaktadır. İş ortamı açısından uygun çalışma koşullarının (özürlülere uygun fiziki alt yapı, makine, donanım vb.) sağlanmasını teşvik eden uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Korumalı işyerlerinin yasal alt yapısının güçlendirilmesi için korumalı işyerleri kanununda değişiklik yapılması 2. Kanun kapsamında ilgili yönetmeliklerin hazırlanması 3. Korumalı işyeri uygulaması hakkında hedef kitleye eğitim verilmesi 4. Korumalı işyeri uygulamasına yönelik destek programlarının geliştirilmesi ve tanıtılması 5. Destek sağlanan “Korumalı İşyerleri”nde başarı analizlerinin yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Özürlülerin maruz kaldığı rekabet eşitsizliğinin azalması 2. İş hayatında ve toplumda engelli/özürlülere dönük duyarlılığın gelişmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İŞKUR		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MB, STB, TKB, ÇSGB, SHÇEK, ÖZİDA, İÖİ’ler, belediyeler, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yasal düzenlemelerin zaman alması 2. Konu hakkındaki kurumsal deneyimlerin ve toplumsal farkındalığın yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Korumalı işyeri sayısı 2. Korumalı işyeri uygulaması kapsamında istihdam edilen engelli kişi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması
Tedbir	2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması
Faaliyet	2.2.3.4	Çocuk İşçiliğiyle Mücadelenin Etkinleştirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Çalışan ve çalışma riski bulunan çocuklar		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Çocuklar kırsal işgücü piyasalarında önemli bir işgücü kaynağıdır. Başta tarım sektörü olmak üzere, emek yoğun sektörlerde düşük vasıflı işgücü talebi çocuk istihdamını artırmaktadır. Çocukların zor koşullar altında uzun süreler çalıştırılması ruhsal ve bedensel sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çocukların geleceğe hazırlanması gereken bir dönemde çalışarak örgün eğitim kademelerinden kopması kısa vadede ucuz ve vasıfsız işgücüne dönüşmesine, uzun vadede ise işsiz ve desteğe muhtaç kişiler haline gelmesine neden olmaktadır. Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) gibi uygulamaların bu alandaki sorunların çözümünde etkin olduğu görülmüştür.		
V. Alt faaliyetler 1. Çocuk işçiliğinin yasal, sosyal ve insani bakımdan sonuçları konusunda farkındalık artırmaya yönelik (CD, kitap, dergi, broşür, kısa film gibi) materyallerin hazırlanması 2. Çocuk işçiliğinin önlenmesi için zamana bağlı politika ve program çerçevesinin etkin olarak uygulanması 3. Çalışan çocukların çalışma yaşamından alınarak eğitim sistemine dahil edilmesi, sisteme dahilse okula devamının sağlanması ve bunun için burs olanaklarının artırılması 4. Risk altındaki çocukların çalışma yaşamına girmesinin engellenmesi ve aileleri için rehabilitasyon çalışmalarının yürütülmesi 5. Çocuk işçiliğinin yoğun olduğu illerde mevcut kurumların önleyici kapasitelerinin geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Uzun vadede çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması 2. Kısa vadede çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin önlenmesi 3. Mevzuata uygun olarak çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileşmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ÇSGB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MEB, TKB, STB, DPT, HM, TÜİK, İŞKUR, SGK, SHÇEK, SYDGM, GSGM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yetişkinler için istihdam imkânlarının kısıtlı olması 2. İşverenlerin ucuz ve geçici işgücü talebinin olması 3. Yoksul ailelerde çocukların geçim kaynağı olarak değerlendirilmesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Tarımsal faaliyetlerde çalışan çocuk sayısı 2. Tarım dışı faaliyetlerde çalışan çocuk sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.3	Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.3.1	Kamunun Hizmet Sunum Kapasitesinin Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Kamu sektöründe kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetler birden fazla merkezi ve yerel kurum tarafından yürütülmekte ve bu kurumlar arasında yaşanan işbirliği/eşgüdüm sorunları sunulan hizmetlerin kalitesini menfi yönde etkilemektedir. Bu sorunların aşılmasına yönelik olarak yerel ve merkezi düzeyde kırsal kalkınma alanında bir koordinasyon ve işbirliği alt yapısının tesis edilmesi gerekmektedir. Bu yapının gerek merkezde gerekse yerelde koordinasyonunu üstlenecek kurumların doğru seçilmesi durumunda sorunların azalması mümkündür. Bu bağlamda, kırsal kalkınmaya yönelik 2006 yılında belirlenen ulusal stratejiler ışığında ülkemizin kırsal kalkınmaya yönelik temel hizmet alanları ve sorumlu kurumları tespit edilebilir. Mülga KHGM'nin 2005 yılında kapatılmasından sonra başlayan yeni dönemde; merkezde TKB, İÇİB, BİB, SYDGM ve İller Bankasının yerelde ise İÖİ'ler, belediyeler ve KHGB'lerin kırsal kalkınma alanında öne çıkan kurumlar olduğu görülmektedir. Özellikle kırsal kalkınma faaliyetlerinin hedef kitlesi konumundaki kırsal hanelere ve tarımsal işletmelere en yakın kamusal örgütler olan İÖİ'ler, belediyeler ve KHGB'ler uygulayıcı-yatırımcı birimler olarak kapasitelerinin iyileştirilmesi durumunda kırsal kesime hızlı ve maliyet etkin hizmetlerin sunumu mümkün hale gelecektir. Yerel kalkınma ve yönetim adına uygun yapıları ve yetkileriyle öne çıkan KHGB'lerin, son yıllarda KÖYDES uygulamasıyla artan kurumsal kapasitelerinin iyileştirilerek altyapı dışındaki yatırım ve hizmetlerde de, 5793 sayılı Kanun hükümleriyle uyumlu olarak kırsal kalkınmada temel uygulayıcı birimler haline getirilmesi mümkündür. Ayrıca, kırsal nüfusa en yakın mülki idare birimi olan ilçelerin kırsal kalkınma faaliyetleri için temel mekansal ölçek olarak kabul edilmesi yukarıda ifade olunan işbirliği ve koordinasyon sorunlarının giderilmesine katkı sağlayabilir. İlçe düzeyinde teşkilatı bulunan tüm kamu kurumları arasında işbirliği ağlarının oluşturulması ve entegre projelerin uygulanması bakımından kaymakamlıklar kilit kurumlar haline gelmiştir. Kırsal kalkınmada tarım dışı potansiyelin harekete geçirilmesi ve tarım politikaları ile çözümü mümkün olmayan kırsal problemlerin çözülmesi bağlamında; kaymakamlıkların koordinasyonunda tarım ve tarım dışı kamu teşkilatlarının kırsal kalkınma alanında işbirliğine gitmesi yararlı görülmektedir.		
II. Stratejik önemi Kırsal kalkınma kavramsal içeriği gereğince çok sektörlü ve mekansal boyutu olan bir sektördür. Kırsal kabul edilen alanlardaki tüm kalkınma girişimlerinin bir arada planlanması ve uygulanması ilkesine dayanan sektörün kilit parametreleri; işbirliği, örgütlenme ve koordinasyondur. Ülkemizin kamu idare yapısıyla uyumlu olarak kırsal kalkınmada etkin ve verimli bir merkezi ve yerel işbirliği yapılanmasına gidilmesi, kırsal kalkınmaya ayrılan ve giderek artan iç ve dış kaynakların etkinliğinin artırılmasına imkan verecektir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9.KP Madde 684, 689-691		
IV. Sorumlu kuruluş İÇİB		
V. İşbirliği yapılacak kurum ve kuruluşlar TKB, STB, KTB, MEB, SB, ÇSGB, ÇOB, BİB, ETKB, DPT, HM, DSİ, KGM, TÜİK, İŞKUR, SYDGM, SHÇEK, YURTKUR, GAP BKİ, İller Bankası, KA'lar, kaymakamlıklar, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
VI. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, mevzuat düzenleme, işbirliği protokolü, pilot/araştırma projesi		
VII. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VIII. İlişkili mevzuat hükümleri 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu; 5302 sayılı Kanun; 5393 sayılı Kanun; 442 sayılı Köy Kanunu; 5543 sayılı İskan Kanunu; ilgili kurumların teşkilat kanunları		
IX. Tedbir hedefleri 1. KHGB'lerin kırsal kalkınmadaki fonksiyonlarının artırılması 2. Kırsal nüfusun bilgiye erişim imkanlarının artırılması		
X. Faaliyetler 2.3.1.1 Köylere hizmet götürme birlikleri'nin kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi 2.3.1.2 Kamu hizmetleri bilgi merkezlerinin oluşturulması		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.3	Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.3.1	Kamunun Hizmet Sunum Kapasitesinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.3.1.1	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri'nin Kurumsal Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle KHGB'ler		
III. Süresi 36 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal alana hizmet götüren kuruluşların başında gelen ve tüm ilçelerde kurulu bulunan birliklerin kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi, kırsal kalkınma faaliyetlerinin uygulamasını ve koordinasyonunu kolaylaştıracaktır. Kaynak transferi yöntemiyle son yıllarda hizmet sunumunda aktif rol alan birlikler, kırsal alana götürülen hizmetlerin hızlandırılması ve yerel toplumun taleplerinin karşılanması hususunda etkin kurumsal yapılar olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan, birlikler katılımcı yapıları gereği kırsal kalkınmanın temel ilkelerinden olan tabandan tavana yaklaşımların uygulamalara kazandırılmasını temin etmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. KHGB'lerce sunulacak standart hizmet envanterinin çıkarılması 2. KHGB'lerin kurumsal kapasite yeterliliklerinin belirlenmesi 3. KHGB'lere yönelik hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması 4. KHGB'lerin personel ihtiyaçlarının sağlanması 5. KHGB'lerin temel altyapı hizmetleri bakım-onarım ihtiyacı için gerekli makina-ekipman ihtiyacının karşılanması 6. KHGB'lerin hizmet ve yatırım ihtiyaçları için CBS altyapısının oluşturulması 7. KHGB'lerin kırsal kalkınma proje uygulamalarındaki görev ve sorumluluklarına ilişkin mevzuatın düzenlenmesi 8. KHGB'lere, ilçe ve belde belediyelerine proje danışmanlık hizmeti verilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal kalkınma faaliyetlerinde ilgili kurumlar/birimler arasında koordinasyonun artması 2. Kaynak kullanımında tasarrufun sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, STB, SB, MEB, ÇOB, ETKB, KTB, BİB, DPT, HM, TÜİK, İller Bankası, DSİ, KGM, SHÇEK, GAP BKİ, KA'lar, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. KHGB'lerin fonksiyonlarının altyapı yatırımlarıyla sınırlandırılması 2. İl Özel İdareleri ile KHGB'lerin yetkilerinin örtüşmesi 3. KHGB'lerle il özel idareleri arasında işbölümünün ve işbirliğinin yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. KHGB'lerde istihdam edilen personel sayısı 2. KHGB'ler tarafından uygulanan yatırım projesi sayısı		

Stratejik Amaç	2	İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi
Öncelik	2.3	Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Tedbir	2.3.1	Kamunun Hizmet Sunum Kapasitesinin Geliştirilmesi
Faaliyet	2.3.1.2	Kamu Hizmetleri Bilgi Merkezlerinin Oluşturulması
I. Yeri İlçe merkezleri		
II. Hedef kitle Kırsal nüfus		
III. Süresi 36 ay		
IV. Gereçesi Türkiye'nin bilgi toplumu hedefine ulaşması, kırsal nüfusun bilgiye erişim düzeyinin artmasıyla yakından ilişkilidir. Kırsal nüfusun haberleşme ve bilişim teknolojileri ile örgün ve yaygın eğitim hizmetlerine erişimlerinin uzaklıktan dolayı sınırlı olması, kırsal nüfus için bilgiye erişim fırsatlarının iyileştirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, gerek merkezi idare gerekse mahalli idare kuruluşlarınca üretilen hizmetler hakkında yerel halkın bilgilendirilmesi ile yürütülen kampanyalardan ve diğer kamuoyu bilgilendirmelerinden yerel halkın haberdar edilmesine imkan verecek bilgi merkezlerinin tesis edilmesi yararlı görünmektedir. İlçe merkezlerinde kurulacak bu merkezlerde vatandaşların ücretsiz kullanımına sunulacak basılı ve görsel malzeme, telefonla danışma hattı, e-başvuru vb. araçlarla hem hizmetlerle ilgili olarak çeşitli kaynaklardan yapılacak eksik, yanlış bilgilendirmenin önüne geçilecek hem de tüm sektör kuruluşlarınca üretilen, doğruluğu onaylanmış bilgilere tek merkezden ulaşılması temin edilecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. Kırsal nüfusun kamu hizmetlerine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi 2. Bilgi merkezlerinde halka arz edilebilecek kamu hizmet envanterinin çıkarılması 3. Bilgi merkezlerin kurulumu ve işletilmesiyle ilgili yasal mevzuatın oluşturulması 4. Merkezlerin kurulumu ve işletilmesi hakkında işbirliği temelinde modellerin geliştirilmesi 5. Bilgi merkezleri için standart nitelikte iç mekan tasarımlarının yapılması 6. Uygun yapıların nitelik ve diğer çevre koşullarının belirlenmesi ve kurulumlarının desteklenmesi 7. Merkezlerde arz edilecek basılı materyalin temini için kurumlarla işbirliğine gidilmesi 8. Üreticilerin başvurabileceği mali destekler hakkındaki matbu bilgilerin merkezlerde sunulması 9. İlçenin tanıtımına ilişkin basılı ve görsel materyallerin hazırlanması ve merkezlerde sunulması 10. Bu merkezlerle köy muhtarlıkları arasında bilgi paylaşımının sağlanması 11. Merkezde günlük işlemleri yürütecek yeterli nitelikte ve sayıda personelin çalıştırılması		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal nüfusun ihtiyaç duyduğu farklı hizmet bilgilerine tek merkezden ulaşması 2. Kamu teşkilatları ve ürettikleri hizmetler hakkındaki toplumun bilgi düzeyinin artması 3. Kırsal kesime sağlanan mali desteklere ilişkin bilgilerin hedef kitleye doğrudan ulaşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar Tüm merkezi kurumlar, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Merkezlerin işletilmesi ve tasarımına ilişkin benzer deneyimlerin kamuda bulunmaması 2. Kamu hizmetleri envanterinin kapsam ve güncelliğinin sürekli değişim göstermesi 3. Yerel halkın benimseyeceği nitelikte kısa ve öz dokümanların arz edilememesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Kurulan kamu hizmetleri bilgi merkezi sayısı 2. Merkezlerde istihdam edilen personel sayısı		

STRATEJİK AMAÇ 3

KIRSAL ALAN FİZİKİ ALTYAPI
HİZMETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ
VE YAŞAM KALİTESİNİN
ARTIRILMASI

3.3. Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması

Stratejik Amaç 3 Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması

Öncelik 3.1 Kırsal Altyapının Geliştirilmesi

Tedbir	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.1.1	Köy Yollarının Bakım-Onarım Hizmetlerinin Geliştirilmesi
Faaliyet	3.1.1.2	Köyüçi Yol Yapım ve Meydan Düzenleme Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.1.1.3	Köy Gruplarına Yönelik Toplu Ulaşım Hizmetlerinin Düzenlenmesi
Faaliyet	3.1.1.4	Köy Yollarındaki İsim ve Trafik İşaret Levhalarının Yenilenmesi
Tedbir	3.1.2	İçme Suyu Altyapısının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.2.1	Şebekeli İçme Suyu Hizmetinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.1.2.2	İçme Suyu Arıtma Tesislerinin Kurulması
Tedbir	3.1.3	Atık Yönetiminin Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.3.1	Doğal Arıtma Tesislerinin Kurulması
Faaliyet	3.1.3.2	Kanalizasyon Altyapısının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.1.3.3	Katı Atıkların Geri Kazanımının Sağlanması
Tedbir	3.1.4	Enerji Dağıtım ve Haberleşme Altyapısının Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.4.1	Köy Elektrik Şebekeleri ve Kırsal Dağıtım Hatlarının Yenilenmesi
Faaliyet	3.1.4.2	Kamu İnternet Erişim Merkezlerinin Kurulması
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.1	Güneş Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.1.5.2	Rüzgâr Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.1.5.3	Jeotermal Enerjinin Konut ve Sera Isıtılmasında Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.4	Küçük/Mini Hidro Elektrik Santrali Yapımının Desteklenmesi
Faaliyet	3.1.5.5	Organik Artıkların Biyoyakıt Olarak Değerlendirilmesi
Tedbir	3.1.6	Sosyal Altyapı Donatılarının Artırılması
Faaliyet	3.1.6.1	Atıl Kamu Binalarının Yeniden Kullanıma Açılması
Faaliyet	3.1.6.2	Kent Mobilyaları Kullanımının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.1.6.3	Spor Altyapısının Oluşturulması

Stratejik Amaç 3 Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması

Öncelik 3.2 Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması

Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.1	Kırsal Yerleşme Planlaması Politika ve Stratejileri Dökümanının Hazırlanması
Faaliyet	3.2.1.2	Olası Afetlere Karşı Zarar Azaltma Yöntemlerinin Uygulanması
Faaliyet	3.2.1.3	Kırsal Merkezi Yerleşimlerin Belirlenmesi
Faaliyet	3.2.1.4	Yöresel Mimariye Uygun Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.5	Köy Yerleşik Alan Tespitlerinin Tamamlanması

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi
I. Mevcut durum 1985 yılında 3202 sayılı Kanun ile kurulan mülga KHGM'nün köy yollarına yönelik başlattığı yatırımlar, son yıllarda KÖYDES Projesi kapsamındaki projelerle sürdürülerek, köy yolu ağının standardında önemli ilerlemeler elde edilmiştir. Kırsal kesimin "ulaşılabilir"liği tamamlandığından, yol ağının gereğinden fazla artırılması yerine, yapılacak yatırımlar, köy yollarının ıslahı ve yol standartlarının yükseltilmesine yönelik olmalıdır. Köy yollarının sorunları, daha çok iklimsel, topoğrafik koşullardan ve yolun niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Birinci derece köy yollarının nihaileştirilerek asgari stabilize veya asfalt yol standardına kavuşturulması gerekmektedir. 2001 yılından itibaren uygulamaya konulan Birinci Derece Öncelikli Köy Yolları Master Planı ile "Her köy ve bağlısının en önemli yolunu standart hale getirmek" amacı doğrultusunda; birinci derece öncelikli köy yolları İÖİ'ler ve KGM'ce, köyüçi yollar ise İÖİ'ler ve KHGB'ler tarafından yapılmaktadır. İÖİ'ler sorumluluğunda 2009 yılı itibarıyla 288.013 km yol ağı bulunmaktadır. KÖYDES Projesi kapsamında 2005-2008 döneminde yürütülen çalışmalar sonucunda, köy yolu standardının yükseltilmesinde büyük gelişmeler sağlanmıştır. 2008 yılı sonu itibarıyla köy yollarının yüzde 42,2'si asfalt+beton, yüzde 45'i stabilize, yüzde 13'ü ham ve tesviye yol standardındadır.		
II. Stratejik önemi Kırsal yerleşimlerin kentlerle ve pazarla olan bağlantısının yıl boyunca hızlı, güvenli ve düzenli bir şekilde sağlanması, kırsal kalkınma çabalarının başarıya ulaşmasında kilit öneme sahiptir. Kırsal alanların kentlere düzenli erişiminin bulunması, kırsal nüfusun ekonomik ve sosyal entegrasyonu bakımından önem taşımaktadır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 680; 60. HEP YDY-18		
IV. Sorumlu kuruluş İÇİB ve İÖİ'ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, kırsal kalkınma projesi, envanter çalışması		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3202 sayılı Köye Yönelik Hizmetler Kanunu; 5286 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 5393 sayılı Belediye Kanunu; 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Köy yollarının kalitesinin artırılması 2. Köyüçi yolların kalitesinin artırılması 3. Köylerin bağlı oldukları merkezlere günlük erişimlerinin artırılması 4. Köy yollarında trafik güvenliğinin artırılması		
IX. Faaliyetler 3.1.1.1 Köy yollarının bakım-onarım hizmetlerinin geliştirilmesi 3.1.1.2 Köyüçi yol yapım ve meydan düzenleme hizmetlerinin yaygınlaştırılması 3.1.1.3 Köy gruplarına yönelik toplu ulaşım hizmetlerinin düzenlenmesi 3.1.1.4 Köy yollarındaki isim ve trafik işaret levhalarının yenilenmesi		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.1.1	Köy Yollarının Bakım-Onarım Hizmetlerinin Geliştirilmesi
I. Yeri Köy ve köy bağlısı yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Birinci derece öncelikli köy yolları		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Köy bağlılarının merkeze ulaşımında en çok kullandıkları yolların asgari stabilize yol standardına kavuşturulması durumunda, bu yerleşimlerin merkeze ulaşımındaki süre kısaltılmış olacaktır. Ayrıca, birinci derecede öncelikli yol ağına yapılacak yatırımlar sınırlı miktardaki kaynakların daha etkin kullanımını sağlayacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Kırsal alanda birinci derece öncelikli yolların kesinleştirilmesi 2. Birinci ve ikinci derece yol ağlarını ayrı ayrı gösterecek sayısal haritaların hazırlanması 3. Yol standartlarının coğrafya ve iklim koşullarına uygun şekilde belirlenmesi 4. Asfalt veya stabilize yol düzeyine çıkarılması gereken yolların tespit edilmesi 5. Tüm yolların sanat yapısı (köprü, menfez, diğer altyapı) ihtiyacının eksiksiz tamamlanması 6. Yolların periyodik bakım-onarımları için gerekli makina-ekipman altyapısının güçlendirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Tamamlanan yollarda mevcut standardın korunması 2. Merkeze ulaşımında erişim süresinin kısılması 3. Kaynak tasarrufunun sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar BİB, DPT, KGM, TÜİK, TCDD, belediyeler, KHGB'ler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Birinci derece öncelikli yol ağı uzunluğunun değişken olması 2. Birinci derece öncelikli yol ağı yerine ikinci derece öncelikli yol ağına yatırım yapılması		
X. İzleme göstergeleri 1. İl köy yolu ağı uzunluğu 2. Köy yolları içindeki birinci derece öncelikli yol ağı uzunluğu 3. Birinci derece öncelikli yol ağı uzunluğu içindeki asfalt-beton-stabilize yol uzunluğu		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.1.2	Köyiçi Yol Yapım ve Meydan Düzenleme Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri Köyler		
II. Hedef uygulama alanı Kanalizasyon-içme suyu altyapısı tamamlanmış ve yolu asfalt yol standardına kavuşmuş köyler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizde köyiçi yollar çoğunlukla herhangi bir yapı malzemesi ile düzenlenmiş değildir. Bu durum, hem köy içindeki doğal, kültürel ve görsel peyzaj değerlerinin zayıf kalmasına hem de genel hijyen ve çevre koşullarının bozulmasına neden olmaktadır. Köylerin tanıtımı ve gelen ziyaretçilerin karşılanması bakımından işlevsel olan ve geleneksel köy kültürünün en önemli maddi öğelerinden birini oluşturan meydanların bakımı ve düzenlenmesi köylerin görüntüsünü iyileştirmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Köy içi yol uzunluğunun tespit edilmesi 2. Köy meydanlarının yeri ve sınırlarının kesinleştirilmesi 3. Yolların ve meydanların inşasında veya kaplanmasında coğrafya ve iklim koşullarına uygun yöresel malzemenin temin edilmesi 4. Köy içi yolların ve meydanların ışıklandırma ihtiyacının tespit edilmesi ve kurulması 5. Köy içi yol ve meydanların koruma-bakım-onarım için köy yönetimi ve köylünün bilgilendirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Köy meydanlarının işlevsel ve estetik hale gelmesi 2. Köylerin yenilenmesi 3. Köy içinde hijyen koşullarının iyileşmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar BİB, TÜİK, ÇOB, İller Bankası, belediyeler, KHGB'ler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Köyiçi yolların tanımlı olmaması 2. Yöresel yapı malzemesinin temininde güçlükler yaşanması 3. Köyiçi mülkiyet sorunlarının bulunması 4. Köyiçi yolların hangi kurum tarafından yapılacağının yasalarda açık olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Köyiçi yol uzunluğu 2. Köyiçi yol-meydan düzenlemesi yapılmış köy sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.1.3	Köy Gruplarına Yönelik Toplu Ulaşım Hizmetlerinin Düzenlenmesi
I. Yeri Köyler		
II. Hedef uygulama alanı İl veya kendi ilçe merkezine günlük düzenli ulaşım hizmeti olmayan uzak köyler		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gerekçesi Köylerin il ve ilçe merkezlerine olan günlük erişimleri, bazı yörelerde henüz düzenli bir şekilde sağlanamamaktadır. Kırsal kesimde belediyeleşme düzeyi düşük illerde bu sorun daha yoğun yaşanmaktadır. Söz konusu köylerin uzak, yerleşimin dağınık ve birim nüfusun azlığı, dolayısıyla hizmet maliyetlerinin çok yüksek oluşu da etkili olmaktadır. Özellikle bu tür dezavantajlı köylere yönelik toplu ulaşım hizmetinin kalıcı bir şekilde sağlanması bu yerleşimlerde yaşayan nüfusun ekonomik ve sosyal ilişkilerini geliştirmelerine imkân vereceği gibi temel kamu hizmetlerine düzenli erişimlerini de güçlendirecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. Belediye hizmetleri kapsamında olmayan köylerin tespit edilmesi 2. İl ve ilçe merkezlerine günlük düzenli ulaşım hizmeti olmayan köylerin tespit edilmesi 3. Yerel taleplere uygun şekilde ulaşım hizmetlerinin takvimlendirilmesi 4. Bu köylere yönelik maliyet etkin hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi 5. Kamu-özel işbirliğine ve maliyet paylaşımı esasına dayalı uygulamaların gerçekleştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal yerleşimlerin düzenli ulaşılabilirliğinin artması 2. Kır-kent arasında sosyal ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar UB, KGM, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Toplu ulaşım hizmeti için optimum hizmet sunum modellerinin geliştirilmemesi 2. Kamunun bu hizmetlerdeki rolünün açık olmaması ve deneyiminin yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Belediye hizmetleri kapsamında olmayan köy sayısı 2. Bu nitelikteki köyler için geliştirilen toplu ulaşım projesi sayısı 3. Toplu ulaşımdan yararlanan köy sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.1.4	Köy Yollarındaki İsim ve Trafik İşaret Levhalarının Yenilenmesi
I. Yeri		
Köy ve bağlısı yerleşim yerleri		
II. Hedef uygulama alanı		
Köy yolları		
III. Süresi		
36 ay		
IV. Gerekçesi		
Köy yollarında uygulanması gereken cam takviyeli plastik (CTP) yol kenar dikmesi, yol çizgisi, oto korkuluk, kar direği ve diğer trafik işaret levhaları kullanılmaması sonucunda trafik kazalarına sebebiyet verilmekte ve sürüş emniyeti çok düşmektedir. Köylere ait isim ve trafik işaret levhaları çoğu yerde zarar görmüş ya da mevcut değildir. Tüm köy yollarının emniyetli bir şekilde ulaşılacak biçimde kullanılabilmesi için isim ve trafik işaret levhalarının yapılması veya yenilenmesi gerekmektedir. Ayrıca, yerel olarak yol boyunca bilinmesi gereken acil durum risk noktalarında (çığ, taşkın, heyelan tehlikesi vb.) uyarı işaretlemesi yapılmalıdır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Köy yollarında ihtiyaç duyulan trafik işaret levhalarının tespit edilmesi 2. İhtiyaç tespit edilen levhaların belirlenen noktalara yerleştirilmesi 3. Köylerin ana yoldan uzaklığını ve köy yolunda köye olan mesafeyi gösteren levhaların yenilenmesi ve temin edilmesi 4. Köy girişlerindeki isim levhaları standardının köyün adını ve rakımını gösterecek şekilde tasarlanması ve yerleştirilmesi 5. Zarar gören isim ve trafik işaret levhalarının yenilenmesi 6. Köy yönetimlerinin levhalarla ilgili yasal yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Trafik kazalarının ve acil durum zararlarının azalması 2. Köylerin konumu ve tanınması hakkındaki bilgi düzeyinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
UB, KGM, EGM, MSB, KHGB'ler, belediyeler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Köy yolu ağındaki trafik işaret levhalarına gerekli önemin verilmemesi 2. Konuya ilişkin kurumsal sorumlulukların net olmaması 3. Yerel halkın levhaların korunması için gereken özeni göstermemesi		
X. İzleme göstergeleri		
1. İsim ve trafik işaret levhaları yenilenen köy sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.2	İçme Suyu Altyapısının İyileştirilmesi
I. Mevcut durum Ülkemiz, su sıkıntısı riski yaşayacak ülkeler arasında bulunmaktadır. Yaşanan kuraklık nedeniyle sulama suyuna artan talep ve kontrolsüz kentleşme nedeniyle su toplama havzalarındaki kirlenme ile birlikte mevcut içme suyu miktarı yetersiz hale gelmektedir. Su havzalarının koruma bantlarındaki kaçak yapılaşma, atık suların arıtmaya tabi olmadan deşarj edilmesi, tarımsal üretimde aşırı ilaç ve gübre kullanılması vb. kırsal yerleşimler için kullanılabilir içme suyu teminini güçleştirmektedir. Kırsal yerleşimlerin sağlıklı ve yeterli suya erişimleri sorun olmaya devam etmektedir. Bu durum kırsal kesimde sağlıklı suya erişimi engellemekte ve su kaynaklı hastalıkları tetiklemektedir. Belediye teşkilatına sahip yerleşimler söz konusu hizmetleri İller Bankası aracılığıyla temin etmelerine karşın, köy statüsündeki yerleşimlerde bu hizmetleri sağlama görevi, 2005 yılından itibaren İÖİ'lerce yürütülmektedir. KÖYDES ve BELDES Projeleri neticesinde bu yönde önemli mesafeler alınmış, fakat yerleşimlerin topoğrafya zorlukları ve küresel iklim değişikliği gibi nedenlerle azalan su kaynakları gibi doğal kısıtlardan dolayı içme suyu temini güncelliğini koruyan bir sorun olmaya devam etmektedir. 2009 yılı sonu itibarıyla İÖİ hizmet alanına giren ünitelerin (köy ve bağlısı yerleşimler); yaklaşık yüzde 91'i sulu ünitelerden oluşmaktadır. Köy tüzel kişiliklerinin içmesuyu sorunu çözüme kavuşmuştur. Suyu yetersiz ve susuz üniteler ağırlıklı köy bağlısı yerleşimlerden oluşmaktadır. 2006 yılı Belediye Kanalizasyon İstatistikleri Anketi sonuçlarına göre, 3.225 belediyeden 2.321'ine kanalizasyon şebekesi ile hizmet verildiği tespit edilmiştir. 2006 yılı itibarıyla belediyelere ait 184 atıksu arıtma tesisi bulunmakta ve bu tesisler ile 362 belediyeye hizmet verilmektedir. Belediye kanalizasyon şebekeleri ile Türkiye nüfusunun yüzde 72'sine hizmet verilmektedir. Anket sonuçlarına göre 3.225 belediyeden 3.167'sinde içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verildiği tespit edilmiştir. 2006 yılı itibarıyla belediyelere ait 139 içmesuyu arıtma tesisi bulunmakta ve bu tesisler ile 413 belediyeye hizmet verilmektedir. Belediye içme ve kullanma suyu şebekeleri ile Türkiye nüfusunun yüzde 82'sine hizmet verilmektedir. BELDES Projesi kapsamında, içmesuyu şebeke sorunu olan belediyelere İller Bankası tarafından hizmet götürülmüştür.		
II. Stratejik önemi Kırsal yerleşimlerde sürdürülebilir yaşam koşullarının sağlanmasının en önemli unsurlarından birisi nüfusun sağlıklı ve yeterli içme suyu ihtiyacının giderilmesidir. Bu ihtiyacın yeterince karşılanamadığı yörelerde hem genel sağlık koşulları bozulmakta hem de sınırlı düzeydeki içme suyu kaynakları verimli şekilde kullanılamamaktadır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 465-469, 680		
IV. Sorumlu kuruluş İÇİB ve İÖİ'ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 5286 sayılı Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun; 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu; 5393 sayılı Belediye Kanunu; 4759 sayılı İller Bankası Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Şebekeli içme suyu tesisine kavuşan yerleşim birimi sayısının artırılması 2. Sağlıksız suyu bulunan yerleşim birimi sayısının azaltılması		
IX. Faaliyetler 3.1.2.1 Şebekeli içme suyu hizmetinin yaygınlaştırılması 3.1.2.2 İçme suyu arıtma tesislerinin kurulması		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.2	İçme Suyu Altyapısının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.2.1	Şebekeli İçme Suyu Hizmetinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri Belde ve köy yerleşimleri		
II. Hedef uygulama alanı Yeterli ve sağlıklı içme suyuna sahip olmayan yerleşimler ile şebeke sorunu yaşayan yerleşimler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Sağlıklı ve yeterli içme suyuna kavuşmuş yerleşimlerde şebeke sisteminin tesis edilmesi hem su kullanımında etkinliği hem de konutlarda yaşam kalitesini artırıcı yönde birtakım temel ihtiyaçların karşılanmasına imkân verecektir. Ayrıca, mevcut tesislerde kaçak ve kontaminasyon gibi sorunların giderilmesi ve varsa sağlıksız donanımın (asbestli içme suyu boruları vb.) değiştirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Yerleşimlerin yerleşik nüfus büyüklüğüne göre farklılaşan proje tiplerinin oluşturulması 2. Yetersiz suyu bulunan yerleşimlerin şebekeli içmesuyu projelerine öncelik verilmesi 3. Sağlıklı ve yeterli suya sahip olmakla birlikte şebeke sistemi bulunmayan köylerin tespit edilmesi ve şebekeli projelerin uygulanması 4. Sağlıksız koşullar nedeniyle eski şebeke sisteminde iyileştirme gereken köy ve beldelerin tespiti ve yeni yatırım projelerinin desteklenmesi 5. İçmesuyu şebekelerinin ve depolarının fenni standartlara uygun hale getirilmesi, düzenli klorlamanın yapılması 6. Terfili içme suyu tesisi olan yerleşim birimlerinde saat kullanımının yaygınlaştırılması 7. İçme suyunun “İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik”te tanımlanan nitelikte olmasının temin edilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Sağlıklı ve yeterli içme suyu hizmetinin yaygınlaşması 2. Konutlarda yaşam ve sağlık standardının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ’ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar BİB, DSİ, İller Bankası, belediyeler, KHGB’ler, içmesuyu birlikleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Şebekeli sistem için bazı yörelerde yeterli su kaynağının bulunmaması 2. Su kaynaklarının ve şebeke hattının özel arazide olması durumunda mülkiyet sorunlarının yaşanması 3. Yararlanıcı hanelerin su saati kullanmaktan ve su için ödeme yapmaktan kaçınması 4. İçme suyunun bahçe ve tarla sulamasında kullanılması		
X. İzleme göstergeleri 1. Şebekeli içme suyuna sahip köy sayısı 2. Çeşmeli içme suyuna sahip köy sayısı 3. Otomatik klorlamaya sahip ve düzenli klorlanmanın yapıldığı köy sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.2	İçme Suyu Altyapısının İyileştirilmesi
Faaliyet	3.1.2.2	İçme Suyu Arıtma Tesislerinin Kurulması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı İçme suyunda standardın üzerinde arsenik değeri bulunan yerleşimler ile diğer nitelikli içme suyuna sahip olmayan yerleşimler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizde bazı yörelerde yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının yetersizliği ve başka havzalardan su temininin güç ve masraflı olması nedeniyle mevcutta kullanılan ve sağlıklı olduğu tespit edilen su kaynakları için arıtma tesislerinin kurulması gerekmektedir. Dolayısıyla, içme suyunun yeterli fakat sağlıklı olduğu yerleşimlere götürülecek yatırımların ayrı bir proje şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut tesislerde kaçak ve kontaminasyon gibi sorunların giderilmesi, analizler sonucunda arsenik değeri yüksek suların arıtılması ve varsa asbestli içme suyu borularının kanserojen etkisi sebebiyle değiştirilmesi büyük önem arz etmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Tüm yerleşimlerde zorunlu içme suyu analizlerinin yapılması 2. Arıtma ihtiyacı bulunan yerleşimlerin tespiti ve ihtiyacın ileriye dönük projeksiyonunun hazırlanması 3. Arıtma ihtiyacı olan yerleşimler için projelerin tasarlanması ve uygulanması 4. Arıtma tesisinin işletme ve bakımı için uygun modellerin geliştirilmesi 5. Mevcut arıtma tesislerinin dezenfekte ihtiyaçlarının karşılanması		
VI. Sonuçlar 1. Yerleşimlerin sürekli ve sağlıklı içme suyuna kavuşması 2. Su kaynaklarında tasarrufun sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar SB, DSİ, İller Bankası, belediyeler, KHGB'ler, içmesuyu birlikleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Mevcutta kullanılan içme suyu kaynaklarının analizlerinin zaman alması 2. Arıtma yerine ikincil kaynak arayışına gidilmesi 3. Enerji, işletme ve bakım giderlerinin yüksek olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yapılan analizler neticesinde içilebilir nitelikte içmesuyu bulunmayan yerleşim yeri sayısı 2. Arıtma tesisine sahip yerleşim yeri sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.3	Atık Yönetiminin Güçlendirilmesi
I. Mevcut durum Kırsal çevrede görülen kirliliğin önemli nedenleri arasında yer alan evsel ve sanayi atıklarının kontrol altına alınarak usulüne uygun şekilde bertaraf edilmesi sürdürülebilir kalkınmanın gereğidir. Bu hizmetlerin, belediye hizmetlerinden yoksun kırsal yerleşimlere götürülemediği dikkate alındığında, kırsal kesimde bu konuda önemli bir yatırım ihtiyacının olduğu görülmektedir. Bir diğer kirlilik kaynağı ise, atık suların (kanalizasyon) doğrudan alıcı ortamlara bırakılmasıdır. Bu nedenle, belediye teşkilatına sahip yerleşimlerde bu atık suların arıtılması için gerekli tesislerin kurulması, daha küçük nüfuslu yerleşimlerde ise doğal arıtma tesislerinin kurulması gerekmektedir. Kırsal alanda, 2006 yılı belediye atık su envanteri sonuçlarına göre, 153 belediyede 184 atık su arıtma tesisi mevcuttur. Bu tesisler ile 362 belediyeye hizmet verilmektedir. 2006 yılı belediye içme suyu envanteri sonuçlarına göre, 117 belediyede 139 içme suyu arıtma tesisi mevcuttur. Bu tesisler ile 413 belediyeye hizmet verilmektedir. Buna ek olarak, 5302 sayılı İÖİ Kanunu'nun 6. maddesi kapsamında İÖİ'lerine, belediye sınırları dışındaki katı atık ve çevre hizmetlerinin yürütülmesi görevi verilmiştir.		
II. Stratejik önemi Kırsal alanda geri kazanılabilir nitelikteki evsel ve sanayi atıkları ile atık sulardan kaynaklı kirliliğin kontrol altına alınması, hem halk sağlığı açısından temiz bir çevrenin oluşturulmasına hem de kırsal yerleşimlerin turizm açısından taşıdıkları potansiyelin ekonomik değere dönüştürülmesine imkan verecektir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 470-471; 60. HEP YKG-08		
IV. Sorumlu kuruluş ÇOB, İÇİB ve İÖİ'ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programları, pilot/araştırma projesi, envanter çalışması		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 3621 sayılı Kıyı Kanunu; Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği; Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği; Kentsel Atık Su Arıtımı Yönetmeliği; Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği; Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Arıtmadan kaynaklanan çevre kirliliğinin azaltılması 2. Kırsal yerleşimlerde çevre ve halk sağlığı kalitesinin artırılması 3. Katı atıklardan kaynaklanan çevre kirliliğinin azaltılması		
IX. Faaliyetler 3.1.3.1 Doğal arıtma tesislerinin kurulması 3.1.3.2 Kanalizasyon altyapısının yaygınlaştırılması 3.1.3.3 Katı atıkların geri kazanımının sağlanması		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.3	Atık Yönetiminin Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.3.1	Doğal Arıtma Tesislerinin Kurulması
I. Yeri Köyler		
II. Hedef uygulama alanı Tarihi-turistik-kültürel özelliği olan şebekeli içme suyuna sahip köyler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Köy yerleşimlerinde düşük nüfus yoğunlukları nedeniyle modern arıtma yöntemi yerine doğal arıtma yönteminin kurulması daha çevre dostu bir yatırım özelliği arz etmektedir. Bu yatırım, doğal çevreye uygun ve düşük maliyetli teknoloji gerektirmesi, yatırım ve işletme maliyetinin düşük ve sürdürülebilir olması nedenleriyle ülkemiz kırsalı için cazip görülmektedir. Nüfusları azalan ve yaşlanan köy yerleşimlerinde başta olmak üzere, bu yöntemin ülke geneline yaygınlaştırılması kaynak etkinliği adına etkin bir çözüm olacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Doğal arıtma için uygun köy tipolojilerinin ilan edilmesi 2. Tipolojilere uygun köylerin tespit edilmesi 3. Talep eden köylerde projelendirmenin yapılması ve tesislerin inşa edilmesi 4. Hizmet sunumunda yararlanıcı katkısını gözeten bakım-onarım ve işletme modellerinin geliştirilmesi 5. Mahalli idare ve birliklerinin doğal arıtma konusundaki kapasite oluşumlarının desteklenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Genel hijyen koşullarının iyileşmesi 2. Doğal kaynakların ve çevre sağlığının korunması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, KTB, İller Bankası, KA'lar, belediyeler, KHGB'ler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Arazi yoğun sistemler olması nedeniyle, yeterli büyüklükte alan bulmanın güç olması 2. Modelin yeterince tanınmaması ve ülke deneyimlerinin birkaç yöre ile sınırlı olması 3. Talep yetersizliği ve yanlış yerleşim yerlerinin seçilmesi 4. Kurumsal olarak yapım ve işletme tecrübesinin sınırlı olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Doğal arıtma tesisi kurulan köy sayısı 2. Doğal arıtma tesisi kurulan köylerin toplam nüfusu		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.3	Atık Yönetiminin Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.3.2	Kanalizasyon Altyapısının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Beldeler ve köyler		
II. Hedef uygulama alanı Tüm beldeler; içme suyu şebekesi bulunan optimum nüfus, yerleşim düzeni ve çevre koşullarına sahip köyler; tüm kıyı köyleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal yerleşimlerden kaynaklanan atık sular doğrudan dere, nehir, göl, baraj ve deniz gibi alıcı ortamlara bırakılmaktadır. Bu yerleşimlerin modern kanalizasyon altyapısına kavuşturulması doğal kaynakların korunması kadar halk sağlığı açısından da gerekli bulunmaktadır. Münferit olarak inşa edilen foseptikler hem daha geniş bir çevreyi kirletmekte hem de bakımı maliyetli olmaktadır. Ayrıca, kanalizasyon şebekesinin kurulması, hem atıkların kontrol altına alınmasına hem de arıtılmasına imkân verecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. Kanalizasyon altyapısı hakkında oluşturulacak standart formlar aracılığıyla envanter çalışması yapılması 2. Köylerin yerleşik nüfus büyüklüklerine göre kanalizasyon yatırımı için proje tiplerinin oluşturulması 3. Ferdi foseptik ve kanalizasyon sistemi kullanması gereken köylerin tespit edilmesi 4. Foseptik veya arıtma tesisi ihtiyacıyla birlikte uygun görülen kanalizasyon yatırımlarının uygulanması 5. Yöresel koşulları gözeten yapım-bakım-onarım ve işletme modellerinin geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Genel hijyen koşullarının iyileşmesi 2. Doğal kaynakların korunması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar BİB, ÇOB, İÇİB, İller Bankası, KA'lar, KHGB'ler, belediyeler, atık birlikleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yerel yönetimlerin kanalizasyon yatırımlarını ikincil öneme indirgemesi 2. İşletme ve bakım giderlerinin yüksek olması 3. Göç nedeniyle yatırımların atıl kalacağı endişesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Kanalizasyon şebekesine sahip köy sayısı 2. Kanalizasyon şebekesine sahip köylerin toplam nüfusu		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.3	Atık Yönetiminin Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.3.3	Katı Atıkların Geri Kazanımının Sağlanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Tarihi-kültürel-turistik öneme sahip ilçeler ile tüm kıyı ilçeleri		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal kesimde evsel ve sanayi nitelikli katı atıklar çoğunlukla doğal çevreye bırakılmaktadır. Bu atıkların toplanması ve geri dönüşüm yoluyla ekonomiye kazandırılması durumunda önemli bir potansiyel değerlendirilmiş olacaktır. Diğer taraftan bu atıkların kırsal yerleşimlerin hemen yanı başında düzensiz bir şekilde depolanması nedeniyle oluşan çevre kirliliği ve bozulan doğal, kültürel ve görsel peyzaj değerlerinin kaybolması önlenmiş olacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Atıkların geri dönüşümünün önemi konusunda farkındalık yaratılması 2. Atıkların toplanması-ayrıştırılması için gerekli malzeme, araç ve personel desteğinin sağlanması 3. Atık toplamada ikili toplama sisteminin (kuru ve ıslak kısım) baz alınması 4. Atıkların toplanmasını sağlayacak atık kumbaralarının uygun yerlere yerleştirilmesi ve düzenli aralıklarla atık toplama merkezlerine taşınması 5. Geri dönüşüme kazandırılmayacak atıkların uygun şekilde düzenli depolanması 6. İşlenmek üzere atıkların geri dönüşüm (kazanma) tesislerine taşınması 7. Elde edilen gelirin yerleşimlerin müşterek ihtiyaçları için kullanılması		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal yerleşimlerin daha temiz bir çevreye kavuşması 2. Salgın hastalık risklerinin azalması 3. Atıkların ekonomik faydaya dönüşmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ÇOB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, KTB, İller Bankası, ÖÇKK, KHGB'ler, belediyeler, atık birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Atık toplama hizmetleri sunumunun yetersiz olması 2. Geri dönüşümün önemine ilişkin farkındalığın yaygın olmaması 3. Atık ayrıştırılmasına yönelik tesislerin sayısının yetersiz olması 4. Yerelde geri dönüşüm için gerekli malzeme-ekipman altyapısının zayıf olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Katı atık toplama hizmeti verilen kırsal yerleşim yeri sayısı 2. Toplanan katı atık miktarı 3. Geri dönüşüme kazandırılan katı atık miktarı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.4	Enerji Dağıtım ve Haberleşme Altyapısının Güçlendirilmesi
I. Mevcut durum Köylerdeki enerji şebekeleri çoğunlukla ekonomik ömrünü tamamlamak üzere olduğundan sıklıkla sorunlar yaşanmaktadır. TEDAŞ tarafından 2007 yılında 1.946 adet, 2008 yılında 2.761 adet köy ve bağısına KÖK ENH yapımı dâhil köy şebekesi hizmeti götürülmüş olup, 2009 yılında 1.687 adet planlanmış hizmet bulunmaktadır. Kırsal kesimin bilgi toplumunun gerekleri ışığında ihtiyaç duyulan bilişim hizmetlerine erişimi henüz istenen düzeyde değildir. Türkiye’de kırsal yerleşimlerin sayıca fazla, dağınık ve uzak oluşu nedeniyle bu hizmetlere erişimleri sınırlı kalmıştır. Kırsal yerleşimlerin dijital çağın kapsamına alınarak bilişim hizmetlerine erişimleri ve bilgisayar okur-yazarlıklarının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, başta hanelerde kişisel bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılması olmak üzere, kırsal yerleşimlerin e-devlet hizmetleri ile e-ticaret ve e-öğrenme süreçlerinden mümkün mertebe yararlandırılması amacıyla belde ve köylerde kamu internet erişim merkezlerinin tesis edilmesi gerekmektedir. Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010) gereğince ülkemizde toplam 4500 adet merkezin kurulması beklenmektedir. 2009 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre, kentlerde bilgisayar kullanan kişi oranı yüzde 47,7 iken internet kullanan kişi oranı yüzde 45,5’tir. Aynı oranlar kırsal kesimde sırasıyla yüzde 22,2 ve yüzde 20,7’dir. Hanelerde bilişim teknolojileri sahiplik oranlarına bakıldığında; kentlerde masaüstü bilgisayar bulunan hane oranı yüzde 37,1 iken bu oran kırsal alanda yüzde 15,1’dir. Hanelerde cep telefonu sahipliği, sırasıyla yüzde 89,6 ve yüzde 82,9 iken sabit telefon sahipliği yine sırasıyla yüzde 63,1 ve yüzde 58,9’dur.		
II. Stratejik önemi Kırsal yerleşimlerde, artan teknoloji kullanımına bağlı olarak elektrik ihtiyacı artmakta, kırsal kesimde imalat sanayi işletmelerinin artmasıyla yetersiz ve eski olan şebekeler sorun yaratmaktadır. Elektriğe kesintisiz ulaşım sağlanması için köy elektrik şebekelerinin ve kırsal dağıtım hatlarının yenilenmesi gerekmektedir. Kırsal yerleşimler uzaklıktan kaynaklanan dezavantajları nedeniyle bilgiye erişim imkanları kısıtlı olan yerleşimlerdir. Bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılması suretiyle yaşanan dezavantaj kısmen azaltılabilir. Kırsal kesimdeki doğal kaynak, üretim ve beşeri potansiyelin kalkınma yolunda harekete geçirilmesinde de bu hizmetlerin rolü oldukça fazladır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 405-413 ile 486-493; 60. HEP VSY-04		
IV. Sorumlu kuruluş ETKB, MEB, İÇİB, EPDK ve TEDAŞ		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3154 sayılı ETKB Teşkilat Kanunu; 3348 sayılı UB Teşkilat Kanunu; 2813 sayılı Telsiz Kanunu; 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Kırsal alanda elektriğe kaliteli, kesintisiz ve yeterli erişimin sağlanması 2. Kırsal nüfus için bilgisayar okur-yazarlığının artırılması		
IX. Faaliyetler 3.1.4.1 Köy elektrik şebekeleri ve kırsal dağıtım hatlarının yenilenmesi 3.1.4.2 Kamu internet erişim merkezlerinin kurulması		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.4	Enerji Dağıtım ve Haberleşme Altyapısının Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.4.1	Köy Elektrik Şebekeleri ve Kırsal Dağıtım Hatlarının Yenilenmesi
I. Yeri Köyler		
II. Hedef uygulama alanı Kesintisiz – kaliteli enerji arzının sorunlu olduğu ilçeler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Köy elektrik şebekeleri ve bunları besleyen kırsal dağıtım hatlarının yenilenmesi, ENH’da oluşabilecek arızaları lokalize edecek koruma sistemlerinin tesis edilmesi, çok sayıda köyde elektrik şebekesinin ekonomik ömrünün dolmuş olması nedeniyle can ve mal emniyetinin sağlanması, gerilim düşümü ve güç yetersizlikleri sorunlarının önlenmesi gerekmektedir. Elektrik enerjisinin ucuz, kaliteli ve kesintisiz sağlanması kırsal bölgelerde yaşayan insanların yaşam kalitesinin artmasına katkı sağlayacaktır. Kırsal yerleşimler ve civarında sayıları hızla artan sanayi işletmelerinin enerji talebi ve teknolojik ürünlerin yaygınlaşmasıyla büyüyen hane tüketimi nedeniyle enerji arzında mevcut şebekeler yetersiz kalmaktadır. Güvenli ve kaliteli enerji arzı hem kırsal kesimdeki küçük ölçekli sanayi işletmelerinin rekabet gücünün hem de kırsal hanelerin yaşam kalitesinin artmasına katkı sağlayacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Yenilenmesi gereken kırsal dağıtım hatlarının tespit edilmesi 2. İyileştirilmesi gereken köy elektrik şebekelerinin tespit edilmesi 3. Yerel ihtiyaçlar ve koşullar dikkate alınarak projelendirmenin tamamlanması 4. Enerji arzında sürekliliği engelleyen koşulların tespit edilerek bunların bertaraf edilmesi 5. Kırsal yerleşimlerde enerjinin verimli kullanımı konusunda bilgilendirmelerin yapılması 6. İhtiyaç bulunan yörelerde köy içi aydınlatma altyapısının yenilenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Enerji talebinin güvenli ve kaliteli biçimde karşılanması 2. Elektrikten kaynaklı kazaların azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ETKB, EPDK ve TEDAŞ		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, MB, UB, ÇOB, elektrik dağıtım şirketleri, İÖİ’ler, KHGB’ler, meslek örgütleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Dağlık ve engebeli coğrafya koşullarının olması 2. Kırsal yerleşme deseninin dağınık ve parçalı olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Elektrik şebekesi yenilenen köy sayısı 2. Yenileme yapılan hat uzunluğu		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.4	Enerji Dağıtım ve Haberleşme Altyapısının Güçlendirilmesi
Faaliyet	3.1.4.2	Kamu İnternet Erişim Merkezlerinin Kurulması
I. Yeri Beldeler ve köyler		
II. Hedef uygulama alanı İl veya ilçe merkezlerine uzak yeterli nüfusa sahip yerleşimler		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gerekçesi Türkiye’de haberleşme ve bilişim teknolojileri kullanımı hızla artarken, bir taraftan da kırsal kesim aleyhine büyüyen bir sayısal uçurum söz konusudur. Kırsal yerleşimlerde hanelerin bilişim hizmetlerine erişimlerinin yaygınlaştırılması, bilgisayar sahipliği kadar internet altyapısının da güvenli bir şekilde tesis edilmesine bağlıdır. Bu hizmetlerin kırsal kesim tarafından yeterince benimsenmesi ise, belirli günlük ihtiyaçların ve e-devlet hizmetlerinin karşılanmasıyla mümkündür. Yerel halkın söz konusu hizmetlere erişimini sağlayacak ve bilgisayar-okuryazarlığı düzeyini artıracak kurumsal yapıların başında kamu internet erişim merkezleri gelmektedir. Özellikle dijital çağın dışında kalma olasılığı yüksek orta yaş ve yetişkin nüfusun belirli temel eğitimler suretiyle söz konusu hizmetlere kendi başına erişim sağlayabilmesi altyapı donatıları tamamlanmış birimlerin kurulmasını gerektirmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Bilgi Toplumu Stratejisi ve eki Eylem Planı ışığında uygun köy ve beldelerin tespit edilmesi 2. Topoğrafik şartlar ve nüfus yoğunluğu dikkate alınarak uygun genişbant teknolojisi ile internet erişiminin sağlanması 3. Kırsal alana yönelik özel frekans tahsislerinin yapılması 4. Teletıp, e-öğrenme, e-ticaret ve e-devlet hizmetlerine ilişkin ihtiyaç duyulan portalların hazırlanması 5. Merkezlerde temel bilgisayar ve internet erişimi kurslarının düzenlenmesi 6. Çiftçiler için güncel ürün desenine uygun bilgiler ile temel yayım hizmetlerini içeren portallarının hazırlanması, uzaktan eğitim vb. yöntemlerle bilgilendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi 7. Merkezlerinin sürdürülebilirliği için yöresel koşullar ışığında uygun işletme modellerinin geliştirilmesi 8. Uygun yörelerde okulların BT sınıflarının KİEM olarak değerlendirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. e-devlet projesinin kırsal alanı da kapsamı 2. Tarımsal yayım hizmetlerinde bilişim teknolojileri kullanımının artması 3. Kırsalda bilgisayar okur-yazarlığının artması 4. Kır ve kent sakinleri arasındaki dijital uçurumun azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum MEB ve İÇİB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, TKB, ÇOB, UB, DPT, Türksat A.Ş., Türk Telekom A.Ş., BTİK, KA’lar, GSM operatörleri, İÖİ’ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Geniş bant telsiz erişim hizmetleriyle ilgili mevzuatın hazırlanmaması 2. Azalan ve yaşlanan kırsal nüfus ile parçalı yerleşme dokusu nedeniyle hizmetin maliyet etkinliğinin düşük kalması 3. Söz konusu birimlerin kurulum ve işletilmesine yönelik yetki karmaşası		
X. İzleme göstergeleri 1. Köy ve beldelerde kurulan kamu internet erişim merkezi sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
I. Mevcut durum Türkiye, 2000-2009 döneminde enerji talep artışının en hızlı gerçekleştiği OECD ülkesidir. Yine ülkemiz, dünyada 2000 yılından bu yana elektrik ve doğal gazda Çin'den sonra en fazla talep artışına sahip ikinci büyük ekonomidir. Net ithalat bağımlılığı yüzde 75'ler civarında olan ülkemizde petrol ve doğal gazın neredeyse tümü, kömürün ise beşte biri ithal edilmektedir. Ulusal enerji kaynaklarımızdan olan hidrolik enerjideki ekonomik açıdan değerlendirilebilir potansiyelimiz yıllık 126 milyar kWh, linyit kaynaklarımızdan üretilmesi mümkün görülen elektrik miktarı ise yıllık 116 milyar kWh olarak hesaplanmaktadır. Bu potansiyelin tümü değerlendirilse bile, hızlı talep artışının devam etmesi nedeniyle, sınırlı doğal kaynaklarımızın tüketilmemesi ve çevreye verilen zararların azaltılması amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek ve altyapısını hazırlamak gereklidir. Hali hazırda enerji fiyatlarının yüksekliği veya enerji kaynaklarına ulaşma güçlüğü nedeniyle bazı tarımsal işletmeler rüzgâr ve su enerjisini, kırsal haneler ise güneş enerjisini kullanarak kendi ihtiyaçlarının tamamını veya büyük bir kısmını yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılamaktadır.		
II. Stratejik önemi Ülkemizde hem konutlar hem de tarımsal işletmelerde en büyük gider kalemini enerji harcamaları teşkil etmektedir. Elektrikte 500 kW'a kadar kurulu gücün üreteceği enerjiye denk enerji ihtiyacı olan işletmelerin su, güneş ve rüzgâr enerjilerini değerlendirerek ihtiyaçlarını karşılamaları kırsal alanda sürdürülebilir kalkınmanın gereğidir. Bunun yanı sıra, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ile doğal enerji kaynaklarının neden olduğu çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi sorunların da ortadan kaldırılması sağlanmış olacaktır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9.KP Madde 407; 60. HEP RGA-16		
IV. Sorumlu kuruluş ETKB, EİEİ, EPDK, MTA, DSİ ve İÖİ'ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi, mevzuat düzenleme, eşleştirme/araştırma projesi		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, KA hibeleri, AB fonları, uluslararası fonları		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3154 sayılı ETKB Teşkilat Kanunu; 4628 sayılı Enerji Kanunu; EPDK Mevzuatı; 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu; 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun; 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu; 3202 sayılı Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun; 3194 sayılı İmar Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Yenilenebilir kaynaklardan üretilen enerji miktarının artırılması 2. Tarımda ve diğer ticari işletmelerde yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının artırılması 3. Konutlarda yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının artırılması 4. Küçük su kaynakları potansiyelinin enerji üretimi için değerlendirilmesi 5. Organik atıklardan kaynaklanan çevre kirliliğinin azaltılması		
IX. Faaliyetler 3.1.5.1 Güneş enerjisi kullanımının yaygınlaştırılması 3.1.5.2 Rüzgâr enerjisi kullanımının yaygınlaştırılması 3.1.5.3 Jeotermal enerjinin konut ve sera ısıtılmasında kullanılması 3.1.5.4 Küçük/mini hidro elektrik santrali yapımının desteklenmesi 3.1.5.5 Organik atıkların biyoyakıt olarak değerlendirilmesi		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.1	Güneş Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Köyler		
II. Hedef uygulama alanı Haneler ve işletmeler		
III. Süresi 36 ay		
IV. Gerekçesi Kırsaldaki hanelerin ve işletmelerin enerji ihtiyaçlarının bir bölümünü güneş ısısını değerlendirerek karşılamaları, enerji fiyatlarının yüksekliği veya fosil yakıtlara erişimin güçlüğü açısından ele alındığında maliyet etkin bir seçenek olarak gözükmektedir. Türkiye’de güneşli gün sayısının fazla olması bu yöndeki yatırımların verimli olacağını göstermektedir. Güneş kolektörlerinin yaygın kullanımı, sıcak su temini ve ısıtma amaçlı uygulamalar, odun tüketiminin azalarak mevcut orman varlığımızın korunmasına katkı sağlayacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Güneş enerjisinin kullanılabileceği gündelik ihtiyaç alanlarının belirlenmesi 2. Hanelerin ve işletmelerin güneş enerjisinin avantajları konusunda bilgilendirilmesi 3. Orman köyleri başta olmak üzere güneş enerjisi sistemlerinin kurulumunun desteklenmesi 4. Yıllık güneşlenme oranının çok yüksek olduğu bölgelerde şebeke erişimine uzak noktalarda (bağ evleri, vb.) güneş enerjisinin elektrikli amaçlı (foto-voltaik-PV sistemler vb.) kullanımının teşvik edilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Hanelerin ve işletmelerin odun ve fosil yakıt tüketiminin azalması 2. Hanelerin ve işletmelerin gaz ve elektrik tüketiminden kaynaklanan masraflarının azalması 3. Kadınların iş yükünün hafiflemesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum EİEİ ve İÖİ’ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar STB, İÇİB, BİB, EPDK, DMİ, ÇOB, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Güneş enerjisi sistemlerinin başlangıç yatırım maliyetlerinin yüksek olması 2. Güneş enerjisi kullanımında mevzuat eksikliğinin olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Güneş enerjisi kullanan hane sayısı 2. Güneş enerjisi kullanan işletme sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.2	Rüzgâr Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Tarım ve tarım dışı imalathaneler, sanayi tesisleri		
III. Süresi 36 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal yerleşimlerde yer alan ticari işletmelerin enerji ihtiyaçlarının bir kısmını rüzgâr enerji kaynağını değerlendirerek karşılamaları, artan enerji fiyatları ve fosil yakıtlara erişim güçlüğü dikkate alındığında makul bulunmaktadır. Rüzgâr enerjisinin yeterli ve kesintisiz olduğu ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının bulunmadığı yörelerde işletmelerin enerji ihtiyacını rüzgâr enerjisiyle karşılamaları gerekli mekanizmalarla teşvik edilerek rekabet güçlerinin artması sağlanabilir.		
V. Alt faaliyetler 1. Yöredeki işletmelerin enerji talebine uygun büyüklükte santrallerin inşa edilmesi ve bunların “feed-in-tariff” yöntemiyle şebeke bağlantılarının yapılması 2. Kapasite tahsisinde öncelik verilmesi 3. Mevzuattaki uyumsuzlukların giderilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Yenilenebilir enerji kullanımının artması 2. Dışa bağımlılığın azaltılarak ithal enerji giderlerinin düşürülmesi 3. Fosil yakıt tüketiminin azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ETKB ve İÖİ’ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar STB, ÇOB, BİB, EPDK, EİEİ, DMİ, üniversiteler, belediyeler, kaymakamlıklar, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Rüzgar enerji sistemlerinin başlangıç yatırım maliyetlerinin yüksek olması 2. Rüzgar kaynaklarının değişkenlik göstermesi ve sistem güvenilirliğini sağlamak için rüzgar tesislerinin genellikle önemli miktarda sıcak yedek kapasitesi gerektirmesi 3. Rüzgar enerji kullanımında mevzuat eksikliğinin olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Faal durumdaki rüzgar santrali sayısı		

Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.3	Jeotermal Enerjinin Konut ve Sera Isıtılmasında Kullanılması
I. Yeri		
Jeotermal enerji kaynakları bulunan kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Kırsal haneler ve tarımsal işletmeler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Jeotermal enerji kaynakları bakımından zengin olan ülkemizde bu enerjinin konutların ısıtılmasında kullanımı ile hem yüksek fiyatlı enerji kullanımının önüne geçilmiş hem de fosil enerji kaynaklarının neden olduğu çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi sorunların azaltılması sağlanmış olacaktır. Seralarda jeotermal enerjinin kullanılması ile toprak ısıtması ve ortam ısıtması yapmak mümkündür. Ayrıca jeotermal akışkan terkindeki karbondioksitin (50 gr/m ² gün) ayrıştırılarak fotosentez olayına katkıda bulunmak üzere verilmesi, jeotermal akışkanla yapılan seracılığı cazip hale getirmekte, verimi yüzde 50-60 artırmakta ve ideal iç sıcaklık sağlayarak hormonsuz üretimi mümkün kılmaktadır. Sera atmosferine jeotermal karbondioksitin verilmesi ile verim yüzde 40 artmakta, sera içi sıcaklık döllenme için gereken sıcaklığın üstünde olduğundan verim yükselmektedir. Ayrıca, bu sayede gerekli havalandırma yapılabilmekte, sera içi rutubet yükselmemekte ve bundan kaynaklanabilecek hastalıklar engellenmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Üreticilerin ve hanelerin yenilenebilir enerji kaynakları konusunda bilgilendirilmesi 2. Ekonomik olduğu tespit edilen alanlarda sondaj çalışmalarının yapılması 3. Kullanılan jeotermal suyun alana reenjekte edilmesinin sağlanması 4. Jeotermal enerjiden yararlanacak olan yerleşimlerde merkezi ısıtma sistemi kurulması 5. Eşanjör sistemi ile ısıtılan suyun merkezi sistemle konutlara dağıtımının yapılması 6. Jeotermal kaynaklara yakın yerlerde sera üretimi yapılabilecek alanların tespit edilmesi 7. Seralarda jeotermal suyun kullanımına yönelik altyapı yatırımlarının desteklenmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Çevre kirliliğinin azalması 2. Dışa bağımlılığımızın azaltılarak ithal enerji giderlerinin düşürülmesi 3. Tüketicinin enerji giderlerinin düşürülmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
MTA ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ETKB, İÇİB, TKB, ÇOB, BİB, DSİ, ÖÇKK, TPAO, KA'lar, İller Bankası, bankalar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Elektrik üretimi amaçlı jeotermal enerji teşvik edilirken, ısı üretimi amaçlı jeotermal enerjinin yeterince teşvik edilmemesi 2. Tüketicilerin ilk yatırım aşamasında projeye destek konusunda gönüllü olmaması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Jeotermal enerji ile ısıtılan konut alanı (m²) 2. Jeotermal enerjiyle ısıtılan seraların alanı (m²)		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.4	Küçük/Mini Hidro Elektrik Santrali Yapımının Desteklenmesi
I. Yeri		
Küçük/Mini hidro elektrik santrali yapımına uygun debili küçük akarsu veya su yapıları		
II. Hedef uygulama alanı		
Söz konusu hidro elektrik santrallerden etkilenen kırsal yerleşimler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Birleşmiş Milletler Sanayi ve Kalkınma Organizasyonu tarafından yapılan sınıflandırmaya göre 10 MW dan büyük kurulu güce sahip hidroelektrik santraller büyük, 10-1 arası küçük, 1-0,1 arası mini, 0,1 den küçük olanlar ise mikro sınıfına girer. Ülkemizde, hidro elektrik enerjisi elde etme imkânlarına sahip debisi yüksek akarsuların bulunduğu kırsal bölgelerde bu kaynakların olabildiğince yüksek oranda değerlendirilmesi ile ülkemizin sınırlı enerji kaynakları üzerindeki baskı azaltılacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Yerel halkın ve üreticilerin yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının avantajları konusunda bilgilendirilmesi ve yatırımları benimsemesinin sağlanması 2. Kırsalın kalkındırılmasına yönelik olarak daha önce DSİ ve EİEİ tarafından etüt edilmemiş ve/veya projelendirilmemiş debisi yüksek akarsu geçiş bölgelerine öncelik verilmesi 3. Mevzuatın uyumlaştırılması 4. Uygun finansman modellerinin geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Su kaynaklarının değerlendirilmesi 2. Fosil yakıt tüketiminin azalması 3. Kırsal altyapının gelişmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
EPDK, EİEİ ve DSİ		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ETKB, İÇİB, BİB, KTB, ÇOB, DSİ, TEDAŞ, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. İçme-kullanma ve sulama suyu ihtiyacının öncelikli olması 2. Çevresel endişeler nedeniyle bazı yörelerde hidroelektrik projelerine direnç gösterilmesi 3. Gerekli mevzuatın uyumlaştırılmaması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Faal durumdaki küçük/mini hidro elektrik santrali sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması
Faaliyet	3.1.5.5	Organik Atıkların Biyoyakıt Olarak Değerlendirilmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Tarım-gıda işletmeleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Günümüzde tarımsal faaliyetlerden ve hane tüketimlerinden kaynaklı olarak doğada çürümeye terk edilen ve ekonomik faydaya dönüştürülemeyen önemli bir organik atık potansiyeli bulunmaktadır. Üreticilerin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine imkân verecek ve çevrenin korunmasına hizmet edecek söz konusu atıkların toplanması ve işlenmesi oldukça önemlidir.		
V. Alt faaliyetler 1. Yerel halkın ve üreticilerin yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının avantajları konusunda bilgilendirilmesi 2. Atık toplama ve taşıma altyapısının oluşturulması 3. Atıkların sağlıklı şekilde işleme tesisine ulaştırılması 4. Tedarikçi ve alıcı arasında tip sözleşmelerin geliştirilmesi 5. Organik atıkları değerlendiren enerji tesislerinin desteklenmesi 6. Üretilen biyoyakıtların konvansiyonel yakıtlarla harmanlanması için kanunla belirlenmiş oranların yükseltilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Yenilenebilir enerji kullanımının artması 2. Atıklardan kaynaklı çevre kirliliği ve salgın hastalıkların önlenmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum EPDK		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ETKB, TKB, İÇİB, BİB, ÇOB, DSİ, TEDAŞ, EPDK, İÖİ'ler, KA'lar, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Organik ve inorganik atıkların ayrıştırılmasının güçlüğü 2. Hayvansal ve bitkisel atıklar için toplama merkezlerinin farklı olması 3. Atıkların sağlıklı şekilde toplanması ve taşınması ilgili mevzuat değişikliğinin gecikmesi 4. Biyoyakıt üretme ve distilasyon tesislerinin mevcut kurulu gücünün altında bir kapasiteyle çalışması ve hammadde eksikliğinin yaşanması		
X. İzleme göstergeleri 1. Toplanan organik atık miktarı 2. Organik atıkları değerlendiren enerji üretim tesisi sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.6	Sosyal Altyapı Donatılarının Artırılması
I. Mevcut durum Kırsal yerleşimlerde üstyapıya ilişkin sosyal donatılar oldukça yetersizdir. Yaşam kalitesinin düşmesine ve kırsal yerleşimlerin cazibesini kaybetmesine neden olan söz konusu altyapı ihtiyaçlarının karşılanması çoğu zaman altyapı yatırımlarının tamamlanmasına bağlanmaktadır. Kırsal yerleşimlerin azalan nüfusları, bu yatırımların maliyet etkinliğini düşürmektedir. Bu nedenle, kırsal alanda atıl durumda bekletilen kamu binalarının (sağlık ocağı, köy okulu, tren istasyonu vb.) değerlendirilmesi durumunda kaynak israfı önlenecek, sosyal faaliyetlerin düzenlenmesinde ihtiyaç duyulan fiziki mekân sıkıntısı giderilmiş olacaktır. Ayrıca, tarihi-kültürel-turistik potansiyeli nedeniyle ziyaretçi çeken ve kentsel nüfus için cazibesi giderek artan kırsal yerleşimler için öncelikli olmak üzere; çeşme, heykel, satış büfeleri, bilet, gazete, çiçek satış kulüpleri, telefon kabinleri ile yangın musluğu, çöp ve posta kutuları, oturma bankları vb. mobilyaların temin edilmesi kırsal turizm açısından yararlı görülmektedir. Diğer taraftan, belde ve köy ölçeğindeki kırsal yerleşimlerde yaşayan herkese sağlıklı yaşam için spor yapma imkânı sağlamak ve genç nüfusun boş zamanlarını sporla değerlendirmelerine olanak vermek üzere tip spor alanlarının oluşturulması yine kırsal yerleşimlerin cazibesini artıracaktır.		
II. Stratejik önemi Kırsal yerleşimlerde yaşayan nüfusun yaşam kalitesinin artırılmasında altyapı yatırımları kadar üstyapı yatırımların da payı vardır. Birtakım sosyal faaliyetlerin (sanat, spor, müzik, tiyatro, düğün, kermes vb.) düzenlenmesi için ihtiyaç duyulan üstyapı donatılarının temin edilmesi vatandaşların sosyal ilişki ağlarını güçlendirmelerine ve iletişim becerilerini geliştirmelerine imkan vermektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 646 ve 647		
IV. Sorumlu kuruluş İÇİB ve İÖİ'ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi, envanter çalışması, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, KA hibeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 3194 sayılı İmar Kanunu; 5393 sayılı Belediye Kanunu; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 3289 sayılı GSGM Teşkilat Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi için ihtiyaç duyulan fiziki mekânların artırılması 2. Kırsal yerleşimlerin üstyapı kalitesinin artırılması 3. Kırsal yerleşimlerde boş zaman faaliyetleri için gerekli altyapının artırılması		
IX. Faaliyetler 3.1.6.1 Atıl kamu binalarının yeniden kullanıma açılması 3.1.6.2 Kent mobilyaları kullanımının yaygınlaştırılması 3.1.6.3 Spor altyapısının oluşturulması		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.6	Sosyal Altyapı Donatılarının Artırılması
Faaliyet	3.1.6.1	Atıl Kamu Binalarının Yeniden Kullanıma Açılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Atıl kamu binasına sahip kırsal yerleşimler		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gerekçesi Atıl durumdaki kamu binaları hem kaynak israfına yol açmakta hem de düzenli bakımları yapılmazsa görüntü kirliliği yaratmaktadır. Kamu kurumlarının aynı bölgede gereksiz yatırımlar yapmalarını engellemek ve atıl binaları sosyal kalkınma amaçlı değerlendirmek amacıyla mevcut kamu binalarının, yerel halkın ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Devredilebilecek atıl kamu binaları envanterinin çıkarılması 2. Atıl binaların bakım-onarım maliyetlerinin tespit edilmesi 3. Atıl binaların valiliğe devri için mevzuat düzenlemesi yapılması 4. Devredilen binaların yeniden kullanım alanlarının belirlenmesi 5. Devri gerçekleştirilen binaların yöresel ihtiyaçlara uygun şekilde kullanılması konusunda protokol hazırlanması		
VI. Sonuçlar 1. Kamusal faaliyetler için karşılaşılan mekan sorunun giderilmesi 2. Kaynak kullanımında tasarruf sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar MEB, TKB, SB, BİB, MB, HM, MEGM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Atıl kamu binalarının restorasyon maliyetinin yüksek olması 2. Atıl kamu binalarının devrinde kurumlar arasında mülkiyet sorunu yaşanması		
X. İzleme göstergeleri 1. Atıl kamu binası sayısı 2. Yeniden kullanım için devredilen atıl kamu bina sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.6	Sosyal Altyapı Donatılarının Artırılması
Faaliyet	3.1.6.2	Kent Mobilyaları Kullanımının Yaygınlaştırılması
I. Yeri		
Belde ve köyler		
II. Hedef kitle		
Tarihi-kültürel-turistik öneme sahip yerleşimler		
III. Süresi		
24 ay		
IV. Gerekçesi		
Tarihi-kültürel-turistik potansiyeli nedeniyle ziyaretçi sayısının yüksek olduğu yerleşimler başta olmak üzere, gelişme potansiyeli olan tüm yerleşimlerde kentsel peyzaj unsuru yapıların (çeşme, heykel, satış ve bilet-gazete büfeleri, telefon kabinleri ile yangın musluğu, çöp ve posta kutuları, oturma bankları, otobüs durağı, pazar yeri düzenlemesi vb.) tesis edilmesi kimlikli mekânlar üretilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturması bakımından önemlidir. Böylece, kırsal yerleşimlerin yenilenmesi ve rehabilitasyonu adına önemli bir adım atılmış olacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Yerleşimlerin yerleşik ve ziyaretçi nüfusları dikkate alınarak asgari bulunması gereken kent mobilyalarının tespit edilmesi 2. Bu mobilyaların yöresel mimari kimliğe uygun şekilde tasarımlarının yapılması 3. Bu mobilyaların kurulması için uygun yerlerin belirlenmesi 4. Yerel ihtiyaçları gözeterek mobilyaların kurulumunun desteklenmesi 5. Bu konuda mahalli idare ve birlikleri arasında işbirliği modellerinin geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Kırsal yerleşimlerin doğal, kültürel ve görsel peyzaj değerlerinin iyileşmesi 2. Bazı kamusal nitelikli hizmetlere daha kolay erişimin sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
BİB, KTB, İller Bankası, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Yerel yönetimlerce konunun öncelikli olarak görülmemesi 2. Kent mobilyalarının yerel halkın ihtiyaçlarına uygun seçilmemesi 3. Kent mobilyalarının yararlanıcılar tarafından özensiz kullanımı ve tahrip edilmesi		
X. İzleme göstergeleri		
1. Kent mobilyaları kullanılan köy sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.1	Kırsal Altyapının Geliştirilmesi
Tedbir	3.1.6	Sosyal Altyapı Donatılarının Artırılması
Faaliyet	3.1.6.3	Spor Altyapısının Oluşturulması
I. Yeri		
Belde ve köyler		
II. Hedef kitle		
Kırsal nüfus		
III. Süresi		
24 ay		
IV. Gerekçesi		
Beldeler ve köylerde yaşayan kişilere sağlıklı yaşam için spor yapma imkânı sağlamak ve genç nüfusun boş zamanlarını sporla değerlendirmelerine olanak hazırlamak için kırsal yerleşimlerde açık spor alanları düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, düzenlenen bu alanlarda çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla çocuk oyun alanlarının da yer alması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Çocuk oyun alanları için örnek tasarımların geliştirilmesi 2. Yerel ihtiyaçlara uygun şekilde açık spor alanlarının oluşturulması 3. Tespit edilen yerleşimlerde çocuk oyun alanlarının yer seçiminin yapılması 4. Açık spor alanlarının mevcut veya yapılacak eğitim binalarıyla birlikte planlanması 5. Okullara ait mevcut spor alanlarının okul dışına da kullanıma açılması 6. Uygun yerleşimlerde bisiklet ve yürüme yollarının düzenlenmesi 7. Çocuklar ve gençler için ilçe düzeyinde yaz spor kamplarının düzenlenmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Kişilerde sağlıklı yaşam bilincinin gelişmesi 2. Sosyal aktivite imkânlarının artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
İÇİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
BİB, MEB, GSGM, İller Bankası, belediyeler, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Talep eden yerleşimlerde yeterli yerleşik nüfusun olmaması 2. Uygun yer seçiminin yapılamaması ve/veya uygun görülen alanlarda mülkiyet sorunu bulunması 3. Kırsal nüfusun yaş ve cinsiyete göre spor ve açık hava faaliyeti taleplerinin farklılaşması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Çocuk oyun alanına sahip köy/belde sayısı 2. Açık spor alanına sahip köy/belde sayısı 3. İlçe genelinde müsabaka şeklinde düzenlenen spor oyunları çeşidi sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.2	Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
I. Mevcut durum Kırsal yerleşimler sayıca fazla, nüfus ölçeği olarak küçük ve yerleşme düzeni dağınık ve plansızdır. Doğal afet riski altında bulunan yerleşimlerde gerekli önlemlerin alınmaması, korunması gerekli yerleşim dokularının, turizm açısından potansiyel olacak doğal değerlerin ve yöresel yapı kültürünün korunamamış olması, özellikle kıyı-mera, yaylak, kışlak ve umuma ait çayır ve otlak alanlarda fen ve sağlık koşullarına uygun olmayan, ruhsatsız/izinsiz yapılaşmanın sürmesi kırsal alanlarda yaşanan başlıca sorunlardır. Köylerin planlanmasına ilişkin uygulamalar; 3194 sayılı İmar Kanunu, 442/3367 sayılı Köy Kanunu, 2510/5543 sayılı “İskân Kanunu” ve 3083 Sayılı “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu” kapsamında yürütülmektedir. Ancak, kırsal yerleşimler için geliştirilmiş planlama modelleri bulunmamaktadır. Kırsal yerleşimlerin planlama modellerinin geliştirilmesinde, olası afet risklerinin en aza indirilmesi yönünde de önlemler alınmalıdır. Ayrıca, kırsal yerleşimlerin sağlıklı, yaşanabilir mekânlar olarak ortaya çıkabilmesi için mekânsal politikaların geliştirilmesine esas teşkil edilecek kırsal alan varlıklarının tespiti de yapılması gerekmektedir. Kırsal yerleşimlerin coğrafi ve demografik nitelikleri, hizmet sunum maliyetleri ve etkinliği üzerinde olumsuz etki yaratmakta, kırsal ekonomilerin gelişmesi için yerleşim bazında bulunması gereken ölçeğin oluşması da güçleşmektedir. Bu nedenle, konumları itibarıyla çevresindeki yerleşim birimlerine hizmet verme ve gelişme potansiyeli olan merkezi yerleşim yerlerine öncelik verilerek bu yerleşim yerlerinin altyapılarının geliştirilmesi gerekmektedir. 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu” gereği tüm ili kapsayan Çevre Düzeni Planı ile, Belediye ve Mücavir alanı dışında kalan köylerin imara ilişkin iş ve işlemleri (plan, ruhsat, yapı denetim vs.) İl Özel İdarelerince yürütülmektedir. Buna rağmen, ülkemizde kırsal yerleşimlerin belirgin bir özelliği “plansız” olmalarıdır. Kırsal yerleşimlerde fenni koşullara uygun olmayan, ruhsatsız/izinsiz, yöresel mimari dokuya uyumsuz ve çok katlı yapılaşmalar da önemli bir sorun yaratmaktadır. Türkiye’de kırsal alanların kalkındırılmasına ve gelişimine yönelik politika unsurlarından biri “Fiziksel Planlama Yaklaşımı”dır. Bu müdahale aracı ile kırsal alanda arazinin korunması, gelir düzenlemeleri, doğal kaynakların korunarak kullanılması, kır-kent dengesinin sağlanması ve doğal yaşamın korunması amaçlanmaktadır. 2009 yılında BİB tarafından yapılan bir araştırmaya göre; köyde yaşayanların daha kolay ve ucuz konut yapabilmelerinin ve köylerin toplu bir biçimde gelişebilmesinin ön koşulu olan köy yerleşik alan tespitlerinin sadece Adana, Edirne, Kırklareli, Kahramanmaraş, Niğde illerinde tamamlandığı, ülke genelinde ise köylerin yalnızca yüzde 31’inde köy yerleşik alan tespiti yapıldığı belirlenmiş olup bu oranın artırılması gerekmektedir. Ayrıca, çalışmanın devamı niteliğinde köylerde yapılan planlamalara ilişkin veriler de elde edilmiştir. Buna göre; tüm köyler bazında 442/3367 sayılı Kanuna göre onaylanan plan sayısı 1.171’dir. 2510/5543 sayılı “İskân Kanunu” kapsamında şu anda 28 ilde iskân çalışmaları yürütülmekte olup 3.945 aile devlet eliyle iskân, 3.159 aile kredi desteği beklemektedir. 3083 Sayılı “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu” kapsamında TRGM tarafından bugüne kadar 105 adet köy imar planı onaylanmıştır.		
II. Stratejik önemi Kırsal yerleşimlerin sağlıklı, yaşanabilir mekânlar haline gelmesinde; afet risk ve zararlarının azaltılması, kırsal çevrenin korunması ve iyileştirilmesinin sağlanması, sosyal altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi, doğal ve tarihi mirasın korunması ve yöresel mimariye uygun konutların yapılması gibi fiziki düzenlemelerin rolü oldukça önemlidir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 680 ve 681		
IV. Sorumlu kuruluş BİB, İÇİB, DPT, AADYB ve İÖİ’ler		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, kırsal kalkınma projesi, mevzuat düzenleme, eşleştirme projesi, pilot/araştırma projesi		

VI. Mali kaynak

Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar

VII. İlişkili mevzuat hükümleri

5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun; 3194 sayılı İmar Kanunu; 442 sayılı Köy Kanunu; 2510/5543 sayılı İskân Kanunu; 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu; 3621 sayılı Kıyı Kanunu; 4342 sayılı Mera Kanunu; 7269 sayılı Umumî Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun ve Yönetmelikleri; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; 5393 sayılı Belediye Kanunu; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

VIII. Tedbir hedefleri

1. Sağlıklı bir kırsal yerleşme deseninin oluşturulması
2. Afet zararlarının azaltılmasına yönelik önlemlerin artırılması
3. Kırsala götürülen kamu hizmetlerinde kaynak etkinliğinin artırılması
4. Yöresel mimariye uygun yapılaşmanın artırılması
5. Köylerin planlı gelişimlerinin sağlanması

IX. Faaliyetler

- 3.2.1.1 Kırsal yerleşme planlaması politika ve stratejileri dokümanının hazırlanması
- 3.2.1.2 Olası afetlere karşı zarar azaltma yöntemlerinin uygulanması
- 3.2.1.3 Kırsal merkezi yerleşimlerin belirlenmesi
- 3.2.1.4 Yöresel mimariye uygun yapılaşmanın yaygınlaştırılması
- 3.2.1.5 Köy yerleşik alan tespitlerinin tamamlanması

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.2	Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.1	Kırsal Yerleşme Planlaması Politika ve Stratejileri Dokümanının Hazırlanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Pilot uygulama için seçilecek yerleşimler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal yerleşimler sahip oldukları doğal-kültürel nitelikleri, ülke içindeki coğrafi konumları, ekonomik faaliyetleri ve kentsel odaklara yakınlıkları gibi nedenlerle farklı türde ve düzeyde baskılara maruz kalmaktadır. Ayrıca, özel nitelikli alanların çoğunun kırsal alanlarda olması kırsal yapılaşma için önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu alanların/yerleşimlerin gelişme eğilimlerinin planlanması ve yerleşimlerin denetlenmesi kapsamında mevcut mevzuat hükümleri yetersiz kalmakta, yapılmış yeterli ve yönlendirici çalışmalar bulunmamaktadır. Kırsal alanların/yerleşimlerin özellikleri ve sorunları çok çeşitlilik gösterdiğinden bu alanlara ilişkin ülke bazında yönlendirici prensiplerin belirlenmesi ve gerekli sınıflandırmaların yapılarak yerel ölçekte planlama/yönlendirme kriterlerinin ortaya konulması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Gerekli bilgilerin coğrafi bilgi sistemleri ortamında toplanması 2. Kırsal yerleşimlere ilişkin tipolojilerin ortaya konulması 3. Kırsal tipolojilere ilişkin el kitabı hazırlanması 4. İmar planlarında kırsal tipolojilerin ele alınmasına ve buna uygun olarak kırsalın geliştirilmesine yönelik ilke ve prensiplerin belirlenmesi 5. Yerel paydaşların ihtiyaç ve görüşleri doğrultusunda mevzuat çalışmaları yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Kırsal yerleşimlerin yerel özelliklerine göre gelişmesi ve kırsal peyzajın korunması 2. Kırsal yerleşimlerde güvenli, sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek yaşam alanlarının oluşması 3. Tarım arazileri üzerindeki yapılaşma baskısının azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum BİB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, KTB, SB, DPT, TÜİK, KA'lar, İÖİ'ler, belediyeler, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Mevcut verilerin yetersiz ve dağınık olması ve bu verilere erişimin kısıtlı olması 2. Kırsal yerleşmelerin gelişme eğilimleri, denetlenmesi, korunması ve planlanması çalışmaları kapsamında mevcut mevzuat hükümlerinin yetersiz kalması		
X. İzleme göstergeleri 1. Kırsal yerleşme planlaması hakkında hazırlanan mevzuat sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.2	Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.2	Olası Afetlere Karşı Zarar Azaltma Yöntemlerinin Uygulanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Afet risk haritalarına göre doğal afetlere maruz kalma riski yüksek yerleşimler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Türkiye, bir deprem ülkesi olmasının yanı sıra, topoğrafya koşulları dağlık ve engebeli olan bir ülkedir. Kısa mesafelerde önemli rakım farklılıkları bulunmaktadır. Dağlık şartların yarattığı rölyef farkından dolayı oluşan çığ, sel ve heyelanlar can ve mal kaybına neden olmaktadır. Doğal felaketlerin neden olduğu can ve mal kayıplarının azaltılması için yöre halkının deprem, çığ, sel ve heyelan tehlikeleri hakkında eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanarak, aktif ve pasif önlemeye yönelik zarar azaltma projelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. İlçe düzeyinde bütünleşik tehlike haritalarının çıkarılması 2. Sel, çığ, kaya düşmesi ve heyelan tehdidi açısından riskli yerleşimlerin belirlenmesi 3. Risk alanlarındaki yerleşik nüfusa ilk yardım ve sivil savunma temel eğitimlerinin verilmesi 4. Risk alanlarındaki yerel idareci ve kamu görevlilerine yerleşik nüfusa iyileştirme ve zarar azaltma eğitimleri verilmesi 5. Bitkisel (canlı) zarar azaltma yöntemlerinin belirlenmesi 6. Aktif ve pasif zarar azaltma metotlarının belirlenmesi ve uygulanması 7. Depreme dayanıksız kamu kurum ve kuruluşlarına ait yapıların tespit edilerek, fen ve sağlık kurallarına uygun yapılara geçişi teşvik eden hane bazlı destek mekanizmalarının geliştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. İhmalen kaynaklanan afet sayısının azalması 2. Afetlerden kaynaklanan mal ve can kayıplarının azalması 3. Kırsal ulaşım-haberleşme ağı güvenliğinin artması 4. Yapılaşmada denetimlerin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum AADYB ve İÖİ		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, BİB, ÇOB, DPT, KGM, DSİ, TOKİ, DMİ, kaymakamlıklar, belediyeler, üniversiteler, ilgili STK'lar,		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Zarar azaltma projelerinin maliyetli olması 2. Afetlerle ilgili idarelerin kurumsallaşma çalışmalarının zaman alması 3. Halkın bu konuya karşı yeterli ölçüde hassasiyet göstermemesi ve kamu idarelerini bu alanda faaliyet göstermeye zorlamamaları. 4. Bu alandaki faaliyetlerin ve kaynak tahsisinin, nüfus ve ekonomik yoğunluğun fazla olduğu yerleşimlerde öncelikli olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Oluşan doğal afet sayısı 2. Afet zararlarını azaltma eğitimi verilen yerleşim yeri sayısı 3. Afet risk verileri çerçevesinde uygulanan önlem sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.2	Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.3	Kırsal Merkezi Yerleşimlerin Belirlenmesi
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Nüfusu bin ile 20 bin arasındaki yerleşimler		
III. Süresi 24 ay		
IV. Gereçesi Kırsal yerleşimlerde devam eden nüfus azalması nedeniyle bu yerleşimlere götürülen kamu yatırım ve hizmetlerinin etkinliği zayıflamaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak kırsal alan tanımının kademelendirilerek, kırsaldaki yerleşim yerleri tipolojisinin oluşturulması ve kırsala götürülecek temel kamusal hizmetlerin, yerleşimlerin ölçeklerine ve statülerine göre belirlenmesi uygun olacaktır. Bu nedenle, gelişme ve çevresine hizmet sunma potansiyeli bulunan kırsal merkezi yerleşimlerin (KMY) kapasitelerinin artırılarak civar yerleşimlerin söz konusu hizmetleri kendilerine en yakın bu tür merkezi yerleşimlerden alması sağlanacak ve kırsal nüfusun kamu hizmetlerine erişimi artacaktır. Ayrıca, kamu kurumları tarafından hizmet istasyonu olarak tercih edilen yerleşimlerin mümkün mertebe aynı yerleşimler olması sağlanacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Kırsal yerleşimlerle ilgili tipoloji çalışmasının tamamlanması 2. Kırsal yerleşimler arasındaki ekonomik ve sosyal ilişki ağlarının ilçe düzeyinde tespit edilmesi 3. Merkezde ilgili kurumlarla müşterek şekilde taslak çalışmanın hazırlanması 4. Yerelde oluşturulan komisyon marifetiyle listelerin nihaileştirilmesi 5. Nüfus ölçeğine göre KMY'lerdeki asgari hizmet standartlarının belirlenmesi 6. KMY'lerdeki yatırım ve hizmetlerle ilgili izleme-bilgi sisteminin oluşturulması 7. KMY politikasının benimsenmesi amacıyla bu yerleşimlere yönelik özel projelerin yürütülmesi		
VI. Sonuçlar 1. Kamu hizmetlerinde maliyet etkinliğinin artması 2. Kamu kurumlarının merkezi köy tercihlerindeki dağınıklığın önlenmesi 3. Kamu hizmetleri sunumunda sürekliliğin sağlanması 4. Kamu hizmetlerine erişimin ve bilgilenmenin kolaylaşması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum İÇİB ve DPT		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, TKB, BİB, KTB, SB, STB, ETKB, MEB, GAP BKİ, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. KMY tespit kriterleri üzerinde uzlaşa sağlanamaması 2. İl çevre düzeni planlarıyla uyumun sağlanamaması 3. Merkez seçilen yerleşimlerin kamu kurumlarınca uygulamada benimsenmemesi 4. Kırsal alan tanımı üzerinde kurumlar arasında uzlaşının olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. KMY olarak ilan edilen yerleşim sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.2	Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.4	Yöresel Mimariye Uygun Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Yöresel mimari özellikleri öne çıkan yerleşimler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal alanda betonlaşma ve tek tipte yapılaşmayı önlemek amacıyla yerel malzemenin kullanıldığı, yöresel iklim koşullarına ve yöre halkının yaşam biçimine uygun, yöresel mimari özellikleri dikkate alarak günümüz ihtiyaçlarına rasyonel çözümler sunan mimari projelerin üretimi ile yapı kültürünün devamlılığının sağlanması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Kırsal yerleşimlerde yöresel mimari özelliklerin belirlenmesi 2. Yöresel mimari özelliklerin belirlenmesine ilişkin usul ve esasların ortaya konulduğu tasarım rehberlerinin il düzeyinde hazırlanması 3. Yöresel mimarinin öncelikle kamu binalarının yapımı için değerlendirilmesi 4. Yöresel mimari özelliklerle günümüz ihtiyaçlarını örtüştüren proje havuzlarının oluşturulması 5. Proje havuzlarından ilgili yöredeki kırsal hanelerin ücretsiz olarak faydalanması 6. Projeleri uygulayacak yapı ustası ve kalfalarına yöresel mimariye uygun yapı teknikleri konusunda eğitim verilmesi 7. Yerel malzeme üretimi yapan tesislerin kurulması ve desteklenmesi 8. Elde edilen projelerle konut yapımının desteklenmesi 9. Söz konusu projelerin kırsal turizme konu yerleşimlerde uygulanmasının teşvik edilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Yöresel mimarinin yaşatılarak kırsal mirasın korunması 2. Sağlıklı, güvenli ve düzenli yapılaşmanın sağlanması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum BİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, ÇOB, KTB, İller Bankası, KA'lar, belediyeler, meslek odaları, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yerel yönetimlerin yöresel mimari hakkındaki projelerin üretilmesi ve uygulamasına ilişkin kapasitelerinin yetersiz olması 2. Yöre halkının bu projelere uygun yapı yapma konusunda isteksiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yöresel mimari özelliklere uygun üretilen proje sayısı 2. Yöresel mimariye göre tasarlanan projelerle gerçekleştirilen yapı sayısı		

Stratejik Amaç	3	Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması
Öncelik	3.2	Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması
Tedbir	3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması
Faaliyet	3.2.1.5	Köy Yerleşik Alan Tespitlerinin Tamamlanması
I. Yeri Köyler		
II. Hedef uygulama alanı Köy yerleşik alanı tespiti yapılmamış köyler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Kırsal alanlarda nitelikli ve sağlıklı gelişimin en önemli araçlarından birisi köy yerleşik alanı tespitleridir. Köy yerleşik alanı tespitleri ile yerleşmelerin toplu olarak gelişmesinin yanı sıra, altyapı hizmetlerinin daha ekonomik olarak sunulması sağlanmaktadır. Belediye ve mücavir alanlar dışında köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanların köy yerleşik alanları ve civarında ve mezarlarda yaptıracağı konut, hayvancılık veya tarımsal amaçlı yapılar için inşaat ve iskân ruhsatı almadan, yapının fen ve sağlık kurallarına uygun olarak ve muhtarlıktan izin alınarak ruhsatsız yapı yapabilmesinin ön koşulu köy yerleşik alan tespitlerinin yapılmış olmasıdır. Ayrıca, yerleşik alan tespitlerinin tamamlanmaması nedeniyle köylerde yaşayan vatandaşlarımızın yapmış oldukları yapıların mevzuata aykırı yapı durumuna düşmesi sonucunda vatandaşlar hukuki süreçlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, söz konusu işlemlerin tamamlanması vatandaşlarımızın mağduriyetinin giderilmesi açısından da büyük önem arz etmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Köy yerleşik alan tespiti yapılmamış köylerin tespit edilmesi 2. Köy yerleşik alan tespiti yapılacak köylerde kadastro işlemlerinin tamamlanması 3. BİB tarafından yerleşik alan tespitlerinin takip edilmesi 4. BİB ile yerel idareler arasında teknik işbirliği imkanlarının artırılması		
VI. Sonuçlar 1. Köylerde nitelikli ve sağlıklı yapılaşmanın sağlanması 2. Köylerde altyapı hizmetlerinin daha ekonomik olarak sunulması 3. Mevzuata aykırı yapının azalması, bunun sonucunda vatandaşın hukuki süreçle karşı karşıya kalmasının önlenmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum BİB ve İÖİ'ler		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, ÇOB, KTB, İller Bankası, belediyeler, meslek odaları, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Köy yerleşik alan tespitini yapacak komisyonu oluşturan teknik eleman desteğinin sağlanamaması 2. El GPS ve diğer teknik donanımın yetersiz olması 3. Mülkiyet belgelerindeki eksikliğin giderilmesinde sorun yaşanması 4. Kadastro çalışmalarının tamamlanmamış olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yerleşik alan tespiti yapılmış köy sayısı		

STRATEJİK AMAÇ 4

KIRSAL ÇEVRENİN KORUNMASI
VE GELİŞTİRİLMESİ

3.4. Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi

Stratejik Amaç 4 Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi

Öncelik 4.1 Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi

Tedbir	4.1.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Korunması
Faaliyet	4.1.1.1	Tarım Arazilerinde Erozyonun Önlenmesi
Faaliyet	4.1.1.2	Tuzlu ve Alkali Tarım Arazilerinin Islah Edilmesi
Faaliyet	4.1.1.3	Mera Islahı ve Amenajmanının Yapılması
Tedbir	4.1.2	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Kirliliğinin Önlenmesi
Faaliyet	4.1.2.1	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Kirliliğin İzlenmesi
Faaliyet	4.1.2.2	Hayvancılık İşletmelerindeki Atıkların Değerlendirilmesi
Faaliyet	4.1.2.3	Tarımsal İlaç ve Gübre Ambalajlarının Geri Kazanımı
Tedbir	4.1.3	Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.1.3.1	Organik Tarım Faaliyetlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.1.3.2	İyi Tarım Uygulamalarının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.1.3.3	Çevre Dostu Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Sağlanması

Stratejik Amaç 4 Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi

Öncelik 4.2 Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması

Tedbir	4.2.1	Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi
Faaliyet	4.2.1.1	Ormancılıkla İlgili İlçe Kalkınma Planlarının Güncellenmesi
Faaliyet	4.2.1.2	Orman Köylülerine Gelir Getirici Desteklerin Sağlanması
Faaliyet	4.2.1.3	Odun Dışı Orman Ürünleri Potansiyelinin Tespiti ve Faydalanmanın Düzenlenmesi
Tedbir	4.2.2	Orman Rejimindeki Alanlarda Toprak ve Su Kaynaklarının Muhafazası ve Rehabilitasyonu
Faaliyet	4.2.2.1	Ağaçlandırma, Erozyon Kontrolü ve Rehabilitasyon Çalışmalarının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.2.2.2	Tohum ve Fidan Üretiminin Yaygınlaştırılması
Tedbir	4.2.3	Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Faaliyet	4.2.3.1	Yanan Alanların Rehabilitasyonu ve Yangına Dayanıklı Ormanların Tesis Edilmesi
Faaliyet	4.2.3.2	Orman Yangınları ile Mücadele Altyapısının Geliştirilmesi
Faaliyet	4.2.3.3	Orman Yangınları ile Mücadele Eğitimlerinin Düzenlenmesi
Tedbir	4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	4.2.4.1	Entegre Havza Rehabilitasyonu Uygulamalarının Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.2.4.2	Yaban Hayatı Kaynaklarından Sürdürülebilir Faydalanmanın Sağlanması
Faaliyet	4.2.4.3	Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması

Stratejik Amaç 4 Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi

Öncelik 4.3 Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi

Tedbir	4.3.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	4.3.1.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Eko-Turizmin Geliştirilmesi
Faaliyet	4.3.1.2	Korunan Alanlarda Uygulama Programlarının Hazırlanması

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Korunması
I. Mevcut durum Ülkemizde toprağın aşırı ve düzensiz kullanımı sonucu "erozyon" gittikçe büyüyen bir sorun haline gelmektedir. Nitekim erozyon ile mücadele konusuna ilk defa 1937 yılında kabul edilen “Orman Kanunu”nda yer verilmiştir. Kanun, devlet ormanları sınırları içindeki ırmak ve çay kenarlarını ve bunların kaynaklarını tanzim etmeyi, sellerin oluşumunu ve heyelanları önleyerek her türlü tedbiri almayı kapsamaktadır. Ülkemizde yılda ortalama 500 milyon ton’a ulaşan toprak ve sediment taşınması olmaktadır. Toplam arazinin yüzde 79’unun eğimi yüzde 10’dan fazladır. Bütün bunlar özellikle yukarı havzalarda toprak erozyonunun nedenleri üzerinde durulması ve erozyonu önleme çalışmalarının bu alanlarda daha ağırlık kazanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu koşullarda, su, toprak ve mera başta olmak üzere doğal kaynakların tarım amaçlı kullanımında hane, köy ve mikro havza niteliği gösteren köy grupları için, yerel olarak, fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel öncelik ve özellikleri dikkate alan entegre yaklaşımların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Diğer taraftan, ülkemizde toplam 14,5 milyon ton civarında kaliteli kaba yem açığı bulunmaktadır. Bu açığın karşılanabilmesi için çayır ve mera alanlarının ıslahı ile yem bitkileri ekiliş alanlarının artırılması önem arz etmektedir. Bu nedenle, öncelikle 4342 sayılı Mera Kanunu’nun etkin biçimde uygulanması ve meraların amaç dışı kullanımlara açılmaması gerekmektedir. 2008 yılı sonuna kadar 333 bin ha alanda mera ıslahı gerçekleştirilmiştir. AGM tarafından yapılan orman içi ve civarı mera ıslahı ise 119 ha’dır. Ülkemizin su ve toprak kaynakları potansiyeli sulama projeleri ile rasyonel bir şekilde değerlendirilerek, kuru tarım alanları sulu tarıma açılmış, tarımsal üretim önemli oranda artmıştır. Sulu tarıma geçiş, üretimde artış sağlamasına karşın, önemli çevre sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Genellikle kurak ya da yarı kurak iklim kuşağında oluşan tuzlu ve alkali topraklar Türkiye’de birçok verimli ovalarda birkaç dekadardan binlerce dekara kadar değişen büyüklükte geniş alanları kapsamıştır. Bu bakımdan, sadece tarımsal desteklerin yönetiminde değil, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanımını sağlayacak olan üretim planlaması çalışmalarında da, Türkiye Tarım Havzaları ve Üretim ve Destekleme Projesi kapsamında oluşturulan Tarım Envanterinin etkin kullanımının sağlanması önemli bulunmaktadır.		
II. Stratejik önemi Ülkemizde toprak kaybı sürecinin en önemli etkeni erozyondur. Türkiye kara yüzeyinin yüzde 90’ında çeşitli şiddetlerde erozyona maruz kalmaktadır. Arazinin doğal dengesinin bozulmasına ve tarımsal alanlarda verim kaybına neden olan erozyon, dolaylı olarak köyden kente göçü tetiklemektedir. Toprağın yapısına ve suyun yeterliliğine uygun ürün deseni uygulamasına geçiş, bu yönde atılacak en önemli adımdır. Nitekim tarımsal altyapının yeterli olmadığı ya da sulamanın hatalı yapıldığı topraklarda tuzlulaşma sorunu başlamış olup, toprağın çoraklaşmasıyla birlikte tarım yapılamaz hale gelmiştir. Bu nedenle, amaç dışı tarım arazisi kullanımının önlenmesi, toprak kirlenmesi ve bozulmasının engellenmesi, toprağı her anlamda koruyan ve üretkenliğinin sürmesini sağlayacak olan korumacı tarım ve yetiştirme tekniklerinin uygulanması elzemdir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 182, 190, 506 ve 509		
IV. Sorumlu kuruluşlar TKB ve ÇOB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi, pilot/araştırma projesi, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 6831 sayılı Orman Kanunu; 4342 sayılı Mera Kanunu; 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu; 6200 sayılı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımının sağlanması 2. Tarıma elverişli olmayan arazilerin azaltılması 3. Meraların sürdürülebilir kullanımının sağlanması		
IX. Faaliyetler 4.1.1.1 Tarım arazilerinde erozyonun önlenmesi 4.1.1.2 Tuzlu ve alkali tarım arazilerinin ıslah edilmesi 4.1.1.3 Mera ıslahı ve amenajmanının yapılması		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Korunması
Faaliyet	4.1.1.1	Tarım Arazilerinde Erozyonun Önlenmesi
I. Yeri Eğimi yüzde 10'dan büyük olan tarım arazileri		
II. Hedef kitle Eğimi yüzde 10'dan büyük tarım arazisine sahip işletmeler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Eğimli tarım arazileri, erozyona duyarlı alanların başında gelmektedir. Toprağın işleme yöntemlerinin doğru seçilmemesi durumunda erozyon riski artmaktadır. Diğer taraftan, üst havzalardaki erozyon riskinin fazla olması nedeniyle alt havzalardaki tarım arazileri ciddi bir tehditle karşı karşıyadır. Ayrıca, şiddetli erozyon barajların ekonomik ömrünü kısalttığı gibi toprak verimliliğini de azaltmaktadır. Koruyucu toprak işlemeli ekim yöntemlerinin uygulanması ile erozyon kontrol altına alınacak ve baraj havzalarına daha az toprak taşındığı için barajların ömrü uzayacak, ayrıca toprakların verimli olan üst katmanları erozyona maruz kalmadığından toprak verimliliği sürdürülebilecektir.		
V. Alt faaliyetler 1. Tarım arazileri için toprak etüt haritalarının yapılması 2. Erozyon riski taşıyan araziler için uygun bitki desenlerinin belirlenerek ürün planlaması yapılması 3. Koruyucu toprak işlemeli ekim yöntemleri konusunda çiftçilere eğitim verilmesi 4. Erozyon riski taşıyan arazilerde koruyucu toprak işlemeli ekim yöntemlerinin desteklenmesi 5. Eğimli tarım arazilerinde yem bitkileri üretiminin desteklenmesi 6. Eğimli tarım arazilerinde çok yıllık bitki yetiştiriciliğinin desteklenmesi 7. Erozyon riski taşıyan arazilerde denetimli sulama sistemlerinin teşvik edilmesi 8. Erozyonla mücadele kapsamında tarımsal işletmelerin denetlenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Tarım topraklarında erozyonun azalması 2. Tarımsal verimliliğin artması 3. Baraj havzalarındaki sedimentasyonun azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, BİB, DSİ, GAP BKİ, TRGM, İÖİ'ler, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Toprak ve su kaynaklarının korunmasına yönelik yetkilerin farklı kurumlarda bulunması 2. Erozyonla mücadele çalışmalarının işletmelere ek maliyet getirmesi 3. Erozyonun yavaş gelişen afet olmasının da etkisiyle, sonuçlarına ilişkin farkındalığın düşük olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yem bitkileri ekimi yapılan tarım arazisi (ha) 2. Koruyucu toprak işlemeli ekim yöntemlerini uygulayan işletme sayısı 3. Koruyucu toprak işlemeli ekim yöntemlerinin uygulandığı arazi (ha)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Korunması
Faaliyet	4.1.1.2	Tuzlu ve Alkali Tarım Arazilerinin Islah Edilmesi
I. Yeri		
Tuzlu ve alkali tarım arazileri		
II. Hedef kitle		
Tuzlanmaya maruz kalmış tarım arazilerine sahip işletmeler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Tarım arazilerinin tuzlanmasına; sulama, gübreleme ve toprak işlemenin bilinçsizce yapılması neden olmaktadır. Bu durumun giderilmesi için eğitim ve yayım çalışmaları yapılması, toprak tahliline önem verilmesi ve gerekli mekanizasyonun sağlanması elzemdir. Sulu tarıma geçilmiş bölgelerde çiftçilerin ilave drenaj şebekesini ihmal etmeleri ve dolayısıyla taban suyunun yükselmesi, tuzluluğun başlıca sebebi olmaktadır. Aynı zamanda sulama suyunun kalitelerinin bilinmemesi ve sulu tarıma geçilen topraklarda gerekli etütlerin yapılmaması, tuzlu toprakların oluşum ve yayılmalarını hızlandırmaktadır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Tuzlu ve alkali tarım arazilerinin tespit edilmesi 2. Yüksek taban suyu sorunu olan arazilerin belirlenmesi 3. Sorunlu araziler için müdahale yöntemlerinin belirlenmesi 4. Tuzlanma konusunda çiftçi eğitimlerinin düzenlenmesi 5. Tuzlanmayı önleyici tarla içi geliştirme hizmetleri (drenaj gibi) altyapısının desteklenmesi 6. Tuzlanma riski taşıyan arazilerde denetimli sulama sistemlerinin teşvik edilmesi 7. Tuzlu ve kurak topraklara uygun bitki deseninin belirlenmesi ve teşvik edilmesi 8. Toprak analizlerinin yaygınlaştırılması için ilçe düzeyinde kurumsal altyapının güçlendirilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Tuzlu ve alkali toprakların temizlenmesi 2. Taban suyu seviyesinin kontrol altında tutulması 3. Tuzlulaşma ve çoraklaşma risklerinin azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ÇOB, TKGM, TRGM, DSİ, GAP BKİ, İÖİ'ler, üniversiteler, su kullanıcı örgütleri, mahalli idare birlikleri, ilgili STK'lar,		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Tuzlu ve alkali toprakların ıslah maliyetinin yüksek olması 2. Toprak analizi hizmetlerinin yaygınlaşmamış olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Islah edilen tarım arazisi (ha) 2. Drenaj kanallarının uzunluğu (km)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Korunması
Faaliyet	4.1.1.3	Mera Islahı ve Amenajmanının Yapılması
I. Yeri		
Mera tespit ve tahdit çalışması yapılmış alanlar		
II. Hedef kitle		
Hayvancılık işletmeleri ve mera yönetim birlikleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Çayır ve mera alanlarının; erozyon, işgal, aşırı ve bilinçsiz otlatma gibi çeşitli nedenlerle nitelik ve nicelik olarak bozulması ve bu sürecin devam etmesi geri dönüşü olmayan zincirleme birçok çevre sorununa neden olmaktadır. Çayır ve meralar, hayvansal üretimde en önemli girdiyi oluşturan kaliteli kaba yemin en ucuz ve en kolay temin edildiği kaynaklar olduğundan, bu alanların korunması ve geliştirilmesi hayvancılık adına önemli bulunmaktadır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Islah edilecek meraların belirlenmesi 2. Otlatılacak hayvan sayısına göre otlatma planlarının hazırlanması 3. Planlı otlatmanın olumlu sonuçları konusunda çiftçilerin bilgilendirilmesi 4. Meralarda otlatmayı düzenleyici yapı ve tesislerin kurulması 5. Meraların çevresinin canlı çitler veya zorunlu durumlarda tel çitlerle çevrilmesi 6. Mera üzerinde hayvanların gölgelenmesine yönelik ağaçlandırma yapılması 7. Yabancı bitkilerle mücadele altyapısının oluşturulması 8. Islah edilen meraların korunmasını teşvik edecek desteklerin yöre çiftçisine sunulması		
VI. Sonuçlar		
1. Meralardaki ot verimi ve kalitesinin artması 2. Biyoçeşitliliğin korunması 3. Toprak erozyonunun azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB ve ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
İÇİB, TKGM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, mera yönetim birlikleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Mera tahsisi hakkında ihtilaflar oluşması 2. Orman kadastro kapsamında olan bozuk orman alanlarının mera olarak görülmesi 3. Mera konusunda yeterli seviyede yetişmiş uzman kadronun bulunmaması ve ilgili kurumlar arasında eşgüdüm sağlanamaması 4. Meralardan faydalanmaya yönelik yayım çalışmalarının yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Mera alanı (ha) 2. Islah ve amenajmanı tamamlanan mera alanı (ha)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.2	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Kirliliğinin Önlenmesi
I. Mevcut durum Tarımsal faaliyetin, yüzde 67'si bitkisel üretim, yüzde 30'u bitkisel ve hayvansal üretim ve yüzde 3'ü de sadece hayvansal üretim şeklinde gerçekleşmektedir. Tarımsal üretim için kullanılan kimyasallar ile gübre ve ilaç ambalajları çevre ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Gübreler, hayvansal atıklar ve pestisitler yeterli miktarda ve uygun şekilde kullanıldığı zaman, tarımsal verimliliğin artırılmasında önemli bir rol oynar. Ancak, aşırı ticari gübre kullanımı, haddinden fazla hayvan gübresi ve pestisit kullanımı, bitki besin elementlerini ve kimyasal maddeleri çevre için ciddi kirlilikler oluşturacak miktara yükseltir. Su ve toprak ekosistemi de bundan zarar görür ve kirliletiçi faktörler, eğer içme suyunda ve üretilen gıdalarda belirli seviyenin üzerinde bulunursa ciddi sağlık problemlerine neden olur. Küçük ve büyükbaş hayvan barınakları hayvan refahı için yetersiz olup barınaklarda biriken atıklar ise çevre kirliliğine ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Hayvansal atık depolanan yerler toprak üstü alanlar olup atıklarda bulunan nitrat yeraltı ve yerüstü su kaynakları için tehlike arz etmektedir. Toprak kirliliğine neden olan pestisitler; ekosistemi olumsuz etkileyerek, yaban hayatı ve kuş türlerini etkileyebilmekte, su kirliliği balık türlerine zarar verebilmektedir. Bu nedenle, tarımsal faaliyetler sırasında kullanılan kimyasal gübre ve pestisit gibi girdilerin çevreye olan etkilerinin tespit edilmesi için toprak, yüzey suyu ve yeraltı suyunda kalıntı analizlerinin yapılması gerekmektedir. Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan çevre kirliliğinin sorununu temelde ve genelde çözmek; alanda yapılacak kontrol işlemlerinin yanı sıra, çevreyi kirliletmeyecek bir tarımsal üretim sürecini öngörmek ve bunun gerçekleşmesine yönelik kamu teşvik ve desteklemelerinin uygulanmasına bağlıdır.		
II. Stratejik önemi Çevre kirliliğinin önemli kaynaklarından biri de tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirliliktir. Bu nedenle, tarım arazilerine, tarımsal amaçla kullanılan su kaynaklarına ve tarımsal bitki örtüsüne yönelik kirlenmelerin etkilerinin azaltılması ve giderilmesi gerekmektedir. Özellikle tarımın yoğun olarak yapıldığı havzalarda tarımsal kirliliğin ne boyutta olduğunun tespiti ve kirliliğin yoğun olduğu yerlerde kirliliği azaltıcı ilave tedbirlerin alınması çevre ve insan sağlığı açısından büyük önem arz etmektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9.KP Madde 46, 159, 160, 163, 191 ve 462		
IV. Sorumlu kuruluşlar TKB ve ÇOB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programları, araştırma projesi, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 2872 sayılı Çevre Kanunu; 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu; 4342 sayılı Mera Kanunu; 441 sayılı KHK; Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği; Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği; Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Tarımsal gübre ve ilaç kullanımının kontrol altında tutulması 2. Hayvancılık işletmelerinden kaynaklanan çevre kirliliğinin azaltılması 3. Tarım kimyasallarına ait katı atıklardan kaynaklanan çevre kirliliğinin azaltılması		
IX. Faaliyetler 4.1.2.1 Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğin izlenmesi 4.1.2.2 Hayvancılık işletmelerindeki atıkların değerlendirilmesi 4.1.2.3 Tarımsal ilaç ve gübre ambalajlarının geri kazanımı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.2	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Kirliliğinin Önlenmesi
Faaliyet	4.1.2.1	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Kirliliğin İzlenmesi
I. Yeri		
Tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı havzalar		
II. Hedef kitle		
Tarım il ve ilçe teşkilatları, tarımsal işletmeler, üretici örgütleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Tarımda artan gübre ve bitki koruma ürünleri kullanımı, başta tatlı su kaynakları olmak üzere ekosisteme kalıcı zararlar vermektedir. Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan çevre kirliliğinin belirlenebilmesi için öncelikle yerel kirlilik belirleme ve izleme planlarının hazırlanması, öncelikli olarak izlemenin yapılacağı alanlarda numune alma noktalarının doğru belirlenmesi, periyodik izleme çalışmalarında hangi parametrelerin gösterge olacağının tespit edilmesi ve bu parametrelerin ölçülebilir olması önem arz etmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Tarımsal kirliliğin izlenmesine yönelik parametrelerin belirlenmesi 2. Gübre ve Bitki Koruma Ürünleri kullanımı konusunda üreticilerin eğitilmesi 3. Bitki Koruma Ürünleri kullanımının kayıt altına alınarak izlenmesi 4. Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğin tespitine yönelik altyapının oluşturulması 5. Kirlilik analizi için numune alınacak yerlerin tespit edilmesi 6. Toprak analizine uygun gübrelemenin teşvik edilmesi 7. Bitki Koruma Ürünleri uygulamalarında entegre mücadele prensiplerinin esas alınarak teşvik edilmesi 8. Uygun görülen alan ve şartlarda biyolojik mücadelenin yaygınlaştırılması		
VI. Sonuçlar		
1. Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğin azalması 2. Çevre dostu tarım için gübre ve ilaç gibi girdilerin doğru kullanımının artması 3. Biyoçeşitlilik üzerindeki baskının azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
İÇİB, ÇOB, SB, GAP BKİ, DSI, TZOB, İÖİ'ler, üretici örgütleri, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Tarımsal kirlilikle mücadelenin verimlilik kayıplarına neden olacağının düşütülmesi 2. Kirliliğin esas kaynağının tespit edilmesinin güç olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Kirlilikle mücadele kapsamında numune tespiti için belirlenen alan sayısı 2. Tarımsal üretim için kullanılan pestisit miktarı 3. Biyolojik mücadele yürütülen tarım arazisi (ha)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.2	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Kirliliğinin Önlenmesi
Faaliyet	4.1.2.2	Hayvancılık İşletmelerindeki Atıkların Değerlendirilmesi
I. Yeri		
Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Hayvancılık işletmeleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Küçük ve büyükbaş hayvan barınakları hayvan refahı standartları açısından yetersiz olup barınaklarda biriken atıkların hiçbir tedbir alınmadan doğal çevreye bırakılması hem çevre kirliliğine neden olmakta hem de halk sağlığını tehdit etmektedir. Atıkların değerlendirilmesine yönelik yöntemlerin kullanılmasıyla (gübre çukuru gibi) gübrelerin toprağa ve su kaynaklarına sızması nedeniyle oluşacak kirlilik önlenecek ve toplanan gübre bitkisel üretim için daha etkin kullanılabilir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Hayvansal gübrenin değerlendirilmesi konusunda eğitim çalışmaları yapılması 2. Hayvan işletme büyüklüğüne göre atık değerlendirme yöntemlerinin belirlenmesi 3. Sızdırmaz gübre çukuru ve diğer atık değerlendirme yöntemlerinin teşvik edilmesi 4. Gübre ve diğer atık işleme ünitelerinin desteklenmesi 5. Tespit edilen uygun köylerde toplu ahır inşasının desteklenmesi 6. Mezbaa ve et entegre tesislerinde gübre dışında oluşan atıkların (kan, içkembe, vb.) rendering tesislerinde bertarafının sağlanması		
VI. Sonuçlar		
1. Çevre ve su kaynaklarının korunması 2. Hayvansal gübrelerin etkin kullanılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ÇOB, STB, SB, TZOB, İÖİ'ler, üretici birlikleri, ilgili STK'lar, mahalli idare birlikleri		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Çevre koruma amaçlı yatırımların üreticilerce maliyetli bulunması 2. İşletme ölçeklerinin atık değerlendirme yatırımları için yetersiz olması 3. Hayvan barınaklarının atık toplama ve değerlendirme konusunda uygun yapıda olmaması 4. İşletmeleri söz konusu yatırımlara sevk edecek teşvik unsurlarının yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Sızdırmaz gübre çukuru inşa eden işletme sayısı 2. Hayvansal atıkların işlenmesine yönelik oluşturulan tesis sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.2	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Kirliliğinin İzlenmesi
Faaliyet	4.1.2.3	Tarımsal İlaç ve Gübre Ambalajlarının Geri Kazanımı
I. Yeri		
Tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı havzalar		
II. Hedef kitle		
Tarımsal ilaç ve gübre bayileri, tarımsal işletmeler, üretici örgütleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Üretimde kullanılan gübre ve zirai ilaç ambalaj ve kutularının çevreye gelişigüzel atılması sonucu toprak ve su kirliliği ile görüntü kirliliğine sebebiyet verilmektedir. Tarımsal faaliyetler sırasında kullanılan gübre ve zirai ilaç ambalaj ve kutuların, “Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği” ve “Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği”ne uygun biçimde toplanıp bertaraf edilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Üreticilere ve zirai ilaç bayilerine geri dönüşüm konusunda eğitim verilmesi 2. Çevre dostu gübre ve ilaç kullanımının yaygınlaştırılması 3. İlaç ve gübre ambalajı toplama merkezlerinin oluşturulması 4. Tehlikeli ambalajların ivedi toplanması ve bertaraf tesislerine ulaştırılması 5. Teslim edilen atıklar karşılığında ayni ve nakdi teşvik unsurlarının uygulanması 6. Ambalaj üreticileriyle müşterek pilot çalışmaların yapılması		
VI. Sonuçlar		
1. Zirai ilaç zehirlenmelerinin azalması 2. Çevre kirliliğinin azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, SB, İÖİ’ler, TZOB, KHGB’ler, çevre birlikleri, üretici örgütleri, ilgili STK’lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Geri dönüşümün benimsenmesi için teşvik unsurlarının yetersiz olması 2. Tarımsal gübre ve ilaç ambalajlarının gündelik kullanımda değerlendirilmesi 3. Tarım kimyasallarına ait ambalajların bertarafı konusunda mevzuat hükümlerinin yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Tarımsal gübre ve ilaç ambalajlarının toplanması için oluşturulan atık toplama merkezi sayısı 2. Atık toplama merkezlerine ulaştırılan tarımsal ambalaj katı atık miktarı (kg)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.3	Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
I. Mevcut durum “Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi” kapsamında 2009 yılında 19 ilde ve 25 müessesede organik bitkisel, hayvansal ve su ürünleri konusunda araştırma, geliştirme, eğitim, yayım çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca biyolojik çeşitliliğin korunması ve kaynakların sürdürülebilirliği amacıyla koruma altına alınan alanlardaki tarımsal faaliyetlerde organik tarım önerilmektedir. TKB ve DSİ Genel Müdürlüğü arasında 2003 yılında yapılan protokolle 18 Baraj havzasında organik tarımın yaygınlaştırılarak toprak ve su kaynaklarında tarımsal üretimden kaynaklanan kirliliğin önlenmesi ve yöre halkının gelir seviyesinin artırılması hedeflenmektedir. “İyi Tarım Uygulamaları”nın ülke genelinde yaygınlaştırılması amacıyla üretim ve ihracat potansiyeli olan meyve sebze ürünlerinin yoğun yetiştirildiği bölgelerde eğitim ve yayım çalışmaları yapılmaktadır. İyi tarım sertifikasına sahip ürünlerin ihracatı Pazar açısından büyük avantaj sağlamaktadır. AB yaş meyve ve sebze perakendecilerinin iyi tarım uygulamaları esaslarının belirlendiği GlobalGAP protokolü ile iyi tarım uygulamalarına ilişkin ülke mevzuatımızın eşleştirilme çalışmalarına başlanmıştır. Söz konusu çalışmaların tamamlanması, AB ülkelerine yaş meyve sebze ihracatımızı olumlu yönde etkileyecektir. Ülkemiz tarım sektörünün en önemli alt sektörlerinden biri olan su ürünleri yetiştiriciliği ekonomiye katkıda bulunmakta, yatırım ve istihdam yaratmaktadır. Avcılık yoluyla sağlanan balık üretiminde dünya çapında görülen genel azalma ile nüfus artışından kaynaklanan balık üretimi açığını kapatmada ülkemiz giderek artan rol oynamaktadır. Ülkemiz, AB ülkeleri içinde en önemli kültür balığı üreticilerinden biridir. Ancak bu üretim büyük ölçüde balık unu ve balık yağı bakımından ithalata bağımlı bir üretimdir. Kültür balıkçılığında, çeşitli katkı maddeleri ile zenginleştirilmiş ve antibiyotiklerle takviye edilmiş yemlerle yapılan üretim, elde edilen ürünün sağlıklı olup olmadığını sorgulamaya neden olduğu gibi, kültür balıkçılığı faaliyetinin kendisi de bizzat bir takım çevre sorunlarına neden olmaktadır. Bunlar başında su kirliliği gelmektedir. Hem denizel alanlarda hem de içsularda yürütülen yetiştiricilik faaliyetleri ile doğal çevreye yüksek oranda organik kirlilik yükü bırakılmaktadır. Bu yüzden son yıllarda tüm tarım ürünlerinde olduğu gibi kültür balıkçılığında da organik üretime talep artmıştır.		
II. Stratejik önemi Çevreci tarım uygulamalarıyla; toprak ve su kaynaklarının korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirliğin sağlanması, tüketiciye güvenli gıdanın sunulmasının yanı sıra, kaliteli ve sertifikalı ürüne olan talepten dolayı çevre dostu ürünlerin Pazar payı artacaktır. Ayrıca, üreticinin çevre dostu tarımsal üretime verilen desteklerden faydalanması sağlanacaktır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 187, 346 ve 507		
IV. Sorumlu kuruluş TKB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, araştırma projesi, kırsal kalkınma projesi, eşleştirme projesi		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, KA hibeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu; 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu; Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği; Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik; İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik; Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği		
VIII. Tedbir hedefleri - Organik tarım yapan işletme sayısının artırılması - İyi tarım uygulamaları yapan işletme sayısının artırılması - Su ürünleri yetiştiriciliğinden kaynaklanan çevre kirliliğinin azaltılması		
IX. Faaliyetler - Organik tarım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması - İyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması - Çevre dostu su ürünleri yetiştiriciliğinin sağlanması		

Stratejik Amaç	4.	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.3	Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.1.3.1	Organik Tarım Faaliyetlerinin Yaygınlaştırılması
I. Yeri		
Dağlık ve engebeli alanlar, baraj havzaları, korunan alanlar ve civarındaki tarım arazileri		
II. Hedef kitle		
Yukarıda belirtilen tarım arazilerinde faaliyette bulunan işletmeler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Kırsal alanda toprak ve su kaynaklarının korunması ile biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi için tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğin azaltılması gerekmektedir. Özellikle riskli bölgelerde söz konusu kirlilikle mücadelenin en etkili yöntemlerden biri de organik tarım uygulamalarının yaygınlaştırılmasıdır. Ayrıca, ülkemizde geleneksel tarım uygulamalarının yaygın olması nedeniyle organik tarım için başlangıç koşullarına haiz geniş tarım toprakları bulunmaktadır. Uygun arazi ve ekoloji koşullarında organik tarımın geliştirilmesi mümkündür. Söz konusu arazilerde tarımsal faaliyetlerini sürdüren küçük işletmeler için organik tarım fırsata dönüştürülebilir. Diğer taraftan, organik tarım ürünlerine artan talebe bağlı olarak organik tarım üreticilerinin gelirlerinde artış ve istikrar sağlanması suretiyle kırsal ekonomilerin güçlendirilmesi mümkündür.		
V. Alt faaliyetler		
- Organik tarıma ilişkin eğitim ve yayım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması - Gönüllü işletmelere yönelik demonstrasyon faaliyetlerinin artırılması - Kontrol ve sertifikasyon hizmetlerinin etkinleştirilmesi - Organik ürünlerin etiketlenmesi ve izlenmesine yönelik altyapının güçlendirilmesi - İşletmelere yönelik üretim, pazarlama ve tanıtım desteklerinin artırılması - Dezavantajlı alanlarda organik tarım yapan işletmelere sağlanacak destek oranının artırılması - Tüketicileri bilgilendirme amaçlı materyallerin hazırlanması		
VI. Sonuçlar		
- Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan çevre kirliliğinin azalması - Organik ürünlere talebin artması - Güvenli gıda üretiminin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ÇOB, DSİ, GAP BKİ, İÖİ, TÜRKAK, meslek örgütleri, üretici örgütleri, üniversiteler ve ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
- Organik ürünlerin pazar fiyatının yüksek olması nedeniyle tüketici talebinin zayıf olması - Üreticilerde organik tarımın verimlilik ve gelir kaybı yarattığı yönünde endişenin olması		
X. İzleme göstergeleri		
- Organik tarım yapılan tarım arazisi (ha) - Organik tarım yapan işletme sayısı - Organik tarımın sertifikasyonu için yetkilendirilen firma sayısı		

Stratejik Amaç	4.	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.3	Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.1.3.2	İyi Tarım Uygulamalarının Yaygınlaştırılması
I. Yeri		
Tüm tarım arazileri		
II. Hedef kitle		
Üretici örgütleri, gıda ve tarım işletmeleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Tarımsal üretimde, tohum seçiminden ürünün ambalajlanması aşamasına kadar tüm ara faaliyet ve girdilerin kayıt altına alınması hem tüketiciler için sağlıklı gıda temini hem de tarımsal ihracatın önünde oluşabilecek engellerin aşılması bakımından önemlidir. Bu bakımdan, çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla iyi tarım uygulamalarının tüm üreticilerce benimsenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, hem üreticiler hem de TKB düzeyinde gerekli işbirliği yapılarının oluşturularak bu alanda ihtiyaç duyulan kurumsallaşmanın iyileştirilmesi ve üretimin desteklenmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. İyi tarım uygulamaları mevzuatının GlobalGAP ile eşleştirilmesi 2. Üretici ve üretici örgütlerine iyi tarıma ilişkin yayım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması 3. İşletmeler için iyi tarım uygulamalarına yönelik demonstrasyon faaliyetlerinin artırılması 4. İşletmelerin iyi tarım uygulamalarına geçişini teşvik etmek için ihtiyaç duyulan yatırımların desteklenmesi 5. Üretici, üretici örgütleri ve ürünü satın alan müteşebbisler arasında işbirliği ağlarının oluşturulması 6. Kamunun iyi tarım uygulamalarına yönelik altyapısının güçlendirilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Tarımsal faaliyetlere bağlı çevre kirliliğinin azalması 2. Güvenilir gıda arzının artması 3. Üretim süreci izlenebilir üretime geçilmesi 4. Tarımsal dış ticarete yaşanan sorunların azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
ÇOB, DSİ, İÖİ'ler, üretici örgütleri, meslek örgütleri, ihracatçı birlikleri, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. İyi tarım uygulamaları tanımı ve kapsamının uygulamada yeterince bilinmemesi 2. İyi tarım uygulamalarına ilişkin kriterlerin sıklıkla değişmesi 3. Eğitim-izleme-denetim hususlarında kamu ve kamu dışında yeterli kurumsallaşmanın bulunmaması		
X. İzleme göstergeleri		
1. İyi tarım uygulamaları kriterlerine göre üretim yapan işletme sayısı 2. İyi tarım uygulamaları yapılan tarım arazisi (ha)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi
Tedbir	4.1.3	Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması
Faaliyet	4.1.3.3	Çevre Dostu Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Sağlanması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Kıyılarda ve içsularda su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletmeler		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Küresel iklim değişimine bağlı olarak akarsu debilerinin azalması ve tüm su kaynaklarında izlenen sıcaklık artışları doğrudan su ürünleri yetiştiriciliğini olumsuz yönde etkilerken, su ürünleri yetiştiriciliğinden kaynaklanan çevresel sorunlarının negatif etkilerini de büyötmektedir. Dünyada önemli üreticilerden birisi olan ölkemiz, hem önemli bir istihdam kaynağı olarak ekonomik verimliliğini korumak, hem de dış piyasadaki rekabet şansını artırmak için yeni stratejiler geliştirmek zorundadır. Çevre dostu yetiştiricilik, hem yemlere katılan katkı maddelerinin olumsuz etkilerini azaltacak, hem de yetiştiriciliğin çevreyi olumsuz yönde etkilemesini minimize edecek yeni bir yaklaşımdır. Ölkemizde su ürünleri yetiştiriciliği çoğunlukla kırsal alanlarda yapılmaktadır. Bu yönüyle çevre dostu yetiştiricilik, kültür balıkçılığının da ölkemizde yaygınlaşan bir sektör olması nedeniyle, kırsal kalkınmaya da önemli katkılar sağlayacak bir üretim yöntemi olacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Çevre dostu su ürünleri yetiştiriciliğine ilişkin yayım faaliyetlerinin artırılması 2. Çevre dostu su ürünleri yetiştiriciliği için mevzuatın geliştirilmesi 3. Referans laboratuvarların belirlenmesi 4. Çevre dostu su ürünleri yetiştiriciliği teknolojilerinin desteklenmesi 5. Su ürünleri yetiştiriciliği için yerel yem kaynaklarının belirlenmesi 6. Balık yemi teknolojisinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılması 7. İçsularda daha az yem kullanılmasının sağlanabilmesi için balık ıslahı vb. çalışmaların yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Su ürünleri yetiştiriciliğine ilişkin temel bilgi birikimi ve altyapının oluşması 2. Sürdürülebilirlik ilkelerine göre faaliyet gösteren çiftlik sayısının artması 3. Su ürünleri çiftliklerinden kaynaklanan çevre kirliliğinin azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum TKB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, DSİ, İÖİ'ler, üniversiteler, organik tarım sertifika şirketleri, su ürünleri birlikleri, araştırma enstitüleri, ihracatçı birlikleri, çevre birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Çevre dostu yetiştiricilik için mevzuatın yetersiz olması 2. Çevre dostu üretimi sağlayacak yem kaynaklarının yetersiz olması 3. Geleneksel yöntemlerle yetiştiricilik yapan işletmeler ile sektördeki yem üreticilerinin yeniliklere direnç göstermesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik tescil edilen referans laboratuvarı sayısı 2. Su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletme sayısı		

Stratejik Amaç	4.	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.1	Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi
I. Mevcut durum Ülkemizde 21.204 adet orman köyünde yaşayan yaklaşık 7,1 milyon orman köylüsünün kullanılabilir tarım arazisinden elde edebildikleri gelir, yaşamları için yetmemektedir. Bu durum, ya daha iyi gelir elde edebilmek için arazi kazanma eğilimlerini güçlendirerek orman alanlarındaki tahribatı artırmakta ya da orman köylerinden büyük şehirlere gerçekleştirilen kontrolsüz hızlı göçe neden olmaktadır. Orman köylülerinin sosyo-ekonomik kalkınmasında, orman idaresi ve köylü arasındaki ilişkiyi geliştirmek ve ormancılık teknik uygulamalarının başarısını artırmak amacıyla 1970 yılında kurulan Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) orman köylüsüne önemli katkılar sağlamıştır. ORKÖY tarafından hazırlanan “İlçe Kalkınma Planları” marifetiyle; orman köylerinde uygulanması gereken gelir getirici ve sosyal amaçlı faaliyetlerin miktarı çeşidi ve uygulama zamanı ortaya koyulmuştur. Ancak; planlarda yer alan faaliyetlerin gerçekleşmesine yönelik gerekli ödenek sağlanamamış olup; plan önerilerinin yüzde 12’si gerçekleştirilebilmiştir. 1970-2008 dönemi itibarıyla 185.655 orman köylüsü ailesine sosyal amaçlı, 147.206 aileye ekonomik amaçlı olmak üzere; toplam 332.861 aileye 2008 yılı rakamları ile 1.350 milyon TL tutarında destek sağlanmıştır. 2008 yılı TKB verilerine göre ülke genelinde kurulu bulunan 7.462 Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin yüzde 52’si (3.888) orman köylerinde bulunmakta olup; yine aynı dönemde, orman köylerinde kurulu bulunan 480 Tarımsal Kalkınma Kooperatifine uyguladıkları 504 proje karşılığında 1970-2008 döneminde 247,5 milyon TL tutarında kredi desteği sağlanmıştır. Ormandan toplanan bitkisel ürünler ise aile beslenmesinde yaygın biçimde kullanıldığı gibi, çoğu zaman köy dışından kişi ve firmalar tarafından, orman köylülerine sembolik düzeyde ödemelerle toplatılarak, yurt içi ve dışına gönderilmektedir. Ülkemizde bitkisel kökenli ODOÜ’lerle yıllık 100 milyon Doların üzerinde ihracat yapıldığı tahmin edilmektedir. Yöre insanına bu ürünlerin toplanması, saklanması, paketlenmesi ve pazarlanması gibi konularda eğitim ve destek verilmesi; bu ürünlerin ihracatının disipline edilmesi ve hammadde yerine işlenmiş olarak ihracat yapılması durumunda bu değerle önemli artışlar sağlanabilecek ve orman köylüleri hatırı sayılır düzeyde bir gelir elde edebilecektir.		
II. Stratejik önemi Orman-köy ilişkilerinin geliştirilmesi; ulusal gelirden en az oranda yararlanan orman köylüsünün ormanlar üzerindeki olumsuz baskısının azaltılması, ormancılık faaliyetlerine sürdürülebilirlik sağlanması, ortaya çıkan işgücü ihtiyacının karşılanması, orman-halk ilişkilerinin geliştirilmesi, ORKÖY Genel Müdürlüğünce uygulanan ekonomik ve sosyal amaçlı projeler/krediler/hibe programları ile orman köylüsünün refah düzeyinin artırılması, ormanlarımızın ve ormancılık faaliyetlerimizin devamlılığının sağlanması bakımından önemlidir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9.KP Madde 236, 254 ve 620		
IV. Sorumlu kuruluş ÇOB ve OGM		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, hibe programı, kırsal kalkınma projesi, envanter çalışması		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, AB fonları, KA hibeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 6831 sayılı Orman Kanunu; 4856 sayılı ÇOB Teşkilât Kanunu; 2924 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun; 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu		
VIII. Tedbir Hedefleri - Orman köylerinde yoksulluğun azaltılması - Orman köylüsüne sağlanan desteklerin artırılması - Orman köylerinde odun dışı geçim kaynaklarının artırılması		
IX. Faaliyetler 4.2.1.1 Ormancılıkla ilgili ilçe kalkınma planlarının güncellenmesi 4.2.1.2 Orman köylülerine gelir getirici desteklerin sağlanması 4.2.1.3 Odun dışı orman ürünleri potansiyelinin tespiti ve faydalanmanın düzenlenmesi		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.1	Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi
Faaliyet	4.2.1.1	Ormancılıkla İlgili İlçe Kalkınma Planlarının Güncellenmesi
I. Yeri		
Ormancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu ilçeler		
II. Hedef kitle		
Orman köyleri, ormancılık kooperatifleri ve orman teşkilatları		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Ormanların korunması ve geliştirilmesi için orman köylerinin sosyal ve ekonomik yönden kalkınmalarına katkıda bulunmak ve bu köylere götürülecek sosyal ve fiziki altyapı hizmetlerini belirlemek amacıyla hazırlanan ilçe kalkınma planları sınırlı kaynakların etkin kullanımının temini bakımından önemlidir. Değişen koşullar altında mevcut planların güncellenerek, günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek niteliğe kavuşturulması gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Orman bölgelerinin nitelikleri dikkate alınarak öncelikli ilçelerin belirlenmesi 2. Planların güncellenmesi için ihtiyaç duyulan etüt-plan heyetlerinin oluşturulması 3. İlgili merkezi kurumlarla işbirliği ağlarının oluşturulması 4. Plan dokümanlarının yerel ve merkezi danışma sürecinin tesis edilmesi 5. Köy ve belde düzeyinde yerel halkın sorun ve ihtiyaç analizinin uygun yöntemlerle tespit edilmesi 6. Plan dokümanı hazırlığının, kaymakamlıklarla işbirliği içerisinde, sonuçlandırılması		
VI. Sonuçlar		
1. Orman köylerindeki kalkınma girişimlerinin planlanması 2. Orman köylerindeki yoksullukla mücadele çalışmalarının etkinleşmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
İÇİB, TKB, BİB, DPT, kaymakamlıklar, İÖİ'ler, KA'lar, üniversiteler, belediyeler, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Planlama çalışmalarına esas olacak orman köylerine ait verilerin eksik olması 2. Planlama ile ilgili yereldeki kapasitenin yetersiz olması 3. İlçe kalkınma planlarının, ülkemizin fiziki ve bölgesel planlama mevzuatı içinde, yeni bir planlama kademesi olarak değerlendirilmesi		
X. İzleme göstergeleri		
1. Güncellenen ilçe kalkınma planı sayısı 2. İlçe kalkınma planları kapsamına giren köy sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.1	Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi
Faaliyet	4.2.1.2	Orman Köylülerine Gelir Getirici Desteklerin Sağlanması
I. Yeri		
Orman köyleri		
II. Hedef kitle		
Orman içi ve bitişiğindeki köylerde bulunan işletmeler ve haneler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Orman köylülerine sağlanan ferdi desteklerin günümüz koşullarına uyarlanarak sürdürülmesi gerekmektedir. Orman köylülerinin sosyal ve ekonomik yönden durumlarını iyileştirmek ve onların ormanlar üzerindeki baskılarını azaltmak üzere 1970 yılından itibaren verilmekte olan ekonomik ve sosyal desteklerin etkilerinin araştırılarak halen hanehalklarına uygulanan destek mekanizmalarının türü ve büyüklüklerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.		
V. Alt Faaliyetler		
- Orman köylerinde gerçekleştirilen üretim faaliyetleri için anket çalışması yapılması - Anket sonuçları ışığında destek sağlanması gereken ekonomik ve sosyal amaçlı yatırım konularının belirlenmesi - Yatırım konularına göre destek programlarının geliştirilmesi - Destek programları için kredi miktarlarının artırılması - Orman köylerinde kurulu bulunan kooperatiflerin proje geliştirme kapasitesinin artırılması		
VI. Sonuçlar		
- Orman köylüsünün gelir düzeyinin artması - Orman köylüsünün yaşam kalitesinin artması - Orman kaynakları üzerindeki baskının azalması		
VII. Uygulayıcı sorumlu/kurum		
ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, TKDK, SYDGM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, mahalli idare birlikleri, meslek örgütleri, üretici örgütleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
- Proje tasarımı, uygulaması ve yönetimi için yerelde bireysel ve kurumsal kapasitenin yetersiz olması - Orman köyleri hakkında kurumlar arası bilgi akışı ve koordinasyonun yeterli olmaması		
X. İzleme göstergeleri		
- Orman köylerinde kredi/hibe desteği verilen hane sayısı - Orman köylerinde kurulu kooperatifler tarafından geliştirilen proje sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.1	Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi
Faaliyet	4.2.1.3	Odun Dışı Orman Ürünleri Potansiyelinin Tespiti ve Faydalanmanın Düzenlenmesi
I. Yeri Orman köyleri ve korunan alanlar		
II. Hedef kitle Orman köylüleri ve ormancılık kooperatifleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizin oldukça zengin ODOÜ potansiyelinin (tıbbi ve aromatik bitki potansiyeli dahil) tespit edilerek faydalanmanın düzenlenmesi ile düşük gelirli orman köylüsüne ekonomik anlamda önemli oranda katkı sağlanacaktır. Düzensiz ve aşırı faydalanmaların önüne geçilerek ekonomik değeri olan ODOÜ'nün değerlendirilmesi sağlanarak sürdürülebilir faydalanma mümkün hale getirilebilecektir. Korunan alanlarda, bazı kısıtlamalar getirilen yöre insanına alternatif olanaklar sunarak istihdam sağlamak, hâlihazırda plansız programsız kullanılan odun dışı orman ürünlerinin planlı kullanımını sağlamak, yöre insanının geleneksel kullanımının yaşatılmasını desteklemek ve yöre halkının doğal kaynaklar konusunda bilinç düzeyini artırmak mümkündür.		
V. Alt faaliyetler 1. ODOÜ potansiyelinin tespitine yönelik tanım ve kategorilerin yapılması 2. ODOÜ potansiyeli hakkında il-ilçe düzeyinde envanter çalışması yapılması 3. ODOÜ potansiyelinin değerlendirilmesi konusunda orman köylerinde yayım çalışmalarının düzenlenmesi 4. ODOÜ'den faydalanma amacıyla uygun görülen ölçekte yerel planlamanın yapılması 5. ODOÜ potansiyelinin değerlendirilmesi konusunda Ar-ge çalışmalarının desteklenmesi ve uzman personel yetiştirilmesi 6. Faydalanmanın devamlılığı açısından örnek pilot uygulamaların gerçekleştirilmesi 7. Faydalanmanın devamlılığı için geliştirme ve yetiştirme imkânlarının sağlanması 8. ODOÜ'nin yarı mamul veya mamul olarak işlenmesi ve pazarlanmasının desteklenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Orman köylerinde yoksulluğun azalması 2. ODOÜ kaynaklarından kontrolsüz faydalanmanın önüne geçilmesi 3. Yöre halkında doğal kaynakları sahiplenme bilincinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum OGM		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ÇOB, TKB, KTB, KOSGEB, STB, üniversiteler, kaymakamlıklar, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. ODOÜ potansiyelinin tam olarak tespit edilememesi 2. ODOÜ'nün üretimi ve pazarlaması konusundaki deneyimlerin yaygın olmaması 3. Orman köylerindeki üretici örgütlerinin idari ve teknik kapasitesinin zayıf olması		
X. İzleme göstergeleri 1. ODOÜ çeşidi (adet) 2. ODOÜ için faydalanma planı yapılan orman alanı (ha) 3. ODOÜ üretimi yapan işletme sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.2	Orman Rejimindeki Alanlarda Toprak ve Su Kaynaklarının Muhafazası ve Rehabilitasyonu
I. Mevcut durum Ülke topraklarının yüzde 86'sının erozyon tehdidi altında olması, erozyonu çölleşmenin en önemli sebebi yapmaktadır. Ülkemizde iklimsel verilere göre Iğdır ve Konya ovaları ile Güney Doğu Anadolu bölgesi kuraklık ve çölleşmeye en hassas bölgeler olarak ortaya çıkmaktadır. Ülke ormanlarının yaklaşık olarak yarısı bozuk orman statüsündedir ve bu alanların ağaçlandırma ve rehabilitasyon çalışmaları yollarıyla yeniden verimli hale getirilmesi çalışmaları uzun yıllardır devam etmektedir. Bu çalışmaların temel amacı, bozuk orman alanlarını tekrar çok amaçlı fonksiyonlarını (ekolojik, sosyal ve ekonomik) yerine getirir hale getirmektir. Bu kapsamda; 2008 yılı sonuna kadar 1,9 milyon ha alanda ağaçlandırma, 1,1 milyon ha alanda rehabilitasyon, 758 bin ha alanda erozyon kontrolü, 333 bin ha alanda mera ıslahı, 81 bin ha alanda özel ağaçlandırma ve 622 bin ha alanda enerji ormanı tesisi gerçekleştirilmiştir.		
II. Stratejik önemi Toprak ve su kaynaklarının bozulması başta insan olmak üzere bütün canlıların yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kaynaklardaki bozulmalar ülkemizin kalkınma çabalarının önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Çölleşme ve iklim değişikliği ile mücadelenin temel yöntemini bitkilendirme, başka bir deyişle ağaçlandırma faaliyetleri oluşturmaktadır. Böylece, verimli toprak kaynaklarının korunması, toprak kaynaklarının bozulmasının önlenmesi, bozulan alanların rehabilite edilerek suyun kalite ve kantitesinde artışlar sağlanması mümkündür. Oluşturulacak olan karbon yutakları ile küresel ısınmanın önüne geçilecektir. Geliştirilen faaliyetlerin aynı zamanda önemli ölçüde istihdam olanağı sağladığı söylenebilir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 509		
IV. Sorumlu kuruluş ÇOB		
VI Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, kırsal kalkınma projesi, hibe programı, araştırma projesi, envanter çalışması		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 6831 sayılı Orman Kanunu; 4856 sayılı ÇOB Teşkilat Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Çölleşme ile mücadele çalışmalarının artırılması 2. Bireysel ağaçlandırma çalışmalarının artırılması		
IX. Faaliyetler 4.2.2.1 Ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve rehabilitasyon çalışmalarının yaygınlaştırılması 4.2.2.2 Tohum ve fidan üretiminin yaygınlaştırılması		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.2	Orman Rejimindeki Alanlarda Toprak ve Su Kaynaklarının Muhafazası ve Rehabilitasyonu
Faaliyet	4.2.2.1	Ağaçlandırma, Erozyon Kontrolü ve Rehabilitasyon Çalışmalarının Yaygınlaştırılması
I. Yeri Kırsal yerleşimler		
II. Hedef uygulama alanı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Eylem Planı kapsamındaki öncelikli iller ve havzalar		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Türkiye'nin topoğrafik yapısı, iklimi, uygulanan yanlış tarım yöntemleri, mera ve ormanlık alanlardaki aşırı tahribat ve erozyona duyarlı toprak yapısı ile dünyada yüksek düzeyde erozyona maruz kalan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye topraklarının yüzde 86'sında değişik şiddetlerde erozyon vardır. Bu kapsamda; orman alanlarının yüzde 54'ü, tarım alanlarının yüzde 59'u ve meraların yüzde 64'ünde orta ve şiddetli erozyon mevcuttur. Erozyon neticesinde sel ve taşkınlar ile can ve mal kaybı, tarımda maliyet artışı, barajların devre dışı kalması, çevre kirliliği, yoksulluk ve göç gibi problemlerle karşılaşmaktadır. Terkedilmiş sahipli tarım arazileri, hazineye ait boş araziler ve bozuk orman alanlarında meyve ağaçlarıyla özel ağaçlandırma çalışması yapılması köylülere ek gelir imkanı sağlayacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. Erozyonla mücadele yöntemlerinin köylü nüfusa uygulamalı ve/veya görsel olarak sunulması 2. Ağaçlandırma için rehabilite edilecek alanların (bozuk orman, mera, tarım dışına çıkarılan araziler, uzun süreli nadas alanları, uygun görülen hazine arazileri vb.) tespit edilmesi 3. Ağaçlandırmaya uygun toprak işlemenin yapılması 4. Toprak analizlerine uygun türlerle fidan dikiminin desteklenmesi 5. Yöresel olarak başarılı bulunan türler için tohum ve fidan üretiminin sağlanması 6. Meyve ağaçlarına yönelik (kestane, ceviz, badem vb.) ağaçlandırma projelerinin desteklenmesi 7. Tarıma elverişli olup değerlendirilmeyen arazilerde örnek uygulamaların yapılması 8. Ağaçlandırma, koruma ve bakım faaliyetlerinde çalışan orman işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Toprak erozyonunun azalması 2. Orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması 3. Orman ve mera tahribatlarının azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, TKB, GAP BKİ, İÖİ'ler, belediyeler, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Ağaçlandırmaya uygun alanların tarımsal amaçlı değerlendirilmesi 2. Ağaçlandırma sonrası bakım-koruma hizmetlerinin kaynak ihtiyacının yüksek olması 3. Orman kadastrounun bitirilememiş olması 4. Bozuk orman alanlarının mera olarak değerlendirilmek istenmesi 5. Ağaçlandırma ve rehabilitasyon çalışmalarının yerelde ayırt edilememesi		
X. İzleme göstergeleri 1. Ağaçlandırma destekleriyle oluşturulan alan büyüklüğü (ha) 2. Ağaçlandırma desteği alan işletme sayısı 3. Erozyon kontrolü çalışmaları yapılan alan büyüklüğü (ha)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.2	Orman Rejimindeki Alanlarda Toprak ve Su Kaynaklarının Muhafazası ve Rehabilitasyonu
Faaliyet	4.2.2.2	Tohum ve Fidan Üretiminin Yaygınlaştırılması
I. Yeri		
Orman fidanlıkları ve tohum kaynakları bulunan kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Orman köylüleri, üretici örgütleri, peyzaj düzenlemesi yapan işletmeler, belediyeler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Ormanların sürdürülebilir yönetimi için tohum kaynaklarının seçimi, genetik ıslahı yapılmış fertlerden tohum bahçesi tesis ederek yaşayan gen bankalarının kurulması, genetik ıslahı yapılmış orijini belli tohumlardan sağlıklı ve kaliteli fidanların üretilmesi esastır. Ayrıca, biyolojik çeşitliliğin devam ettirilmesi için endemik türlerimiz ile yabancı meyve veren yöresel türlerden tohum bahçelerinin kurulması ve özel sektör fidancılığının büyüterek dünya pazarlarında rekabet edebilir hale gelmesi için, mali ve teknik destek sağlanması gerekmektedir. Bu faaliyetlerin uygulanması orman köylülerine önemli bir istihdam ve gelir kaynağı oluşturacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
1. Doğal çevredeki tohum kaynaklarının araştırılması ve uygun görülenlerin toplanması 2. Tohum ıslah alanlarının kurulması, bakımı ve korunması 3. İşçi gücüyle ve makineli toprak hazırlığının yapılması 4. Yetiştirme ortamlarının oluşturulması 5. Fidan üretim çalışmalarının (tohum ekimi, kaplı üretim, repikajlı üretim, aşılı üretim, vb.) yapılması 6. Fidanlık bakım çalışmalarının (budama, sulama, tekleme-seyreltme, kök kesimi, vb) yapılması 7. Fidanın sökümü, seleksiyonu ve pazarlanması için altyapının oluşturulması		
VI. Sonuçlar		
1. Ormanların gen kaynaklarının korunması 2. Orman köylüleri için istihdam olanaklarının artması 3. Fidancılığın gelişmesi		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, ETKB, DSİ, DMİ, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, belediyeler, belediye birlikleri, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Kaynağı belli olmayan tohumların toplanması ve kullanılması 2. Tohum ve fidan üretimi çalışmalarının farklı kuruluşların yetkisinde olması 3. Tohum açısından önemli gen kaynaklarının bulunduğu alanların tahrip edilmesi		
X. İzleme göstergeleri		
1. Faal fidancılık işletmesi sayısı 2. Faal tohumculuk işletmesi sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.3	Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi
I. Mevcut durum Akdeniz iklim kuşağında yer alan ülkemiz ormanları, özellikle yaz aylarında yoğun yangın tehdidi altında bulunmakta ve her yıl orman yangınları sonucu önemli miktarda orman alanı zarar görmektedir. Ülkemiz orman alanlarının yüzde 60'ına tekabül eden 12 milyon ha'lık kısmı yangına çok hassas bölgelerde yer almaktadır. Ülkemizde yılda ortalama 2.000-2.500 adet orman yangını meydana gelmekte ve bu yangınlarda yılda ortalama 10.000-15.000 ha orman alanı zarar görmektedir. Yangınların çıkış sebepleri incelendiğinde; yüzde 50'sinin ihmal ve dikkatsizlik, yüzde 26'sının bilinmeyen nedenler, yüzde 14'ünün kasıt, yüzde 6'sının kaza olaylarından ve yüzde 4'ünün de yıldırımlardan meydana geldiği görülmektedir. Yangın istatistikleri incelendiğinde yangınların yüzde 96'sının çıkış nedeninin insan kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, her yıl 3.000 köyde 125.000 orman köylüsü ve sivil vatandaş ile mevcut 10.615 yangın işçisi eğitilmektedir.		
II. Stratejik önemi Kurak ve yarı kurak iklim kuşağında yer alan ülkemiz ormanlarının, yangınlara karşı korunması ve ormanların sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik fonksiyonlarının devamının sağlanması hem doğal kaynaklarımızın korunması hem de orman köylerindeki yaşam standartlarının korunması ve geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 508, 509 ve 677		
IV. Sorumlu kuruluş OGM		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, eşleştirme/araştırma projesi, envanter çalışması, mevzuat düzenleme		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, mahalli idare bütçeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 6831 sayılı Orman Kanunu; 3234 sayılı OGM Teşkilat Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Orman alanlarının yangınlara direncinin artırılması 2. Orman yangınlarına müdahale süresinin kısaltılması 3. Yangınla mücadele eğitimi verilen köy ve köylü sayısının artırılması		
IX. Faaliyetler 4.2.3.1 Yanan alanların rehabilitasyonu ve yangına dayanıklı ormanların tesis edilmesi 4.2.3.2 Orman yangınları ile mücadele altyapısının geliştirilmesi 4.2.3.3 Orman yangınları ile mücadele eğitimlerinin düzenlenmesi		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.3	Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Faaliyet	4.2.3.1	Yanan Alanların Rehabilitasyonu ve Yangına Dayanıklı Ormanların Tesis Edilmesi
I. Yeri Yangın görmüş alanlar ve yangına hassas orman alanları		
II. Hedef kitle Orman bölge müdürlükleri, orman köyleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemiz ormanlarının büyük bir kısmının Akdeniz iklim kuşağında olması ve mevcut türlerin yangına hassas olması nedeni ile yangına dayanıklı türlerle orman kurulması, orman yangınları ile mücadelede etkin bir araçtır. Bu bağlamda ülkemizin orman yangınları ile mücadele kapasitesi artırılarak ormanların zarar görmesini önlemek ve her türlü tedbirlere rağmen çıkabilecek orman yangınlarına kısa zamanda ve etkili müdahale etme imkânının sağlanması gerekmektedir. Ormanların korunması ve geliştirilmesi, geçimlerini ormancılıktan sağlayan kırsal nüfus için hayati öneme sahip bir konudur.		
V. Alt faaliyetler 1. Yangına hassas orman alanlarında yangına dayanıklı türlerin dikiminin teşvik edilmesi 2. Yangına hassas orman alanlarında uygun silvikültürel müdahalelerin uygulanması 3. Yanan alanların yeniden ağaçlandırılmasına yönelik desteklerin artırılması		
VI. Sonuçlar 1. Ormanların yangın karşısındaki direncinin artması 2. Yangın başına düşen yanan alan miktarının azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum OGM		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar ETKB, KTB, TSK, HM, TÜBİTAK, İÖİ'ler, üniversiteler, belediyeler, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yangına dayanıklı türlerin kullanım alanının sınırlı olması 2. Yangına dayanıklı türlerin biyolojik çeşitliliği olumsuz etkilemesi 3. Silvikültürel uygulamaların olumlu etkileri konusunda farkındalığın yeterli olmaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yanan orman alanı (ha) 2. Rehabilit edilen yanmış orman alanı (ha) 3. Yangına dayanıklı hale getirilen orman alanı (ha)		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.3	Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Faaliyet	4.2.3.2	Orman Yangınları ile Mücadele Altyapısının Geliştirilmesi
I. Yeri		
Yangına hassas orman alanları		
II. Hedef kitle		
Orman bölge müdürlükleri, orman köyleri		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Orman yangınları ile mücadele kapasitesi artırılarak ormanların zarar görmesini engellemek ve her türlü tedbirlere rağmen çıkabilecek orman yangınlarına en kısa zamanda ve en etkili müdahale etme imkânını oluşturmak, ancak uygun altyapının varlığıyla mümkündür.		
V. Alt faaliyetler		
- Orman yangınları konusunda orman idarelerinin personel-ekipman altyapısının güçlendirilmesi - Orman yangınları karar destek sistemlerinin geliştirilmesi - Yangın emniyet yol şeridinin düzenli olarak yıllık bakımlarının yapılması - Enerji nakil hatlarının düzenli kontrollerinin yapılması - Orman içi yolların bakım-onarım hizmetlerinin güçlendirilmesi - Yangına hassas alanlarda tedbir amaçlı yangın havuzlarının (gölet) inşa edilmesi - Orman içi rekreasyon alanların yenilenmesi ve görsel uyanlarla desteklenmesi - Yangına hassas alanlarda gözetim ve ilk müdahale altyapısının (personel ve ekipman) güçlendirilmesi - Yangına hassas alanlardaki orman köylerine yangına ilk müdahalede gerekli temel araç ve ekipman desteğinin sağlanması		
VI. Sonuçlar		
- Yangın başına düşen yanan alan miktarının azalması - Yangın mahalline daha kısa sürede ulaşımın sağlanması - Yangınla mücadelede etkinliğin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
OGM		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
MB, UB, TSK, DPT, HM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, belediyeler, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
- İklim ve topoğrafik şartların orman yangınlarıyla mücadeleyi güçleştirilmesi - Merkezi ve yerel idareler arasında işbirliği imkanlarının yetersiz olması - Afet yönetiminde kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliği eksikliğinin bulunması - Rekreasyon alanlarının yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri		
- Orman içi yol uzunluğu (km) - Açılan yangın şeridi uzunluğu (km) - Orman yangınlarıyla mücadele için tahsis edilmiş motorlu araç sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.3	Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi
Faaliyet	4.2.3.3	Orman Yangınları ile Mücadele Eğitimlerinin Düzenlenmesi
I. Yeri Yangına hassas orman alanları		
II. Hedef kitle Orman bölge müdürlükleri, orman köyleri		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Yangın istatistikleri incelendiğinde yangınların yüzde 96'sının çıkış nedeninin insan kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda; orman yangınlarını önlemek, zararı/riski azaltmak; her türlü tedbirlere rağmen çıkabilecek orman yangınlarına daha kısa zamanda ve daha etkili müdahale etme imkânını oluşturmak, kayıpları azaltmak ve gerektiğinde köyün güvenli tahliyesini sağlamak için orman içi ve civarındaki yerleşik köylü nüfusun eğitilmesi elzemdir.		
V. Alt faaliyetler 1. Orman yangınları hakkında basılı ve görsel yayım hizmetlerinin artırılması 2. Yangına hassas bölgelerdeki köylerin tespit edilmesi 3. Yangına maruz kalma riski bulunan köyler için tehlike-risk haritalarının hazırlanması 4. Riskli köylerin yangın tahliye planlarının yapılması ve güvenli tahliye bilgilerinin geliştirilmesi 5. Tüm orman köylerine yangınla mücadele konusunda yıllık genel bilgilendirme yapılması 6. Orman işçileri ve yetişkin köylü nüfusa uygulamalı eğitimlerin düzenli olarak sunulması 7. Riskli köylerin muhtarlıklarına yangına ilk müdahale kapsamında gerekli araç-ekipman desteği ve bunların eğitimlerinin sağlanması 8. Orman köylülerini içeren tatbikatların düzenli olarak yapılması		
VI. Sonuçlar 1. Orman yangınlarına müdahale süresinin kısılması 2. Orman koruma bilincinin artması 3. Orman yangınlarıyla mücadelede doğru yöntemlerin uygulanması 4. Çıkış sebebi insan hatası/ihmalî olan yangın sayısının azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum OGM		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, TSK, BİB, KTB, ETKB, MEB, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Orman köylerinde nüfusun görece yaşlı olması 2. Yangınla mücadelede gönüllü katılımı destekleyen teşviklerin yetersiz olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yangınla mücadele eğitimi verilen köy sayısı 2. İnsan hatası/ihmalinden kaynaklanan yangın sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
I. Mevcut durum Ülkemizin yeryüzü şekillerindeki çeşitlilik, iklimsel değişkenlik, çok farklı ana kaya türünün bir arada bulunması ve yaşanmış buzul dönemleri, ülkemizdeki biyolojik çeşitliliğe neden olan temel biyolojik ve coğrafik etkenlerdir. Avrupa’da toplam 12 bin bitki türü mevcut iken, Türkiye’de 9 bin bitki türü bulunmakta olup 3 bin bitki türü ise endemiktir. Ülkemizdeki fauna zenginliğine ilişkin koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına yönelik faaliyetlerin ayrıca düzenlenmesi gerekmektedir. Yaban hayvanları popülasyonlarının öncelikle normal düzeylere getirilmesi gerekmektedir. Ülkemiz bahsedilen biyolojik çeşitliliğin yanında, diğer doğal ve kültürel kaynak değerlerine de sahiptir. Bu kaynak değerlerinin bozulmadan gelecek nesillere miras olarak bırakılması için korunan alan olarak ayrılması en önemli konu olmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalarla Türkiye’nin önemli doğa alanları ve önemli kuş alanları belirlenmiştir. Ülkemizdeki kaynak değerleri 16 farklı koruma statüsüyle korunmaktadır. Bu koruma statülerinin, bir kısmı ulusal mevzuata göre ilan edilirken, bir kısmı da uluslararası sözleşmelere dayanılarak ilan edilmektedir.		
II. Stratejik önemi Ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin yanı sıra orman, deniz, sulak alan, step-bozkır ekosistemlerinin koruma altına alınarak flora ve fauna zenginliğinin yaşatılması için çeşitli koruma projelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 459 ve 508		
IV. Sorumlu kuruluş ÇOB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Araştırma projesi, kırsal kalkınma projesi, mevzuat düzenleme, envanter çalışması, araştırma projesi		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, AB fonları, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu; 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu; 6831 sayılı Orman Kanunu; Yerli ve Yabancı Avcıların Av Turizmi Kapsamında Avlanmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması 2. Fauna potansiyeline ilişkin koruma-kullanma dengesinin sağlanması 3. Dağlık alanlarda yaşayan nüfusun dezavantajlarının azaltılması		
IX. Faaliyetler 4.2.4.1 Entegre havza rehabilitasyonu uygulamalarının yaygınlaştırılması 4.2.4.2 Yaban hayatı kaynaklarından sürdürülebilir faydalanmanın sağlanması 4.2.4.3 Sürdürülebilir dağ yönetimi stratejisinin hazırlanması		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	4.2.4.1	Entegre Havza Rehabilitasyonu Uygulamalarının Yaygınlaştırılması
I. Yeri 25 ana su havzası		
II. Hedef kitle Havza içinde ve civarında yaşayan kırsal nüfus		
III. Süresi 36 ay		
IV. Gerekçesi Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve ülkemizin taraf olduğu çevre alanında üç temel sözleşme bulunmaktadır. “İklim Değişikliği”, “Biyolojik Çeşitlik” ve “Çölleşme ile Mücadele” sözleşmelerinin temel ortak noktası, doğal kaynakların korunması ve rehabilitasyonudur. Dünyayı tehdit eden çölleşme, iklim değişikliği ile mücadele ve biyolojik çeşitliğin korunmasına yönelik küresel faydalar ile yerel faydaların birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu amaçla, havza bazında yürütülmekte olan doğal kaynak rehabilitasyon çalışmalarının daha etkin ve verimli olmasını sağlamak için havzaların genel bir değerlendirilmesi yapıp doğal kaynakların koruma-kullanma dengesine göre öncelikli havzaların belirlenmesi gerekmektedir. Havza rehabilitasyon çalışmalarıyla orman, mera, toprak ve su kaynaklarının korunması, havza içinde ve civarında yaşayan kırsal nüfusa yönelik gelir getirici faaliyetlerin uygulanması ve bu sayede yaşanmakta olan kırsal yoksulluğun azaltılarak doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması mümkün olacaktır.		
V. Alt faaliyetler 1. İlgili kurum personelinin entegre ve katılımcı havza yönetimi konusunda eğitilmesi 2. Doğal kaynak yönünden havzaların değerlendirilmesi ve önceliklendirilmesi 3. Mikro havza ölçeğinde planlama ve projelendirmenin yapılması 4. Doğal kaynakların korunması ve rehabilitasyonu konusunda havzada yaşayan nüfusa yönelik bilgilendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi 5. Havzadaki tarım, orman ve mera alanlarında rehabilitasyon çalışmalarının birlikte yürütülmesi 6. Erozyon, sel, nehir sedimantasyonu, çığ ve heyelan gibi doğal afet risklerine karşı önleyici projelerin uygulanması 7. Havzalarda çevre dostu tarımsal üretim için uygun yöntemlerin yaygınlaştırılması 8. Havzalarda tarım dışı alternatif gelir kaynaklarının tespit edilmesi ve desteklenmesi		
VI. Sonuçlar 1. Doğal kaynaklar üzerindeki baskının azalması 2. Kırsal yoksulluğun azalması 3. Doğal afetlerden kaynaklanan zararların azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar TKB, ETKB, KTB, DSİ, İÖİ'ler, KA'lar, belediyeler, kaymakamlıklar, üniversiteler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Entegre havza yönetimi konusunda kurumsal kapasitenin zayıf olması 2. Havza rehabilitasyonu için ilgili kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin oluşturulamaması 3. Havzada yaşayan nüfusun rehabilitasyon çalışmalarına katılımının düşük olması		
X. İzleme göstergeleri 1. Rehabilit edilen havza sayısı 2. Uygulanan mikro havza planı sayısı 3. Mikro havza planı kapsamında destek alan hane/işletme sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	4.2.4.2	Yaban Hayatı Kaynaklarından Sürdürülebilir Faydalanmanın Sağlanması
I. Yeri İlan edilen yaban hayatı geliştirme sahaları		
II. Hedef uygulama alanı Orman bölge teşkilatları, av turizmüne konu tüzel kişiler, avcılık dernekleri, avcılar		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ülkemizin doğal kaynaklarından olan av ve yaban hayvanlarını yaşama ortamlarıyla birlikte koruyarak, yaşama ortamlarındaki hayvan ve bitki çeşitliliğini devam ettirmek, sayı bakımından optimum düzeyde tutmak ve ülke genelinde yaban hayvanları için koruma-kullanma dengesinin sağlanması önem arz etmektedir.		
V. Alt faaliyetler 1. Tam koruma altına alınacak türlerin tespit edilmesi 2. Avlanılmasına karar verilen türlerin listesinin kesinleştirilmesi 3. Avlanma planlarının hazırlanması ve kotaların belirlenmesi 4. Devlet ve Genel Avlakların belirlenmesi 5. Örnek Avlak çalışmalarının düzenlenmesi 6. Avcı eğitimlerinin yapılması 7. Avcılık faaliyetlerine yönelik izlemlerin ve denetimlerin etkinleştirilmesi		
VI. Sonuçlar 1. Sürdürülebilir avcılığın sağlanması 2. Av turizminin yaygınlaştırılması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar İÇİB, TKB, KTB, GM, İÖİ'ler, kaymakamlıklar, KHGB'ler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar 1. Yaban hayatı envanterinin çıkarılamaması 2. Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları arasındaki sınırlara riayet edilmemesi 3. Av ve yaban hayvanlarının göç ve yayılma alanlarının belirlenen sınırların dışına taşması 4. Avlanma planında yer alan taşıma kapasitesi ve yıllık kotalara ilişkin izlemlerin sağlıklı şekilde yapılamaması		
X. İzleme göstergeleri 1. Yaban hayatı geliştirme sahası sayısı 2. Onaylanan avlanma planı sayısı 3. Avcı belgesine sahip kişi sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	4.2.4.3	Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması
I. Yeri		
Dağlık alanlardaki kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle		
Dağlık alanlardaki kırsal nüfus		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Ortalama yüksekliği 1.000 m. üzerinde olan dağlık alanlar ve bu alanların ürettiği kaynak değerlerinin önemi gün geçtikte artmaktadır. Bu alanlardaki flora ve fauna varlıkları ile alpin meralar biyolojik çeşitliliğin en yoğun bulunduğu karasal alanlardır. Bu kaynakların korunması, geliştirilmesi ve üst havzalardaki erozyon, taşkın ve diğer doğal risklerin önlenmesi/azaltılması; alt havzalardaki tarım alanlarının ve yerleşim yerlerinin güvenliği ve su rejiminin düzenlenmesi için alınması gereken tedbirler oldukça çeşitlidir. Diğer taraftan, dağlık alanlarımız turizm ve sportif faaliyetler için de önemli varış noktalarıdır. Dağlık alanlardaki toplulukların/halkın kalkındırılması ve uygun önlemlerle koruma-kullanım dengesinin sürekli kılınabilmesi için katılımcı bir yaklaşımla sektörler arası entegrasyonu esas alan bir dağlık alan yönetimine mahsus uygun strateji belgesinin hazırlanması, kurumsal ve mevzuat düzenlemelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Dağlık alan yönetimi için ÇOB bünyesinde kurumsal yapının tesis edilmesi 2. Kamu ve kamu dışı paydaşlardan oluşan danışma birimlerinin oluşturulması 3. Dağlık alanların tanımının gözden geçirilmesi 4. Dağlık alanlarla ilgili envanter verilerinin hazırlanması 5. Dağlık alanların kaynak değerlerine göre faaliyet analizlerinin yapılması 6. Dağ yönetimiyle ilgili strateji dokümanının hazırlanması		
VI. Sonuçlar		
1. Dağlık alanlardaki doğal kaynakların korunması 2. Dağlık alanlarda yaşayan nüfusun yaşam kalitesinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
MB, BİB, İÇİB, KTB, TKB, STB, DPT, TÜBİTAK, GSGM, üniversiteler, İÖİ'ler, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Dağlık alan tanımının olmaması 2. Dağlık alan yönetimi hakkında kurumsal kapasite eksikliği		
X. İzleme göstergeleri		
1. Dağlık alan tanımının resmileştirilmesi 2. Strateji belgesinin yayımlanması		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.3	Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi
Tedbir	4.3.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
I. Mevcut durum Ülkemizde koruma altında olan milli park, tabiat parkı, yaban hayatı geliştirme sahası ve sulak alanlar önemli eko-turizm faaliyet alanlarıdır. Bu alanlarda özellikle kuş gözlemciliği, yaban hayatı izleme, botanik gezileri, dağ yürüyüşü ve doğa sporları aktiviteleri yapılmaktadır. Yöre halkı bu faaliyetlere özellikle kılavuzluk ederek ve evlerini yerel pansiyon olarak değerlendirerek, yöresel ürünlerini ziyaretçilere sunarak katılmaktadır. Hâlihazırda bu alanların özel eko-turizm planlarının olmaması, nasıl uygulanacağını da turizm operatörleri ve şirketleri tarafından bilinmemesi, yöre halkının konuya ilişkin yeterli bilgi ve deneyiminin olmaması, korunan alanlarda bu uygulamaya yönelik hizmet ve servislerin yetersizliği önemli sorunlardır. Doğal, kültürel ve tarihi kaynak değerlerinin koruma ve kullanma dengesi içerisinde korunması ve geliştirilmesi yönünde yönetimi ve arazi kullanım kararları Uzun Devreli Gelişme Planı (UDGP) ile belirlenmektedir. 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'na göre ilan edilen 41 Milli Park, 40 Tabiat Parkı'nın UDGP'si tamamlananlarda uygulamaya geçiş uygulama projeleri ve programları ile sağlanmaktadır. Planlama sürecinde korunan alanlarda yaşayan yöre halkı ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarının da görüş ve önerilerinin alınması; katılımcı bir yaklaşımla planlama çalışmalarının gerçekleştirilmesi, alanların kaynak değerlerinin envanterine yönelik arazi çalışmalarının uzun sürmesi ve özellikle ilgili kurumların doğa koruma anlayışı ile bağdaşmayan taleplerin şart koşulması ve aynı alanda birden fazla statü (turizm gelişme alanı, doğal sit) olması nedeniyle yetki karmaşasından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır.		
II. Stratejik önemi Korunan alanlar, sahip oldukları doğal, kültürel ve estetik kaynak değerleri ile diğer alanlardan ayrılmakta, bu nedenle insan faaliyetleri ya tamamen yasaklanmakta ya da sınırlandırılmaktadır. Bu da korunan alanlar ve çevresinde yaşayan yöre insanı ile korunan alan yöneticileri arasında çatışmalara neden olmaktadır. Koruma ve kullanma prensipleri içerisinde yöre insanının geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile yöre insanı ve ziyaretçi diyalogunun güçlendirilmesine imkân veren faaliyetlerin başında gelen eko-turizm uygulamaları için rehber ve kılavuzların hazırlanması önem arz etmektedir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi 9. KP Madde 453, 459, 462, 469, 508, 677		
IV. Sorumlu kuruluş ÇOB ve KTB		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Kamu yatırımı, kırsal kalkınma projesi, araştırma projesi, envanter çalışması		
VI. Mali kaynak Genel bütçe, AB fonları, KA hibeleri, uluslararası fonlar		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu; 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu; 6831 sayılı Orman Kanunu; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu; 2872 sayılı Çevre Kanunu; 4342 sayılı Mera Kanunu; 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu; 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu		
VIII. Tedbir hedefleri 1. Korunan alanların tanıtımının artırılması 2. Korunan alanlardaki kaynakların koruma-kullanma dengesinin sağlanması		
IX. Faaliyetler 4.3.1.1 Korunan alanlarda ve civarında eko-turizmin geliştirilmesi 4.3.1.2 Korunan alanlarda uygulama programlarının hazırlanması		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.3	Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi
Tedbir	4.3.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	4.3.1.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Eko-Turizmin Geliştirilmesi
I. Yeri		
Korunan alanlar ve civarı		
II. Hedef kitle		
Korunan alanlar ve civarındaki kırsal nüfus, eko-turizmle ilgili gerçek ve tüzel kişiler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
Eko-turizm doğa korumada bir araç olarak görülmektedir. Yeni bir kavram ve uygulama olan bu etkinliğin doğru öğrenilmesi ve olumlu-olumsuz etkilerinin önceden görülmesi ülkemizin biyolojik çeşitliliği ve doğal kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi açısından önemlidir. Korunan alan sınırları içerisinde ve yakın çevresinde yaşayan yöre insanlarını, alana gelecek ziyaretçileri bu kaynak değerleri hakkında doğru ve sağlıklı bilgi edinmelerini sağlamak üzere yetiştirmek ve alan kılavuzluğu eğitimi sonrasında sertifika vermek ve aynı zamanda, bu bilgilendirmede yörenin doğallığını-otantikliğini korumak, sunulan hizmet ve ürünlerde yerel farklılıkları öne çıkarmak, taklidi önlemek önem arz etmektedir. Bu kapsamda hazırlanacak eko-turizm planları ışığında uygulamaların koordine edilmesi, koruma-kullanma dengesi bakımından mevcut sorunları en aza indirecektir.		
V. Alt faaliyetler		
1. Eko-turizm konusunda ilgili merkez ve yerel kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması 2. Eko-turizm konusunda planlama kılavuzu ve rehberinin hazırlanması 3. Eko-turizm paket programlarının uygulamaya geçirilmesi 4. Eko-turizm için korunan alanların altyapısının iyileştirilmesi 5. Yöre halkının eko-turizm hakkında bilgilendirilmesi 6. Alan içinde ve civarında eko-turizme yönelik uygun yatırımların desteklenmesi 7. Korunan alanlarda eko-turizm için yerel rehberlerin yetiştirilmesi		
VI. Sonuçlar		
1. Korunan alanlarda doğa koruma bilincinin gelişmesi 2. Yöre halkının gelir kaynaklarının çeşitlenmesi 3. Korunan alanlarda doğal kaynak değerleri üzerindeki tehditlerin azalması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
ÇOB ve KTB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
TKB, GAP BKİ, ÖÇKK, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, belediyeler, ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
1. Korunan alanların çoğunun eko-turizm planlarının olmaması 2. Ziyaretçi beklentilerinin yörenin sosyal ve kültürel yapısı ve değerleriyle uyumlaması		
X. İzleme göstergeleri		
1. Eko-turizm planlama ve uygulama çalışması tamamlanan korunan alan sayısı 2. Alan kılavuzu sertifikası alan kişi sayısı 3. Eko-turizm için korunan alanlara gelen ziyaretçi sayısı		

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.3	Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi
Tedbir	4.3.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi
Faaliyet	4.3.1.2	Korunan Alanlarda Uygulama Programlarının Hazırlanması
I. Yeri		
Uzun devreli gelişme planı olan korunan alanlar		
II. Hedef kitle		
Korunan alan içinde ve civarındaki kırsal yerleşimler		
III. Süresi		
48 ay		
IV. Gerekçesi		
2873 sayılı Milli Parklar Yasası ve ilgili yönetmelik gereği uzun devreli gelişme planı hüküm ve kararlarına uygun olarak uygulama projelerinin hazırlanması zorunludur. Korunan alanların yönetim ve gelişme planlarının tamamlanması durumunda alanlarda bölgeleme yapıldığı için her bölgede hangi faaliyetlere izin verilip, verilemeyeceği belirlenmektedir. Böylece koruma ve kullanma dengesi içerisinde arazi kullanımı belirlenmektedir. Uzun Devreli Gelişim Planlarına (UDGP) uygun şekilde hazırlanacak uygulama projelerinin ekosisteme uygunluğu kadar bu yörelerde yaşayan halkın geçim kaynakları da iyileştirilmiş olacaktır.		
V. Alt faaliyetler		
- UDGP'si olan korunan alanların tarım programlarının hazırlanması - UDGP'si olan korunan alanlardaki meraların tescil edilerek faydalanmanın düzenlenmesi - UDGP'si olan korunan alanlarında iskâna konu olan alanlarda uygulama imar planlarının hazırlanması - UDGP'si olan korunan alanların ziyaretçi yönetim programının hazırlanması		
VI. Sonuçlar		
- Korunan alanlardaki doğal kaynaklar üzerindeki baskının azalması - Korunan alanların içinde ve civarındaki halkın yaşam kalitesinin artması		
VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum		
ÇOB		
VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar		
BİB, TKB, KTB, İÖİ'ler, üniversiteler, kaymakamlıklar, belediyeler ilgili STK'lar		
IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar		
- UDGP çalışmalarının zaman alması - Korunan alanlar üzerinde farklı kurumların arasında eşgüdüm sağlanamaması		
X. İzleme göstergeleri		
- Korunan alan sayısı - Uygulama programları hazırlanan korunan alan sayısı		

Tablo 3.1. Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) Faaliyetleri

STRATEJİK AMAÇ 1 EKONOMİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE İŞ İMKÂNLARININ ARTIRILMASI						
ÖNCELİKLER	TADBİRLER	FAALİYETLER				SÜRE (AY)
		NO	TADBİR	NO	FAALİYET	SORUMLU KURULUŞ
1.1 Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması	1.1.1	1.1.1	Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Artırılması	1.1.1.1	Üretici Örgütlerinin Kurumsal Kapasitelerinin Güçlendirilmesi	TKB, STB
				1.1.1.2	Üretici Örgütlerinin Pazarlama Altyapısının Geliştirilmesi	TKB, STB
				1.1.1.3	Tarımın Eğitim ve Yayın Hizmetlerinin Güçlendirilmesi	TKB
		1.1.2	Sulama Altyapısının Geliştirilmesi	1.1.2.1	Modern Sulama Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması	TKB, TRGM, İÖİ
				1.1.2.2	Sulama Sistemlerinin Rehabilitasyonu	DSİ, İÖİ
				1.1.2.3	Küçük Ölçekli Su Kaynaklarının Geliştirilmesi	DSİ, İÖİ
				1.1.2.4	Su ve Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Korunması	DSİ
	1.1.3	Tarım Arazilerinin Etkin Kullanımının Sağlanması	Tarım Arazilerinin Etkin Kullanımının Sağlanması	1.1.3.1	Arazi Toplama ve Tarla İçi Geliştirme Hizmetlerinin Birlikte Yaygınlaştırılması	TKB, TRGM, İÖİ
				1.1.3.2	Az Topraklı ve Topraksız Çiftçilerin Hazine Arazileriyle Topraklandırılması	TRGM
				1.1.4.1	Tarımın Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinin Yaygınlaştırılması	STB, TKB
		1.1.4	Tarımsal Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	1.1.4.2	Tarım Ürünlerinin İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanmasına Yönelik Yatırımların Desteklenmesi	TKB, STB
				1.1.4.3	Tarımsal İşletmelerin Modernizasyonuna Yönelik Yatırımların Desteklenmesi	TKB
				1.1.4.4	Tarım ve Gıda İşletmelerinin Gıda Güvenliği Gereklere Uyumu İçin Desteklenmesi	TKB
	1.1.5	Gıda Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi	Gıda Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi	1.1.5.1	Gıda Güvenliği Konusunda Üretici ve Tüketicilerin Bilinçlendirilmesi	TKB
				1.1.5.2	Gıda Güvenliğine Yönelik Kontrol Hizmetlerinin İyileştirilmesi	TKB
1.2 Kırsal Ekonomiyin Çeşitlendirilmesi	1.2.1	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi	Kırsal Turizmin Geliştirilmesi	1.2.1.1	Agro-Turizm Altyapısının Geliştirilmesi	KTB
				1.2.1.2	Kültür Köyü Modelinin Oluşturulması	KTB
				1.2.1.3	Konaklama İşletmeciliğinin Geliştirilmesi	KTB
				1.2.1.4	İlçe Turizm Bilgi Paketinin Hazırlanması	KTB
	1.2.2	Tarımsal Ekonomik Faaliyetlerin Geliştirilmesi	Tarımsal Ekonomik Faaliyetlerin Geliştirilmesi	1.2.2.1	İpekboceğı Yetiştiriciliğinin Yaygınlaştırılması	TKB
				1.2.2.2	Arıcılıkta Ürün Çeşitliliğinin ve Verimliliğinin Geliştirilmesi	TKB
				1.2.3.1	Yöresel Zanaat ve El Sanatlarının Geliştirilmesi	TKB, MEB
		1.2.3	Tarım Dışı Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi	1.2.3.2	Karayolları Üzerindeki Seyyar Satış Yerlerinin Düzenlenmesi	İÇİB, TSE
				1.2.3.3	Yöresel Ürünlerde Markalaşmanın Sağlanması	TPE
				1.2.3.4	Yöresel Ürün Tanıtım Organizasyonları ve Fuarların Düzenlenmesi	KTB
				1.2.3.5	Tarım Dışı Küçük Ölçekli İmalat Sanayinin Desteklenmesi	KOSGEB

STRATEJİK AMAÇ 2 İNSAN KAYNAKLARININ, ÖRGÜTLENME DÜZEYİNİN VE YEREL KALKINMA KAPASİTESİNİN GELİŞTİRİLMESİ							
ÖNCELİKLER		TEDBİRLER		FAALİYETLER		SÜRE (AY)	
NO	ÖNCELİK	NO	TEDBİR	NO	FAALİYET		
2.1	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi	2.1.1	Örgün Eğitim Hizmetlerine Erişimin Artırılması	2.1.1.1	Kırsal Kesime Yönelik Eğitim Stratejisinin Hazırlanması	MEB	48
				2.1.1.2	Ortaöğretim Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi	MEB	48
		2.1.2	Yaygın Eğitim Faaliyetlerinin Geliştirilmesi	2.1.2.1	Aile Eğitim Programlarının Yaygınlaştırılması	MEB, SHÇEK	48
				2.1.2.2	Yerel İstihdama Yönelik Meslek Edindirme Kurslarının Düzenlenmesi	MEB, İŞKUR	48
				2.1.2.3	Genç Çiftçilere Uygulamalı Eğitim Verilmesi	TKB, MEB	48
				2.1.3.1	Okul Sağlığına Yönelik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması	SB, MEB	48
		2.1.3	Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması	2.1.3.2	Tarımda Çalışanlara Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi	SB	48
				2.1.3.3	Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Geliştirilmesi	SB	48
				2.1.3.4	Bağışıklama Faaliyetlerinin Etkinleştirilmesi	SB	48
				2.1.3.5	Sağlıklı Yaşam Bilgisi Eğitimlerinin Düzenlenmesi	SB	48
				2.1.3.6	Birinci ve İkinci Basamak Sağlık Kuruluşlarının Altyapısının Geliştirilmesi	SB	48
				2.1.3.7	Gezici Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması	SB	48
2.2	Yoksullukla Mücadele ve Dezavantajlı Grupların İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması	2.2.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerine Yönelik Hizmetlerin Etkinleştirilmesi	2.1.3.8	Zoonotik ve Paraziter Hastalıklara Yönelik Bilinçlendirme ve Mücadeleye İlişkin Faaliyetlerinin Artırılması	SB	48
				2.2.1.1	Mevsimlik Gezici Tarım İşçileriyle İlgili Envanter Çalışması Yapılması	İŞKUR	24
		2.2.2	Sosyal Hizmet ve Yardımların Etkinleştirilmesi	2.2.1.2	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi	İÇİB, İÖİ	24
				2.2.2.1	Sosyal Yardımların Dağıtılmasında Başvurulacak Puanlama Formülünün Geliştirilmesi	SYDGM	48
				2.2.2.2	Sosyal Rehabilitasyon Hizmetlerinin Gerçekleştirilmesi	SHÇEK	48
				2.2.2.3	Sosyal Tarımcılığın Yaygınlaştırılması	SHÇEK, İÖİ	24
		2.2.3	Dezavantajlı Grupların İstihdam Koşullarının İyileştirilmesi ve İstihdamlarının Sağlanması	2.2.3.1	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Mesleki Teknik Eğitim Kurslarının Yaygınlaştırılması	İŞKUR	48
				2.2.3.2	Dezavantajlı Gruplara Yönelik Gelir Getirici Proje Desteklerinin Sağlanması	SYDGM, İÖİ	24
				2.2.3.3	Korunaklı İşyeri Uygulamasının Yaygınlaştırılması	İŞKUR	48
				2.2.3.4	Çocuk İşçiliğiyle Mücadelelerin Etkinleştirilmesi	ÇSGB	48
		2.3	Yerel Kalkınma Kapasitesinin Güçlendirilmesi	2.3.1	Kamunun Hizmet Sunum Kapasitesinin Geliştirilmesi	İÇİB	36
				2.3.1.2	Kamu Hizmetleri Bilgi Merkezlerinin Oluşturulması	İÇİB	36

STRATEJİK AMAÇ 3. : KIRSAL ALAN FİZİKİ ALTYAPI HİZMETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE YAŞAM KALİTESİNİN ARTIRILMASI									
ÖNCELİKLER	TEDBİRLER		FAALİYETLER				SORUMLU KURULUŞ	SÜRE (AY)	
	NO	ÖNCELİK	NO	TEDBİR	NO	FAALİYET			
3.1		Kırsal Altyapının Geliştirilmesi	3.1.1	Ulaşım Ağının İyileştirilmesi	3.1.1.1	Köy Yollarının Bakım-Onarım Hizmetlerinin Geliştirilmesi	İÇİB, İÖİ	48	
					3.1.1.2	Köyüçü Yol Yapım ve Meydan Düzenleme Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması	İÇİB, İÖİ	48	
					3.1.1.3	Köy Gruplarına Yönelik Toplu Ulaşım Hizmetlerinin Düzenlenmesi	İÇİB, İÖİ	24	
					3.1.1.4	Köy Yollarındaki İsim ve Trafik İşaret Levhalarının Yenilenmesi	İÇİB, İÖİ	36	
			3.1.2	İçme Suyu Altyapısının İyileştirilmesi	3.1.2.1	Şebekeli İçme Suyu Hizmetinin Yaygınlaştırılması	İÇİB, İÖİ	48	
					3.1.2.2	İçme Suyu Arıtma Tesislerinin Kurulması	İÇİB, İÖİ	48	
			3.1.3	Atık Yönetiminin Güçlendirilmesi	3.1.3.1	Doğal Arıtma Tesislerinin Kurulması	İÇİB, İÖİ	48	
					3.1.3.2	Kanalizasyon Altyapısının Yaygınlaştırılması	İÇİB, İÖİ	48	
					3.1.3.3	Katı Atıkların Geri Kazanımının Sağlanması	ÇOB, İÖİ	24	
			3.1.4	Enerji Dağıtım ve Haberleşme Altyapısının Güçlendirilmesi	3.1.4.1	Köy Elektrik Şebekeleri ve Kırsal Dağıtım Hatlarının Yenilenmesi	ETKB, EPDK, TEDAŞ	48	
					3.1.4.2	Kamu İnternet Erişim Merkezlerinin Kurulması	MEB, İÇİB	24	
			3.1.5	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması	3.1.5.1	Güneş Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması	EİEİ, İÖİ	36	
					3.1.5.2	Rüzgâr Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması	ETKB, İÖİ	36	
					3.1.5.3	Jeotermal Enerjinin Konut ve Sera Istıtılmasında Kullanılması	MTA, İÖİ	48	
					3.1.5.4	Küçük/Mini Hidro Elektrik Santrali Yapımının Desteklenmesi	EPDK, EİEİ, DSİ	48	
					3.1.5.5	Organik Atıkların Biyoyakıt Olarak Değerlendirilmesi	EPDK	48	
3.2		Kırsal Yerleşimlerin Geliştirilmesi ve Korunması	3.1.6	Sosyal Altyapı Donatılarının Artırılması	3.1.6.1	Atıl Kamu Binalarının Yeniden Kullanıma Açılması	İÇİB	24	
					3.1.6.2	Kent Mobilyaları Kullanımının Yaygınlaştırılması	İÇİB, İÖİ	24	
					3.1.6.3	Spor altyapısının oluşturulması	İÇİB, İÖİ	24	
					3.2.1.1	Kırsal Yerleşme Planlaması Politika ve Stratejileri Dokümanının Hazırlanması	BİB	48	
			3.2.1	Sağlıklı, Güvenli ve Düzenli Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması	3.2.1.2	Olası Afetlere Karşı Zarar Azaltma Yöntemlerinin Uygulanması	AADYB, İÖİ	48	
					3.2.1.3	Kırsal Merkezi Yerleşimlerin Belirlenmesi	İÇİB, DPT	24	
					3.2.1.4	Yöresel Mimariye Uygun Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması	BİB, İÖİ	48	
					3.2.1.5	Köy Yerleşik Alan Tespitlerinin Tamamlanması	BİB, İÖİ	48	

STRATEJİK AMAÇ 4 KIRSAL ÇEVRENİN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ									
ÖNCELİKLER		TEDBİRLER		FAALİYETLER			SORUMLU KURULUŞ	SÜRE (AY)	
NO	ÖNCELİK	NO	TEDBİR	NO	FAALİYET				
4.1	Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi	4.1.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Korunması	4.1.1.1	Tarım Arazilerinde Erozyonun Önlenmesi	TKB	48		
				4.1.1.2	Tuzlu ve Alkali Tarım Arazilerinin Islah Edilmesi	TKB	48		
				4.1.1.3	Mera Islahı ve Amenajmanının Yapılması	TKB, ÇOB	48		
		4.1.2	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Kirliliğinin Önlenmesi	4.1.2.1	Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Kirliliğin İzlenmesi	TKB	48		
				4.1.2.2	Hayvancılık İşletmelerindeki Atıkların Değerlendirilmesi	TKB	48		
				4.1.2.3	Tarımsal İlaç ve Gübre Ambalajlarının Geri Kazanımı	ÇOB	48		
				4.1.3.1	Organik Tarım Faaliyetlerinin Yaygınlaştırılması	TKB	48		
4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması	4.1.3	Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması	4.1.3.2	İyi Tarım Uygulamalarının Yaygınlaştırılması	TKB	48		
				4.1.3.3	Çevre Dostu Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Sağlanması	TKB	48		
				4.2.1.1	Ormanlıkla İlgili İlçe Kalkınma Planlarının Güncellenmesi	ÇOB	48		
		4.2.1	Orman-Köy İlişkilerinin İyileştirilmesi	4.2.1.2	Orman Köylülerine Gelir Getirici Desteklerin Sağlanması	ÇOB	48		
				4.2.1.3	Odan Dışı Orman Ürünleri Potansiyelinin Tespiti ve Faydalanmanın Düzenlenmesi	OGM	48		
				4.2.2.1	Ağaçlandırma, Erozyon Kontrolü ve Rehabilitasyon Çalışmalarının Yaygınlaştırılması	ÇOB	48		
		4.2.2	Orman Rejimindeki Alanlarda Toprak ve Su Kaynaklarının Muhafazası ve Rehabilitasyonu	4.2.2.2	Tohum ve Fidan Üretiminin Yaygınlaştırılması	ÇOB	48		
4.3	Korunan Alanların Yönetimi ve Geliştirilmesi	4.2.3	Orman Yangınları ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi	4.2.3.1	Yanan Alanların Rehabilitasyonu ve Yangına Dayanıklı Ormanların Tesis Edilmesi	OGM	48		
				4.2.3.2	Orman Yangınları ile Mücadele Altyapısının Geliştirilmesi	OGM	48		
				4.2.3.3	Orman Yangınları ile Mücadele Eğitimlerinin Düzenlenmesi	OGM	48		
		4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması	4.2.4.1	Entegre havza rehabilitasyonu uygulamalarının yaygınlaştırılması	ÇOB	36		
				4.2.4.2	Yaban Hayatı Kaynaklarından Sürdürülebilir Faydalanmanın Sağlanması	ÇOB	48		
				4.2.4.3	Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması	ÇOB	48		
				4.3.1.1	Korunan Alanlarda ve Civarında Eko-Turizmin Geliştirilmesi	ÇOB, KTB	48		
4.3.1.2	Korunan Alanlarda Uygulama Programlarının Hazırlanması	ÇOB	48						

4. KIRSAL KALKINMA PLANI'NIN MALİ ÇERÇEVESİ

Plan faaliyetlerinin uygulaması için kamu kaynaklarının kullandırılmasında, kamu sabit sermaye niteliğini haiz altyapı yatırımları, temel kamusal hizmetlerin sunumu ile bakım-onarım ve rehabilitasyonu, doğal afet zararlarını azaltma, sosyal hizmet ve yardım programları ile eğitim-bilgilendirme amaçlı faaliyetler dışında kalan faaliyetler için; yararlanıcı kesimin eş-finansman katkısının gözetilmesi esastır. Bu doğrultuda, eş-finansman mekanizması üzerinden proje bazlı desteklemelerin yaygınlaştırılması, kırsal kalkınmaya yönelik özel sektör kaynaklarının harekete geçirilmesine ve kaynakların yerel ihtiyaçlar ışığında kullandırılmasına imkan verecektir.

Kırsal Kalkınma Planı'nda yer alan faaliyetler hakkında sorumlu kurumlar tarafından geliştirilecek uygulama araçları (**Bkz. Bölüm 5.1.2**) için ihtiyaç duyulacak mali kaynakların temininde aşağıda belirtilen kaynaklar değerlendirilebilir;

a) Ulusal kaynaklar açısından;

1. Yılı merkezi yönetim bütçe kanunu
2. Yılı yatırım programı
3. İl özel idaresi yatırım ve çalışma programı
4. Kalkınma ajansları çalışma programı

b) Dış kaynaklar açısından;

1. IPA fonları
2. BM kuruluşları/programları tarafından kullandırılan hibe fonları
3. İkili teknik işbirliği çerçevesinde ülkemize kullandırılan hibe fonları

Kırsal Kalkınma Planı'nda yer alan faaliyetlerle ilgili olarak 2010-2013 döneminde, gerek merkezi düzeyde gerekse yerel düzeyde yapılacak faaliyetlere ilişkin uygulama araçları izleme-değerlendirme bölümünde ele alınmıştır.

5. KIRSAL KALKINMA PLANI FAALİYETLERİNİN UYGULAMA, KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME YAPISI

Kırsal Kalkınma Planı'nın başarısı; 81 İl bünyesinde, merkezi ve yerel düzeyde sıkı bir işbirliği ve koordinasyonun tesis edilerek, belirtilen sorumlu kuruluşların kırsal alana yönelik uygulamalarında, Plan dokümanını temel referans doküman olarak almalarına ve Plan'da yer alan faaliyetlere öncelik vermesine bağlıdır. Bu amaçla, kurulacak koordinasyon ilişkilerinin, tesis edilecek izleme ve değerlendirme yapısı üzerinden kurumsallaştırılması uygulamanın başarısında temel belirleyici faktörlerden biri olacaktır.

Oluşturulacak koordinasyon, izleme ve değerlendirme yapısı; bir yandan Plan'da yer alan faaliyetlerin uygulamada dikkate alınmasını ve ilgili kuruluşlarla birlikte gerekli yönlendirmelerin zamanında yapılmasını temin edecek, diğer taraftan da kamuoyunun, elde edilecek ilerlemeler hakkında bilgilendirilmesi suretiyle şeffaflığın artırılmasını sağlayacaktır.

5.1. Plan'ın Uygulama ve Koordinasyon Yapısı

Kırsal Kalkınma Planı, diğer sektörel politikaların ve eylem planlarının hazırlanması ile kırsal alanı ilgilendiren hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde kırsal alanla ilgili esas alınacak temel referans dokümandır.

Plan'da, kırsal kalkınmaya yönelik olarak gerek merkezi ve yerel düzeyde gerekse merkez ile yerel arasında kurumlar arası işbölümü ve sorumluluklar belirlenmiştir. Bu yapının, Plan döneminde ortaya çıkabilecek merkezi ve yerel talepler ışığında, Plan sonrası dönem için revize edilerek sürdürülmesi gözletilecektir.

Plan'ın merkezi düzeydeki koordinasyon yapısı ve esasları, Plan'ın YPK onayından sonra Protokole taraf ve diğer ilgili kamu kuruluşları arasında yapılacak çalışmalarla, ivedi bir şekilde belirlenecektir. Ana koordinatör kuruluş, Plan'ın izleme-değerlendirme yapısının esas bileşeni olan izleme komitesinin başıdır. Koordinatör kuruluşa, Plan'ın izleme-değerlendirme yapısının tesisi hususunda kapasite geliştirme sine yönelik teknik destekler ve eğitimlerin düzenlenmesi sağlanacaktır.

Plan'ın yerel düzeydeki koordinasyonu il düzeyinde valilikler, ilçe düzeyinde ise kaymakamlıklardır. İl koordinasyonluğundan sorumlu birim İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri'dir. Bu birimin kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler ilgili kurumlarla müşterek şekilde hayata geçirilecektir. Koordinasyon birimi, izleme göstergelerine ait verilerin temininde; mahalli idare ve birlikleriyle, kaymakamlıklarla ve diğer il müdürlükleriyle gerekli koordinasyonu sağlayacaktır.

Plan faaliyetlerinin uygulaması, "sorumlu kuruluş" olarak belirlenen kuruluşlar tarafından gerçekleştirilecektir. Kuruluşlar, belirtilen ana faaliyet ve/veya bunların alt faaliyetlerini aşağıda belirtilen uygulama araçları üzerinden hayata geçirecektir. Faaliyet sorumlusu kuruluşlar, Plan'da yer alan tedbirlerle uyumlu olan, fakat Plan'da yer almayan diğer faaliyet konuları hakkında da uygulamalar gerçekleştirilebilecektir.

Plan'da "işbirliği yapılacak kuruluşlar" olarak belirlenen kuruluşlar ise, sorumlu kuruluşlara gerektiğinde mali ve teknik destek sağlayacak, uygulamaları yönlendirecek ve etkinleştirecek kuruluşlardır.

Merkezi idarenin taşra teşkilatlarına ilave olarak, yerel yönetimler (mahalli idareler ve birlikleri) de Plan uygulamasında aktif görev alacaktır. İl özel idareleri, ilgili ilçe ve belde belediyeleri, köylere hizmet götürme birlikleri ve diğer mahalli idare birliklerinin kırsal kalkınma uygulamalarında aktif görev almasını temin etmek üzere, Plan kapsamında kurumsal kapasitelerinin (insan kaynakları, teknik altyapı ve finansman) güçlendirilmesi gözetilecektir.

Plan faaliyetlerinin uygulamasını temin edecek yerel kurumların başında mahalli idare ve birlikleri

gelmektedir. Bu idareler, bütçe ve harcamalarını; mali durum ve hizmet önceliklerine göre kendi karar organlarıncı belirleyen idareler olduğundan, mahalli idarelerin yıllık yatırım ve çalışma programlarının tasarımı, ilgili karar organlarıncı, Plan’da yer alan faaliyetlerin dikkate alınması gözetilecektir. İçişleri Bakanlığı, söz konusu idareler üzerinde idari vesayet yetkisine sahip yetkili kurum olarak, merkezi ve yerel idareler arasında Plan faaliyetlerinin uygulamasına yönelik ihtiyaç duyulan koordinasyonu temin edecektir.

Plan’da yer alan faaliyetlerden uygun bulunanların bir arada programlanması suretiyle, uygulayıcı kuruluşu ilçe düzeyindeki kamu kurumları olan ilçe bazlı kırsal kalkınma programlarının hayata geçirilmesi teşvik edilecektir. Bu programların kamu ve kamu dışı paydaşların işbirliğine ve ortaklığına dayanan etkin bir yönetim mekanizmasıyla tasarlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi gözetilecektir.

Plan’da “VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum” parametresi “İÇİB ve İÖİ’ler”den oluşan faaliyetlerde, İçişleri Bakanlığı öngörülen uygulamalardan fiilen sorumlu ve/veya kaynak harcaması gereken kuruluş olarak değil, il özel idareleri üzerinde idari vesayet yetkisi olan kurum olduğu için “uygulayıcı/sorumlu kurum” olarak gösterilmiştir.

Diğer taraftan, ülkemizde bölgesel gelişmenin başat aktörleri arasındaki yerini alan KA’ların, Plan faaliyetlerinin bölgesel gelişme politika ve araçları kapsamına alınmasında etkin rol alması beklenmektedir. Başta Plan’ın birinci ve üçüncü stratejik amaçları kapsamındaki faaliyetler için olmak üzere, kırsal kalkınma için yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesinde KA’ların aktif rol alması temin edilecektir. Ajanslar, Plan’da belirtilen bazı strateji belgelerinin hazırlanmasında ihtiyaç duyulan yerel katkının etkin bir şekilde temin edilmesini de sağlayacaktır.

Plan faaliyetlerinin uygulama düzeylerinin artırılmasında, merkezi ve yerel idareler kadar, STK’lara da görev düşmektedir. İlgili STK’ların Plan faaliyetleri ve/veya alt faaliyetleri için kamu kesimi ile işbirliği temelinde geliştirecekleri proje-programların **Ek VII** üzerinden izlenmesi mümkün olacaktır.

Faaliyet konusuna uygun olacak şekilde, tercih edilecek uygulama araçlarının (**Bkz. Bölüm 5.1.2.**) hayata geçirilmesinde; ilgili kamu kurumunun koordinasyonu ve önderliğinde kamu-kamu, kamu-özel, kamu-STK ve kamu-özel-STK işbirliğini öne çıkaran yöntemlere başvurulması gözetilecektir.

Plan’da yer alan faaliyetlerin hayata geçirilmesi için; merkezi idare kuruluşları yıllık yatırım programı için yatırım tekliflerinin, yerel yönetimler yıllık yatırım ve çalışma programlarının, KA’lar ise mali destek programlarının hazırlanmasında Plan’daki faaliyetleri azami düzeyde dikkate alacaktır.

Kırsal kalkınma alanında, kurumların genel bütçe kaynakları veya dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri entegre projelerin yılı yatırım programı ile ilişkilendirilmesinde KKP’ye uyumu gözetilecektir.

Plan’ın uygulama düzeyinin artırılması; genelde kırsal kesime hizmet götüren tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, özelde ise Plan faaliyetleri için sorumlu kılınan kamu kurum ve kuruluşlarının yıllık programlarında Plan’da belirtilen faaliyetleri benimsemesi ve uygulama için gerekli kaynağı temin etmesiyle mümkündür. Sorumlu kuruluşlar, bütçelerini ve yıllık çalışma programlarını hazırlarken, yürütmekte oldukları hizmet ve yatırımlardan herhangi bir eksiltmeye gitmeksizin, Plan’da sorumlusu oldukları faaliyetlere ilişkin işlere öncelik tanıyacaktır. Bu konuda ihtiyaç duyulacak ilave düzenlemelerin, İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığının işbirliğinde hazırlanması sağlanacaktır.

5.1.1. Plan Kapsamındaki Faaliyetlerin Hedef Uygulama Yeri ve Kitle

Plan'da belirtildiği üzere, Plan faaliyetlerinin uygulamalarında odak uygulama alanı ve hedef kitle 81 İl bünyesinde bulunan 20 bin ve altı yerleşimler ile bu yerleşimlerde yaşayan nüfustur. Bu çerçevede, Plan'da yer alan faaliyetlerle uyumlu olarak, Plan'ın somut uygulama alanı ve hedef kitle; faaliyet formlarında yer alan "yeri" ve "hedef kitle" parametrelerinde belirtilen alanları ve kesimleri kapsamaktadır. Fakat, sorumlu kuruluşlar tarafından tasarlanacak ve hayata geçirilecek uygulamalarda, uygulama yeri ve hedef kitle için öncelikli bölgeler belirlenip, önemlilik derecesine göre sorumlu kuruluşların kapasitesi, tahsis edilecek kaynak büyüklüğü, mevzuata, yerel potansiyele ve ihtiyaçlara uygun olarak "uygulama alanı" ve "hedef kitle" Plan esaslarına uygun olarak yeniden tanzim edilebilir

Plan döneminde; kırsal alan tanımı da dahil olmak üzere, çeşitli alt tanımların üretilmesi ve/veya revize edilmesinde (köy, dağlık alanlar, dezavantajlı alanlar vb.) Plan dokümanı dikkate alınacaktır.

Plan faaliyetlerinin uygulamalarının köyler, beldeler ve ilçe merkezlerinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Fakat, kırsal kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini artırmak ve kırsal kalkınmaya ivme kazandırmak amacıyla ilçe merkezleri ve beldelerin gelişme potansiyelleri ve dinamikleri özellikle değerlendirilecektir. Ülkemizde sürdürülebilir kırsal kalkınmanın temini için, ilçe merkezleri ve beldelerin kendi yerleşik nüfusları ve civarlarındaki köylerin nüfusları için hizmet sunum kapasitelerinin artırılması gözetilecektir. Birincil nitelikli temel kamusal hizmetlerin köylere yerinde kesintisiz olarak ve/veya gezici hizmetler yoluyla belirli bir takvime göre sunumu temin edilirken, ikincil nitelikteki tamamlayıcı hizmetlerin belirli bir nüfus ölçeğine sahip belde ve ilçe merkezlerinde toplulaştırılması hususu gözetilecektir. Bu yerleşimlerin hizmet istasyonu işlevi göstermesi temin edilecektir.

Böylece, kamu tarafından kırsal kesime götürülen hizmet ve yatırımların bir taraftan "etkinlik" boyutu gözetilirken diğer taraftan da kamusal hizmetlere erişimin sürekliliği temin edileceğinden "eşitlik" boyutu güçlenecektir.

Sorumlu kuruluşlar tarafından, uygulamalarda, bölgeler arasında bir önceliklendirme yapmak yerine, bölgelerin ihtiyaçları ve gelişme potansiyelleri birlikte değerlendirilerek, Plan'da yer alan faaliyetlerden uygun görülenlerin, potansiyeli ve/veya ihtiyacı bulunan bölgelerde hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

5.1.2. Plan Kapsamındaki Faaliyetlere İlişkin Uygulama Araçları

Plan'da yer alan faaliyetlerin hangi araçlar üzerinden uygulamaya geçirileceği, faaliyetin niteliğine ve sorumlu kurumun tabi olduğu mevzuat hükümlerine uygun şekilde farklılık arz edecektir. Plan'da yer alan faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde; yeni uygulama araçlarının tasarımı ve/veya mevcutlara eklemlenmesinde maliyet tasarrufu sağlayacak tercihler dikkate alınacaktır.

Plan'da yer alan faaliyetler ve/veya bunların alt faaliyetleri, aşağıda ifade edilen uygulama araçları vasıtasıyla hayata geçirilebilecektir. Sorumlu/uygulayıcı kuruluşlar, Plan faaliyetlerini, aşağıda belirtilen ve kendilerince en uygun görülen araç/araçlar üzerinden gerçekleştirmeyi gözetecektir. Bazı temel uygulama araçlarının kapsamı ve niteliği aşağıda kısaca özetlenmektedir.

Kamu Yatırımı: Kamu sabit sermaye niteliğini haiz faaliyetlerin ilgili rehberlere uygun şekilde sorumlu kurumu tarafından yılı yatırım programına teklif edilmesi sağlanacaktır.

Kırsal Kalkınma Projesi: Plan'da yer alan birden çok faaliyeti kapsayacak şekilde, tanımlı bir coğrafi alan dahilinde ilgili merkez/yerel kuruluşların koordinasyonunda hayata geçirilecektir. Bunun için, uygulama ölçeğinin bölgesel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak il ve/veya ilçe düzeyinde, sorumlu ye-

rel kurumun ise il müdürlüğü, il özel idaresi ve/veya köylere hizmet götürme birliği olarak görevlendirilmesi sağlanacaktır. Bu tür uygulamalarda, öncelik sırası, ilin az gelişmiş ilçelerine verilecektir".

Ülkemizde "kırsal kalkınma" adı altında hayata geçirilecek bu projelerin, UKKS'de yer alan ve bu Plan'da benimsenen stratejik amaçlarla uyumlu olacak şekilde; iş ve istihdam, insan kaynakları ve yoksulluk, yerleşme ve altyapı, çevre ve doğal kaynaklar temalarına birlikte odaklanması özellikle gözetilecektir. Uygulama alanları itibarıyla bu projelerin, henüz bu tür proje deneyimine sahip olmayan bölgelerde öncelikle uygulanması ayrıca gözetilecektir.

Hibe Programı: Sorumlu kuruluşlar tarafından yararlanıcı eşfinansmanı ile gerçekleştirilmesinde kamu yararının bulunduğu faaliyetlerde benimsenecektir. Daha çok üretimi ve istihdamı artırmaya yönelik faaliyetler için benimsenecek bu araç, merkezi ve/veya bölgesel düzeyde koordine edilecek ve uygulama alanı kaynak yeterliliğine göre sınırlandırılabilir. Bu programlarda, odak yararlanıcı kesimin kamu dışı kesimler olması hususu gözetilecektir.

Kırsal Kalkınma Destekleri: Tarımın rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayabilecek ve uygulamasının ülke genelinde benimsenmesi gereken konulara doğrudan veya şartlı mahiyette verilecek destekler, tarımsal destekler arasına "kırsal kalkınma destekleri" olarak alınacaktır. Belirli bir yöre ve/veya havza-ya özgü gıda, tarım ve tarım dışı "yöresel ürün"lerin üretiminin artırılması, üretim teknolojisinin modernizasyonu, tanıtımı ve pazarlamasına yönelik münferit destek mekanizmalarının geliştirilmesi sağlanacaktır.

Araştırma Projesi: Ülkemizde kırsal kalkınma açısından değer taşıyan fakat potansiyeli bilinmeyen ve/veya sorun teşkil eden konulara yönelik olarak üniversitelerle teknik işbirliği içinde uygulanacak ve sonuçları doğrultusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

Eğitim Semineri: Hedef kitlede tutum ve davranış değişimine ihtiyaç olan ve kırsal toplumun farkındalık düzeyinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunan konulara yönelik olarak gerçekleştirilecektir. Bunun için ilgili STK'larla azami düzeyde işbirliğine gidilecektir.

Envanter Çalışması: Hakkında güncel veri bulunmayan ve/veya bilgi kirliliği bulunan konulara yönelik olarak TÜİK ile işbirliği içerisinde yerel düzeyde çalışmalar yürütülebilecektir. Çalışma sonrasında gerektiğinde, sayısal veri tabanları ve bilgi sistemleri ilgili kurum tarafından oluşturulacaktır.

İşbirliği Protokolü: Çözümünün ikiden fazla kamu kurumunun işbirliğini gerektiren sorunlara ve/veya uygulamaların etkinleştirilmesine yönelik olarak geliştirilecektir.

AB Projesi: IPA bileşenleri kapsamında desteklenebilecek nitelikte olan ve/veya mali işbirliği kapsamında finanse edilebilecek niteliğe sahip olup AB ülkelerinin deneyimlerinin öğrenilmesine ihtiyaç duyulan konular için başvurulacaktır.

Pilot Proje: Ulusal ölçekte uygulaması finansal açıdan mümkün olmayan ve/veya ulusal ölçekte uygulaması başlatılmadan önce sınırlı alanda ve yörede uygulanması gereken konular için başvurulacaktır. Pilot deneyim ışığında, ülke çapında uygulanabilir bir modelin elde edilmesine azami çaba gösterilecektir.

Mevzuat Düzenleme: Uygulamaların başlatılması önünde engel teşkil eden konulara ve/veya uygulamaların etkinleştirilmesi ve yetki karmaşasının giderilmesi için gerekli konulara yönelik olarak teklif edilecektir.

5.2. Plan'ın İzleme Değerlendirme Yapısı

Kırsal Kalkınma Planı izleme-değerlendirme yapısının beş önemli bileşeni bulunmaktadır. Bunlar;

1. İzleme komitesi
2. İzleme bilgi sistemi
3. Yıllık izleme raporu
4. Kırsal kesime yönelik uygulanmakta olan yıllık kamu faaliyetleri listesi (Ek VII)
5. Dönem sonu değerlendirme raporu

5.2.1. İzleme Komitesi

Kırsal Kalkınma Planı hazırlık sürecinin katılımcı ve etkin bir yapıda sürdürülmesini temin etmek için **Ek I**'de yer alan 14 kurum arasında imzalanan “Kırsal Kalkınma Hazırlıklarına İlişkin Protokol”ün ilgili hükümleri gereğince oluşturulan Koordinasyon Grubu, Plan İzleme Komitesi'ne dönüştürülecektir. Komite üyesi kuruluşlara, Protokole taraf kurumlara ilave olarak, merkezi idare kuruluşları arasında olup Plan'da faaliyet sorumlusu olarak gösterilen diğer kuruluşlar ile Maliye Bakanlığı ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu da asil üye olarak dahil edilecektir.

Plan'da sorumlu kuruluş olarak ifade edilen tüm merkezi idare kuruluşları ve her coğrafi bölgeden seçilecek bir (1) il özel idaresi ve bir (1) kalkınma ajansı yetkili temsilcisi Komite'nin asil üyesidir. Asil üye toplam sayısının üçte birini geçmeyecek şekilde belirlenecek kuruluş temsilcisi (üniversiteler, meslek örgütleri, üretici örgütleri ve STK'lar) gözlemci statüsünde Komiteye iştirak edebilir. İl özel idareleri ve kalkınma ajansları ile gözlemci kuruluşlar, Komitenin ilk toplantısında belirlenecektir.

Şubat ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki defa toplanacak olan Komite'nin başkanlığını ve sekreteryasını, Plan uygulamalarının ana koordinasyonundan sorumlu kurum yürütecektir. Üye kuruluşların en az daire başkanı düzeyindeki asil ve yedek temsilcilerinden oluşan Komitenin çalışma esas ve usulleri, KKP'nin yayımlanmasından sonra ilgili kurumlarla müşterek şekilde ve Plan hükümleriyle uyumlu olarak hazırlanacaktır.

Plan İzleme Komitesi'nin temel görevleri aşağıdaki şekildedir;

- Plan'ın izleme ve değerlendirme yapısının etkin bir şekilde çalışması için öneriler geliştirmek
- Plan faaliyetlerinin uygulamasına ilişkin gelişmeleri izlemek
- Uygulama sonuçları ışığında tavsiye kararları almak
- Plan hakkındaki yıllık izleme raporlarını görüşmek
- Plan döneminde kırsal kalkınma alanında gerçekleşen kamu faaliyetlerini görüşmek
- Plan'ın 2013 sonu itibarıyla dönem sonu değerlendirme raporunu görüşmek
- Kırsal kalkınmanın merkezi düzeydeki koordinasyona katkı sağlamak
- Kırsal kalkınma uygulamaları arasında eşgüdümü artırmak
- Kırsal kalkınma uygulamalarının tarımsal desteklerle uyumlu olması yönünde öneriler geliştirmek
- Kırsal kalkınmanın diğer sektörel politikalara entegrasyonuna katkı sağlamak

Komite tarafından yukarıda belirtilen görevlerin icra edilmesinde, hazırlanacak olan yıllık izleme raporu ile kamu teşkilatları tarafından yürütülmekte olan kırsal kesime yönelik yıllık faaliyetler listesi Ek VII esas alınacaktır. Plan faaliyetleri kapsamında hayata geçirilecek uygulamaların düzenli olarak izlenmesi, değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarından hareketle önerilerin zamanında yapılabilmesi, söz konusu raporun ve listenin zamanında hazırlanması ve Komitenin Şubat toplantısına sunulması gerekmektedir.

5.2.2. İzleme Bilgi Sistemi

UKKS belgesinde “*gerek DPT Müsteşarlığı düzeyinde gerek ilgili kamu kuruluşları düzeyinde güncel teknolojiyle uyumlu ve il bazında izlemeyi de sağlayacak bir sistemin oluşturulması için gerekli çalışmalar gerçekleştirilecektir*” ifadesi bulunmaktadır. Bu doğrultuda, Plan faaliyetlerinin etkili bir şekilde uygulanması amacıyla geliştirilecek İzleme Bilgi Sistemi (İBS), yerelden temin edilen veriler ışığında uygulamanın yönlendirilmesine imkân tanıyacaktır.

Söz konusu İBS’nin, mevcut izleme sistemlerinden uygun olan birinde yapılacak uyumlaştırma veya bağımsız bir izleme sisteminin oluşturulması yönündeki karar; İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığının işbirliğinde sonuçlandırılacaktır.

Plan faaliyetlerinin uygulaması, söz konusu faaliyetlerin izleme göstergeleri aracılığıyla takip edilecektir. Faaliyetlerin izleme göstergelerine ilişkin veriler, yıllık olarak oluşturulacaktır. Öncelikle merkezi koordinatör birim faaliyet sahibi merkezi kuruluşlardan izleme verilerini alacaktır. Her bir faaliyet sahibi merkezi birim ise kendi taşra birimlerinden mükerrerliğe sebebiyet vermeyecek şekilde izleme verilerini toplayacaktır. Daha sonraki aşamalarda izlemenin il bazında yapılması esastır. İzlemenin il bazında yapılması halinde verilerin kapsamı il geneli olup, bazı faaliyetlerde bu kapsam için sadece köyler ve/veya kırsal alan tanımı baz alınacaktır. Plan’ın yayımlanmasından sonra, söz konusu göstergelere ait verilerin coğrafi kapsamı ve niteliği hakkındaki bilgiler (meta veri), oluşturulacak İBS ile uyumlu olarak, koordinatör kurum tarafından valiliklere bildirilecektir. İl ölçeğinde oluşturulacak veri altyapısının, yeni dönemde ilçe ölçeğinde sağlanması ve böylece ilçe bazlı çalışmalara altlık teşkil edecek bir yapılanmaya geçiş gözetilecektir.

Faaliyetlerin izleme göstergeleri hakkında, İBS’ye yapılacak veri girişleri için, il genelindeki koordinasyon, yerel düzeydeki koordinatör birim tarafından yürütülecektir. Valiliklerde bu işle görevlendirilen birim, İBS veri girişlerini Aralık ayında gerçekleştirecektir. Söz konusu verilerin ilgili birime temin edilmesinde, KKP’de yer alan ilgili faaliyetin sorumlu kuruluşlarının il/bölge müdürlükleri ile il özel idareleri ayrı ayrı veya müşterek şekilde gerekli hazırlıkları yapacak ve talep edilen bilgileri zamanında valilik birimine sunacaktır. Bu verilerin derlenmesinde TÜİK bölge teşkilatları gerekli işbirliği desteğini sağlayacaktır. Planda yer alan izleme göstergelerine ait verilerin il düzeyinde derlenebilmesi için, ihtiyaç duyulması halinde, hazırlanacak formların kaymakamlıkların koordinasyonunda köy ve/veya ilçe düzeyinde doldurulması sağlanacaktır. İBS veri girişlerinin il bazında yapılması halinde konuyla ilgili valilik personelinin eğitilmesi ve aynı personelin kendi ilindeki diğer sorumlu kuruluş temsilcilerini ve kaymakamlık personelinin eğitmesi sağlanacaktır. Valilik personeli için merkezi düzeyde seminer ve/veya atölye çalışması yapılması; İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığı işbirliğinde olmak üzere, koordinatör kuruluş tarafından sağlanacaktır.

5.2.3. Yıllık İzleme Raporu

Plan’da yer alan her faaliyet hakkında en az bir ve en fazla üç adet olmak üzere izleme göstergeleri

belirlenmiştir. Söz konusu göstergeler, ilgili faaliyetin nasıl hayata geçirileceğini temin eden alt faaliyetlerle uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. İzleme göstergeleri, söz konusu faaliyetin uygulanması neticesinde ortaya çıkan değişimlerin (sonuçların) ölçülmesine imkân veren parametredir. Göstergelerin ölçülebilir olması ve karar alıcılara destek sağlayacak nitelikli verilerden oluşması özellikle gözetilmiştir.

İzleme Komitesinin Şubat toplantısında sunulacak olan yıllık izleme raporu; il icmal tabloları ve ülke icmal tablosunu içerecektir. Sorumlu kuruluşları Tablo 5.1’de yer alan izleme göstergelerine ait il bazındaki yıllık veriler, il ve ülke icmal tablolarının hazırlanmasına imkan verecektir.

1. *İzleme göstergeleri İl icmal tablosu*; her bir gösterge itibarıyla il düzeyindeki yıllık gerçekleşme rakamlarını gösteren tablodur. İBS’ye girilen veriler, il icmal tablosu olarak koordinatör kuruluş tarafından İBS’den temin edilecektir. İl icmal tablosu formatı, Tablo 5.1’e benzer nitelikte olacak ve Tablo 5.2’ye işlenerek İBS üzerinden dökümü alınabilecektir.

2. *İzleme göstergeleri ülke icmal tablosu*: İBS’den dökümü alınan il icmal tabloları baz alınarak, koordinatör kuruluş tarafından ülke geneli için hazırlanacaktır. Formatı, Tablo 5.2’deki gibi olan ülke icmal tablosu her bir gösterge hakkındaki yıllık ulusal gelişmeleri içerecektir.

Merkezi idare kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından Plan kapsamındaki tedbirler-faaliyetler için yapılacak yıllık harcamaların ayrı ayrı tespit edilmesi sağlanacaktır. Merkezi idare kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından Plan kapsamındaki her bir tedbir/faaliyet için yapılacak yıllık harcamaların, mükerrerlik arz etmeyecek şekilde İBS üzerinden sisteme girilmesi temin edilecektir.

5.2.4. Kırsal Kesime Yönelik Uygulanmakta Olan Yıllık Kamu Faaliyetleri Listesi (Ek VII)

Kırsal kesime yönelik olarak merkezi idare kurumları tarafından bir önceki yılda ve/veya cari yılda sürdürülmekte olan uygulamaların (program-proje vb.) birlikte listelenmesi suretiyle hazırlanacaktır. Uygulamalar, stratejik amaçlar-öncelikler-tedbirler bazında listeleneceğinden, kırsal kesime yönelik kullanılan kamu kaynaklarının stratejik amaçlar bazında dağılımı da ortaya çıkarılmış olacaktır.

Söz konusu listeye girmesi gereken uygulamalar hakkında ihtiyaç duyulan bilgiler, **Ek VII**’de yer alan tablo formatına uygun şekilde hazırlanacaktır. Söz konusu uygulamanın yürütülmesinden sorumlu merkezi idare kuruluşu tarafından, **Ek VII**’deki tablo formatına uygun şekilde hazırlanacak bilgiler, en geç Ocak ayı içerisinde koordinatör kuruluşa gönderilecektir.

5.2.5. Dönem Sonu Değerlendirme Raporu

2010-2013 yıllarını kapsayacak olan dönem sonu değerlendirme raporu, geçmiş dönem yıllık izleme raporları ile yıllık kamu faaliyetleri listelerinin esas alınması suretiyle 2014 yılı başında hazırlanacaktır. Rapor, izleme komitesinde görüşüldükten sonra kamuoyu ile paylaşılacaktır.

Raporda, Plan kapsamındaki faaliyetlere ait göstergelerin dönem başı ve sonu itibarıyla gösterdiği değişimler, dönem içerisinde hayata geçirilen tüm uygulamaların listesi revize edilecektir.

Tablo 5.1. Kırsal Kalkınma Planı İzleme Göstergeleri ve Sorumlu Kuruluşları

Stratejik Amaç	Öncelik	Tedbir	Faaliyet	İzleme Göstergesi	Sorumlu Kuruluş
1	1.1	1.1.1	1.1.1.1	1.1.1.1/XI.1	TKB, STB
1	1.1	1.1.1	1.1.1.1	1.1.1.1/XI.2	TKB, STB
1	1.1	1.1.1	1.1.1.1	1.1.1.1/XI.3	TKB, STB
1	1.1	1.1.1	1.1.1.2	1.1.1.2/XI.1	TKB, STB
1	1.1	1.1.1	1.1.1.2	1.1.1.2/XI.2	TKB, STB
1	1.1	1.1.1	1.1.1.3	1.1.1.3/XI.1	TKB
1	1.1	1.1.1	1.1.1.3	1.1.1.3/XI.2	TKB
1	1.1	1.1.2	1.1.2.1	1.1.2.1/XI.1	TKB, TRGM, İÖİ
1	1.1	1.1.2	1.1.2.1	1.1.2.1/XI.2	TKB, TRGM, İÖİ
1	1.1	1.1.2	1.1.2.2	1.1.2.2/XI.1	DSİ, İÖİ
1	1.1	1.1.2	1.1.2.2	1.1.2.2/XI.2	DSİ, İÖİ
1	1.1	1.1.2	1.1.2.3	1.1.2.3/XI.1	DSİ, İÖİ
1	1.1	1.1.2	1.1.2.3	1.1.2.3/XI.2	DSİ, İÖİ
1	1.1	1.1.2	1.1.2.4	1.1.2.4/XI.1	DSİ
1	1.1	1.1.3	1.1.3.1	1.1.3.1/XI.1	TKB, TRGM, İÖİ
1	1.1	1.1.3	1.1.3.1	1.1.3.1/XI.2	TKB, TRGM, İÖİ
1	1.1	1.1.3	1.1.3.2	1.1.3.2/XI.1	TRGM
1	1.1	1.1.3	1.1.3.2	1.1.3.2/XI.2	TRGM
1	1.1	1.1.4	1.1.4.1	1.1.4.1/XI.1	STB, TKB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.1	1.1.4.1/XI.2	STB, TKB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.1	1.1.4.1/XI.3	STB, TKB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.2	1.1.4.2/XI.1	TKB, STB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.2	1.1.4.2/XI.2	TKB, STB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.3	1.1.4.3/XI.1	TKB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.4	1.1.4.4/XI.1	TKB
1	1.1	1.1.4	1.1.4.4	1.1.4.4/XI.2	TKB
1	1.1	1.1.5	1.1.5.1	1.1.5.1/XI.1	TKB
1	1.1	1.1.5	1.1.5.1	1.1.5.1/XI.2	TKB
1	1.1	1.1.5	1.1.5.1	1.1.5.1/XI.3	TKB
1	1.1	1.1.5	1.1.5.2	1.1.5.2/XI.1	TKB
1	1.1	1.1.5	1.1.5.2	1.1.5.2/XI.2	TKB
1	1.1	1.1.5	1.1.5.2	1.1.5.2/XI.3	TKB
1	1.2	1.2.1	1.2.1.1	1.2.1.1/XI.1	KTB
1	1.2	1.2.1	1.2.1.1	1.2.1.1/XI.2	KTB
1	1.2	1.2.1	1.2.1.2	1.2.1.2/XI.1	KTB
1	1.2	1.2.1	1.2.1.3	1.2.1.3/XI.1	KTB
1	1.2	1.2.1	1.2.1.3	1.2.1.3/XI.2	KTB
1	1.2	1.2.1	1.2.1.4	1.2.1.4/XI.1	KTB
1	1.2	1.2.2	1.2.2.1	1.2.2.1/XI.1	TKB
1	1.2	1.2.2	1.2.2.1	1.2.2.1/XI.2	TKB
1	1.2	1.2.2	1.2.2.2	1.2.2.2/XI.1	TKB
1	1.2	1.2.2	1.2.2.2	1.2.2.2/XI.2	TKB
1	1.2	1.2.2	1.2.2.2	1.2.2.2/XI.3	TKB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.1	1.2.3.1/XI.1	KTB, MEB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.1	1.2.3.1/XI.2	KTB, MEB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.2	1.2.3.2/XI.1	İÇİB, TSE
1	1.2	1.2.3	1.2.3.2	1.2.3.2/XI.2	İÇİB, TSE
1	1.2	1.2.3	1.2.3.3	1.2.3.3/XI.1	TPE
1	1.2	1.2.3	1.2.3.3	1.2.3.3/XI.2	TPE
1	1.2	1.2.3	1.2.3.3	1.2.3.3/XI.3	TPE
1	1.2	1.2.3	1.2.3.4	1.2.3.4/XI.1	KTB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.4	1.2.3.4/XI.2	KTB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.4	1.2.3.4/XI.3	KTB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.5	1.2.3.5/XI.1	KOSGEB
1	1.2	1.2.3	1.2.3.5	1.2.3.5/XI.2	KOSGEB

Stratejik Amaç	Öncelik	Tedbir	Faaliyet	İzleme Göstergesi	Sorumlu Kuruluş
2	2.1	2.1.1	2.1.1.1	2.1.1.1/XI.1	MEB
2	2.1	2.1.1	2.1.1.1	2.1.1.1/XI.2	MEB
2	2.1	2.1.1	2.1.1.1	2.1.1.1/XI.3	MEB
2	2.1	2.1.1	2.1.1.2	2.1.1.2/XI.1	MEB
2	2.1	2.1.1	2.1.1.2	2.1.1.2/XI.2	MEB
2	2.1	2.1.1	2.1.1.2	2.1.1.2/XI.3	MEB
2	2.1	2.1.2	2.1.2.1	2.1.2.1/XI.1	MEB, SHÇEK
2	2.1	2.1.2	2.1.2.1	2.1.2.1/XI.2	MEB, SHÇEK
2	2.1	2.1.2	2.1.2.2	2.1.2.2/XI.1	MEB, İŞKUR
2	2.1	2.1.2	2.1.2.2	2.1.2.2/XI.2	MEB, İŞKUR
2	2.1	2.1.2	2.1.2.2	2.1.2.2/XI.3	MEB, İŞKUR
2	2.1	2.1.2	2.1.2.3	2.1.2.3/XI.1	TKB, MEB
2	2.1	2.1.2	2.1.2.3	2.1.2.3/XI.2	TKB, MEB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.1	2.1.3.1/XI.1	SB, MEB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.1	2.1.3.1/XI.2	SB, MEB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.2	2.1.3.2/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.2	2.1.3.2/XI.2	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.3	2.1.3.3/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.3	2.1.3.3/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.3	2.1.3.3/XI.2	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.4	2.1.3.4/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.4	2.1.3.4/XI.2	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.4	2.1.3.4/XI.3	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.5	2.1.3.5/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.5	2.1.3.5/XI.2	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.6	2.1.3.6/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.6	2.1.3.6/XI.2	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.7	2.1.3.7/XI.1	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.7	2.1.3.7/XI.2	SB
2	2.1	2.1.3	2.1.3.8	2.1.3.8/XI.1	SB
2	2.2	2.2.1	2.2.1.1	2.2.1.1/XI.1	İŞKUR
2	2.2	2.2.1	2.2.1.1	2.2.1.1/XI.2	İŞKUR
2	2.2	2.2.1	2.2.1.2	2.2.1.2/XI.1	İÇİB, İÖİ
2	2.2	2.2.1	2.2.1.2	2.2.1.2/XI.2	İÇİB, İÖİ
2	2.2	2.2.1	2.2.1.2	2.2.1.2/XI.3	İÇİB, İÖİ
2	2.2	2.2.2	2.2.2.1	2.2.2.1/XI.1	SYDGM
2	2.2	2.2.2	2.2.2.1	2.2.2.1/XI.2	SYDGM
2	2.2	2.2.2	2.2.2.2	2.2.2.2/XI.1	SHÇEK
2	2.2	2.2.2	2.2.2.2	2.2.2.2/XI.2	SHÇEK
2	2.2	2.2.2	2.2.2.3	2.2.2.3/XI.1	SHÇEK, İÖİ
2	2.2	2.2.2	2.2.2.3	2.2.2.3/XI.2	SHÇEK, İÖİ
2	2.2	2.2.3	2.2.3.1	2.2.3.1/XI.1	İŞKUR
2	2.2	2.2.3	2.2.3.1	2.2.3.1/XI.2	İŞKUR
2	2.2	2.2.3	2.2.3.1	2.2.3.1/XI.3	İŞKUR
2	2.2	2.2.3	2.2.3.2	2.2.3.2/XI.1	SYDGM, İÖİ
2	2.2	2.2.3	2.2.3.3	2.2.3.3/XI.1	İŞKUR
2	2.2	2.2.3	2.2.3.3	2.2.3.3/XI.2	İŞKUR
2	2.2	2.2.3	2.2.3.4	2.2.3.4/XI.1	ÇSGB
2	2.2	2.2.3	2.2.3.4	2.2.3.4/XI.2	ÇSGB
2	2.3	2.3.1	2.3.1.1	2.3.1.1/XI.1	İÇİB
2	2.3	2.3.1	2.3.1.1	2.3.1.1/XI.2	İÇİB
2	2.3	2.3.1	2.3.1.2	2.3.1.2/XI.1	İÇİB
2	2.3	2.3.1	2.3.1.2	2.3.1.2/XI.2	İÇİB

Stratejik Amaç	Öncelik	Tedbir	Faaliyet	İzleme Göstergesi	Sorumlu Kuruluş
3	3.1	3.1.1	3.1.1.1	3.1.1.1/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.1	3.1.1.1/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.1	3.1.1.1/XI.3	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.2	3.1.1.2/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.2	3.1.1.2/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.3	3.1.1.3/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.3	3.1.1.3/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.3	3.1.1.3/XI.3	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.1	3.1.1.4	3.1.1.4/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.2	3.1.2.1	3.1.2.1/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.2	3.1.2.1	3.1.2.1/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.2	3.1.2.1	3.1.2.1/XI.3	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.2	3.1.2.2	3.1.2.2/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.2	3.1.2.2	3.1.2.2/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.1	3.1.3.1/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.1	3.1.3.1/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.2	3.1.3.2/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.2	3.1.3.2/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.3	3.1.3.3/XI.1	ÇOB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.3	3.1.3.3/XI.2	ÇOB, İÖİ
3	3.1	3.1.3	3.1.3.3	3.1.3.3/XI.3	ÇOB, İÖİ
3	3.1	3.1.4	3.1.4.1	3.1.4.1/XI.1	ETKB, EPDK, TEDAŞ
3	3.1	3.1.4	3.1.4.1	3.1.4.1/XI.2	ETKB, EPDK, TEDAŞ
3	3.1	3.1.4	3.1.4.2	3.1.4.2/XI.1	MEB, İÇİB
3	3.1	3.1.5	3.1.5.1	3.1.5.1/XI.1	EİEİ, İÖİ
3	3.1	3.1.5	3.1.5.1	3.1.5.1/XI.2	EİEİ, İÖİ
3	3.1	3.1.5	3.1.5.2	3.1.5.2/XI.1	ETKB, İÖİ
3	3.1	3.1.5	3.1.5.3	3.1.5.3/XI.1	MTA, İÖİ
3	3.1	3.1.5	3.1.5.3	3.1.5.3/XI.2	MTA, İÖİ
3	3.1	3.1.5	3.1.5.4	3.1.5.4/XI.1	EPDK, EİEİ, DSI
3	3.1	3.1.5	3.1.5.5	3.1.5.5/XI.1	EPDK
3	3.1	3.1.5	3.1.5.5	3.1.5.5/XI.2	EPDK
3	3.1	3.1.6	3.1.6.1	3.1.6.1/XI.1	İÇİB
3	3.1	3.1.6	3.1.6.1	3.1.6.1/XI.2	İÇİB
3	3.1	3.1.6	3.1.6.2	3.1.6.2/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.6	3.1.6.3	3.1.6.3/XI.1	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.6	3.1.6.3	3.1.6.3/XI.2	İÇİB, İÖİ
3	3.1	3.1.6	3.1.6.3	3.1.6.3/XI.3	İÇİB, İÖİ
3	3.2	3.2.1	3.2.1.1	3.2.1.1/XI.1	BİB
3	3.2	3.2.1	3.2.1.2	3.2.1.2/XI.1	AADYB, İÖİ
3	3.2	3.2.1	3.2.1.2	3.2.1.2/XI.2	AADYB, İÖİ
3	3.2	3.2.1	3.2.1.2	3.2.1.2/XI.3	AADYB, İÖİ
3	3.2	3.2.1	3.2.1.3	3.2.1.3/XI.1	İÇİB, DPT
3	3.2	3.2.1	3.2.1.4	3.2.1.4/XI.1	BİB, İÖİ
3	3.2	3.2.1	3.2.1.4	3.2.1.4/XI.2	BİB, İÖİ
3	3.2	3.2.1	3.2.1.5	3.2.1.5/XI.1	BİB, İÖİ

Stratejik Amaç	Öncelik	Tedbir	Faaliyet	İzleme Göstergesi	Sorumlu Kuruluş
4	4.1	4.1.1	4.1.1.1	4.1.1.1/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.1	4.1.1.1	4.1.1.1/XI.2	TKB
4	4.1	4.1.1	4.1.1.1	4.1.1.1/XI.3	TKB
4	4.1	4.1.1	4.1.1.2	4.1.1.2/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.1	4.1.1.2	4.1.1.2/XI.2	TKB
4	4.1	4.1.1	4.1.1.3	4.1.1.3/XI.1	TKB, ÇOB
4	4.1	4.1.1	4.1.1.3	4.1.1.3/XI.2	TKB, ÇOB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.1	4.1.2.1/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.1	4.1.2.1/XI.2	TKB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.1	4.1.2.1/XI.3	TKB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.2	4.1.2.2/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.2	4.1.2.2/XI.2	TKB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.3	4.1.2.3/XI.1	ÇOB
4	4.1	4.1.2	4.1.2.3	4.1.2.3/XI.2	ÇOB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.1	4.1.3.1/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.1	4.1.3.1/XI.2	TKB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.1	4.1.3.1/XI.3	TKB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.2	4.1.3.2/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.2	4.1.3.2/XI.2	TKB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.3	4.1.3.3/XI.1	TKB
4	4.1	4.1.3	4.1.3.3	4.1.3.3/XI.2	TKB
4	4.2	4.2.1	4.2.1.1	4.2.1.1/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.1	4.2.1.1	4.2.1.1/XI.2	ÇOB
4	4.2	4.2.1	4.2.1.2	4.2.1.2/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.1	4.2.1.2	4.2.1.2/XI.2	ÇOB
4	4.2	4.2.1	4.2.1.3	4.2.1.3/XI.1	OGM
4	4.2	4.2.1	4.2.1.3	4.2.1.3/XI.2	OGM
4	4.2	4.2.1	4.2.1.3	4.2.1.3/XI.3	OGM
4	4.2	4.2.2	4.2.2.1	4.2.2.1/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.2	4.2.2.1	4.2.2.1/XI.2	ÇOB
4	4.2	4.2.2	4.2.2.1	4.2.2.1/XI.3	ÇOB
4	4.2	4.2.2	4.2.2.2	4.2.2.2/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.2	4.2.2.2	4.2.2.2/XI.2	ÇOB
4	4.2	4.2.3	4.2.3.1	4.2.3.1/XI.1	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.1	4.2.3.1/XI.2	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.1	4.2.3.1/XI.3	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.2	4.2.3.2/XI.1	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.2	4.2.3.2/XI.2	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.2	4.2.3.2/XI.3	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.3	4.2.3.3/XI.1	OGM
4	4.2	4.2.3	4.2.3.3	4.2.3.3/XI.2	OGM
4	4.2	4.2.4	4.2.4.1	4.2.4.1/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.1	4.2.4.1/XI.2	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.1	4.2.4.1/XI.3	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.2	4.2.4.2/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.2	4.2.4.2/XI.2	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.2	4.2.4.2/XI.3	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.3	4.2.4.3/XI.1	ÇOB
4	4.2	4.2.4	4.2.4.3	4.2.4.3/XI.2	ÇOB
4	4.3	4.3.1	4.3.1.1	4.3.1.1/XI.1	ÇOB, KTB
4	4.3	4.3.1	4.3.1.1	4.3.1.1/XI.2	ÇOB, KTB
4	4.3	4.3.1	4.3.1.1	4.3.1.1/XI.3	ÇOB, KTB
4	4.3	4.3.1	4.3.1.2	4.3.1.2/XI.1	ÇOB
4	4.3	4.3.1	4.3.1.2	4.3.1.2/XI.2	ÇOB

Tablo 5.2. Kırsal Kalkınma Planı izleme göstergeleri ülke icmal tablosu²

[illegible]

(1): Üretilmedi (Faaliyet formlarında bulunan "IX. Bu faaliyetin havata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar" bölümünde bulunan maddeler kodlanacaktır.

(1): Çiğnemir (1 ad)

(2): Kısmen üretildi

(3): Üretildi

(4): *Faaliyet formunda bulunan "IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar" bölümünde bulunan maddeler dışındaki kısıtlar belirtilecektir.

¹ Bu tablo, Tablo 5.1 baz alınarak, ülke geneli icmalini yansıtacak şekilde, koordinatör kuruluştan hazırlanacak ve komitenin ilk toplantısına sunulacaktır.

EKLER

Ek I

KIRSAL KALKINMA PLANI HAZIRLIKLARINA İLİŞKİN PROTOKOL

KALKINMA PLANI (2009–2013) HAZIRLIKLARINA İLİŞKİN PROTOKOL

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Taraflar, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

MADDE 1- İşbu protokolün amacı; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile işbirliği içinde ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hazırlanacak olan Kırsal Kalkınma Planı (2009-2013) hazırlık çalışmalarının genel çerçevesini oluşturmak, Yüksek Planlama Kurulu kararıyla yürürlüğe girecek olan Planın söz konusu hazırlık çalışmalarının başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasını temin etmek, kamu kurumları, özel sektör ile sivil toplum kuruluşları gibi ilgili tüm paydaş kesimlerde yüksek bir farkındalık oluşturularak Planın verimli ve katılımcı bir şekilde hazırlanmasını sağlamaktır.

Kapsam

MADDE 2- İşbu Protokol, Madde 1’de belirlenen amaç doğrultusunda Madde 3’de yer alan taraflar arasındaki işbirliğinin esas ve usullerini kapsamaktadır.

Taraflar

MADDE 3- İşbu Protokolün tarafları; İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Türkiye İstatistik Kurumu ve Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı’ndan oluşur.

Hukuki dayanak

MADDE 4- İşbu Protokol, 1 Temmuz 2006 tarih ve 26215 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Dokuzuncu Kalkınma Planının 674. Maddesi, 15.10.2007 tarih ve 2007/12701 sayılı 2008 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararının 19. ve 20. Maddeleri ile 2008 Yılı Programının “Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması” bölümünde yer alan Tedbir 1.1. ve 25 Ocak 2006 tarih ve 2006/1 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararıyla yürürlüğe giren Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’nin (UKKS) ilgili hükümlerine istinaden hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 5-Bu Protokolün uygulanmasında;

a) Bakanlık: Tarım ve Köyişleri Bakanlığını,

b) Çekirdek grup (ÇG): Kırsal Kalkınma Planının hazırlık sürecinden başlayıp nihai şeklinin verilmesine kadar geçen her aşamada etkin rol alan ve Bakanlık Strateji Geliştirme Başkanlığı, DPT Müsteşarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu temsilcileri ile TÇG başkanlarından teşekkül eden grubu,

c) Koordinasyon grubu (KG): İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü temsilcilerinden oluşan Kırsal Kalkınma Planı Koordinasyon Grubunu,

ç) Plan: Kırsal Kalkınma Plan Belgesini,

d) Plan izleme komitesi (PİK): Planın yürürlüğe girmesiyle birlikte Koordinasyon Grubunun devamı niteliğindeki Komiteyi,

e) Protokol: Bakanlık tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) ile işbirliği içinde ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hazırlanacak olan Planın hazırlık çalışmalarının genel çerçevesini oluşturmak amacıyla hazırlanan belgeyi,

f) Tematik çalışma grubu (TÇG): Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde belirlenmiş olan, stratejik amaç ve öncelikler çerçevesinde Bakanlık koordinasyonunda ilgili tüm paydaşların temsilcilerinden oluşan Kırsal Kalkınma Planı Tematik Çalışma Grubunu ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Esas ve Usuller

Plan hazırlıklarının yürütülmesi

MADDE 6- a) Plan hazırlık sürecinin katılımcı bir yapıda sürdürülmesini temin etmek üzere Koordinasyon Grubu (KG), Çekirdek Grubu (ÇG) ve Tematik Çalışma Grupları (TÇG) oluşturulacaktır.

b) KG Bakanlık temsilcisi başkanlığında işbu protokole taraf olan kurumların en az Daire Başkanı düzeyindeki temsilcilerinden oluşacaktır. Planın yürürlüğe girmesiyle birlikte KG'nin devamı niteliğinde Plan İzleme Komitesi teşkil edilecektir.

c) Planın hazırlanmasında görev alacak ÇG; Bakanlık ve DPT'den 4'er temsilci ve TÜİK'ten bir temsilci ile TÇG başkanlarından oluşacaktır.

ç) Plan hazırlığına yönelik ayrıntılı çalışmaları yürütecek olan Tematik Çalışma Grupları, UKKS'de belirlenen dört temel stratejik amaç bazında oluşturulacaktır.

d) TÇG üyeleri, kırsal kalkınma faaliyetleriyle ilgisi bulunan kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarından ilgili tüm paydaşları kapsayacak şekilde belirlenecektir.

İşbirliği ve koordinasyon

MADDE 7- a) İşbu Protokole taraf kurumlar, Planın onaylanmasına kadar geçecek süre zarfında sorumlu olmak kaydıyla; KG için yetkili temsilcisini ve Bakanlığın talep ettiği sayıda olmak üzere TÇG'ler için uzman personelini görevlendirir ve aktif katkı sağlamalarını temin eder. Aynı şekilde, ÇG için yukarıda ifade edilen ilgili kurumlar, görevlendirilen uzman personelinin aktif katkı sağlamasını temin eder.

b) DPT Müsteşarlığı, YPK Kararıyla yürürlüğe girecek Planın; Dokuzuncu Kalkınma Planı ve UKKS belgesi ile diğer sektörel ve bölgesel politika hükümleriyle uyumlu olmasını sağlar. Bu uyumu artırmak

amacıyla Plan hazırlığı sonuçlanmadan, YPK kararının istihsalı öncesinde Bakanlık ile DPT Müsteşarlığı, Planın nihai taslağı üzerinde müşterek bir teknik değerlendirme toplantısı gerçekleştirir.

c) TÇG'lerin çalışma toplantıları çıktılarının stratejik planlama yaklaşımına uygun şekilde üretilmesini temin etmek üzere, ÇG üyelerinden bağımsız şekilde gerekli kolaylaştırıcı (moderatör) ihtiyacını karşılar.

Planın hazırlık süresi

MADDE 8-Plan hazırlığı, işbu protokolün imzalanmasını müteakip 9 ay içinde tamamlanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çalışma Rehberi, İçerik

Plan hazırlıkları çalışma rehberi

MADDE 9- Plan hazırlık sürecinin katılımcı bir yapıda sürdürülmesini temin edecek KG, ÇG ve TÇG'lerin teşkili, görevleri, çalışma esas ve usulleri ile Plan belgesinin genel içeriğinin tanımlandığı Plan Hazırlıkları Çalışma Rehberi, işbu Protokolün kabulünü müteakip Bakanlık tarafından hazırlanacaktır.

Plan belgesinin genel içeriği

MADDE 10- a) Plan, UKKS'de öncelikler bazında belirlenen stratejik amaçların; tedbirler ve faaliyetler (program ve proje gibi) bazındaki açılımlarını sağlayacaktır.

b) Plan, ulusal ve uluslararası kaynaklarla yürütülen kırsal kalkınma alanındaki tüm faaliyet, proje, program ve yatırımları kapsayacak genişlikte ele alınacaktır.

c) Plan, izleme ve değerlendirmeye de imkân verecek şekilde, dinamik bir eylem planı olarak hazırlanacaktır.

ç) Plan belgesinin genel içeriği Çalışma Rehberinde tanımlandığı şekilde olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Süre, Yürürlük ve Yürütme

Süresi

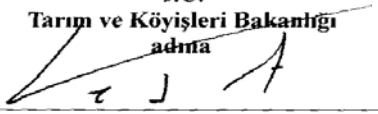
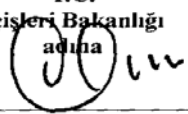
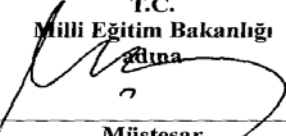
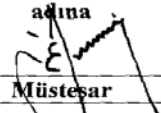
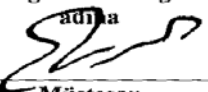
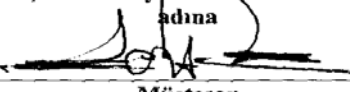
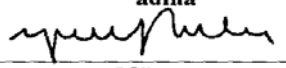
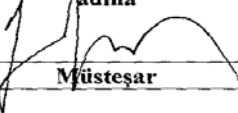
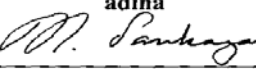
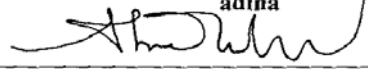
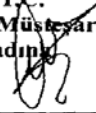
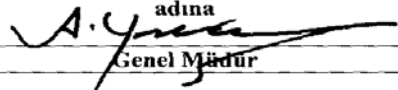
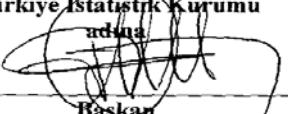
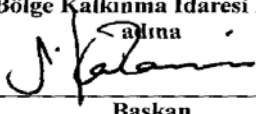
MADDE 11- İşbu Protokol, Kırsal Kalkınma Planının YPK'da onaylanmasına kadar geçerli olacaktır.

Yürürlük

MADDE 12- .../.../ tarihinde 2 nüsha olarak imzalanan işbu Protokol Madde 3'de yer alan taraflarca imza altına alınmakla yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 13- İşbu Protokol, Madde 3'de yer alan tarafların en üst amirlerince yürütülür.

T.C. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı adına Müsteşar	T.C. İçişleri Bakanlığı adına Müsteşar
T.C. Millî Eğitim Bakanlığı adına Müsteşar	T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı adına Müsteşar
T.C. Sağlık Bakanlığı adına Müsteşar	T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adına Müsteşar
T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı adına Müsteşar	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Müsteşar
T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı adına Müsteşar	T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı adına Müsteşar
T.C. Hazine Müsteşarlığı adına Müsteşar	T.C. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü adına Genel Müdür
T.C. Türkiye İstatistik Kurumu adına Başkan	T.C. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı adına Başkan

98

27 7 2

27

Ek II

KIRSAL KALKINMA PLANI HAZIRLIKLARINDA GÖREV ALAN KURUM TEMSİLCİLERİ

A - Koordinasyon Grubu Üyeleri

1. Vahdettin ÖZKAN	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	SGB Bşk.(Başkan)
2. İlker ARIKAN	İçişleri Bakanlığı	Dai. Bşk.
3. Hasan GENCER	Milli Eğitim Bakanlığı	Dai. Bşk.
4. İsmail ALACA	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	Dai. Bşk.
5. Songül DOĞAN	Sağlık Bakanlığı	Dai. Bşk.
6. Hami ÖZALAN	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Dai. Bşk.
7. Şevket CANBEK*	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Dai. Bşk.
8. Engin DİKİCİ	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Dai. Bşk.
9. Dr. Adnan ASLAN	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Dai. Bşk.
10. Muhammet BAYBURTLU	Çevre ve Orman Bakanlığı	Dai. Bşk.
11. Emre BAŞARAN	DPT Müsteşarlığı	Dai. Bşk.
12. Cemalettin KAYMAK*	DPT Müsteşarlığı	Dai. Bşk.
13. A. Levent YENER	Hazine Müsteşarlığı	Dai. Bşk.
14. Murat TUNÇEL	Türkiye İstatistik Kurumu	Dai. Bşk.
15. Nermin AKYIL	SYDGM	Dai. Bşk.
16. Tolga EROGAN	GAP Bölge Kalkınma İd. Bşk.	Dai. Bşk.

B - Çekirdek Grup Üyeleri

Dr. Gülzade KAPLAN	TÇG-1 Başkanı, TKB
Ferhat ODABAŞI	TÇG-2 Başkanı, SYDGM
Gamze ÖZER	TÇG-3 Başkanı, BİB
Ekrem YAZICI	TÇG-4 Başkanı, ÇOB
Erdal ÖZTÜRK	TÇG-1 Koordinatörü, TKB
Süleyman ODABAŞI	TÇG-2 Koordinatörü, TKB
Pınar HIŞIR	TÇG-3 Koordinatörü, TKB
Zeynel KÖKÇAM	TÇG-4 Koordinatörü, TKB
Ahmet Zahir ERKAN	TKB
Enver AKSOY*	TKB
Özcan TÜRKOĞLU	DPT Müsteşarlığı
Hasan ÇOBAN	DPT Müsteşarlığı
Hakan GÜNLÜ	DPT Müsteşarlığı
Tamer METİN	DPT Müsteşarlığı
Zeynep DEMİRHAN DERVİŞ	DPT Müsteşarlığı
Ali AY	TÜİK
Nazan TURUT	TÇG-1 Raportörü, TKB
Selami TOPUZ	TÇG-2 Raportörü, SYDGM
Sevgen SEZER	TÇG-3 Raportörü, BİB
Raile KÖKDEMİR	TÇG-4 Raportörü, ÇOB
Nilgün GÜMÜŞAY	TÇG-2 Koordinatörü, TKB
Sevinç KOVA	TÇG-4 Koordinatörü, TKB
Dr. Yavuz UYAR	TÜİK

* Görevden ayrılmıştır.

C- Tematik Çalışma Grupları (TÇG)

TÇG-1: Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması

Dr. Gülzade KAPLAN
Nazan TURUT
Erdal ÖZTÜRK
Seher MUĞLA
M. Akif KOCA

Başkan, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Raportör, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Moderatör, DPT Müsteşarlığı

Aslı İLGEN
Ayla MACİT
Hikmet AKKAYA
Erzen SÖĞÜT
Umay ERDEM
Dr. Taylan KIYMAZ
Ayberk ABANOZ
Nusret MUTLU
Gülsüm GÜRER
Ahmet Sırrı BAYKAL
Burcu ÖZÇINAR
Gülay BABADOĞAN
Kıvanç ATAK
Dr. İsmail MERT
Uhuvvet ÜNCÜ
Candan BAL
Engin BİTER
İbrahim AYDEMİR
Zeynep MADAN
Burçin ŞENYÜCEL
Hakan YILDIZ
Özlem KOCA
Fikret IŞIKÇI
Dr. Lale ATASEVEN
Fatih Mehmet DİRİ
İzzet ÖLMEZ
Levent SAKA
M. Serdar ERMAN
Alper BİLAN
Sevil SIRAĞA
Doç. Dr. M. Salih KARAÇALTI
Hüseyin MULAĞLU
Gönül ÖZTÜRK
Aylin VELİOĞLU
Dr. Gülay ÇANGA
Soner TÜRKMEN
Tülay TAY
Şerif YILDIZ
Anıl İsmet TORTOPOĞLU
Murat MERCAN
Ali AY
Vehbi MESCİGİL
Bahri YILMAZ

BESD-BİR
Çevre ve Orman Bakanlığı
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
Dış Ticaret Müsteşarlığı
Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT Müsteşarlığı
ET-BİR
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
HAY-KOOP
Hazine Müsteşarlığı
Hazine Müsteşarlığı
İGEME
İKV
Kırsal Kalkınma ve Gıda Güvenliği Derneği
KOSGEB
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Maliye Bakanlığı
Rekabet Kurumu
Rekabet Kurumu
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TARİŞ
TEMA VAKFI
TOBB
TÜİK
Türk Patent Enstitüsü
Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği

TÇG-2: İnsan Kaynaklarının Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi

Huriye SEVEN*
Ferhat ODABAŞI
Nur KARABACAK *
Selami TOPUZ
Süleyman ODABAŞI
Nilgün GÜMÜŞAY
Murat KUTLUKSAMAN

Başkan, SYDGM
Başkan, SYDGM
Raportör, SYDGM
Raportör, SYDGM
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Başkanlığı
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Başkanlığı
Moderatör, DPT Müsteşarlığı

Gülgün TEZGİDER
Seda Yılmaz İNAL
Ertan TAŞKIN
Bülent GÜLÇUBUK
Demet SEZGEN
Ayşe UĞURLU
Lütfiye KARADUMAN
Türker DÖLEKOĞLU
Sırma ŞEKER DEMİR
Feyza Şule DÜŞGÜN
Fatma Başata TEMUR
Fatih ÇINAR
Özlem ŞENOL
Şehnaz ÖZER
Rahmi KÖSE
Vildan GÖKMEN
Güler ÖZDOĞAN
Hakan SÖĞÜT
Deniz İlke ÖZDÜL
Ayşegül PEHLİVAN
Nihal KADIOĞLU
Didem DEMİRKOL
Betinur AYAN
Demet UZUNER
Niyazi KAYA
Şengül KÜÇÜKÖZ
Şükran KAYAN
Güler KAPLAN
Ünal ÖRNEK
Vecdi KAVLAK
Yaşar KOCAOĞLU
Dr. Nuray DİLNUTT
Cansel TÜTÜNCÜOĞLU
Levent GÖÇMEN
Mustafa ARTUNÇ
Recep KARABACAK

Acil Destek Vakfı
AÇEV
Adalet Bakanlığı
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Çukurova Kalkınma Ajansı
DPT Müsteşarlığı
Diyanet İşleri Başkanlığı
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
Genelkurmay Başkanlığı
Hazine Müsteşarlığı
Hazine Müsteşarlığı
İçişleri Bakanlığı
İçişleri Bakanlığı
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KOSGEB
Köy-Koop Merkez Birliği
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı
Milli Eğitim Bakanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı
OR-KOOP
ORKÖY
Özürlüler İdaresi Başkanlığı
Sağlık Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı

Tajidin KIZILBOĞA
Güler Gül YILDIZ
Banu ŞENER
Zeliha AKTAR
Samet GÜNEŞ
Bedia AKBULUT
Kıymet KARABULUT
Mehmet YAMÇICI
Mutlugün BAYHAN
Serdar DİNLER
Zübeyde OZANÖZÜ
Dr.Yavuz UYAR
Osman YILDIZ
Mehmet CANDAN
Pınar KÖKSAL
İsmail İDİZ
Kerem DEMİREL

Sağlık Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
Sosyal Güvenlik Kurumu
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Türk Eğitim Derneği
Türkiye Aile Planlaması Derneği
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İş Kurumu
Türkiye Kalkınma Vakfı
Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği
Türkiye Ziraat Odaları Birliği

* Görevden ayrılmıştır.

TÇG-3: Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması

Gamze ÖZER
Sevgen SEZER
Pınar HIŞIR
Ekrem KARADEMİR

Başkan, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Raportör, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Moderatör, DPT Müsteşarlığı

M.Akif ALKAN
Haluk DOĞU
Altan ÖZMEN
Derya FALCIOĞLU
Şule Durgut ÖZTÜRK
K.Tolga BİRCAN
Murat ERDOĞAN
Ramazan Gökhan DÖNMEZ
Osman ALTINTAŞ
Adnan ÖZDEMİR
Nesrin BAYSAN
Enver TANRIVERDİ
Timur ALTINYAYGİL
Songül AKKUŞ
Ünal ESEN
Fahri ÖZBUDUN
Mustafa TÜMERDİRİM
Aşkın KIRAÇ
Ufuk KOCABAY
D.Aydoğan UĞURLU
Orhan YÜKSEL
Aslı ALAGÖZOĞLU
Fikret IŞIKÇI
Salih BULUT
Ümmü Gülsüm ÖZBEK
Ömer ÇELİK
Serpil KÖKSAL
Muhammed ADAK
Arap DİRİ
Levent GÖKDEMİR

Acil ve Afet Durum Yönetim Başkanlığı
Türkiye Belediyeler Birliği
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
BESD-BİR
Bilgi Teknolojileri Kurumu
Bilgi Teknolojileri Kurumu
DPT Müsteşarlığı
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
Hazine Müsteşarlığı
İçişleri Bakanlığı
İller Bankası Genel Müdürlüğü
İller Bankası Genel Müdürlüğü
Milli Eğitim Bakanlığı
OR-KOOP
ORKÖY
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü
Tarım Kredi Kooperatifi
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TCDD
TEDAŞ Gen. Md.
TOKİ
TÜİK
Türkiye Belediyeler Birliği

TÇG-4: Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi

Ekrem YAZICI
Raile KÖKDEMİR
Zeynel KÖKÇAM
Sevinç KOVA
İlgen ŞERİFEKEN

Başkan, Çevre ve Orman Bakanlığı
Raportör, Çevre ve Orman Bakanlığı
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Koordinatör, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Moderatör, DPT Müsteşarlığı

Ahmet ATAY
Fırat YILMAZ
Taşkın ÖZTAŞ
Gülsün YALÇINKAYA
Ahmet ATALAN
Ali TUTKUN
Alper Tolga ARSLAN
Aynur GÜNEŞ
Cengiz YILMAZ
Saliha DEĞİRMENCİOĞLU
Serap OYTUN
Serhat ARDA
Soner TÜMÜKLÜ
Tuncay PORSUK
İzzet ARI
Sibel ALMASULU
Özlem EFE
Murat DİKBAŞ
Nermin İVEYNAT
Cihan ERDÖNMEZ
Sultan BEKİROĞLU
Cantürk GÜMÜŞ
Hüseyin AYAZ
Nurper MORTAŞ
Prof. Dr. Sedat V. YERLİ
Emel TUĞRUL
Erkut ATALAR
Hikmet KARADUMAN
Berrak DENİZ TAŞDEMİR
Serkan BİRİNCİ
Ayfer BİLGİNLER
Canan KANLI
Dilek Dervişoğlu İÇEL
Dr. Nezaket CÖMERT
Faruk AKÇA
Fatma MAMAK
Hakan ANAÇ
Hatice Bilgin YILDIRIM
Kerim EKMEKÇİ

AB Genel Sekreterliği
Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı
DPT Müsteşarlığı
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
Hazine Müsteşarlığı
İçişleri Bakanlığı
İçişleri Bakanlığı
İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi
Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi
Kırsal Kalkınma ve Gıda Güvenliği Derneği
Kırsal Kalkınma ve Gıda Güvenliği Derneği
KÖY-KOOP
Kültür ve Turizm Bakanlığı
OR-KOOP
PANKOBİRLİK
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Koray ALBAYRAK
Metin TAN
Neslihan UĞUZ
Onur ÇİLTAŞ
R.Ratıp ÖZLÜ
Ramazan KOÇAK
Selenge Banu AKŞAHİN
Sema YAZICI
Serdar Y.BOZOKALFA
Ufuk ERDEM
Yaşar ORHAN
Yılmaz ÜLKÜ
F.Gülçin KÖSE
Sebahattin SERBES
Tamer SOYLU
Mustafa TUFAN
Aynur TOKEL
Dr. Ali CAN
Yüksel DİZDAR
Salim ALTAY
Murat SARAÇOĞLU
Cem ÖZKAN

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği
TARİŞ
TEMA VAKFI
Türk Veteriner Hekimleri Birliği
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye Tabiatı Koruma Derneği
TZOB
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Ziraat Mühendisleri Odası

IPARD PROGRAMI KAPSAMINDA DESTEKLENEN TEDBİRLER VE İLLER

Tablo 1. 1. Uygulama Döneminde IPARD Programı'nda uygulanacak tedbir ve alt-tedbirler

Eksen-1 Pazar etkinliğinin iyileştirilmesi ve Topluluk standartlarının uygulanması			
No	Tedbir adı	No	Sektör/alt tedbir
1.1	Tarımsal işletmelerin yeniden yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar	1.1.1	Süt üreten tarımsal işletmeler
		1.1.2	Et üreten tarımsal işletmeler
1.2	Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının yeniden yapılandırılması ve topluluk standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar	1.2.1	Süt ve süt ürünlerinin, işlenmesi ve pazarlanması
		1.2.2	Et ve et ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması
		1.2.3	Meyve ve sebzelerin işlenmesi ve pazarlanması
		1.2.4	Su ürünlerinin, işlenmesi ve pazarlanması
1.3	Üretici gruplarının kurulmasına destek		
Eksen-2 Tarım-çevre tedbirleri ve yerel kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanması için hazırlık faaliyetleri			
No	Tedbir adı	No	Sektör/alt tedbir
2.1	Kırsal alan ve çevre ile ilgili faaliyetlerin uygulanması için hazırlık	2.1.1	Erozyon kontrolü
		2.1.2	Su kaynaklarının korunması
		2.1.3	Bio-çeşitlilik
2.2	Yerel kırsal kalkınma stratejilerinin hazırlanması ve uygulanması (LEADER)	2.2.1	Yetenek kazandırma, bölgenin harekete geçirilmesi ve yerel kalkınma stratejisinin hazırlanması için kapasite geliştirilmesi
		2.2.2	Yerel kırsal kalkınma stratejilerinin hazırlanması
		2.2.3	Yerel eylem gruplarının kurulması
		2.2.4	İşbirliği projelerinin uygulanması

Tablo 2. 2.Dönem IPARD Programında uygulanacak tedbir ve alt-tedbirler

Eksen-3 Kırsal ekonominin geliştirilmesi		
No	Tedbir adı	No Sektör/alt tedbir
3.1	Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi	3.1.1 Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi
		3.1.2 Yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi
		3.1.3 Kırsal turizm
		3.1.4 Akvakültürün geliştirilmesi

Tablo 3. IPARD Programının uygulanacağı illerin tedbirlere göre dağılımı

1.Dönemde Desteklenecek Tedbirlerin İllere Göre Dağılımı

İller	1.1.1	1.1.2	1.1.2	1.2.1	1.2.2	1.2.2	1.2.2	1.2.3	1.2.4	1.3	3.1.1	3.1.2	3.1.3	3.1.4
Afyonkarahisar	+	+	+	+	+	+	+			+				+
Amasya	+	+		+	+	+		+		+	+	+	+	+
Bahıkesir	+			+				+		+				
Çorum	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	
Diyarbakır		+			+	+		+		+	+	+	+	
Erzurum	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+
Hatay								+	+	+	+	+	+	+
Isparta	+			+				+	+	+				+
Kahramanmaraş	+	+		+	+	+			+	+	+	+	+	+
Kars	+	+		+	+	+				+	+	+	+	
Konya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Malatya	+		+	+				+	+	+				+
Ordu									+	+				+
Samsun	+	+		+		+		+	+	+	+	+	+	+
Sivas	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+
Şanlıurfa	+	+		+	+	+				+	+	+	+	+
Tokat	+	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+	+
Trabzon									+	+	+	+	+	+
Van		+			+	+			+	+				+
Yozgat	+	+		+	+	+				+				

2. Dönemde Desteklenecek Tedbirlerin İllere Göre Dağılımı

İller	1.1.1	1.1.2	1.1.2	1.1.2	1.2.1	1.2.2	1.2.2	1.2.2	1.2.3	1.2.4	1.3	3.1.1	3.1.2	3.1.3	3.1.4
Afyonkarahisar	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+
Ağrı	+	+	+		+	+					+		+	+	
Aksaray	+	+	+		+	+					+				
Amasya	+	+	+		+	+			+		+	+	+	+	+
Ankara	+	+	+		+	+					+				
Ardahan	+	+	+		+	+					+				
Aydın	+				+				+		+				
Balıkesir	+	+			+	+		+	+	+	+	+		+	+
Burdur	+	+			+	+			+		+				
Bursa	+				+	+		+			+				
Çanakkale	+				+			+			+				
Çankırı		+		+		+					+	+	+	+	+
Çorum	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Denizli	+				+			+	+		+				
Diyarbakır		+				+			+		+	+	+	+	
Elazığ	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+			+
Erzincan		+	+	+		+	+				+	+	+	+	+
Erzurum	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+
Giresun										+	+	+	+	+	+
Hatay									+	+	+	+	+	+	+
Isparta	+				+				+	+	+	+	+	+	+
Kahramanmaraş	+	+	+		+	+		+	+	+	+	+	+	+	+
Karaman	+	+	+		+	+			+		+	+			+
Kars	+	+	+		+	+					+	+	+	+	
Kastamonu		+	+		+	+				+	+	+	+	+	+
Konya	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+
Kütahya	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+
Malatya	+		+	+	+			+	+	+	+	+			+
Manisa	+			+	+	+		+	+		+				
Mardin		+			+	+		+	+		+		+	+	
Mersin	+				+			+	+	+	+				
Muş	+	+			+	+					+				
Nevşehir				+		+		+			+		+	+	
Ordu									+	+	+	+	+	+	+
Samsun	+	+	+		+	+		+		+	+	+	+	+	+
Sivas	+	+	+		+	+				+	+	+	+	+	+
Şanlıurfa	+	+	+		+	+		+			+	+	+	+	+
Tokat	+	+	+		+	+		+			+	+	+	+	+
Trabzon										+	+	+	+	+	+
Uşak	+			+	+		+				+	+	+	+	
Van		+	+		+	+			+	+	+	+	+	+	+
Yozgat	+	+	+		+	+				+	+	+	+	+	

Ek IV

TEDBİR VE FAALİYET FORMLARINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

A - TEDBİR FORMU AÇIKLAMASI

Stratejik Amaç	kod	UKKS’de belirtilen stratejik amaç
Öncelik	kod	UKKS’de belirtilen öncelikler
Tedbir	kod	Faaliyetlere temel teşkil eden, önceliklerle uyumlu genel ifade
I. Mevcut durum Tedbir konusu hakkında halihazırda yapılan çalışmalar özetlenmiş, istatistiki verilere yer verilerek sorunlar ve fırsatlar özet bir şekilde ifade edilmiştir.		
II. Stratejik önemi Tedbir uygulamasının ihtiva ettiği önem tanımlanmış, uygulamanın başarılı bir şekilde gerçekleşmesi halinde ülkemize sağlayacağı katkılar işaret edilmiştir.		
III. Ulusal ölçekteki plan ve program hükümleri ile ilişkisi Tedbir hakkında Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemindeki (2007-2013); ulusal nitelikteki plan ve program dokümanlarındaki ilgili hükümler belirtilmiştir.		
IV. Sorumlu kuruluş Tedbirin uygulamasından ve/veya uygulamanın koordinasyonundan sorumlu olan kamu kurumu ve/veya kurumları belirtilmiştir.		
V. Uygulama için uygun araç/işlem Tedbirin hayata geçirilmesi için en uygun ve etkili politika aracının niteliği (kırsal kalkınma projesi-hibe programı-kamu yatırımı-pilot proje-araştırma projesi-envanter çalışması-mevzuat düzenleme gibi) tanımlanmıştır.		
VI. Mali kaynak Tedbir uygulaması için halihazırda kullanılan fonların-ödeneklerin kaynağı tanımlanmış, ilave edilebilecek diğer kaynaklar belirtilmiştir.		
VII. İlişkili mevzuat hükümleri Tedbir uygulaması için bağlayıcı, uygulamada takip edilmesi gereken mevzuatın adı tanımlanmıştır.		
VIII. Tedbir hedefleri Tedbir ismiyle uyumlu olarak, faaliyetlere olan ihtiyaca ışık tutan hedef bildirimidir. Elde edilmek/varılmak istenen genel sonuç ifadesidir.		
IX. Faaliyetler Söz konusu tedbir çerçevesinde, hayata geçirilmesi teklif edilen konular/alanları göstermektedir.		

B - FAALİYET FORMU AÇIKLAMASI

Stratejik Amaç	kod	UKKS'de belirtilen stratejik amaç
Öncelik	kod	UKKS'de belirtilen öncelikler
Tedbir	kod	Faaliyetlere temel teşkil eden, önceliklerle uyumlu genel ifade
Faaliyet	kod	Tedbir ifadesiyle uyumlu olarak geliştirilen somut eylem ifadesi

I. Yeri
Faaliyetin bizzatıhi uygulanacağı yerleşim yeri (köy-belde-ilçe-il-yöre-bölge) ve/veya sahası tanımlanmıştır.

II. Hedef kitle/uygulama alanı
Faaliyetin uygulamasına muhatap toplumsal veya ekonomik taraflar ve/veya faaliyetin fiziken yürütüleceği mekan tanımlanmıştır.

III. Süresi
Faaliyet uygulaması için uygun görülen süre yazılmıştır.

IV. Gerekçesi
Faaliyetin uygulanmasına esas nedenler irdelenerek ve faaliyetin önemi tanımlanmıştır.

V. Alt faaliyetler
Faaliyetin uygulanabilmesi için gerekli alt eylemler olup, önceliklendirilerek yazılmıştır.

VI. Sonuçlar
Uygulama neticesinde ortaya çıkacak doğul sonuçlar ifade edilmiştir.

VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum
Faaliyet uygulamasından sorumlu kamu kurum/kurumları tanımlanmıştır.

VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar
Faaliyet uygulamasını gerçekleştirecek kurum ve/veya kurumlarla işbirliği yapması elzem görülen kamu ve kamu dışı kurumlar tanımlanmıştır.

IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar
Faaliyet uygulaması önünde engel teşkil eden ve aşılması gereken önemli kısıtlar ifade edilmiştir.

X. İzleme göstergeleri
Faaliyetin gerçekleşme durumunu izlemeye imkan veren, ölçülebilen sonuç ifadeleridir.

Ek V

KIRSAL KALKINMA PLANINDA YER ALAN TANIMLAR

Açlık sınırı (Gıda yoksulluk sınırı): Çalışmadaki gıda yoksulluğunun temelini teşkil eden gıda sepeti, 2003 Yoksulluk Çalışması için oluşturulan sepet ile aynıdır. Bu sepetin oluşturulmasında 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinde gıda harcamasına göre sıralı 3. ve 4. yüzde 10'luk dilimler, referans grup olarak alınmış ve bu hanelerin gıda tüketiminde en önemli paya sahip 80 madde gıda sepeti olarak tespit edilmiştir. Bir ferдин günlük asgari 2100 kalori almasını sağlayacak miktarlar, bu 80 maddeden oluşturulmuştur. **Bu sepetin maliyeti açlık sınırı (gıda yoksulluk sınırı) olarak alınmıştır.** Gıda yoksulluk (açlık) oranı, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmıştır.

Alan Kılavuzluğu: Korunan alanların sahip oldukları kaynak değerlerinin korunarak kullanılması, ziyaretçilerin bilgilendirilmesi ve ziyaretçi yönetiminin sağlanması amacıyla korunan alan sınırları dâhilinde ve yakın çevresinde yaşayan yöre insanının alan kılavuzu olarak yetiştirilmesi ve alana gelen ziyaretçilerin bu kaynak değerleri hakkında doğru ve sağlıklı bilgi edinmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

Arazi Kullanma Şekilleri: Arazinin hâlihazır kuru tarım, sulu tarım, mera, orman, yerleşim yeri, terk ve diğer kullanım şekillerini ifade eder.

Arazi Topplulaştırması: Arazilerin doğal ve yapay etkilerle bozulmasını ve parçalanmasını önlemek, parçalanmış arazilerde ise doğal özellikleri, kullanım bütünlüğü ve mülkiyet hakları gözetilerek birden fazla arazi parçasının birleştirilip ekonomik, ekolojik ve toplumsal yönden daha işlevsel yeni parsellerin oluşturulmasını ve bu parsellerin arazi özellikleri ve alanı değerlendirilerek kullanım şekillerinin belirlenmesini ve arazi geliştirme hizmetlerinin sağlanmasını ifade eder.

Arazi: Toprak, iklim, topografya, ana materyal, hidroloji ve canlıların değişik oranda etkisi altında bulunan yeryüzü parçasını ifade eder.

Avlak: Av ve yaban hayvanlarının doğal olarak yaşadıkları veya sonradan salındıkları sahalarıdır.

Avlanma Planı: Envanteri yapılan, sınırları belli bir avlak alanında, avlanmasına izin verilen av hayvanlarının tür, yaş itibarıyla kaç adet ve hangi usul ve kurallara uyularak ne kadar süre içerisinde avlanacağını düzenleyen ve yaşama ortamının geliştirilerek sürdürülmesi için gerekli önlemleri öngören ve ilgili Bakanlıkça onaylanmış plandır

Beton Yol: Portlant çimentosu ve granüler agrega ile suyun birleşmesinden meydana gelen kaplamalara denir.

Birinci ve İkinci Basamak Sağlık Kuruluşları: Resmi kurum tabiplikleri, sağlık ocağı, verem savaş dispanseri, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi, Sağlık merkezi, SSK sağlık istasyonu ve dispanserler ile eğitim ve araştırma hastanesi olmayan devlet hastaneleri, özel dal hastaneleri, SSK hastaneleri ve diğer resmi kurum hastaneleri.

Birinci Derece Öncelikli Köy Yolu: Köyün veya bağlısının; il, ilçe ve bucak merkezleri ile devlet, il ve grup köy yoluna en uygun güzergâhla ulaşımını sağlayan yolları ifade etmektedir.

Bitkisel Kökenli Tali Ürünler: Kabuk, reçine, palamut, çam fıstığı, mazı, sığla yağı, buhur ve katran, meyve tohumları, yaprak ve iğne yaprak, hayvan yemi, kökler, otsu bitkiler (mantar, salep vb.) den oluşan bitkisel kökenli ürünlerdir.

Biyçeřitlilik: Kara, deniz ve diğer su ekosistemleri ile bu ekosistemlerin bir parçası olan ekolojik kompleksler de dahil olmak üzere tüm kaynaklardan elde edilen canlı organizmalar arasındaki farklılaşma anlamında olup türlerin kendi içinde ve türler arasındaki çeşitlilik ile ekosistem çeşitliliğini ifade eder.

Biyolojik Kaynaklar: Genetik kaynakları, organizmaları veya parçalarını, popölasyonları veya ekosistemlerin, insanlık için fiili veya potansiyel kullanımı veya insanlık için taşıdığı değer ile herhangi bir biyotik bileşenidir.

Cinsiyet Oranı: Her 100 kadın için erkek sayısıdır.

Çiftçi: Mal sahibi, kiracı, yarıcı veya ortakçı olarak devamlı veya en az bir üretim dönemi veya yetiştirme devresi tarımsal üretim yapan gerçek ve tüzel kişilerdir.

Çocuk İşçi: 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış çalışan çocuklardır.

Devlet Avlağı: Devlet ormanları, toprak muhafaza ve ağaçlandırma sahaları ve benzeri yerlerle Devlet tarım işletmeleri, baraj gölleri ve emniyet sahalarında ilgili kuruluşun muvafakatı alınarak Bakanlıkça avlak olarak ayrılan yerleri ifade eder.

Dezavantajlı Gruplar: Yoksullar, genç işsizler, kadın, hükümlü/ eski hükümlü, özürlü, çocuk işçi gibi gruplardır.

Dikili Tarım Arazileri: Dikili arazilerin özel ekolojik şartları nedeniyle özel amenajman istekleri olup koruma ve kullanma prensiplerine uyulması gereken alanları ifade eder.

Doğal Kaynak: Biyolojik tabii değerler; flora ve fauna unsurları, habitatlar, ekosistemler, tabiat tarihinin ve doğal mirasın seçkin özellikleri ve bunlara dair ilmi değerler ile fiziki doğal değerleri; coğrafi konum, jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar, hidrojeolojik, limnolojik ve iklim özellikleri ve bunlara dair bilimsel değerleri belirtir.

Ekosistem: Bitki, hayvan ve mikroorganizma toplulukları ile işlevsel bir birim olarak etkileşim halinde bulundukları cansız çevrelerinin oluşturduğu dinamik bir yapıyı ifade eder.

Eko-turizm: Doğaya zarar vermeyen, yörenin tarihi, doğal, mimari, kültürel özelliklerini yansıtan, kılavuz eşliğinde yapılan, kitle turizminden ziyade küçük gruplar halinde yapılan ve alanın taşıma kapasitesinin altında gerçekleştirilen, yöre halkının ekonomik yarar sağladığı turizm türüdür.

Ev Pansiyonculuğu: Uygulama alanında yeni bir inşaat yapılmaksızın, mevcut yapılarda; ilgili iznin ve uygulama koşullarının korunan alan uygulama birimlerinden sağlanmasından sonra birkaç odasının asgari hijyenik ve konfor koşullarının sağlanarak, ziyaretçilere barınma ihtiyaçlarının karşılandığı ve yöresel mutfak ürünleri olanaklarının sunulduğu sosyo-kültürel değerlerin yansıtıldığı ve yaşatıldığı mekanlardır.

Genç İşçi: 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış çalışan gençlerdir.

Genel Avlak: Özel ve devlet avlakları dışında kalan bütün av sahaları ile göl, lagün, bataklık ve sazlık gibi sahaları ifade eder.

Gıda Güvenliğı: Gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü tehlikenin bertaraf edilmesi için alınan tedbirler bütünüdür.

Güvenli Gıda: Raf ömrü süresince uygun koşullarda muhafaza edildiğinde fiziksel, kimyasal ve biyolojik riskleri taşımayan gıdalardır.

Hayvansal Kökenli Ürünler: Memeliler, kuşlar ve balıklardan oluşan orman içi sulara yaşayan balık ve diğer su ürünleri ile yaban hayvanları ürünleridir (et, post, deri, vb.).

İç Göç: Yurt içinde beş ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun, iki genel nüfus sayımı arasındaki dönemde ikametgâhının farklı olması durumunda gerçekleşen göçlerdir. İkametgahı bilinmeyenler, mevsimlik göçler, ikametgah değişikliği yurt dışı olanlar ve sayımlar arasında birden fazla ikamet değişikliği yapanlar iç göç kapsamına dahil değildir.

İşsizlik Oranı: İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranıdır.

İyi Tarım Uygulamaları (İTU): Tarımsal üretim sisteminin sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan karlı ve verimli, insan sağlığını koruyan, hayvan sağlık ve refahı ile çevreye önem veren bir hale getirmek için uygulanması gereken işlemleri kapsamaktadır.

Kent Mobilyası: Trafiki kanalizasyon, yol aydınlatmasında ve bilgilendirmede, yönü belirtme veya dinlenmede imkânlar sunan havuz, çeşme, heykel, satış büfeleri, bilet, gazete, çiçek satış kulüpleri, telefon kabinleri ile yangın musluğu, çöp ve posta kutuları, oturma bankları vb. mobilyalardır.

Kent: Nüfusu 20.000 ve daha fazla olan yerleşim birimleridir.

Kır (kırsal alan): Nüfusu 20.000'den az olan yerleşim birimleri ve çevreleridir.

Kırsal Kalkınma: Kentsel alanların dışında kalan, nüfus yoğunluğunun görece düşük ve hakim üretim faaliyetinin tarım olduğu alanlarda yaşayan nüfusun bireysel yetkinliklerinin artmasına ve refah düzeylerinin iyileşmesine imkan verecek şekilde ekonomik ve sosyal sektörlerdeki çeşitli politikaların eşgüdüm içerisinde birlikte tasarlanmasını ve uygulanmasını temin eden yerel yönetimi ve içsel kalkınma yaklaşımlarını gözetken çok aktörlü mekansal bir kalkınma sürecidir.

Kırsal Yerleşme: Kent diye tanımlanan yerleşme alanlarının dışında kalan, ekonomik yapısı büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşme sınırına sahip, yerleşme dokusunun seyrek, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bucak, köy, mahalle, oba, mezra ve kom gibi farklı türleri olan ve çeşitli ölçütlere göre kent sayılma aşamasına gelemeyen kasabaları (ilçe merkezleri ve beldeleri) da kapsamına alan yerleşimlerdir.

Kırsal Yerleşimler: Köy başlısı, köy, belde ve 20 bin altı nüfusa sahip ilçe merkezlerini kapsamaktadır.

Kooperatif: Orman köylerinde oturan köylülerce, kendi aralarında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre kurulmuş veya durumları mezkûr Kanun hükümlerine intibak ettirilmiş, çok amaçlı tarımsal kalkınma kooperatifleridir.

Koruma Statüsü: Bir alandaki ekosistemleri; doğal, yarı doğal veya insan eliyle oluşturulmuş yaşam alanlarını ve doğal yayılım gösteren türleri korumak ve gerektiğinde iyileştirmek amacıyla geliştirilmiş ve sınırları kesin olarak belirlenmiş alanlardaki belli başlı kısıtlama, tasarruf, doğal alan restorasyonu ve her türlü kullanım biçimini düzenleyen yasal ve idari arazi kullanımı statüsü kararları ile koruma altına alınmış türlere uygulanan tüm koruma ve kullanma tedbirlerini ifade eder.

Korunan Alan Yönetim Planı: Alanın tüm kaynak değerlerinin uzun dönemde sürdürülebilir korunması ve yönetimi için belirli bir zaman diliminde koruma alanlarının politika, strateji ve yönetim alt planlarını tanımlayan dokümanlardır.

Korunan Alan: Bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeyde önemli doğal, kültürel tarihi, arkeolojik

ve peyzaj kaynak değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uzun dönemde devamlılığının sağlanması için yasal, teknik, idari, sosyal ve ekonomik önlemlerin uygulandığı, coğrafi olarak tanımlanan ve resmi statü ile ilan edilen alanlardır.

Köyiçi Yol: Yol yapım ve bakım makinelerinin çalışabileceği köy veya bağlısının ana ulaşım yolu üzerinde bulunan, ünitenin giriş ve çıkışını sağlayan veya ulaşım yolunun uzantısı niteliğindeki yola köyiçi yol denir.

Köy Yolu: Devlet ve il yolları dışında kalan belde belediyeleri ve köyü; köye ve bağlılarına, il ilçe ve bucak merkezleri ile devlet ve il yollarına bağlayan yollardır.

Kültürel Kaynak: Tarihi, arkeolojik, mitolojik, antropolojik, etnoğrafik, sosyolojik olayları belgeleyen ve bu olayların izlerini taşıyan sitler ve yöreler ile tarihteki büyük olayların ve kişilerin izlerini ve hatıralarını taşıyan kaynaklardır.

Marjinal Tarım Arazisi: Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri ve dikili araziler dışında kalan, toprak ve topoğrafik sınırlamaları nedeniyle üzerinde sadece geleneksel toprak işlemeli tarımın yapıldığı, kullanım kararlarının yerel ihtiyaçlara göre belirlendiği arazilerdir.

Mera: Hayvanların otlatılması ve otundan yararlanılması için tahsis edilen veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yeri, ifade eder.

Milli Park: Bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletler arası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır.

Mineral Kökenli Ürünler: Sular, kum, çakıl, taş ve madenlerden oluşan ürünlerdir.

Morbidite: Hastalık, bedensel ve ruhsal iyilik durumunun bozulmasıdır.

Mortalite Ölüm: Yaşamsal belirtilerin bir daha geri gelmemek üzere durmasıdır.

Mutlak Tarım Arazileri: Sulu veya kuru tarım yapıлып yapılmadığına göre arazide yapılan etütlerle tesirli toprak derinliği, arazinin genel eğimi ve üzerinde yetiştirilen bitkiler değerlendirilerek tespit edilen arazileri ifade eder.

Mutlak Yoksulluk: Mutlak yoksulluk, hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır.

Net Göç Hızı: Bir yerleşim biriminin net göç eden nüfusunun, o yerleşim biriminin iki sayım arasındaki ortalama toplam nüfusuna oranıdır. 2000 Göç İstatistikleri (TÜİK 2005) çalışmasında 1995-2000 dönemine ilişkin net göç hızları farklı bir yaklaşımla hesaplanmıştır.

Net Göç: Bir yerleşim biriminin aldığı göçle verdiği göç arasındaki farkı ifade etmektedir. Eğer bir yerleşim biriminin aldığı göç verdiğiinden fazla ise net göç pozitif, aldığı göç verdiğiinden az ise net göç negatif olmaktadır.

Odun Dışı Orman Ürünleri: Orman ve orman içi açıklıklarda yetişen, insanların ve diğer canlıların kendi ihtiyaçlarını karşılamak veya gelir sağlamak için yararlandıkları her türlü bitkisel, hayvansal veya mineral kökenli ürünler odun dışı orman ürünleri olarak tanımlanmaktadır (DPT 8 Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu 2001).

Organik Tarım: Üretimde kimyasal girdi ve ilaç kullanmadan yönetmelikler çerçevesinde izin veri-

len girdilerin kullanımı ile yapılan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim sistemidir.

Orman Köylüsü: Orman köyü nüfusuna kayıtlı olup, kredi yardımlarının yapılacağı orman köyünde kredi tespit tarihi itibarıyla en az beş yıldan beri fiilen oturan halkı ifade eder.

Orman Köyü: Orman içi ve ormana bitişik köyleri kapsamaktadır.

Örnek Avlak: Devlet avlakları ve genel avlaklar içinde Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre ayrılan ve işletilen veya işlettirilen avlaklardır.

Özel Koruma Alanları: Tarihi, turistik, biyolojik çeşitlilik ve doğal değeri olduğu için koruma altına alınan arazilerdir. Bu alanlar özel kanunlarla koruma altına alınmış veya geleneksel olarak yukarıda belirtilen amaçlarla korunan yerleri ifade eder.

Özel Ürün Arazisi: Mutlak tarım arazileri dışında toprak ve topoğrafik sınırlamaları nedeniyle genellikle sulu şartlarda özel bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği ile su ürünleri yetiştiriciliğinin ve avcılığının yapılabildiği, ülkesel, bölgesel veya yerel önemi nedeniyle tarımda kalması gereken arazilerdir.

Peyzaj: Özellikleri insan ve/veya tabii faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda oluşan, zaman ve mekan boyutunda değişim göstermesiyle dinamik yapıda olan, belirli kalite göstergeleri ve çeşitlilik sınıflamalarıyla ifade edilebilen alanlardır.

Ramsar Sözleşmesi: Su Kuşları Yaşamı Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi'ni ifade eder.

Rekreasyonel Kaynak: Tabii ve kültürel çevrenin, özellikle açık hava rekreasyonu (insanın eğlenme, dinlenme, kendini yenileme işlevi) yönünden potansiyeli, taşıma kapasitesi ve hitap ettiği demografik çevreyi belirtir.

Riskli Gruplar: Bebek ve çocuklar, gebe ve loğusa, yaşlılar, kronik hastalığı vb. olanları kapsar.

Stabilize Yol: Kum, çakıldan oluşan agregaya killi bir bağlayıcı zemin ve nem tutucu kimyasal bir tuzun karıştırılmasından meydana gelen yolları veya mucur ve bağlayıcı olarak kil karışımıyla yapılan, silindirle sıkıştırılan yolu ifade eder.

Sulak Alan: Doğal veya yapay devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan bütün sular, bataklıklar ve sazlıkları ifade eder.

Sulak Alanlar: Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerine gel-git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyeler sulak alandır.

Sulu Tarım Arazisi: Tarımı yapılan bitkilerin büyüme devresinde ihtiyaç duyduğu suyun, kaynağından alınarak yeterli miktarda ve kontrollü bir şekilde karşılandığı arazileri ifade eder.

Sürdürülebilir Doğal Kaynak Yönetimi: Doğal kaynakların, sosyal, ekonomik ve kültürel faydalarının günümüz insanına olduğu kadar gelecek kuşaklara da aktarılacak şekilde ve seviyede korunması, gelişmesi ve kullanımlarının yönetilmesidir.

Sürdürülebilirlik: Doğal kaynakların taşıma kapasitesini zorlamadan ve mevcut kaynaklardan her-

hangi bir azalma ya da nitelik değişikliğine yol açmadan, kaynakların bugünün ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve özelemlerini karşılama potansiyelini muhafaza edilerek kullanılmasıdır.

Tabiat Anıtı: Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarıdır.

Tabiat Parkları: Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını ifade eder.

Tabiatı Koruma Alanı: Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş, ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarıdır.

Tarım Arazileri Sınıfı: Doğal özellikleri ve yapılan tarım şekline göre nitelikleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na belirlenen mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri, marjinal tarım arazilerini ifade eder.

Tarım Arazisi: Toprak, topografya ve iklimsel özellikleri tarımsal üretim için uygun olup, hâlihazırda tarımsal üretim yapılan veya yapılmaya uygun olan veya imar, ihya, ıslah edilerek tarımsal üretim yapılmaya uygun hale dönüştürülebilen arazileri ifade eder.

Tarım Dışı Alanlar: Üzerinde toprak bulunmayan çıplak kayaları, daimi karla kaplı alanları, ırmak yataklarını, sahil kumullarını, sazlık ve bataklıkları, askeri alanları, endüstriyel, turizm, rekreasyon, iskân, altyapı ve benzeri amaçlarla planlanmış arazileri ifade eder.

Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri: Arazinin sulamaya hazırlanması özellikle arazi tesviyesi, gerekli görülürse drenajın sağlanmasına ilişkin çalışmalardır.

Tarımsal işletme: Üretim faktörlerini kullanarak; bitkisel ve/veya hayvansal ürünlerin üretimi için tarımsal faaliyet yapan ve işletme içerisinde tarımsal ürünlerin üretimden sonra, koruma ve/veya işlemlerini yaparak; mamul veya yarı mamul hale getirmeye yönelik ekonomik faaliyette bulunan ekonomik aktörler/birimlerdir.

Tür: Ortak bir soydan gelen ve doğal şartlarda kendi aralarında çiftleşebilen veya dölleneyen, üreme yeteneğine sahip, verimli döller verebilen ve morfolojik olarak benzer organizmalar grubunu veya popülasyonları ifade eder.

Uygulama Alt Planları: Uzun Devreli Gelişme Planı'nın amacı, hedefi, ilkeleri ve plan kararları ile hükümleri doğrultusunda öngörülen her bir uygulamanın amaç, hedef, stratejiler, faaliyetler ve çıktıları ile söz konusu faaliyetlerin uygulanmasına yönelik faaliyet eylem planı ve uygulama projelerini içeren mikro planlardır.

Uzun Devreli Gelişme Planı: Korunan alanın sahip olduğu kaynak değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uzun dönemde devamlılığının sağlanması için teknik, idari, sosyal ve ekonomik seçeneklerin belirlendiği, birbiri ile zaman ve yer ölçeğinde ilişkilendirildiği bütüncül ekosistem yaklaşımli bir plandır.

Üretici Örgütleri: Sivil toplum örgütlerinden tarımsal amaçlı kooperatifler, yetiştirici birlikleri, üretici birlikleri ve bunların üst birliklerini ifade eder.

Verdiği Göç Hızı: Yerleşim yerlerinden göç eden nüfusun, o yerleşim yerinin toplam nüfusundan o yerleşim yerinin net göç eden nüfusu çıkarıldıktan sonra kalan nüfusa oranıdır.

Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahalardır.

Yangın Emniyet Şeritleri: Yangın çıkma ihtimali fazla olan alanlardaki yol kenarlarında veya orman kenarlarında (tek taraflı genişliği 25-50 metre olarak) tesis edilen yangının ilerlemesini engelleyici tek taraflı veya iki taraflı olarak tesis edilen şerit şeklindeki alanlardır.

Yangın Emniyet Yol ve Şeritleri: Yangın emniyet yolu ile bunun tek veya iki tarafında oluşturulan yangın emniyet şeritlerinin kombine edilmesi ile meydana gelen toplam genişliği 30-120 metre olan yangının yayılmasını engelleyen tesislerdir.

Yangın Emniyet Yolları: Yangın çıkmadan önce tabii ve suni engellerden de yararlanılarak yangının yayılmasını önlemek amacıyla inşa edilen 6-15 metre genişliğinde üzerinde yanıcı madde bulunmayan yollardır.

Yenilenebilir Enerji: Doğanın kendi evrimi içinde, bir sonraki gün aynen mevcut olabilen enerji kaynağıdır.

Yerleşim Yerleri Arasındaki Göç: Şehirden şehre, şehirden köye, köyden şehre, köyden köye olan göçlerdir.

Yoksulluk (Gıda+gıda dışı) sınırı: Fertlerin gıdanın yanı sıra gıda dışı ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bu ihtiyaçları göz önüne almak için gıda yoksulluk sınırına, gıda dışı mal ve hizmet payının da eklenmesi gerekmektedir. Bu yoksulluk sınırının belirlenmesi amacıyla da Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine göre toplam tüketimleri gıda yoksulluk sınırının hemen üstünde olan hanelerin toplam harcama içindeki gıda dışı harcama payı esas alınmıştır. Buna göre gıda ve gıda dışı mal ve hizmetleri kapsayacak şekilde yoksulluk sınırı belirlenmiştir. Yoksulluk oranı ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak ifade edilir.

Yoksul hanelerin belirlenmesi: Eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda yoksulluk sınırının (açlık sınırının) altında kalan hanehalkları ve dolayısıyla bu hanehalkında yaşayan tüm fertler gıda yoksulu (çok yoksul) olarak sınıflandırılmışlardır. Eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda ve gıda dışı bileşenlerden oluşan yoksulluk sınırından daha küçük değere sahip olan hanehalkları ise yoksul olarak sınıflandırılmışlardır.

Ek VI

KIRSAL KALKINMA PLANI'NDA YER ALAN BAZI VERİLERİN KAYNAĞI VE KAPSAMI

1980 GTS Hanehalkı Anketi Kapsamı: Nüfusu 5.000'den az olan yerleşim yerleri ile Nüfusu 5.000-50.000 olan yerleşim yerlerinden örnekleme ile yapılmıştır. Ayrıca, arazi büyüklüğü ve hayvan sayısı açısından getirilen kıstaslara göre büyük işletmelerin tamamı kapsanmıştır.

1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırmasının Kapsamı: Nüfusu 5.000'den az olan yerleşim yerlerinde örnekleme ile yapılmıştır. Nüfusu 5001 ve daha fazla olan il ve ilçe merkezlerinde ise arazi büyüklüğü ve hayvan varlığı itibariyle getirilen kıstaslar kullanılarak tam sayım yöntemi uygulanmıştır. Araştırma enstitüleri ile TİGEM işletmelerinin de tamamı alınmıştır.

2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırmasının Kapsamı: Tüm köyler ve nüfusu 5.000 den az olan ilçe merkezlerinde örnekleme ile yapılmıştır. Nüfusu 5001 ve daha fazla olan il ve ilçe merkezlerinde ise arazi büyüklüğü ve hayvan varlığı itibariyle getirilen kıstaslar kullanılarak tam sayım yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı Tarım İşletmelerinde de tam sayım uygulanmıştır.

KIRSAL KESİME YÖNELİK UYGULANMAKTA OLAN YILLIK KAMU FAALİYETLERİ LİSTESİ FORMU

[illegible]

KAYNAKÇA

1. 2009 Yılı Programı
2. 2010 Yılı Programı
3. II. Tarım Şurası Sonuç Raporu
4. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu
5. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)
6. Dokuzuncu Kalkınma Planı tarım ve kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporları
7. GAP Eylem Planı (2008-2012)
8. IPARD Programı (2007-2013)
9. Orta Vadeli Mali Plan (2010-2012)
10. Orta Vadeli Program (2010-2012)
11. Tarım Master Planları (İl ve Bölge)
12. Tarım Stratejisi (2006-2010)
13. Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı Tarama Sonu Raporu
14. Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013)
15. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)

